

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

« Η ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ : Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ »

της
ΠΑΤΣΙΑΤΖΗ ΕΛΕΝΗΣ

Επιβλέπων Καθηγητής : ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΒΟΛΟΣ 1998

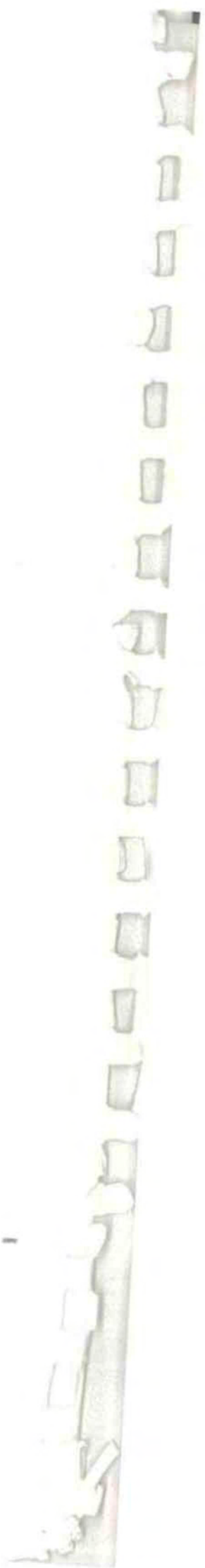

αρ. εισ. 105/Π.Α.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 876/1
Ημερ. Εισ.: 20-07-1998
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
1998
ΠΑΤ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	3
Εισαγωγικά	3
1.1 Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης	4
1.2 Η ανισορροπία του ευρωπαϊκού χώρου	11
1.3 Η επίδραση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στις περιφερειακές ανισότητες	13
1.4 Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	17
1.4.1 Λόγοι εμφάνισης της πολιτικής αυτής	17
1.4.2 Σύντομο ιστορικό	19
1.5 Η ανάδειξη των πόλεων και περιφερειών στην Ε.Ε	22
1.5.1 Γενικές παρατηρήσεις	22
1.5.2 Η θέση των πόλεων και περιφερειών	24
1.5.2 Η θέση της Ε.Ε	25
1.6 Η αναγκαιότητα της διαπεριφερειακής συνεργασίας	26
Συμπεράσματα	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	28
Εισαγωγικά	28
2.1 Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής	28
3.2 Υιοθέτηση προγραμμάτων διαπεριφερειακής συνεργασίας	32
2.3 Πρόγραμμα Interreg	35
2.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά	35
2.3.1.1 Interreg I	35
2.3.1.2 Interreg II	38
2.2.1.3 Interreg II C	39
2.3.2 Σύντομος απολογισμός	39
2.3.2.1 Σύνολο Ευρωπαϊκής Ένωσης	39
2.3.2.2 Ελλάδα	40

2.4 Πρόγραμμα Pacte-ΕΕΡ	43
2.4.1 Γενικά χαρακτηριστικά	43
2.4.2 Σύντομος απολογισμός	45
2.4.2.1 Σύνολο τη Ευρωπαϊκής Ένωσης	45
2.4.2.2 Ελλάδα	46
2.5 Πρόγραμμα Recite	47
2.5.1 Γενικά χαρακτηριστικά	47
2.5.2 Σύντομος απολογισμός	50
2.5.2.1 Σύνολο Ευρωπαϊκής Ένωσης	50
2.5.2.2 Ελλάδα	50
2.6 Πρόγραμμα Ecos-Ouverture	51
2.6.1 Γενικά χαρακτηριστικά	51
2.6.2 Σύντομος απολογισμός	53
2.6.2.1 Σύνολο Ευρωπαϊκής Ένωσης	53
2.6.2.2 Ελλάδα	54
Συμπεράσματα	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	56
Εισαγωγικά	56
3.1 Η ακολουθούμενη διαδικασία εφαρμογής	56
3.1.1 Προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ	57
3.1.2 Πρόγραμμα Interreg	59
3.2 Παρουσίαση σχεδίων και δράσεων συνεργασίας	62
3.2.1 Μεταφορές	63
3.2.1.1 Γενικά χαρακτηριστικά	63
3.2.1.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	63
3.2.1.3 Παρεμβάσεις στον τομέα των μεταφορών	64
3.2.2 Ενέργεια	73
3.2.2.1 Γενικά χαρακτηριστικά	73
3.2.2.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	74
3.2.2.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της ενέργειας	74
3.2.3 Τηλεπικοινωνίες	79
3.2.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά	79
3.2.3.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	79
3.2.3.3 Παρεμβάσεις στον τομέα των τηλεπικοινωνιών	80
3.2.4 Αγροτική ανάπτυξη	81

3.2.4.1 Γενικά χαρακτηριστικά	81
3.2.4.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	82
3.2.4.3 Παρεμβάσεις στον αγροτικό τομέα	82
3.2.5 Υποστήριξη μικρο - μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ)	87
3.2.5.1 Γενικά χαρακτηριστικά	87
3.2.5.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	88
3.2.5.3 Παρεμβάσεις στον τομέα των ΜΜΕ	89
3.2.6 Βιομηχανική δραστηριότητα	94
3.2.6.1 Γενικά χαρακτηριστικά	94
3.2.6.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	94
3.2.6.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της βιομηχανίας	95
3.2.7 Τουρισμός	98
3.2.7.1 Γενικά χαρακτηριστικά	98
3.2.7.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	98
3.2.7.3 Παρεμβάσεις στον τομέα του τουρισμού	99
3.2.8 Έρευνα - Τεχνολογία	106
3.2.8.1 Γενικά χαρακτηριστικά	106
3.2.8.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	106
3.2.8.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας	107
3.2.9 Κατάρτιση	108
3.2.9.1 Γενικά χαρακτηριστικά	108
3.2.9.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	109
3.2.9.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της κατάρτισης	109
3.2.10 Εκσυγχρονισμός οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης	113
3.2.10.1 Γενικά χαρακτηριστικά	113
3.2.10.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	114
3.2.10.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της τοπικής αυτοδιοίκησης	114
3.2.11 Σχεδιασμός και διαχείριση του αστικού χώρου	117
3.2.11.1 Γενικά χαρακτηριστικά	117
3.2.11.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	117
3.2.10.3 Παρεμβάσεις στον τομέα του αστικού σχεδιασμού και της διαχείρισης	118
3.2.12 Περιβάλλον - Ποιότητα ζωής	126
3.2.12.1 Γενικά χαρακτηριστικά	126
3.2.12.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα	126
3.2.12.3 Παρεμβάσεις στον τομέα του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής	127
3.2.13 Συνεργασία ειδικών ομάδων	137
3.2.14 Λοιπά	146
3.3 Συνολική αποτίμηση	147

Συμπεράσματα	153
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	154
Εισαγωγικά	154
4.1 Διαπεριφερειακή συνεργασία: μια νέα προοπτική	154
4.2 Απολογισμός της εφαρμογής των προγραμμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο	156
4.2.1 Πρόγραμμα Interreg	158
4.2.2 Προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ	164
4.2.2.1 Συνολική αξιολόγηση των προγραμμάτων του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ	164
4.2.2.2 Απολογισμός σε επίπεδο προγραμμάτων	170
4.3 Πολιτική για την μελλοντική διαπεριφερειακή συνεργασία	177
4.3.1 Η νέα περίοδος εφαρμογής του προγράμματος Interreg	177
4.3.2 Οι προτάσεις της Ε.Επιτροπής για την νέα προγραμματική περίοδο του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ (1995-1999)	179
4.4 Απολογισμός της εφαρμογής και διερεύνηση των προοπτικών εξέλιξης των προγραμμάτων σε ελληνικό επίπεδο	183
4.4.1 Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού χώρου	183
4.4.2 Πρόγραμμα Interreg	186
4.4.3 Πρόγραμμα Pacte	190
4.4.4 Πρόγραμμα Recite	191
4.4.5 Πρόγραμμα Ecos-Ouverture	192
4.4.6 Τομείς παρέμβασης προγραμμάτων	193
Συμπεράσματα	197
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	199
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	203

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διαδικασία της ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού χώρου, βρισκόμενη σε εξέλιξη εδώ και περίπου μισό αιώνα, αποτελεί πλέον ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ευρωπαϊκής πραγματικότητας. Οι αλλαγές που αυτή συνεπάγεται, σε συνδυασμό με τις διαρκείς εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στο ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό πεδίο, διαμορφώνουν ένα νέο ευρωπαϊκό τοπίο, μεταβάλλοντας τη γεωγραφία της Ευρώπης, ενώ παράλληλα αναδεικνύονται νέες τάσεις και δεδομένα.

Σ' αυτό το ευρύτερο κλίμα των αλλαγών εντάσσεται και η ανάδειξη της προσέγγισης της διαπεριφερειακής συνεργασίας, συνδεδεμένη άμεσα με την ανάπτυξη μιας νέας δυναμικής των πόλεων και περιφερειών, στην κατεύθυνση του "εκ των κάτω" μοντέλου ανάπτυξης. Ο μηχανισμός της Ε.Ε αναγνωρίζοντας τις δυνατότητες συμμετοχής των τοπικών αρχών στην αναπτυξιακή διαδικασία, επιχειρεί να ενισχύσει τη δράση τους. Στην κατεύθυνση αυτή εντάσσεται η ενσωμάτωση της προσέγγισης της διαπεριφερειακής συνεργασίας στην περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε, με την υιοθέτηση ανάλογων προγραμμάτων που παρέχουν τη δυνατότητα στους τοπικούς παράγοντες να συνεργαστούν μεταξύ τους, συμμετέχοντας άμεσα στην υλοποίηση σχεδίων και δράσεων πάνω σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Μια προσπάθεια η οποία, ξεκινώντας αρχικά πειραματικά, εξελίσσεται συνεχώς συγκεντρώνοντας όλοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να διερευνήσει τη νέα αυτή προσέγγιση, έχοντας ακριβώς ως έναυσμα το αυξανόμενο ενδιαφέρον που αυτή συγκεντρώνει κατά τα τελευταία χρόνια. Η μικρή σχετικά περίοδος εφαρμογής της στο πλαίσιο της Ε.Ε (ξεκινώντας το 1989), έχει σαν αποτέλεσμα την απουσία μιας συνολικής παρουσίασης της πολιτικής αυτής. Αντίθετα, οι όποιες προσπάθειες έχουν γίνει στην κατεύθυνση αυτή, περιορίζονται κατά κύριο λόγο στην καταγραφή της εξέλιξης των σχεδίων των επιμέρους προγραμμάτων από Ε.Επιτροπή, ενώ απουσιάζει οποιαδήποτε αξιολόγηση από εξωτερικούς εμπειρογνώμονες. Αυτό που επιδιώκεται επομένως στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, είναι η συγκέντρωση των διαθέσιμων στοιχείων προκειμένου να καταστεί δυνατή μια σφαιρική θεώρηση της πολιτικής της διαπεριφερειακής συνεργασίας, με την παρουσίαση του πλαισίου ανάδειξής της αλλά

και της πορείας που αυτή έχει ακολουθήσει μέχρι σήμερα. Ειδικότερα, το αντικείμενό της εστιάζεται (για πρακτικούς λόγους) στην εφαρμογή της εν λόγω πολιτικής στην Ελλάδα, με την παρουσίαση των σχεδίων και δράσεων που έχουν υλοποιηθεί με την συμμετοχή της ελληνικής πλευράς.

Η διάρθρωση της εργασίας γίνεται γύρω από τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο, επιχειρείται η παρουσίαση του ευρύτερου πλαισίου στο οποίο εγγράφεται η νέα δυναμική της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Επιδιώκεται η εισαγωγή στο νέο κλίμα που διαμορφώνεται πλέον στο ευρωπαϊκό σκηνικό, στα πλαίσια της εξελισσόμενης διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ενώ παρουσιάζονται όλες οι ιδιαιτερότητες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, οι οποίες και διαμορφώνουν το μοναδικό χαρακτήρα του. Ειδικότερα, η παρουσίαση εστιάζεται στην περιφερειακή πτυχή της διαδικασίας. Στην κατεύθυνση αυτή, διερευνάται η εμφάνιση και εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε, με ειδικότερη αναφορά στην ανάδειξη του ρόλου των πόλεων και περιφερειών στο πλαίσιο της, ενώ τέλος επιχειρείται μια εισαγωγή στη νέα προσέγγιση της διαπεριφερειακής συνεργασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται μια αναλυτικότερη παρουσίαση της προσέγγισης αυτής. Ως εκ τούτου, παρουσιάζονται όλες οι εξελίξεις της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε που οδήγησαν στην ανάδειξη της διαπεριφερειακής συνεργασίας και την υιοθέτηση ειδικών κοινοτικών προγραμμάτων που εγγράφονται στην κατεύθυνση αυτή. Καταγράφεται επομένως η μέχρι σήμερα πορεία των προγραμμάτων αυτών, ενώ ειδικότερη επισήμανση γίνεται σε ότι αφορά την ελληνική συμμετοχή.

Το τρίτο κεφάλαιο, περιλαμβάνει το κύριο μέρος της εργασίας, αναφερόμενο στην εφαρμογή των προγραμμάτων διαπεριφερειακής συνεργασίας στην Ελλάδα. Η παρουσίαση που γίνεται, αναφέρεται στο σύνολο των σχεδίων που έχουν ήδη υλοποιηθεί, ή προγραμματίζονται, με την συμμετοχή της ελληνικής πλευράς. Για την αποτελεσματικότερη μελέτη τους, η παρουσίαση διαρθρώνεται γύρω από τους επιμέρους τομείς δράσης στους οποίους αυτά εντάσσονται.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο, επιχειρείται ένας συνολικός απολογισμός της μέχρι σήμερα πορείας της διαδικασίας της διαπεριφερειακής συνεργασίας τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και ελληνικό επίπεδο, παράλληλα με μια διερεύνηση της μελλοντικής τους εξέλιξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Εισαγωγικά

Στο κεφάλαιο αυτό επιδιώκεται η προσέγγιση μιας ιδιαίτερης πτυχής της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, της περιφερειακής της διάστασης, η οποία και αποτελεί το πεδίο ανάπτυξης της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Αρχικά, μέσα από την παρουσίαση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης επιχειρείται η ανάδειξη του ξεχωριστού χαρακτήρα και των ιδιαιτεροτήτων του όλου οικοδομήματος, προκειμένου να διαγραφεί μια σαφής εικόνα της υπάρχουσας κατάστασης, που θα διευκολύνει την κατανόηση των όσων ακολουθούν. Στη συνέχεια, γίνεται μια σύντομη παρουσίαση των περιφερειακών χαρακτηριστικών της Ε.Ε, αυτών ακριβώς που αναδεικνύουν την ανισορροπία και ανομοιομορφία του ευρωπαϊκού χώρου. Οι θέσεις των διαφόρων θεωρητικών και εμπειρικών μελετητών πάνω στις συνέπειες της ολοκλήρωσης ενός χώρου με σημαντικές ανισότητες στο εσωτερικό του, σε ότι αφορά τα επίπεδα ανάπτυξης, παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές. Εδώ παρουσιάζονται οι θέσεις των δύο βασικών “σχολών σκέψης” που αναπτύχθηκαν σε απάντηση του ζητήματος αυτού, καθώς και η κριτική που τους έχει γίνει. Οι διαστάσεις όμως που λαμβάνει το περιφερειακό πρόβλημα στο εσωτερικό της Ε.Ε, είναι κοινώς αποδεκτό ότι χρήζουν ιδιαίτερης αντιμετώπισης. Στα πλαίσια της θεώρησης αυτής αναπτύσσεται η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε, οπότε και επιχειρείται μια σύντομη παρουσίαση των λόγων εμφάνισής της καθώς και ένα σύντομο ιστορικό της εξέλιξής της.

Όμως, τον πρωταγωνιστικό ρόλο σε μια διαδικασία που επιδιώκει την βελτιστοποίηση της ευημερίας των ευρωπαίων πολιτών, θα έπρεπε αδιαμφισβήτητα να κατέχουν οι ίδιοι. Το γεγονός αυτό μέχρι σήμερα, δεν έβρισκε πρακτική εφαρμογή. Αρχίζουν όμως πλέον να διαφαίνονται οι πρώτες προσπάθειες που καταβάλλονται από την πλευρά της Ε.Ε, για την μεγαλύτερη προσέγγιση του ευρωπαϊκού μηχανισμού προς τους πολίτες και την αύξηση της συμμετοχής τους

στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Τα πρώτα βήματα στην προσπάθεια αυτή, αποτελούν οι ενέργειες που εκδηλώνονται με σκοπό την ανάδειξη του ρόλου των τοπικών και περιφερειακών αρχών στον ευρωπαϊκό μηχανισμό, εφόσον αυτές αποτελούν το διοικητικό επίπεδο που βρίσκεται πιο κοντά προς τους πολίτες. Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία της νέας αυτής προσέγγισης, ενώ γίνεται μια πρώτη αναφορά στη σημασία της μεταξύ τους συνεργασίας.

1.1 Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

Η δημιουργία μιας ισχυρής και ενωμένης Ευρώπης, οι πολίτες της οποίας θα απολαμβάνουν αυξημένη ευημερία, αποτελεί τη βασική επιδίωξη μιας προσπάθειας που καταβάλλεται εδώ και μισό περίπου αιώνα. Η ανάπτυξη της συνεργασίας, ανάμεσα στα διαφορετικά έθνη που κατοικούν στην ευρωπαϊκή ήπειρο για την επίτευξη αυτού του κοινού σκοπού, γίνεται μεταπολεμικά. Τότε τα ευρωπαϊκά κράτη, διαπιστώνοντας την κοινή τους θέση, αποφασίζουν να ενώσουν τις δυνάμεις τους για την αναδιοργάνωση του -κατεστραμμένου και αποδυναμωμένου- ευρωπαϊκού χώρου, επιδιώκοντας να εξασφαλίσουν ειρήνη, πρόοδο και ευημερία. Κάτι τέτοιο υπαγορεύεται εξάλλου από την ανάγκη συνολικής βελτίωσης της θέσης και ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης σ' ένα οικονομικό περιβάλλον που λαμβάνει όλο και περισσότερο διεθνή χαρακτήρα. Επιπλέον, οι ιδεολογικές τάσεις που τυχαίνουν ευρείας ανταπόκρισης την εποχή εκείνη και απορρέουν από τη δράση τόσο της αντιναζιστικής αντίστασης όσο και πλήθους φεντεραλιστικών οργανώσεων, συντελούν στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πνεύματος, προάγοντας την ιδέα της συμφιλίωσης και της συνεργασίας. Μέσα σ' αυτό το κλίμα, γεννιέται η ιδέα της *Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης* (Barraglouh Geoffrey, 1983· Τσινισιζέλης Μιχάλης, 1993, σ. 20).

Αυτή η διαδικασία ενοποίησης του ευρωπαϊκού χώρου βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη, ακολουθώντας αλλά και καθορίζοντας τις αλλαγές που εκδηλώνονται σ' αυτόν. Η πορεία που ακολουθείται είναι σταδιακή αλλά και συγχρόνως "ανοδική", εκφράζοντας μια όλο και μεγαλύτερη εμβάθυνση. Η αρχική επιδίωξη για την

ενοποίηση του οικονομικού μόνο χώρου, εξελίσσεται σε μια ενδεχόμενη Πολιτική Ένωση. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι οι στόχοι, από καθαρά οικονομικοί, επεκτείνονται καλύπτοντας ένα σαφώς ευρύτερο φάσμα. Η δυναμική αυτή, εκφράζεται από τα επιμέρους στάδια που είναι διακριτά στην πορεία εξέλιξης της διαδικασίας (Μούσης Νίκος, 1995, σ. 4-6):

- *Τελωνιακή Ένωση*
- *Κοινή Αγορά*
- *Οικονομική και Νομισματική Ένωση*
- *Πολιτική Ένωση*

Η *Τελωνιακή Ένωση*, αποτελεί το θεμέλιο λίθο του οικοδομήματος. Η δημιουργία της αποσκοπεί στην απελευθέρωση του εμπορίου. Στην ελεύθερη κυκλοφορία δηλαδή των αγαθών που βρίσκονται στο έδαφος της. Συνεπάγεται την κατάργηση των δασμών ή και άλλων τελωνειακών εμποδίων μεταξύ των χωρών που την απαρτίζουν καθώς και την εφαρμογή κοινού εξωτερικού δασμολογίου προς τρίτες χώρες.

Στα πλαίσια της *Κοινής Αγοράς*, επιδιώκεται η επέκταση της ελεύθερης κυκλοφορίας στα κεφάλαια, στις υπηρεσίες και στα πρόσωπα. Στην πραγματοποίηση της επιδίωξης αυτής συντελεί, αφενός η προϋπάρχουσα *Τελωνιακή Ένωση* και αφετέρου η θέσπιση κάποιων συνοδευτικών πολιτικών (κοινών ή κοινοτικών) καθώς και η εναρμόνιση ορισμένων εθνικών πολιτικών.

Η *Οικονομική και Νομισματική Ένωση*, προχωρά ακόμη παραπέρα, επιδιώκοντας την προσέγγιση των συνθηκών που επικρατούν σε μια εσωτερική αγορά. Αποσκοπεί στην κατάργηση των εμποδίων που απορρέουν από την ύπαρξη - στα επιμέρους κράτη- διαφορετικών οικονομικών συνθηκών. Για το λόγο αυτό, στο υπάρχον πλαίσιο, προστίθεται η θέσπιση κοινής οικονομικής και νομισματικής πολιτικής, με απώτερο σκοπό τη υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος.

Η δημιουργία του ενιαίου χώρου δεν είναι όμως δυνατό να διατηρήσει έναν αυστηρά και μόνο οικονομικό χαρακτήρα. Η στενή συνεργασία των χωρών με την εναρμόνιση των πολιτικών τους ή ακόμη και η υιοθέτηση κοινών, είναι επακόλουθο

να επεκταθεί και σε άλλους τομείς. Η δημιουργία μιας *Πολιτικής Ένωσης*, αποτελεί επομένως την αναμενόμενη εξέλιξη στη διαδικασία της ολοκλήρωσης.

Αυτή η διάταξη των σταδίων, εκφράζει μια ομαλή πορεία εμβάθυνσης της ολοκλήρωσης, η οποία είναι απαραίτητη προκειμένου το ευρωπαϊκό οικοδόμημα να εδραιωθεί σε σταθερές βάσεις. Άλλωστε, ενέργειες που προσπάθησαν να εκβιάσουν τη διαδικασία της ολοκλήρωσης σε αλματώδη άλματα, αποδείχτηκαν πρόωρες και απέτυχαν (π.χ η πρόωρη προσπάθεια για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας). Η ολοκλήρωση λοιπόν -σε σημαντικό τουλάχιστον βαθμό- του ενός σταδίου, αποτελεί προϋπόθεση για την μετάβαση στο επόμενο στάδιο. Συγχρόνως η υλοποίηση κάθε επόμενου σταδίου, αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία του προηγούμενου. Η διαπίστωση αυτή άλλωστε, αποτέλεσε τον κινητήριο μοχλό για τη εξέλιξη της διαδικασίας της ολοκλήρωσης.

Στην πορεία ανέγερσης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, ξεχωρίζουν κάποιοι σταθμοί, οι οποίοι σηματοδοτούν την μετάβαση σε πιο προηγμένα επίπεδα ολοκλήρωσης, σε μια όλο και μεγαλύτερη εμβάθυνση της διαδικασίας (Μούσης Νίκος, 1995, σ. 10-14):

⇒ **Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ανθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)**

Η ίδρυση της ΕΚΑΧ -με την υπογραφή της συνθήκης του Παρισιού στις 18/4/1951, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 25/7/1952- σηματοδοτεί και την έναρξη του εγχειρήματος. Σκοπός της πρώτης αυτής Κοινότητας είναι η δημιουργία μιας Κοινής Αγοράς στους τομείς του άνθρακα και του χάλυβα, οι οποίοι και είχαν ιδιαίτερη σημασία για την μεταπολεμική ευρωπαϊκή οικονομία. Επιδιώκεται η μεταλλαγή του προϋπάρχοντος -αυστηρά ρυθμιζόμενου- συστήματος σε μια ανοιχτή αγορά όπου κυριαρχεί ο ελεύθερος ανταγωνισμός. Προβλέπεται επίσης από τις διατάξεις της συνθήκης, η υιοθέτηση κανόνων και θεσμών, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότερη λειτουργία της Κοινότητας. Παρόλο που η πρώτη αυτή Κοινότητα αφορά ένα μικρό μέρος (4%) της οικονομίας των αρχικών κρατών μελών, αποτελεί πρωτόγνωρο και τολμηρό εγχείρημα με μεγάλες πολιτικές επιπτώσεις και προεκτάσεις.

⇒ **Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ)**

Η συνθήκη ίδρυσης της ΕΚΑΕ, η οποία αποσκοπεί στη δημιουργία Κοινής Αγοράς στον τομέα της ατομικής Ενέργειας, υπογράφεται στη Ρώμη στις 25/3/1957 και τίθεται σε ισχύ την 1/1/1958. Όμοια με την προηγούμενη συνθήκη, ορίζονται θεσμοί

και κανόνες. Παρόλο που η ίδρυση της Κοινότητας ξεκίνησε με ευοίωνες προοπτικές, στην πράξη τόσο οικονομικές εξελίξεις όσο και η στάση των κρατών, δεν επέτρεψαν την ουσιαστική της λειτουργία.

⇒ Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)

Στη Ρώμη, συγχρόνως με τη συνθήκη ίδρυσης της ΕΚΑΕ, υπογράφεται και η συνθήκη για την ίδρυση της ΕΟΚ. Η πράξη αυτή αποτελεί τη σημαντικότερη εξέλιξη στη - μέχρι τότε - πορεία της ολοκλήρωσης. Σε αντίθεση με τον τομεακό χαρακτήρα των δύο προηγούμενων Κοινοτήτων, επιδιώκεται η απελευθέρωση ολόκληρου του φάσματος των τομέων της ευρωπαϊκής οικονομίας. Επίσης, κάποιο άλλο στοιχείο που διαχωρίζει τη νέα αυτή Κοινότητα από τις προγενέστερές της, είναι η απουσία αυστηρών κανόνων που να διέπουν τη λειτουργία της. Η συνθήκη ίδρυσής της, με τις διατάξεις που περιλαμβάνει, παρέχει το πλαίσιο (δίνοντας βασικές κατευθύνσεις) μέσα στο οποίο θα κινηθεί η δράση των κρατών.

⇒ Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ)

Η ΕΕΠ, τίθεται σε ισχύ την 1/6/87. Η σπουδαιότητά της έγκειται στο γεγονός ότι δρομολογεί μια σειρά από εξελίξεις, ιδιαίτερα σημαντικές για την επιτυχή πορεία της ολοκλήρωσης. Τροποποιώντας και διεκρινόντας τις ιδρυτικές συνθήκες των Κοινοτήτων, καθώς και με τη συνδρομή της **Λευκής Βίβλου**, εντείνει την προσπάθεια για την οριστική ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς (η 31/12/92 τίθεται ως η καταληκτική προθεσμία). Αξίζει επίσης να επισημανθεί ότι τίθεται -για πρώτη φορά επίσημα- ο στόχος της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής καθώς και της πολιτικής συνεργασίας. Επίσης η έρευνα, το περιβάλλον και η κοινωνική πολιτική αναγνωρίζονται ως τομείς δραστηριότητας της Κοινότητας ενώ παράλληλα αναμορφώνεται η λειτουργία των οργάνων της.

⇒ Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Η υπογραφή της συνθήκης για την ΕΕ γίνεται στο Μάαστριχτ, στις 7/2/1992, για το λόγο αυτό άλλωστε είναι ευρύτερα γνωστή ως “συνθήκη του Μάαστριχτ”. Η συνθήκη αυτή εκφράζει μια νέα προοπτική -μεγαλύτερης εμβάθυνσης- στην ολοκλήρωση των ευρωπαϊκών κρατών. Αποτελεί έκφραση της επιδίωξης για “συνεκτικότερη και πιο αλληλέγγυα οργάνωση των σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών και των λαών τους” (Συνθήκη για την ΕΕ: Άρθρο Α, 1992). Οι βασικοί στόχοι της, πέρα από την εγκαθίδρυση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, είναι σαφώς ευρύτεροι του οικονομικού πεδίου. Η συνθήκη αυτή τροποποιεί και σε σημαντικό βαθμό καλύπτει

τις προηγούμενες, εισάγοντας συγχρόνως νέες πολιτικές. Η Ε.Ε αποτελεί συνέχεια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ως εκτούτου βασίζεται σ' αυτή, στις πολιτικές της και στο θεσμικό της σύστημα που διαμορφώνεται όμως πλέον βάσει των αλλαγών που επιφέρει η συνθήκη. Η διάρθρωση της, γίνεται πλέον σε τρεις πυλώνες (Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Κοινή Εξωτερική Πολιτική-Πολιτική Ασφάλειας και τέλος Δικαιοσύνη-Εσωτερικές Υποθέσεις).

⇒ Συνθήκη του Άμστερνταμ

Η συνθήκη του Άμστερνταμ υπογράφηκε στις 2/10/1997, στο Άμστερνταμ, και αποτελεί την πλέον πρόσφατη τροποποίηση της συνθήκης για την ΕΕ. Με τη συνθήκη αυτή δίδεται μια οριακή ώθηση στα θέματα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Άμυνας, στις εσωτερικές υποθέσεις, εισάγεται ένα νέο κεφάλαιο για την συνεργασία των κρατών μελών σε θέματα απασχόλησης κ.α. Ιδιαίτερα σημαντική μπορεί να θεωρηθεί η συμπερίληψη στη συνθήκη για την Ε.Ε του πρωτοκόλλου για την ενσωμάτωση του κεκτημένου του Σέγκεν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, η διαδικασία της ολοκλήρωσης εκφράζει μια δυναμική που δεν περιορίζεται στο στάδιο της ONE, αλλά αντίθετα προχωρά σε ακόμη μεγαλύτερα επίπεδα εμβάθυνσης. Η μελλοντική φυσιογνωμία και δομή της Ευρώπης όμως, δεν έχει ακόμη καθοριστεί. Οι συζητήσεις και διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα κράτη-μέλη, βρίσκονται ακόμη σε εξέλιξη. Οι εκδηλούμενες τάσεις γύρω από το ποια θα πρέπει να είναι η μελλοντική πολιτική οργάνωση της Ευρώπης, δηλ. η τελεολογία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, καλύπτουν ένα φάσμα που εκτείνεται από τη δημιουργία ομοσπονδίας ως την υποκατάσταση του σημερινού σχήματος από πολυμερείς ή διμερείς συμφωνίες μεταξύ κρατών. Εξάλλου, η συνεχής ενίσχυση του ρόλου που διαδραματίζει η Ε.Ε στο διεθνές σκηνικό σε συνδυασμό με τα γεγονότα που εκτυλίσσονται με ραγδαίους ρυθμούς στο ανατολικό τμήμα της Ευρώπης, καθιστούν αναγκαστική την αναζήτηση μιας "Νέας Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής". Όρος που εκφράζει την προβληματική που εκδηλώνεται, γύρω από την μελλοντική θεσμική, πολιτική και γεωγραφική διάρθρωση της Ε.Ε. (Ιωακειμίδης Παναγιώτης, 1992, σ. 13-18 Τσέτσης Σταύρος, 1995, σ. 191-193).

Παράλληλα όμως με την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης, εκτυλίσσεται και η διεύρυνση της σε νέα μέλη. Καθόλη την διάρκεια της προσπάθειας για την οικοδόμηση του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου, νέα κράτη -αναλογιζόμενα τα

συνεπαγόμενα οφέλη- προσχωρούν ή εκδηλώνουν ενδιαφέρον για μελλοντική ένταξή τους σ' αυτόν.

- **1952** 6 μέλη (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο)
- **1973** 9 μέλη (προσχώρηση Αγγλίας, Ιρλανδίας, Δανίας)
- **1981** 10 μέλη (προσχώρηση Ελλάδας)
- **1986** 12 μέλη (προσχώρηση Ισπανίας, Πορτογαλίας)
- **1995** 15 μέλη (προσχώρηση Αυστρίας, Σουηδίας, Φιλανδίας)

Το οικοδόμημα της Ε.Ε, όπως γίνεται πλέον κατανοητό, διαφέρει από οποιονδήποτε άλλο διεθνή οργανισμό. Συνεπακόλουθα, οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη μέλη της -όπως επίσης και οι επιδιωκόμενοι στόχοι- έχουν τελείως διαφορετικό χαρακτήρα από τις ισχύουσες στα πλαίσια ενός συνηθισμένου διεθνή οργανισμού. Άλλωστε, η προσπάθεια ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού χώρου, αποτελεί ένα μοναδικό εγχείρημα. Τα συμμετέχοντα κράτη, είναι ενός ορισμένου σημείου διατεθειμένα να παραχωρήσουν αρμοδιότητές τους στο υπερεθνικό επίπεδο που εκφράζει η ΕΕ (σε περιπτώσεις όπου κάτι τέτοιο υπαγορεύεται από τη φύση και έκταση των αντιμετωπιζόμενων καταστάσεων), από τη στιγμή που με τον τρόπο αυτό τους παρέχεται η δυνατότητα ελέγχου θεμάτων των εταίρων τους που τίθενται υπό κοινή διαχείριση (Μούσης Νίκος, 1995, σ.5).

Κατά τη διάρκεια λοιπόν της ολοκλήρωσης έχει θεσπιστεί, μέσω των συνθηκών, ένα πλήθος πολιτικών που αναφέρεται σε όλες τις διαστάσεις (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές κ.α.) του ευρωπαϊκού χώρου. Οι πολιτικές αυτές ενδέχεται να είναι, είτε κοινές (οπότε η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα), είτε κοινοτικές (οπότε και ασκούνται συμπληρωματικά ή παράλληλα των εθνικών).

Η εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών, διέπεται από την αρχή της επικουρικότητας, η οποία εκφράζει το βασικό κριτήριο κατανομής των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στα τρία επίπεδα λήψης αποφάσεων (κοινοτικό, εθνικό, περιφερειακό-τοπικό), ενισχύοντας ιδιαίτερα το επίπεδο που βρίσκεται πιο κοντά στον πολίτη.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, τα ανώτερα επίπεδα ενεργοποιούνται μόνο σε περιπτώσεις όπου η δράση των κατώτερων κρίνεται αναποτελεσματική. Κατά τον τρόπο αυτό, επιδιώκεται η αποφυγή δημιουργίας υπερσυγκεντρωτικών δομών -στα πλαίσια της αυξανόμενης εμβάθυνσης της ολοκλήρωσης- ενώ επιχειρείται να συνδυαστούν συγχρόνως τα κριτήρια της αποκέντρωσης και αποτελεσματικότητας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 1996, σ. 15).

Προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματικότερη λειτουργία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και να δημιουργηθεί ένα ικανοποιητικό σύστημα λήψης αποφάσεων που να αντιπροσωπεύει το υπερεθνικό επίπεδο, έχουν διαμορφωθεί -μέσω πάλι των συνθηκών- τα ανάλογα διοικητικά όργανα και θεσμοί, οι αποφάσεις των οποίων δεσμεύουν πολίτες και κράτη μέλη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995α, σ. 4-13. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 1996, σ. 26).

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το ανώτατο πολιτικό όργανο, το οποίο διαδραματίζει κεντρικό ρόλο προώθησης και γενικού πολιτικού προσανατολισμού.

Συμβούλιο Υπουργών, το βασικό όργανο λήψης αποφάσεων, το οποίο αποτελεί το νομοθετικό όργανο της ΕΕ καθώς επίσης διαθέτει δημοσιονομική εξουσία.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το εκτελεστικό όργανο, το οποίο αποτελεί τον θεματοφύλακα των συνθηκών καθώς επίσης διαθέτει νομοθετική πρωτοβουλία.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, το ανώτατο δικαστικό όργανο, το οποίο διασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των συνθηκών

Ελεγκτικό Συνέδριο, το οποίο διασφαλίζει τον έλεγχο της χρηστής και πιστής διαχείρισης των οικονομικών της κοινότητας.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το άμεσα εκλεγμένο κοινοβουλευτικό όργανο, το οποίο αναλαμβάνει πολλές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη των κοινοτικών πολιτικών, έχει ελεγκτικές αρμοδιότητες, δημοσιονομική και νομοθετική εξουσία

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή καθώς και η *Επιτροπή των Περιφερειών*, οι οποίες έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα

Εκτός από τα παραπάνω όργανα, το ευρωπαϊκό οικοδόμημα διαθέτει και τα απαραίτητα μέσα με τα οποία υλοποιεί τις πολιτικές της. Αφενός είναι οι πόροι της (ο κοινοτικός προϋπολογισμός) και αφετέρου οι νομικές της πράξεις. Τα έσοδα του κοινοτικού προϋπολογισμού, προέρχονται από γεωργικές εισφορές, δασμούς και

εισφορές κρατών βάσει ΦΠΑ και του ΑΕΠ τους και κατά κύριο λόγο δαπανώνται στη γεωργία, σε διαρθρωτικές ενέργειες και σε άλλες πολιτικές της Κοινότητας. Οι νομικές πράξεις τέλος, που εκδίδονται από τα όργανά της κοινότητας (Συμβούλιο και Επιτροπή) διαρθρώνονται στις ακόλουθες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996α, σ. 11, 17):

Κανονισμοί, οι οποίοι ισχύουν άμεσα σε κάθε κράτος μέλος και δεσμεύουν τους πάντες.

Οδηγίες, οι οποίες απευθύνονται στα κράτη μέλη. Είναι δεσμευτικές μόνο όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, οπότε επαφίεται στις εθνικές αρχές ο τρόπος ενσωμάτωσής τους στο εθνικό δίκαιο.

Αποφάσεις, οι οποίες είναι δεσμευτικές μόνο για τους αποδέκτες που αυτές ορίζουν (π.χ μια κυβέρνηση ή μια επιχείρηση).

Συστάσεις-Γνώμης, οι οποίες δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα.

1.2 Η ανισορροπία του ευρωπαϊκού χώρου

Το εγχείρημα της οικοδόμησης της Ενωμένης Ευρώπης, που παρουσιάστηκε παραπάνω, αφορά στην ολοκλήρωση ενός χώρου που χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό ανομοιογένειας και ανισορροπίας. “Εντός της Ε.Ε παρουσιάζονται τεράστιες διαφορές στον πλούτο, τα εισοδήματα, τις ευκαιρίες, τους τύπους ζωής, την πολιτική, τις παραδόσεις, τον πολιτισμό, την γλώσσα, τα τοπία και τις οικονομικές δραστηριότητες” (Perrens Diane, 1992, σ. 170). Η δημιουργία επομένως ενός συνεκτικού και ισόρροπου χώρου (κατά τις υπαγορεύσεις των συνθηκών), που θα περιλαμβάνει όλη αυτή την ποικιλομορφία αποτελεί μια ιδιαίτερα δύσκολη προσπάθεια.

Όπως διαπιστώνεται, η υπάρχουσα ανισορροπία λαμβάνει πολλές διαστάσεις. Ένα βασικό τρόπο αναγνώρισής της, αποτελεί η εξέταση των επιπέδων του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το οποίο μπορεί να υπολογιστεί είτε σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (εκφράζοντας το επίπεδο της διαβίωσης) είτε σε ECU (εκφράζοντας την ανταγωνιστικότητα και την συναλλαγματική αξία της οικονομίας). Πέρα από τα όποια

μεθοδολογικά προβλήματα της προσέγγισης αυτής (π.χ ύπαρξη παραοικονομίας), οι δείκτες αυτοί -έστω και προσεγγιστικά- δίνουν μια εικόνα της υπάρχουσας κατάστασης. Έτσι, τα υπάρχοντα στοιχεία φανερώνουν το εύρος της ανισότητας. Οι διαφορές του κατά κεφαλήν ΑΕΠ για το 1988 σε επίπεδο περιφερειών NUTS II, υπολογιζόμενου σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, κυμαίνονται μεταξύ 180 και 40 % του κοινοτικού μέσου όρου, ενώ αν ο ίδιος υπολογισμός γίνει σε ECU λαμβάνει ακόμη δραματικότερες διαστάσεις εφόσον κυμαίνεται μεταξύ 215 και 23 % του κοινοτικού μέσου όρου. Αναδεικνύεται κατά τον τρόπο αυτό, ένα μοντέλο κέντρου - περιφέρειας, όπου το πλούσιο κέντρο εντοπίζεται στην ευρύτερη περιοχή της Νότιας Γερμανίας και Βόρειας Ιταλίας, επεκτεινόμενο προς το Βορρά αλλά και δυτικά προς το Παρίσι, συμπεριλαμβάνοντας επίσης την νησίδα της ευρύτερης περιφέρειας του Λονδίνου, ενώ οι φτωχότερες περιφέρειες εντοπίζονται στην εξωτερική περίμετρο, στο Μεσογειακό Νότο, στη Δυτική ζώνη του Ατλαντικού αλλά και Ανατολικά. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό και για το 1994, οι δέκα πλουσιότερες περιφέρειες έχουν κατά μέσο όρο 3,5 φορές μεγαλύτερο εισόδημα από τις δέκα φτωχότερες (Petrons Diane, 1992, σ. 171· Ανδρικοπούλου Ελένη, 1995, σ. 79-80, 92-102).

Ομοίως, ένας άλλος σημαντικός δείκτης που αφορά στο επίπεδο της ανεργίας, ακολουθεί το ίδιο μοντέλο πόλωσης. Έτσι, το ποσοστό ανεργίας των δέκα περιφερειών με τις χειρότερες επιδόσεις ξεπερνά ως και 7 φορές το αντίστοιχο των δέκα περιφερειών με τις καλύτερες. Ακόμη διαπιστώνεται ότι, ενώ οι πλουσιότερες περιφέρειες παρουσιάζουν ποσοστά ανεργίας λιγότερο του 3 %, οι χειρότερες επιδόσεις που εντοπίζονται για παράδειγμα στην Ισπανία ξεπερνούν το 22 %. Είναι συνήθως επόμενο οι φτωχότερες περιφέρειες να παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, χωρίς αυτό βέβαια να αποκλείει την ύπαρξη κάποιων εξαιρέσεων (π.χ Αττική) (Petrons Diane, 1992, σ. 176· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996β, σ. 2).

Επιπλέον, μια συνοπτική αναφορά μπορεί να γίνει σε περαιτέρω ανισότητες που εντοπίζονται με την ύπαρξη διαφορών από χώρα σε χώρα της τάξης του 1 προς 2 όσον αφορά το ποσοστό των νέων που φοιτά σε σχολείο, 1 προς 3 για βασικές υποδομές και 1 προς 7 όσον αφορά τις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996β, σ. 2)

1.3 Η επίδραση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στις περιφερειακές ανισότητες

Εντοπίζονται επομένως, σημαντικές διαφορές και ανισότητες μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης και διαβίωσης των διαφόρων περιφερειών της Ε.Ε. Οπότε, το εύλογο ερώτημα που τίθεται στο σημείο αυτό αφορά την επίδραση που έχει η διαδικασία της ολοκλήρωσης στις εντοπιζόμενες ανισότητες μεταξύ των διαφόρων περιοχών της Ε.Ε. Ποιες είναι λοιπόν οι χωρικές επιπτώσεις του όλου εγχειρήματος της ολοκλήρωσης;

Η προσέγγιση του ζητήματος αυτού, έχει γίνει κατά κύριο λόγο από δύο διαφορετικές σχολές σκέψης, οι οποίες και οδηγούνται σε διαμετρικώς αντίθετα συμπεράσματα. Από την μια πλευρά η “σχολή της σύγκλισης” υποστηρίζει την τελική εξισορρόπηση της ανάπτυξης μεταξύ των συμμετεχόντων χωρών. Ενώ από την άλλη, η “σχολή της απόκλισης” τονίζει τις αρνητικές συνέπειες της ολοκλήρωσης στις ασθενέστερες περιοχές και την περαιτέρω επιδείνωση των υφιστάμενων ανισοτήτων.

Η πρώτη σχολή, στηρίζοντας την προβληματική της στην νεοκλασική θεωρία και την ιδεατή κατάσταση του ελεύθερου διεθνούς εμπορίου, υποστηρίζει ότι μακροπρόθεσμα η απελευθέρωση του εμπορίου ενισχύει την περιφερειακή σύγκλιση, εφόσον η ελεύθερη ροή των παραγωγικών συντελεστών επιφέρει εξισορρόπηση των τιμών τους και ως εκ τούτου εξίσωση εισοδημάτων και ρυθμών ανάπτυξης. Η εμπειρική υποστήριξη όμως της θέσης αυτής είναι ιδιαίτερα περιορισμένη κι αυτό γιατί οι πολύ περιοριστικές υποθέσεις που υιοθετεί (τέλειος ανταγωνισμός, πλήρη κινητικότητα και απασχόληση παραγωγικών συντελεστών), σπάνια ισχύουν στον πραγματικό κόσμο, θέτοντας έτσι σε αμφισβήτηση τις προβλέψεις της (Perrons Diane, 1992, σ. 179-180· Μαραβέγιας Ναπολέον, 1994, σ. 415).

Παράλληλα, διάφορες εμπειρικές θεωρήσεις -Balassa 1975, Machlup 1976- υποστηρίζουν τα θετικά διαρθρωτικά αποτελέσματα της οικονομικής ολοκλήρωσης. Η θέση των προσεγγίσεων αυτών είναι ότι ο εξορθολογισμός της παραγωγής, εξαιτίας της καλύτερης κυκλοφορίας της οικονομικής πληροφόρησης, του ανταγωνισμού και των συγχωνεύσεων των επιχειρήσεων, συντελεί στη μείωση του κόστους παραγωγής. Επιπλέον, η διεύρυνση της αγοράς με την επίτευξη οικονομιών κλίμακας συμβάλλει επίσης στον περιορισμό του κόστους αυτού. Ενώ, τέλος, περαιτέρω μείωση του

μπορεί να προκύψει λόγω της διακλαδικής εξειδίκευσης και της συνεπαγόμενης αύξησης των διακλαδικών ανταλλαγών. Παράλληλα ο ανταγωνισμός που αναπτύσσεται ενισχύει την τεχνική πρόοδο. Σε παρόμοια αποτελέσματα καταλήγουν και μελέτες για την ολοκλήρωση της E.E -Checcini 1989, Emerson 1988- (Μαραβέγιας Ναπολέων, 1994, σ. 419).

Γενικά οι συγγραφείς που υιοθετούν τη νεοκλασική προσέγγιση υποστηρίζουν ότι η ολοκλήρωση είναι επωφελής για όλες τις χώρες, όταν αυτές ειδωθούν ως σύνολο. Το κρίσιμο ζήτημα όμως είναι το κατά πόσο οι υπάρχουσες διαφορές (στην κοινωνική και οικονομική τους δομή) μπορούν να επιτρέψουν όλες τις χώρες και περιφέρειες να επωφεληθούν εξίσου από τα ενδεχόμενα θετικά αποτελέσματα της διαδικασίας ολοκλήρωσης των αγορών. Η θέση των νεοκλασικών είναι πως ενώ αρχικά θα επωφεληθούν οι περισσότερο ανεπτυγμένες περιοχές, σε μεσοπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη προοπτική θα επέλθει εξισορρόπηση του οφέλους μεταξύ των διαφόρων περιοχών. Επανερχονται δηλαδή στα συμπεράσματα του βασικού νεοκλασικού μοντέλου του ελεύθερου εμπορίου (Μαραβέγιας Ναπολέων, 1994, σ. 419).

Στην αντίπερα όχθη, διάφορες προσεγγίσεις ανατρέπουν τα συμπεράσματα του νεοκλασικού σχήματος από τη στιγμή που αποδέχονται την υπόθεση ότι οι αρχικές διαφορές στα επίπεδα παραγωγικότητας, φέρνουν κάποιες περιοχές σε πλεονεκτικότερη θέση έναντι των υπολοίπων, στις μεταξύ τους ανταλλαγές. Ένα πλεονέκτημα που όπως υποστηρίζεται τείνει να είναι συσσωρευτικό -Mydral 1957, Vaitzos 1982- επιτείνοντας την υφιστάμενη ανισορροπία. Επίσης, σύμφωνα με άλλους -Giersch 1949, Bye 1958, Scitovski 1958- η απελευθέρωση των συναλλαγών αυξάνει την ελκτικότητα των ήδη ανεπτυγμένων βιομηχανικών περιοχών, λόγω των οικονομιών κλίμακας και των εξωτερικών οικονομιών που αυτές διαθέτουν. Ο Perroux -1958- προβάλλοντας την θεωρία του περί πόλων ανάπτυξης στην περίπτωση της ολοκλήρωσης των ευρωπαϊκών χωρών, υποστηρίζει την συμβολή της διαδικασίας στην περαιτέρω πόλωση του ευρωπαϊκού χώρου, μέσω της ενίσχυσης των ήδη ανεπτυγμένων περιοχών-πόλων ανάπτυξης. Ο de Bernis -1977- προχωρώντας ακόμη παραπέρα υποστηρίζει ότι η ανατροπή των περιφερειακών ισορροπιών, λόγω εμφάνισης φαινομένων πόλωσης, επεκτείνεται ακόμη και στο εσωτερικό των χωρών που συμμετέχουν στη διαδικασία της ολοκλήρωσης. Στην ίδια κατεύθυνση ο

Hirschman -1958- τονίζει την πόλωση που ασκούν οι ήδη ανεπτυγμένες περιφέρειες υποστηρίζοντας συγχρόνως τη μακροπρόθεσμη διάχυση της ανάπτυξης, υπό συγκεκριμένες όμως προϋποθέσεις -Pinder 1983. Ακόμη διάφορες μαρξιστικές προσεγγίσεις υποστηρίζουν μοντέλα που τείνουν περισσότερο προς την απόκλιση των περιφερειακών ανισοτήτων (Pettons Diane, 1992, σ. 180· Μαραβέγιας Ναπολέον, 1994, σ. 420-421).

Επομένως, οι συγγραφείς που εμφανίζονται κριτικοί ως προς την νεοκλασική προσέγγιση, υποστηρίζουν πως δεν υφίσταται μια αυθόρμητη διαδικασία σύγκλισης των επιπέδων ανάπτυξης μέσα από έναν υποτιθέμενο μηχανισμό εξίσωσης μισθών και παραγωγικότητας σε διαπεριφερειακό ή διεθνές επίπεδο. Αντίθετα πιστεύουν ότι η ανάπτυξη του εμπορίου λειτουργεί ευνοϊκά για τις περιοχές που διαθέτουν ήδη υψηλά επίπεδα παραγωγής. Οι δυνάμεις της αγοράς δεν έχουν την δυνατότητα ανατροπής της κατάστασης αυτής. Γιατί αφενός η κινητικότητα της εργασίας είναι αδύναμη, αφετέρου η κινητικότητα του κεφαλαίου συντελεί σε περαιτέρω επιδείνωση της ανισοροπίας. Επομένως, όσο προχωρά η διαδικασία της ολοκλήρωσης, τόσο περιορίζονται οι πιθανότητες σύγκλισης των υφισταμένων ανισοτήτων.

Τα συμπεράσματα επομένως στα οποία καταλήγουν οι δύο σχολές είναι -όπως έχει ήδη επισημανθεί- τελείως διαφορετικά. Η “σχολή σύγκλισης” δίνει έμφαση στα αναπτυξιακά αποτελέσματα που θα έχει η οικονομική ολοκλήρωση στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Η απελευθέρωση του εμπορίου και η αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων του συγκριτικού κόστους κατά την μετακίνηση των συντελεστών εξαιτίας της άρσης των θεσμικών εμποδίων, υποστηρίζεται ότι θα συντελέσουν στην καλύτερη κατανομή των πόρων. Αντίθετα, η “σχολή απόκλισης” τονίζει τα ενδεχόμενα δυσμενή αποτελέσματα για τις περιοχές αυτές. Οι κεντρομόλες δυνάμεις που ασκούν οι ήδη ανεπτυγμένες περιοχές, λόγω των τεχνολογικών τους διαφορών, των οικονομιών συγκέντρωσης, των εξωτερικών οικονομιών και του κόστους μεταφοράς, οδηγούν σε περαιτέρω διεύρυνση των υφιστάμενων ανισοτήτων (Μαραβέγιας Ναπολέον, 1994, σ. 428).

Επιπλέον, διαπιστώνεται μια αδυναμία εμπειρικής στήριξης των επιδράσεων της ολοκλήρωσης των ευρωπαϊκών κρατών, στην προϋπάρχουσα κατάσταση των περιφερειακών ανισοτήτων. Κι' αυτό γιατί η ερμηνεία των εμπειρικών δεδομένων καθορίζεται κάθε φορά από την οπτική γωνία του μελετητή τους, η οποία και

- 3 απορρέει από το θεωρητικό σχήμα το οποίο αυτός ασπάζεται. Έτσι, οι οπαδοί της νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας υποστηρίζουν ότι η σύγκλιση των επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ των διαφόρων χωρών που συμμετέχουν στη διαδικασία της ολοκλήρωσης δεν επιτεύχθηκε ακόμη, λόγω της ατελούς απελευθέρωσης των αγορών από θεσμικά εμπόδια καθώς και της άσκησης παρεμβατικών πολιτικών που θέτουν εμπόδια στην εξισορροπητική λειτουργία της αγοράς. Από την άλλη πλευρά οι υποστηρικτές της αντίθετης άποψης, τονίζουν ότι ήταν αυτοί ακριβώς οι λόγοι που εμπόδισαν μια περαιτέρω διεύρυνση των ανισοτήτων (Μαραβέγιας Ναπολέον, 1994, σ. 414).

Στην πραγματικότητα όμως καμιά από τις δύο προσεγγίσεις δεν είναι ικανή να προσφέρει ένα ικανοποιητικό θεωρητικό σχήμα που να ισχύει σε κάθε περίπτωση. Βασική αδυναμία τους αποτελεί ακριβώς ο γενικός τους χαρακτήρας, ο οποίος και δεν συμβαδίζει με τη διαφορετικότητα και ποικιλομορφία του σύγχρονου κόσμου. Κάθε περιοχή παρουσιάζει τις ιδιαιτερότητες της και διαθέτει διαφορετική δυναμική. Είναι πολύ δύσκολο επομένως να δημιουργηθεί ένα μοντέλο που να καλύπτει όλες τις ιδιαίτερες περιπτώσεις. Επιπλέον, η ανάπτυξη είναι μια σύνθετη διαδικασία, η οποία και εξαρτάται από ένα πλήθος στοιχείων με αποτέλεσμα οι εξωτερικές επιδράσεις που υφίστανται οι επιμέρους περιοχές να μην είναι ταυτόσημες (Μαραβέγιας Ναπολέον, 1994, σ. 429).

Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις περιφερειών, με σοβαρά προβλήματα υπανάπτυξης, η εσωτερική τους δυναμική σε συνδυασμό με την εξωτερική επίδραση της ολοκλήρωσης, δεν αφήνει πολλά περιθώρια προσέγγισης προς τις περισσότερο ανεπτυγμένες περιοχές (Μαραβέγιας Ναπολέον, 1994, σ. 429-430). Άλλωστε, διάφορες μελέτες που εκπονήθηκαν για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υποστηρίζουν ότι βραχυπρόθεσμα οι ασθενέστερες περιοχές θα αντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα προσαρμογής και πιθανώς θα είναι αυτές που θα επωμιστούν το κόστος της όλης μετάβασης. Οι οικονομίες κλίμακας που αναμένεται να υλοποιηθούν ενδέχεται να έχουν ανισόροπα χωρικά αποτελέσματα -Bulgues/Ilkowitz 1990. Άλλωστε, σύμφωνα με το έγγραφο Ευρώπη 2000, η ύπαρξη σοβαρών χωροταξικών αντιφάσεων εμποδίζει την ορθολογική κατανομή των πόρων και την επέκταση των ωφελειών από την ολοκλήρωση σε όλες τις χώρες ενώ αντίθετα επιτείνεται η πόλωση

(Perrons Diane, 1992, σ. 180). Στις περιπτώσεις αυτές επομένως η άσκηση συντονισμένης δράσης καθίσταται αναγκαία

1.4 Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η διαπίστωση λοιπόν μιας ενδεχόμενης ενίσχυσης των υφιστάμενων ανισοτήτων του ευρωπαϊκού χώρου στην προοπτική της περαιτέρω ολοκλήρωσής του, σε συνδυασμό με την αναγνώριση της αδυναμίας των κρατικών πολιτικών -η οποία εξετάζεται στη συνέχεια- να αντιμετωπίσουν ικανοποιητικά το πρόβλημα, διαγράφουν το πλαίσιο ανάπτυξης της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε. Μιας πολιτικής που αποσκοπεί στην ενίσχυση των ασθενέστερων περιοχών και την υποστήριξη της ανάπτυξής τους, επιδιώκοντας την πλήρωση στόχων που αφορούν: στην ενσωμάτωση των επιδιώξεών της και στις υπόλοιπες πολιτικές της Ε.Ε, στον συντονισμό των επιμέρους εθνικών περιφερειακών πολιτικών και στην παροχή οικονομικής υποστήριξης για την ανάπτυξη των φτωχότερων περιφερειών της Ε.Ε. Η πολιτική αυτή εγγράφεται σ' ένα ευρύτερο σύνολο πολιτικών που διέπουν την λειτουργία της ενιαίας αγοράς, στοχεύοντας στην αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών που απορρέουν από αυτή, ενώ η συμβολή τους θεωρείται απαραίτητη για την πραγματοποίησή της.

1.4.1 Λόγοι εμφάνισης της πολιτικής αυτής

Υφιστάμενες ανισότητες

Προοπτική εμβάθυνσης της ολοκλήρωσης

Αδυναμία κρατικών περιφερειακών πολιτικών

Ο κίνδυνος επιδείνωσης της ήδη μειονεκτικής θέσης των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών, όπως έχει ήδη επισημανθεί, είναι πλέον παραδεκτός τόσο από τα μεμονωμένα κράτη όσο και σε επίπεδο Ε.Ε. Τα διαρθρωτικά προβλήματα των

περιοχών αυτών θέτουν εμπόδια στην προσπάθειά τους. Η χαμηλή τους ανταγωνιστικότητα με την επισήμανση ελλείψεων ειδικευμένου προσωπικού, ανεπαρκούς συστήματος εκπαίδευσης-κατάρτισης καθώς και δυσχέρειας των επιχειρήσεων να εισάγουν καινοτομίες στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης, εκφράζει κατά ένα ποσοστό, την προβληματικότητα της κατάστασης. Τα αίτια μπορούν να αναζητηθούν σε ένα πλήθος παραγόντων όπως το σχετικά υψηλό κόστος εργασίας, ο φτωχός εξοπλισμός σε υποδομές, οι δημογραφικές τάσεις αλλά και οι τάσεις που εκδηλώνονται στην προσφορά εργασίας. Γεγονός αποτελεί πάντως ότι προκειμένου να προσεγγίσουν τις περισσότερο ανεπτυγμένες περιοχές, θα πρέπει εκτός από την αντιμετώπιση των παραπάνω εσωτερικών προβλημάτων καθυστέρησης, να ανταγωνιστούν με αυτές στην προσέλκυση νέων επενδύσεων (Ανδρικοπούλου Ελένη, 1995, σ. 114). Η θέση επομένως των ασθενέστερων περιοχών καθώς και οι προοπτικές εξέλιξής τους δεν είναι καθόλου ευνοϊκές.

Η επιτάχυνση δε των εξελίξεων προς την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης αποτελεί μια επιπλέον πρόκληση για τις περιοχές αυτές. Οι επιδράσεις βέβαια από την υλοποίηση της ONE, δεν είναι μονοσήμαντες. Από τη μια, παράγοντες όπως η εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου, η ομογενοποίηση των συνθηκών δανεισμού για τις επιχειρήσεις αλλά και η μείωση του ρυθμού του πληθωρισμού (που διαμορφώνει συνθήκες βελτίωσης της απόδοσης) συντελούν στη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος και την ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων (Μαραβέγιας Ναπολέον, 1994, σ. 432). Από την άλλη όμως, η κατάργηση των διαφόρων μηχανισμών (στα πλαίσια της απελευθέρωσης της αγοράς) που παραδοσιακά χρησιμοποιούνταν από τις ασθενέστερες περιφέρειες για την προστασία των οικονομιών τους, όπως ο μηχανισμός της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή ο περιορισμός των εισαγωγών, δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο τη μειονεκτική θέση τους. Επιπλέον, η πλήρωση των αυστηρών κριτηρίων (μείωσης των δημοσίων ελλειμμάτων, του πληθωρισμού και των επιτοκίων) για την συμμετοχή στην τρίτη και τελευταία φάση της ONE, απαιτεί την άσκηση περιοριστικών δημοσιονομικών και οικονομικών πολιτικών, με συχνά αρνητικές επιδράσεις στη διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης. Οι περιορισμένοι πλέον πόροι κατευθύνονται προς τις ήδη ανεπτυγμένες περιοχές, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότερη αξιοποίησή τους (Ανδρικοπούλου Ελένη, 1995, σ. 167-168· Πετράκος Γιώργος, 1996, σ. 35). Η

υφιστάμενη ανισόρροπη χωρική ανάπτυξη λοιπόν, αντί να ανατρέπεται, ανατροφοδοτείται.

Οι διαστάσεις που λαμβάνει επομένως η κατάσταση, καθιστούν τις κρατικές πολιτικές ανίκανες να τις αντιμετωπίσουν. Το μέγεθος των εντοπιζόμενων προβλημάτων σε συνδυασμό με την ολοένα και εντεινόμενη αλληλεξάρτηση των οικονομιών, ξεπερνά τις εθνικές δυνατότητες. Εξάλλου, οι αναπτυξιακές ανισότητες λαμβάνουν πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις σε κοινοτικό απ' ό τι σε εθνικό επίπεδο, ενώ ακόμη και οι φτωχότερες περιφέρειες των πλουσιότερων χωρών βρίσκονται σε καλύτερη θέση από τις πλουσιότερες περιφέρειες των φτωχότερων. Η κατάσταση αυτή, βάσει της αρχής της επικουρικότητας, ενεργοποιεί την παρέμβαση της Ε.Ε. Άλλωστε, η αλλαγή που υφίσταται ο ρόλος του κράτους από τα μέσα της δεκαετίας του '70, με τον περιορισμό του παρεμβατικού του χαρακτήρα και την δραστική μείωση των δαπανών που συνεπάγεται η δημοσιονομική κρίση, καταδεικνύει ακόμη εντονότερα την ανάγκη λήψης συμπληρωματικών μέτρων σε κοινοτικό επίπεδο (Ανδρικοπούλου Ελένη, 1995, σ. 20-21).

1.4.2 Σύντομο ιστορικό

Καθόλη την πορεία της ολοκλήρωσης η σταδιακή εξέλιξη της εμβάθυνσής της συνοδευόταν από την ενεργοποίηση κάποιων διαρθρωτικών μέτρων, προκειμένου να αντισταθμιστεί η απώλεια των μέσων που χρησιμοποιούνταν από τα ασθενέστερα ευρωπαϊκά κράτη για την προστασία των οικονομιών τους. Η υιοθέτηση όμως των μέτρων αυτών κάθε φορά αποτελούσε αντικείμενο σκληρών διαπραγματεύσεων με αποτέλεσμα την καθυστέρηση της εφαρμογής τους αλλά και τον περιορισμό της χρηματοδότησής τους -σε σχέση με τις εισηγήσεις της Επιτροπής. Το γεγονός αυτό απορρέει από την ύπαρξη σοβαρών αντιρρήσεων ως προς την σκοπιμότητα της συγκεκριμένης κοινοτικής δράσης αλλά και από την δυσκολία εξεύρεσης των αναγκαίων πόρων. Η αρχική σύλληψη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που πρεσβεύει την ανάπτυξη του ελεύθερου ανταγωνισμού, δεν αφήνει πολλά περιθώρια για εκτεταμένες κοινοτικές παρεμβάσεις στη λειτουργία των αγορών ενώ το σχετικά μικρό μέγεθος του κοινοτικού προϋπολογισμού δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την προσπάθεια (Πλασκοβίτης Ηλίας, 1994, σ. 440-442). Τα διαρθρωτικά μέτρα λοιπόν

που υιοθετούνται, από τα αρχικά ακόμη στάδια συγκρότησης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, χαρακτηρίζονται από περιορισμένη ισχύ ενώ η ανάληψη ουσιαστικής δράσης για την αντιμετώπιση των περιφερειακών προβλημάτων καθυστερεί πολύ.

Έτσι λοιπόν, ενώ στην ιδρυτική συνθήκη της ΕΟΚ αναγνωρίζεται το πρόβλημα των περιφερειακών ανισοτήτων και η ανάγκη “αρμονικής ανάπτυξης και ισόρροπης επέκτασης των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο του ευρωπαϊκού χώρου”, ελάχιστα προβλέπονται για την εφαρμογή της αρχής αυτής. Δεν υπάρχει καμιά σαφής αναφορά για την περιφερειακή πολιτική, παρά μόνο με τη μορφή παρεκκλίσεων. Η αντιμετώπιση των περιφερειακών ζητημάτων επαφίεται εξολοκλήρου στις επιμέρους εθνικές πολιτικές. Εξάλλου, τα αρχικά κράτη-μέλη χαρακτηρίζονται από μια σχετική ομοιογένεια χωρίς να παρουσιάζουν έντονες ανισότητες στα επίπεδα ανάπτυξης τους, ενώ η ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη που επιτυγχάνεται κατά την περίοδο αυτή, οδηγεί στη θεώρηση ότι η ολοκλήρωση είναι μια διαδικασία με θετικό αποτέλεσμα για το σύνολο των συμμετεχόντων χωρών. Ως εκτούτου τα μέσα που δημιουργούνται δεν αποσκοπούν σε δραστικές παρεμβάσεις: ιδρύεται η *Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων* (ΕΤΕ), το *Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο* (ΕΚΤ) και το *Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων* (ΕΓΤΠΕ) (Τσούκαλης Λουκάς, 1993 , σ. 301-303· Πλασκοβίτης Ηλίας, 1994, σ. 442· Τσέτσης Σταύρος, 1996, σ. 29).

Στη συνέχεια, η διεύρυνση του κοινοτικού οικοδομήματος σε νέα μέλη που διασπούν την αρχική του ομοιογένεια, η εμφάνιση των πρώτων προτάσεων για την περαιτέρω εμβάθυνση της ολοκλήρωσης (σχέδιο Werner) σε συνδυασμό με την επιδείνωση του διεθνούς οικονομικού κλίματος αυξάνουν τις συζητήσεις γύρω από το περιφερειακό πρόβλημα. Η δημιουργία του *Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης* (ΕΤΠΑ) το 1975 εκφράζει ακριβώς την εκδηλούμενη ανησυχία για τις διαπεριφερειακές ανισότητες. Το ταμείο λειτουργεί συνοδευτικά και συμπληρωματικά προς τις εθνικές περιφερειακές πολιτικές κατανέμοντας τους πόρους του με τη μορφή επιχορηγήσεων. Μια σειρά από τροποποιήσεις που εισάγουν οι κανονισμοί του 1979 και του 1984 αποσκοπούν στην βελτίωση της λειτουργίας του ενώ μια νέα προσέγγιση αποτελεί η εφαρμογή των *Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων* (ΜΟΠ) από το 1985 με σκοπό την ενίσχυση των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών του κοινοτικού νότου.

Τον πιο σημαντικό σταθμό όμως στην εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής και την απαρχή της ανάληψης ουσιαστικής δράσης, αποτελεί αδιαμφισβήτητα η *Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ)*. Θέτοντας για πρώτη φορά το στόχο της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής καθώς και της μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων, θεσμοθετεί την κοινοτική περιφερειακή πολιτική ενώ συγχρόνως παρέχει τη νομική βάση για την αναμόρφωσή της. Καθίσταται σαφές ότι η πορεία προς την μεγαλύτερη εμβάθυνση της ολοκλήρωσης απαιτεί εκτός από πολιτικές ενοποίησης των αγορών και νομισματικής σταθερότητας και πολιτικές δικαιότερης κατανομής των ωφελειών, προκειμένου να αποφευχθούν πιθανές εντάσεις και δυσaráεσκεια από την πλευρά των ασθενέστερων κρατών. Η σύνδεση άλλωστε του στόχου της συνοχής με την προοπτική υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς εκτός από έμμεση αποζημίωση για την αποδοχή του προγράμματος της ενιαίας αγοράς παρέχει την απαραίτητη προετοιμασία για τα ασθενέστερα κράτη ενόψει της αναμενόμενης περαιτέρω ενδυνάμωσης του ανταγωνισμού.

Πλέον η αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων δεν αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών πολιτικών αλλά θεσμοθετείται η αναγκαιότητα της συνεισφοράς της Κοινότητας. Πέραν αυτού, η περιφερειακή πολιτική αποκτά κεντρική θέση μεταξύ των υπόλοιπων κοινοτικών πολιτικών εφόσον θα πρέπει όλες αναγκαστικά να ενσωματώνουν τον στόχο της συνοχής. Επίσης, η μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων που δρομολογείται από την ΕΕΠ συντελεί στην βελτίωση της αποτελεσματικότητας της κοινοτικής δράσης.

Με την προοπτική της δημιουργίας της ΟΝΕ, η προσπάθεια της διασφάλισης της συνοχής του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, ενισχύεται ακόμη περισσότερο. Ο κίνδυνος έντασης των περιφερειακών ανισοτήτων, αποτελεί έναν κίνδυνο αναγνωρίσιμο πλέον από όλους. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό ότι ενώ η συνοχή εμπεριέχεται στους γενικούς στόχους της κοινότητας αποφεύγεται η διασύνδεσή του με την δημιουργία της ΟΝΕ. Κι αυτό γιατί οι επιπτώσεις από την εγκαθίδρυση της ΟΝΕ δρουν ενδεχομένως σε βάρος της συνοχής (Ανδρικοπούλου Ελένη, 1995, σ. 168). Η Κοινότητα επιχειρώντας να προλαμβάνει το αρνητικό αυτό ενδεχόμενο, προχωρά στην υιοθέτηση νέων πολιτικών με χωρική διάσταση και επιπτώσεις καθώς και στην δημιουργία νέων οργάνων. Το *Ταμείο Συνοχής* έχει σαν αποστολή την προετοιμασία των τεσσάρων ασθενέστερων χωρών της κοινότητας για τη συμμετοχή

τους στην ΟΝΕ ενώ η *Επιτροπή των Περιφερειών* αποτελεί έκφραση της πολιτικής διάστασης της περιφερειακής πολιτικής.

1.5 Η ανάδειξη των πόλεων και περιφερειών στην Ε.Ε

Μέχρι πρόσφατα, η ολοκλήρωση του ευρωπαϊκού χώρου θεωρείτο σαν μια διαδικασία που πραγματοποιείται μακριά από τους απλούς πολίτες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι εθνικές κυβερνήσεις που κατείχαν το ρόλο του μεσολαβητή ανάμεσα στους πολίτες και την Ε.Ε, εκδήλωναν τάσεις αποκλεισμού οποιωνδήποτε άλλων παραγόντων στη διαδικασία αυτή. Η πολιτική της Ε.Ε όμως σ' αυτό το πεδίο φαίνεται να αλλάζει και παρόλο που οι κεντρικές αρχές συνεχίζουν να κατέχουν ένα σημαντικό ρόλο, βλέπουν την κυριαρχία τους να περιορίζεται από την ενίσχυση της συμμετοχής των τοπικών και περιφερειακών αρχών στην πολιτική διαδικασία της Ε.Ε. Αναγνωρίζεται κατά τον τρόπο αυτό η σπουδαιότητα του ρόλου των πόλεων και περιφερειών στην καθημερινή ζωή των ευρωπαίων πολιτών (Rees Nicholas, 1997, σ. 385).

1.5.1 Γενικές παρατηρήσεις

Το κλίμα των αλλαγών που διαγράφεται από την εξελισσόμενη διαδικασία ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού χώρου αλλά και από την μεταβολή του ευρύτερου διεθνούς οικονομικού τοπίου, συντελεί στην ανάπτυξη μιας νέας δυναμικής των πόλεων και περιφερειών, οι οποίες βρισκόμενες πάντα στο κέντρο των εξελίξεων, συγκεντρώνουν τις προκλήσεις και τις τάσεις της κάθε εποχής. Οι οικονομικές, τεχνολογικές και πολιτικές εξελίξεις λαμβάνουν χώρα με αυξανόμενους ρυθμούς με αποτέλεσμα η γεωγραφία της Ευρώπης να υφίσταται δραματικές αλλαγές. Ο ρόλος των πόλεων και περιφερειών στη διαδικασία αυτή είναι επομένως κρίσιμος.

Ειδικότερα, η αναδιάρθρωση και παγκοσμιοποίηση της οικονομικής διαδικασίας, η ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών, η εισαγωγή νέων πληροφοριακών

και τηλεπικοινωνιακών τεχνολογιών και η σμίκρυνση των αποστάσεων, αποτελούν μερικούς από τους νέους καθοριστικούς παράγοντες στη χωροθέτηση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, η οικονομική και νομισματική ολοκλήρωση του ευρωπαϊκού χώρου καθώς και η άρση των διαφόρων εμπορικών εμποδίων μεταβάλλουν τους όρους του ανταγωνισμού μεταξύ πόλεων και περιφερειών, ενώ τέλος οι πολιτικές αλλαγές στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, μετατοπίζουν το οικονομικό κέντρο, μεταβάλλοντας τη σχετική οικονομική θέση των διαφόρων χωρικών συγκεντρώσεων της ευρωπαϊκής ηπείρου και προκαλώντας την ανάπτυξη μεγάλων πληθυσμιακών ροών (Pyrgiotis Yannis, 1991, σ. 272).

Τα νέα αυτά δεδομένα, που εισάγονται από τη δεκαετία του '70 ακόμη, συντελούν στην πραγματοποίηση σημαντικών αλλαγών στο πολιτικό πεδίο, σε επίπεδο λήψης αποφάσεων αλλά και άσκησης πολιτικής. Ο ρόλος του κράτους αρχίζει να αμφισβητείται, δρομολογώντας νέες εξελίξεις. Διαφαίνεται έτσι μια νέα δυναμική όπου ο περιορισμός της ισχύος των κεντρικών κυβερνήσεων αναπληρώνεται από την ανάδειξη δύο νέων προσεγγίσεων (Ανδρικοπούλου Ελένη, 1995, σ. 54-57):

- Το υπερεθνικό επίπεδο
- Το τοπικό - περιφερειακό επίπεδο.

Η ανάδειξη του τοπικού - περιφερειακού επιπέδου, εκφράζει την εμφάνιση ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης “εκ των κάτω”, που δίνει έμφαση στην αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού των περιφερειών μέσα από τοπικές πρωτοβουλίες ανάπτυξης, σε αντιδιαστολή με το κεντρικά ελεγχόμενο “εκ των άνω” μοντέλο που κυριαρχούσε στην μεταπολεμική Ευρώπη. Στο πλαίσιο της νέας αυτής προσέγγισης, οι τοπικές και περιφερειακές αρχές ειδικότερες σαν όργανα λήψης αποφάσεων αλλά και φορείς αλλαγής, οφείλουν να δραστηριοποιηθούν, προκειμένου να καταφέρουν να αποκτήσουν γνώση της υπάρχουσας κατάστασης αλλά και ικανότητες επινόησης νέων διαχειριστικών λύσεων. Οι πραγματοποιούμενες εξελίξεις έχουν διαφορετική επίδραση σε διαφορετικές χωρικές περιπτώσεις. Γι’ αυτό και η όλη διαδικασία ερμηνείας της υφιστάμενης κατάστασης, σχεδιασμού της δράσης και λήψης της τελικής απόφασης πρέπει να διενεργείται στο επίπεδο της πόλης ή της περιφέρειας προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιομορφίες αλλά και οι αξίες της τοπικής

κοινωνίας της εκάστοτε περίπτωσης (Ministerial Meeting on Regional Policy and Spatial Planning, 1996).

Βέβαια από την άλλη, αυτή η “εκ των κάτω” προσέγγιση παρουσιάζεται προβληματική όσον αφορά την συνολική θεώρηση του περιφερειακού προβλήματος, ενώ η πολυδιάσπαση των προσπαθειών και η ανταγωνιστικότητα των επιμέρους περιφερειών ενδέχεται να εντείνει την ανισότητα. Αυτά τα αδύνατα όμως σημεία των τοπικών προσεγγίσεων, αποτελούν τα πλεονεκτήματα των κεντρικών οπότε και καθίσταται σαφής η συμπληρωματικότητά τους.

1.5.2 Η θέση των πόλεων και περιφερειών

Στο σημείο αυτό όμως πρέπει να επισημανθεί ότι ο ρόλος των τοπικών και περιφερειακών αρχών, παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφορετικών χωρών της Ε.Ε, εμφανιζόμενος από πολύ περιορισμένος (όπως στην περίπτωση της Ελλάδας) έως ιδιαίτερα σημαντικός και ισχυρός (όπως στην περίπτωση της Γερμανίας). Ως εκ τούτου, διαφορετική είναι και η αντιμετώπιση των επιμέρους τοπικών και περιφερειακών αρχών απέναντι στο μηχανισμό της Ε.Ε, όπου οι μεν πρώτες (του παραπάνω παραδείγματος) προσβλέπουν σ’αυτόν σαν μια ευκαιρία για τη θεσμική τους αναβάθμιση και την βελτίωση των οικονομικών τους, ενώ οι δε δεύτερες εμφανίζονται περισσότερο επιφυλακτικές, φοβούμενες τυχόν απώλεια της αυτοτέλειάς τους.

Παρόλες όμως τις αρχικές επιφυλάξεις, κατά την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης εκδηλώθηκαν πολλές προσπάθειες από μέρους των αρχών αυτών προκειμένου να αναπτύξουν κοινά οργανωμένες μορφές παρέμβασης. Με την υποστήριξη των οργάνων της Ε.Ε, που εκφράστηκε σε κοινή δήλωση Συμβουλίου, Επιτροπής και Κοινοβουλίου το 1984, ιδρύεται τον επόμενο χρόνο στο Στρασβούργο το *Συμβούλιο των Περιφερειών* ενώ παράλληλα διεθνείς ενώσεις των τοπικών οργανισμών στην Ευρώπη, η *Διεθνής Ένωση Τοπικών Αυτοδιοικήσεων (IULA)* και το *Συμβούλιο Δήμων και Περιφερειών της Ευρώπης (CMRE)*, εγκαθιδρύουν στις Βρυξέλλες μόνιμη αντιπροσωπία των τοπικών και περιφερειακών αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η άμεση επαφή των επιμέρους αρχών

αλλά και η έγκαιρη πληροφόρησή τους πάνω σε ζητήματα που τις αφορούν (Χλέπας Νίκος, 1992, σ.165-170).

1.5.2 Η θέση της Ε.Ε.

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, εκδηλώνεται σαφής προσπάθεια από την πλευρά των Βρυξελλών για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των τοπικών και περιφερειακών παραγόντων στον πολιτικό μηχανισμό της Ε.Ε, προκειμένου να υπάρξει μεγαλύτερη προσέγγιση της όλης διαδικασίας προς τον ευρωπαϊό πολίτη. Η δημιουργία της *Επιτροπής των Περιφερειών*, αποτελεί την έμπρακτη αναγνώριση της σημασίας του ρόλου των αρχών της περιφερειακής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης στο θεσμικό σύστημα της Ε.Ε. Επιδιώκεται παράλληλα με τον τρόπο αυτό η μείωση δημοκρατικού ελλείμματος που εντοπίζεται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, το οποίο όμως είναι πολύ δύσκολο να αναπληρωθεί. Δημιουργούνται όμως οι προϋποθέσεις για την μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών στις αναπτυξιακές διαδικασίες (Τσέτσης Σταύρος, 1996, σ. 63-64).

Επιπλέον η υιοθέτηση της εταιρικής σχέσης επιχειρεί να εξισώσει τη βαρύτητα των τριών επιπέδων (κοινοτικού, εθνικού και περιφερειακού-τοπικού), καθιστώντας τις περιφερειακές και τοπικές αρχές ισότιμα μέλη στο διάλογο για τον καθορισμό των διαρθρωτικών δράσεων. Η αρχή της επικουρικότητας, τονίζοντας την αναγκαιότητα ανάληψης δράσης στο επίπεδο που βρίσκεται κάθε φορά πιο κοντά στο πρόβλημα, εντάσσει τις περιφέρειες στη διαδικασία της ολοκλήρωσης, ενδυναμώνοντας το ρόλο τους. Είναι λοιπόν έκδηλη η προσπάθεια που καταβάλλεται από μέρους της Ένωσης για την υιοθέτηση αποκεντρωτικών δομών και την ενίσχυση των τοπικών και περιφερειακών αρχών.

1.6 Η αναγκαιότητα της διαπεριφερειακής συνεργασίας

Όπως διαπιστώθηκε και παραπάνω, οι τοπικές και περιφερειακές αρχές της Ε.Ε έρχονται αντιμέτωπες με ένα πλήθος προκλήσεων. Πέρα από τις προσπάθειες επικράτησής τους σ' ένα έντονα ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον, έχουν επιπλέον να αντιμετωπίσουν ένα πλήθος άλλων εσωτερικών προβλημάτων. Γεγονός αποτελεί ότι δεν διαθέτουν όλες οι τοπικές και περιφερειακές αρχές τις ίδιες δυνατότητες αντιμετώπισης των ζητημάτων αυτών. Είναι σαφές ότι κάποιες (οι περισσότερο ανεπτυγμένες) θα υπερέχουν έναντι των υπολοίπων. Επιπλέον, η άσκηση της μεμονωμένης δράσης των αρχών αυτών, εμπεριέχει τους εγγενείς κινδύνους της έλλειψης της αντίληψης του ευρύτερου πλαισίου αναφοράς ή της αλληλοαναιρέσεις των επιμέρους δράσεών τους.

Οι διαπιστώσεις αυτές αποτελούν, σε σημαντικό βαθμό, τη βάση για την ανάδειξη της αναγκαιότητας της συνεργασίας μεταξύ των πόλεων και περιφερειών. Μιας διαδικασίας που μπορεί να αποτελέσει ανεκτίμητο εργαλείο κατά την κατάρτιση των τοπικών στρατηγικών ανάπτυξης παρέχοντας τη δυνατότητα για ανάπτυξη συμμαχιών, εξοικονόμηση πόρων, ανταλλαγή πληροφοριών, αντιπαραβολή μεθόδων, υλοποίηση έργων και δράσεων κοινού ενδιαφέροντος, αξιοποίηση των συμπληρωματικότητων τους (Pyrgiotis Yannis, 1991, σ. 272) αλλά και μεταφοράς τεχνογνωσίας και εμπειριών από τις περισσότερο στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές προκειμένου να αντισταθμιστεί η αρχική τους ανισότητα. Το κλίμα που αναπτύσσεται συμβάλει αδιαμφισβήτητα στην αποτελεσματικότερη και ταχύτερη επίλυση των προβλημάτων. Άλλωστε η συνεργασία αποτελεί ουσιαστικά την έμπρακτη εφαρμογή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Συμπεράσματα

Η διαδικασία ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού χώρου αποτελεί επομένως ένα ιδιαίτερο και μοναδικό εγχείρημα, που έχει σαν βασικό του στόχο την επίτευξη της

ισόρροπης και αρμονικής ανάπτυξης του συνόλου των ευρωπαϊκών λαών. Όπως όμως διαπιστώθηκε, η υλοποίηση του στόχου αυτού συναντά εμπόδια που απορρέουν κατά κύριο λόγο από την ύπαρξη σημαντικών ανισοροπιών στο εσωτερικό του ευρωπαϊκού χώρου. Η αναγνώριση του μεγέθους των υφιστάμενων ανισοτήτων, που λαμβάνουν δραματικές διαστάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ξεπερνώντας κατά πολύ τις αντίστοιχες στο εσωτερικό των χωρών, σε συνδυασμό με την αδυναμία των επιμέρους κρατικών πολιτικών να αντιμετωπίσουν ικανοποιητικά την κατάσταση, έχει σαν αποτέλεσμα την κινητοποίηση του μηχανισμού της Ε.Ε και την υιοθέτηση μιας κοινής περιφερειακής πολιτικής. Διαπιστώνεται όμως ότι η δράση της πολιτικής αυτής μέχρι σήμερα βρισκόταν σε απόσταση από τους ευρωπαίους πολίτες, από τη στιγμή που οι τοπικές και περιφερειακές αρχές που βρίσκονται πιο κοντά τους και τους εκφράζουν περισσότερο, βρισκόταν έξω από το μηχανισμό λήψης αποφάσεων. Σίγουρα, οι προσπάθειες που εκδηλώνονται τα τελευταία χρόνια από την πλευρά της Ε.Ε για την ενίσχυση των αρχών αυτών, δεν συνεπάγονται ριζοσπαστικές τομές. Εκφράζουν όμως τα πρώτα -δειλά ίσως- βήματα προς μια νέα προσέγγιση της περιφερειακής πολιτικής, σύμφωνα με την οποία το τοπικό και περιφερειακό επίπεδο κατέχουν πρωτεύοντα ρόλο. Στο διαγραφόμενο αυτό νέο πλαίσιο, όπου η θέση των τοπικών και περιφερειακών αρχών εμφανίζεται σαφώς αναβαθμισμένη, αναδεικνύεται μια νέα και πολλά υποσχόμενη προοπτική που δεν είναι άλλη από αυτή της συνεργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Εισαγωγικά

Μετά από μια αρχική προσέγγιση του περιφερειακού ζητήματος της Ε.Ε και μια πρώτη νύξη στο θέμα της διαπεριφερειακής συνεργασίας, στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται μια αναλυτικότερη παρουσίαση της διαδικασίας αυτής. Αρχικά, παρουσιάζονται όλες οι σημαντικές εξελίξεις στον τομέα της περιφερειακής πολιτικής που πραγματοποιούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο και οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με την εμφάνιση και ανάπτυξη της διαπεριφερειακής συνεργασίας στους κόλπους της Ε.Ε. Επιδιώκεται να παρουσιασθεί η πορεία που ακολουθείται στην κατεύθυνση αυτή και η οποία, παρότι σύντομης χρονικής διάρκειας και αργής εξέλιξης, εκφράζει μια αυξανόμενη εδραίωση της συνεργασίας μεταξύ των τοπικών και περιφερειακών αρχών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, κύριες εκδηλώσεις της οποίας αποτελούν τα προγράμματα διαπεριφερειακής συνεργασίας που προωθεί η Ε.Επιτροπή. Τα σημαντικότερα από τα προγράμματα αυτά παρουσιάζονται στη συνέχεια, όπου και περιγράφονται τα γενικά τους χαρακτηριστικά και η μέχρι σήμερα πορεία τους. Επίσης, γίνεται αναφορά στην ελληνική συμμετοχή που εκδηλώθηκε για καθένα από αυτά.

2.1 Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής

Κατά την εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε, η Ε.Επιτροπή έχει αναπτύξει ένα σύνολο διαρθρωτικών εργαλείων και πολιτικών για τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και την υποβοήθηση της διαδικασίας της τοπικής και

περιφερειακής ανάπτυξης. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι σημαντικότερες τάσεις που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια της πολιτικής αυτής, καθορίζοντας τις σχέσεις μεταξύ Βρυξελλών και περιφερειών (Rees Nicholas, 1997, σ. 389-390).

Αδιαμφισβήτητα το κεντρικό στοιχείο της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε, είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Σαν επακόλουθο, οι σχέσεις μεταξύ Ε.Επιτροπής και κρατών καθορίστηκαν στα πλαίσια της λειτουργίας του ταμείου αυτού. Κατά την αρχική φάση λειτουργίας του όμως, αναπτύχθηκε έντονη δυσαρέσκεια για τον τρόπο που αυτήν εκδηλωνόταν, από τη στιγμή που το ταμείο αντιμετωπιζόταν περισσότερο σαν ένας χρηματοδοτικός μηχανισμός εθνικών πρωτοβουλιών παρά σαν ένα όργανο κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής. Γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις, οι εθνικές αρχές περιόριζαν τις απαιτήσεις τους σε συμφωνημένα εθνικά ποσοστά (σύμφωνα με το ισχύον σύστημα, οι πόροι του ταμείου κατανεμόταν μεταξύ των κρατών μελών βάσει ποσοστώσεων που καθόριζε το Συμβούλιο των Υπουργών), ενώ από το όλο σύστημα απουσίαζαν βασικά στοιχεία όπως η διαφάνεια και προσθετικότητα των δράσεων αλλά και οποιοδήποτε κίνητρο για επίδειξη καινοτομίας. Σαν αποτέλεσμα της διαχείρισης αυτής, υπήρχε πολύ περιορισμένη επαφή μεταξύ της Επιτροπής (και ιδιαίτερα της XVI Γενικής Διεύθυνσής της) και των διαφόρων τοπικών παραγόντων που συμμετέχουν στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Σε απάντηση των αδυναμιών αυτών επιχειρούνται κάποιες μεταρρυθμίσεις των όρων λειτουργίας του ταμείου. Η πρώτη, που πραγματοποιείται το 1979, είναι αρκετά περιορισμένης κλίμακας. Αυτό που επιτυγχάνει είναι η διατήρηση ενός τμήματος των πόρων του ΕΤΠΑ -της τάξης του 5%- εκτός των ποσοστώσεων, η κατανομή του οποίου αφήνεται στην διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής. Η επόμενη μεταρρύθμιση, του 1984, έχει σαν αποτέλεσμα την αντικατάσταση του συστήματος των ποσοστώσεων από το σύστημα των ψαλίδων, σύμφωνα με το οποίο καθορίζονται ενδεικτικά ποσοστά για το μερίδιο κάθε χώρας στη βάση μιας τριετούς περιόδου (Μούσης Νίκος, 1996, σ.177).

Η ριζική αλλαγή όμως που απαιτείται, έρχεται με τη μεταρρύθμιση του 1988. Η δράση του ταμείου επιχειρείται να γίνει περισσότερο ευέλικτη. Δεν υφίσταται πλέον ο υποχρεωτικός καταμερισμός των πόρων, αντίθετα πραγματοποιείται ένας ενδεικτικός καταμερισμός για μια περίοδο πέντε χρόνων. Τα περαιτέρω νέα στοιχεία

που εισάγει η μεταρρύθμιση αφορούν τον *διπλασιασμό των πόρων* των διαρθρωτικών ταμείων (από 7,2 δις ECU το 1987 στα 14,2 δις ECU το 1993) και την μετάθεση της έμφασης από την διάχυση των πόρων σε όλη την έκταση της Ευρώπης, στην *συγκέντρωσή* τους σε πέντε συγκεκριμένους στόχους, οι οποίοι εκφράζουν τους βασικούς άξονες προτεραιότητας της ακολουθούμενης πολιτικής και έχουν είτε χωρικό είτε τομεακό χαρακτήρα. Επίσης, υιοθετείται η *προγραμματική προσέγγιση*, η οποία οδηγεί στην κατάρτιση πολυετών αναπτυξιακών προγραμμάτων, καλύπτοντας ολόκληρη τη διαδικασία από τον σχεδιασμό ως και την εκτέλεση των διαρθρωτικών δράσεων. Ακόμη, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην τήρηση των αρχών: της *εταιρικότητας* (που αποσκοπεί στη στενότερη δυνατή συνεννόηση μεταξύ της Επιτροπής και των αρμοδίων αρχών κάθε χώρας σε εθνικό και περιφερειακό-τοπικό επίπεδο), της *διαφάνειας* και της *προσθετικότητας* (σύμφωνα με την οποία η ευρωπαϊκή ενίσχυση δεν υποκαθιστά τις προσπάθειες των κρατών μελών αλλά τις συμπληρώνει) συνοδευόμενων από ένα αυστηρό σύστημα ελέγχου και αξιολόγησης.

Η νέα προσέγγιση που υιοθετήθηκε με την μεταρρύθμιση του 1988, ενισχύεται το 1993 με περαιτέρω αύξηση των διατιθέμενων πόρων αλλά και βελτιώσεις στις υφιστάμενες αρχές λειτουργίας των ταμείων, στηριζόμενες στα διδάγματα του παρελθόντος αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τις ενδεχόμενες μελλοντικές εξελίξεις. Επιπλέον, ιδρύεται ένα νέο σημαντικό μέσο άσκησης πολιτικής συνοχής, το *Ταμείο Συνοχής* που έχει σαν αποστολή την ενίσχυση των τεσσάρων κρατών της κοινοτικής περιφέρειας -Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία και Ιρλανδία- στην προετοιμασία τους για την ONE, συγχρηματοδοτώντας έργα περιβάλλοντος και διευρωπαϊκής υποδομής μεταφορών.

Οι πόροι του ΕΤΠΑ αλλά και των υπολοίπων διαρθρωτικών ταμείων, χρησιμοποιούνται κατά κανόνα για την χρηματοδότηση *αναπτυξιακών προγραμμάτων* και όχι μεμονωμένων έργων. Τα προγράμματα αυτά μπορεί να είναι είτε *εθνικής* είτε *κοινοτικής πρωτοβουλίας*. Στην πρώτη περίπτωση εκπονούνται βάσει των προτάσεων που υποβάλλονται από τα κράτη μέλη, ενώ στη δεύτερη βάσει κατευθύνσεων που ορίζει η ίδια η Ε.Επιτροπή. Τα δεύτερα λειτουργούν συμπληρωματικά των πρώτων, επιδιώκοντας να συμβάλουν στην επίλυση προβλημάτων που έχουν συνέπειες στο κοινοτικό επίπεδο. Παράλληλα, προωθούνται με πρωτοβουλία της Ε.Επιτροπής μικρού μεγέθους *καινοτόμες δράσεις* (μελέτες, πρότυπα πειραματικά σχέδια και

δίκτυα) οι οποίες έχουν πειραματικό χαρακτήρα και αποσκοπούν στο να αποτελέσουν την βάση για την ανάπτυξη νέων πολιτικών.

Η προσέγγιση επομένως της Ε.Επιτροπής στο περιφερειακό ζήτημα, φαίνεται ότι χαρακτηρίζεται από περιόδους μάθησης αλλά και προσαρμογής. Οι διάφορες μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιούνται σαφώς συντελούν στην αναμόρφωση της περιφερειακής πολιτικής, η οποία πλέον χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση νέων ιδεών και προγραμμάτων που εκφράζουν τις μεταβολές στην κοινωνία, οικονομία και πολιτική διάρθρωση της Ευρώπης. Αναπτύσσονται παράλληλα πεδία δράσης που έχουν άμεση σχέση με τη νέα χωρική της οργάνωση, γεγονός που εκφράζει ακριβώς την προσαρμοστικότητα της πολιτικής στις νέες πραγματικότητες (Καμχής Μάριος, 1996, σ. 17).

Αυτό που βασικά επιδιώκει η Ε.Επιτροπή είναι η συμπλήρωση της δράσης των εθνικών αρχών αλλά και η συνεργασία μαζί τους, με σκοπό την προώθηση της ανάπτυξής τους. Μέσω των προγραμμάτων εθνικής πρωτοβουλίας, εκφράζεται η προσπάθεια συμφωνίας πάνω στις εθνικές προτεραιότητες, στο πλαίσιο της κοινοτικής ενίσχυσης. Τα κράτη όμως είναι απρόθυμα να συμπεριλάβουν στη συζήτηση παράγοντες που βρίσκονται σε χαμηλότερα επίπεδα. Για το λόγο αυτό η Ε.Επιτροπή αναπτύσσοντας *κοινοτικές πρωτοβουλίες* όπως το *Interreg* αλλά και *καινοτόμες δράσεις* όπως αυτές του *άρθρου 10 του ΕΤΠΑ*, επιδιώκει να προσεγγίσει περισσότερο τις πόλεις και περιφέρειες της Ε.Ε.

Στον καθορισμό της προσέγγισης αυτής από την Ε.Επιτροπή, σημαντικός ήταν ο ρόλος ορισμένων μελετών που διενεργήθηκαν για λογαριασμό της (Rees Nicholas, 1997, σ. 391):

Ευρώπη 2000, που υποστήριξε την ανάγκη για κοινή δράση στο χωροταξικό σχεδιασμό σύμφωνα πάντοτε με την αρχή της επικουρικότητας,

Ευρώπη 2000+, που ακολούθησε την προηγούμενη και έδωσε έμφαση στην αυξανόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ των περιφερειών γεγονός που όπως υποστηρίζει, καθιστά αναγκαστική την στενότερη και πιο συστηματική συνεργασία πάνω σε θέματα χωροταξικού σχεδιασμού,

Λευκή Βίβλος, που υποστήριξε την ιδέα της αποκεντρωμένης λήψης αποφάσεων σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, σαν μέσο για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης,

ενώ περιείχε και θέσεις για μια καθαρότερη οικονομία, για αποδοτικότερη χρήση των πόρων αλλά και την ενίσχυση της εταιρικής σχέσης, και τέλος

Πρωτοβουλίες τοπικής ανάπτυξης και απασχόλησης, στα πλαίσια της οποίας εντοπίστηκαν 17 πεδία όπου μπορούν να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας, αποτελώντας έτσι πηγή ιδεών για του τοπικούς παράγοντες στην κατάρτιση των προτάσεών τους.

3.2 Υιοθέτηση προγραμμάτων διαπεριφερειακής συνεργασίας

Όλα τα παραπάνω στοιχεία έχουν επομένως σαν αποτέλεσμα την ανάδειξη μιας νέας προσέγγισης του περιφερειακού ζητήματος. Στα πλαίσια της κατεύθυνσης αυτής, προωθούνται προγράμματα για τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας μεταξύ πόλεων και περιφερειών. Επιδιώκεται κατ' αυτόν τον τρόπο, η ανάδειξη της σπουδαιότητάς των δράσεων αυτών στην διάχυση της ανάπτυξης, με ανταλλαγή εμπειριών-γνώσεων αλλά και από κοινού υλοποίηση προγραμμάτων, ούτως ώστε να ενισχύεται η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα. Παράλληλα, προωθείται η συνοχή του ευρωπαϊκού χώρου στο πνεύμα της κοινοτικής αλληλεγγύης, με την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ των διαφόρων πόλεων και περιφερειών, των βασικών πλέον “μονάδων” του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Η τυπολογία της συνεργασίας που διαμορφώνεται, σύμφωνα με τις πρωτοβουλίες και τις καινοτόμες δράσεις που προωθεί η Ε.Επιτροπή, καθώς και τα αντίστοιχα προγράμματα που την υποστηρίζουν, παρουσιάζουν την ακόλουθη διάρθρωση:

Διασυνοριακή Συνεργασία: Συνεργασία μεταξύ όμορων περιφερειών

- *εσωτερικά σύνορα* - συνεργασία μεταξύ περιφερειών εντός των ορίων της ΕΕ
- *εξωτερικά σύνορα* - συνεργασία μεταξύ περιφερειών της ΕΕ και τρίτων χωρών

Πρόγραμμα *Interreg*

Διαπεριφερειακή - Διαστική Συνεργασία: Συνεργασία μεταξύ περιφερειών ή πόλεων διαφορετικών επιπέδων ανάπτυξης

- *εσωτερική* - συνεργασία μεταξύ περιφερειών-πόλεων εντός των ορίων της ΕΕ
- *εξωτερική* - συνεργασία μεταξύ περιφερειών-πόλεων της ΕΕ και τρίτων χωρών

Προγράμματα *Recite* και *Pacte-EEP*

Πρόγραμμα *Ecos-Ouverture*

Το πρόγραμμα *Interreg*, εντάσσεται μεταξύ των κοινοτικών πρωτοβουλιών, των ειδικών μέσων δηλαδή της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε, τα οποία η ίδια προτείνει στα κράτη μέλη για την αντιμετώπιση ζητημάτων που εντοπίζονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Άλλωστε, το άρθρο 11 του κανονισμού της ΕΟΚ (2052/88) παρέχει τη δυνατότητα στην Ε.Επιτροπή να προωθήσει “κοινοτικές πρωτοβουλίες”, προκειμένου να ευνοηθεί η εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και να ενισχυθούν οι επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε αναπτυξιακά καθυστερημένες περιοχές ή σε περιοχές βιομηχανικής παρακμής καθώς και να τους δοθεί η δυνατότητα αξιοποίησης των ευκαιριών που αναπτύσσονται από την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς.

Κατά την προγραμματική περίοδο 1989-1993 θεσπίστηκαν 14 κοινοτικές πρωτοβουλίες. Στο τέλος της περιόδου αυτής (το 1993) εκδίδεται το Πράσινο Βιβλίο,

στο οποίο και περιλαμβάνονται οι γενικές κατευθύνσεις για το μέλλον των κοινοτικών πρωτοβουλιών. Σύμφωνα με αυτό, προβλέπεται ο εστιασμός της δράσης σε πέντε βασικά θέματα, τα οποία αφορούν: τη συνεργασία με την ανάπτυξη διασυνοριακών και διακρατικών δικτύων, την αγροτική ανάπτυξη, τις εξαιρετικά απομακρυσμένες από το κέντρο περιφέρειες, την απασχόληση και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και τη διαχείριση των βιομηχανικών μεταβολών. Οπότε, για την επόμενη προγραμματική περίοδο 1994-1995, η Ε.Επιτροπή πρότεινε 13 κοινοτικές πρωτοβουλίες που πέραν το παραπάνω κατευθύνσεων δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της “εκ των κάτω” ανάπτυξης. Οι πρωτοβουλίες αυτές συνιστούν το 9% του συνόλου των διαρθρωτικών πόρων, που διατίθενται για τη νέα προγραμματική περίοδο.

Τα υπόλοιπα τρία προγράμματα *Recite*, *Pacte-EE*, *Ecos-Ouverture*, εντάσσονται σ’ ένα ευρύτερο πλαίσιο καινοτόμων δράσεων, οι οποίες χρηματοδοτούνται από το άρθρο 10 του κανονισμού του ΕΤΠΑ, που φέρει τον τίτλο “περιφερειακή ανάπτυξη σε κοινοτικό επίπεδο”. Μέσω του άρθρου αυτού επιδιώκεται η διερεύνηση νέων ιδεών πάνω σε θέματα ανάπτυξης και διαπεριφερειακής συνεργασίας για τον εμπλουτισμό των μέσων άσκησης κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής. Τα υιοθετούμενα προγράμματα επιδιώκουν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη κοινών μεθόδων που θα προωθήσουν την περιφερειακή οικονομική και κοινωνική πρόοδο, παρέχοντας συγχρόνως τη δυνατότητα στους τοπικούς φορείς να αναλάβουν πλήρως τα καθήκοντά τους στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης, με τη στήριξη της μεταξύ τους συνεργασίας και την ανταλλαγή εμπειριών. Η καινοτομία που εισάγεται από τα προγράμματα αυτά αφορά εκτός από τους τιθέμενους στόχους και τον τύπο σχέσεων συνεργασίας που προωθούν, συνδέοντας τοπικές και περιφερειακές αρχές με οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Ο πειραματικός τους χαρακτήρας έγκειται στο ότι επιχειρούν να αποτελέσουν “το πρόπλασμα νέων πολιτικών μέσω μιας πειραματικής προσέγγισης σε ευρωπαϊκή κλίμακα”. Λόγω ακριβώς του πειραματικού χαρακτήρα των δράσεων που προωθούνται, οι πόροι που διατίθενται είναι -προς το παρόν- περιορισμένοι, αντιστοιχώντας στο 1% του συνόλου των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων.

Η θεματική των υιοθετούμενων δράσεων επικεντρώνεται στην διαπεριφερειακή συνεργασία τοπικών και περιφερειακών αρχών, στην ανάληψη καινοτόμων δράσεων περιφερειακής ανάπτυξης ή ακόμη και στο χωροταξικό σχεδιασμό. Ειδικότερα, χρηματοδοτούνται δύο τύποι δραστηριοτήτων: *μελέτες* πάνω στις πρωτοβουλίες της Επιτροπής (επιδιώκοντας να αναγνωρίσουν: τις χωροταξικές επιπτώσεις δράσεων που προγραμματίζονται σε εθνικό επίπεδο, ειδικότερα όταν αυτές επεκτείνονται πέραν των εθνικών συνόρων· μέτρα για την αντιμετώπιση προβλημάτων των παραμεθόριων περιοχών καθώς και μια πρώτη προσέγγιση πάνω στην μελλοντική διάρθρωση του ευρωπαϊκού χώρου) και *πilotικά σχέδια* (τα οποία συνιστούν πρωτοβουλίες για την υλοποίηση υποδομών, επενδύσεων σε επιχειρήσεις και άλλα μέτρα κοινοτικού ενδιαφέροντος κυρίως στις παραμεθόριες περιοχές καθώς επίσης επιδιώκουν την ανταλλαγή εμπειριών και την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων περιφερειών της κοινότητας)

2.3 Πρόγραμμα Interreg

2.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Το πρόγραμμα Interreg αποτελεί τη σημαντικότερη, από άποψη μεγέθους, κοινοτική πρωτοβουλία, γεγονός που εκφράζει ακριβώς το αυξημένο ενδιαφέρον για τα ζητήματα διαπεριφερειακής συνεργασίας που εκδηλώνονται τελευταία στους κόλπους της Ε.Ε. Στη μέχρι σήμερα πορεία του διακρίνονται τρεις φάσεις:

2.3.1.1 Interreg I

Το πρόγραμμα ξεκινά το 1990, έπειτα από απόφαση της Ε.Επιτροπής που λήφθηκε κατά την συνεδρίαση της 25ης Ιουλίου του ίδιου χρόνου, απευθυνόμενο στις εσωτερικές και εξωτερικές παραμεθόριες περιοχές της Κοινότητας. Η υιοθέτησή του

έρχεται μετά την επιτυχή εφαρμογή ενός ορισμένου αριθμού πιλοτικών δράσεων του ίδιου χαρακτήρα. (Ε.Επιτροπή, 1994, σ.130).

Το πρόγραμμα παρέχει τη δυνατότητα χορήγησης κοινοτικής συνδρομής, υπό μορφή δανείων και επιδοτήσεων, σε παραμεθόριες περιοχές της Ε.Ε, βάσει λειτουργικών προγραμμάτων που καταρτίζονται σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που ορίζει η Ε.Επιτροπή.

Στόχοι

Βασική επιδίωξη του προγράμματος αποτελεί η προετοιμασία των παραμεθόριων περιοχών της Ε.Ε ενόψει της δημιουργίας της ενιαίας αγοράς. Ειδικότερα επιδιώκεται:

- * η παροχή συνδρομής προς τις περιοχές αυτές, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που προέρχονται από τη σχετική τους απομόνωση, κατά τρόπο όμως που να συνδυάζει την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των εντόπιων πληθυσμών με τους κανόνες προστασίας του περιβάλλοντος,
- * η δημιουργία και ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας στα εσωτερικά σύνορα καθώς και η σύνδεσή τους με τα ευρύτερα υπάρχοντα δίκτυα, και
- * η προσαρμογή των εξωτερικών συνόρων στην νέα πραγματικότητα και η εκμετάλλευση των ευκαιριών συνεργασίας τους με τρίτες όμορες χώρες.

Στα πλαίσια του προγράμματος παρέχεται η δυνατότητα ανάληψης τριών τύπων ενεργειών:

- από κοινού σχεδίαση και εφαρμογή διασυνοριακών προγραμμάτων,
- λήψη μέτρων για τη βελτίωση της -διασυνοριακής και μεταξύ των παραμεθόριων περιοχών- ροής πληροφοριών μεταξύ του συνόλου των τοπικών-περιφερειακών φορέων (δημόσιων-ιδιωτικών, κοινωνικών-οικονομικών) εντός των σχετικών περιοχών,
- καθιέρωση συμμετοχικών θεσμικών και διοικητικών δομών που θα ενισχύουν την συνεργασία αυτή.

Επιλέξιμες περιοχές

Η πρωτοβουλία αναφέρεται σε παραμεθόριες περιοχές εσωτερικών και εξωτερικών χερσαίων συνόρων, που εντάσσονται κατά κύριο λόγο στους στόχους 1,2 και 5β των διαρθρωτικών ταμείων και -σε ένα μικρότερο ποσοστό- σε περιοχές εκτός των στόχων αυτών, οι οποίες ορίζονται σύμφωνα με ειδικές διατάξεις (άρθρα 8 και 10 του κανονισμού της ΕΟΚ).

Επιλέξιμα μέτρα

Η Ε.Επιτροπή ορίζει έναν κατάλογο επιλέξιμων μέτρων, ο οποίος θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τους ενδιαφερόμενους φορείς κατά την κατάρτιση των επιμέρους λειτουργικών προγραμμάτων. Τα μέτρα αυτά καλύπτουν το σύνολο σχεδόν των τομέων οικονομικής ανάπτυξης (μεταφορές, εμπόριο, τουρισμός, περιβάλλον κ.α.). Ειδικότερα, σε ότι αφορά τις παραμεθόριες περιοχές των εσωτερικών συνόρων, δίνεται έμφαση σε ενέργειες διασυνοριακού χαρακτήρα, ενώ για τις περιοχές των εξωτερικών συνόρων, οι δράσεις εστιάζονται περισσότερο στην σταθεροποίηση του οικονομικού και κοινωνικού τους κλίματος καθώς και στη βελτίωση των περιβαλλοντικών τους συνθηκών.

Χρηματοδότηση

Η χρηματοδότηση των επιμέρους λειτουργικών προγραμμάτων γίνεται από κοινού, από τα κράτη-μέλη και την Κοινότητα (με τη μορφή δανείων και επιδοτήσεων). Για την περίοδο 1990-93 η προβλεπόμενη συνδρομή των διαρθρωτικών ταμείων ανερχόταν στα 800 MECU ενώ υπήρχε η δυνατότητα να χορηγηθούν πρόσθετοι -αλλά περιορισμένοι- πόροι σε πιλοτικά σχέδια βάσει του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ και άλλων διατάξεων. Ο καθορισμός του ποσού της κοινοτικής συμμετοχής σε κάθε μεμονωμένο πρόγραμμα γίνεται σύμφωνα με τον πληθυσμό, το αναπτυξιακό επίπεδο της εκάστοτε περιοχής αλλά και την ποιότητα της υποβαλλόμενης πρότασης.

2.3.1.2 *Interreg II*

Το 1994 ξεκινά η επόμενη φάση του προγράμματος. Στα πλαίσια της φάσης αυτής αναπτύσσεται μια νέα πτυχή που αφορά τα επιλεγμένα δίκτυα ενέργειας. Διαρθρώνονται πλέον δυο ξεχωριστοί τομείς παρέμβασης. Στον τομέα της διασυνοριακής συνεργασίας, η εφαρμογή του οποίου επεκτείνεται και στην νέα περίοδο, προστίθεται ο τομέας συμπλήρωσης των ενεργειακών δικτύων. Σύμφωνα με τη νέα αυτή διάσταση, σε συνέχιση των δράσεων του προγράμματος REGEN, επιδιώκεται η επιτάχυνση της δημιουργίας νέων ή ολοκλήρωσης υφισταμένων δικτύων μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου (και σε εξαιρετικές περιπτώσεις ηλεκτρισμού) σε περιφερειακές περιοχές αλλά και η εξασφάλιση των επαρκών διασυνδέσεων των δικτύων των περιοχών αυτών με τα υπόλοιπα εδάφη της Ε.Ε.

Σχετικά με την λειτουργία του προγράμματος, ενώ σε γενικές γραμμές διατηρούνται οι ρυθμίσεις της προηγούμενης περιόδου, πραγματοποιούνται κάποιες επιμέρους τροποποιήσεις και προσθέσεις, ούτως ώστε το πρόγραμμα να αποκτήσει μεγαλύτερη ευελιξία. Έτσι πλέον, εκτός από τις περιοχές των εσωτερικών και εξωτερικών χερσαίων συνόρων, δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής και σε ορισμένες θαλάσσιες περιοχές. Επίσης, περιοχές που δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως παραμεθόριες αλλά γειτνιάζουν με τέτοιες μπορούν -υπό ορισμένες προϋποθέσεις- να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα.

Στην κοινοτική συνδρομή προστίθεται επίσης και η διάσταση της τεχνικής υποστήριξης των δραστηριοτήτων παρακολούθησης και αξιολόγησης, ενώ διευρύνεται το φάσμα των επιλέξιμων δράσεων με την εισαγωγή μέτρων υγείας, εκπαίδευσης κ.λπ. Επιπλέον, για τις περιφέρειες τρίτων χωρών (Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης) που γειτνιάζουν με τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης, οι διασυνοριακές δραστηριότητες μπορούν να τύχουν συνδρομής από το πρόγραμμα Phare.

Για την νέα περίοδο 1995-1999, η κοινοτική συνδρομή ανέρχεται σε 2400 MECU για τη διασυνοριακή συνεργασία (εκ των οποίων τα 1.800 απευθύνονται σε περιοχές του στόχου 1) και 500 MECU για τα ενεργειακά δίκτυα. Επιπλέον ο προϋπολογισμός του Phare, για το 1994, περιλαμβάνει ένα ειδικό κονδύλι για την υλοποίηση έργων διασυνοριακής συνεργασίας, ύψους 150 MECU.

2.2.1.3 *Interreg II C*

Το 1996, στο πρόγραμμα προστίθεται μια νέα πτυχή που αφορά τη διακρατική συνεργασία σε θέματα χωροταξίας. Η προσέγγιση αυτή αναπτύσσεται σε συνέχιση των δράσεων που είχαν αναληφθεί ως τότε στα πλαίσια του άρθρου 10 του κανονισμού του ΕΤΠΑ και άλλων μελετών (Ευρώπη 2000 και 2000+). Επιδιώκει να συμβάλει στην εξισορρόπηση του ευρωπαϊκού χώρου, με τη διευκόλυνση της διακρατικής συνεργασίας στον χωροταξικό τομέα και την βελτίωση του εδαφικού αντίκτυπου των κοινοτικών πολιτικών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα ζητήματα διαχείρισης υδάτινων πόρων.

Σύμφωνα με τις προτάσεις των ενδιαφερόμενων κρατών, η Επιτροπή θα καθορίσει έναν περιορισμένο αριθμό διακρατικών συνόλων γεωγραφικά συνεχών χώρων συνεργασίας που θα καλύπτουν καταρχήν τουλάχιστον τρία κράτη (δύο τουλάχιστον κράτη-μέλη). Ένα κράτος μπορεί να συμμετάσχει σε περισσότερα από ένα σύνολα διακρατικής συνεργασίας, ενώ στο εσωτερικό ενός συνόλου είναι δυνατή η συνεργασία ανάμεσα σε ένα πιο περιορισμένο αριθμό κρατών για ειδικότερα θέματα.

Η κοινοτική συνδρομή για την πτυχή αυτή και για την περίοδο 1995-1999 υπολογίζεται σε 415 MECU. Για τρίτες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, την ΚΑΚ και τις χώρες της λεκάνης της Μεσογείου, οι διακρατικές δραστηριότητες δύνανται να χρηματοδοτηθούν από τα προγράμματα Phare, Tacis και Meda αντιστοίχως.

2.3.2 *Σύντομος απολογισμός*

2.3.2.1 *Σύνολο Ευρωπαϊκής Ένωσης*

Κατά την πρώτη προγραμματική περίοδο, το πρόγραμμα υλοποιήθηκε μέσω 31 συνολικά λειτουργικών προγραμμάτων, εκ των οποίων τα 24 αφορούσαν παραμεθόριες περιοχές των εσωτερικών συνόρων. Το συνολικό ποσό των πόρων που διατέθηκε στα επιμέρους αυτά προγράμματα, ανήλθε στα 1.034 MECU.

Κατά τη νέα προγραμματική περίοδο, και ειδικότερα στα πλαίσια του Interreg II, βρίσκονται σε εξέλιξη 59 λειτουργικά προγράμματα. Σχετικά τώρα το Interreg IIC, δεν έχει ακόμη γνωστοποιηθεί το σύνολο των λειτουργικών προγραμμάτων που αυτό θα χρηματοδοτήσει.

2.3.2.2 Ελλάδα

Η ελληνική πλευρά εκδήλωσε έντονο ενδιαφέρον για το πρόγραμμα Interreg από την πρώτη ακόμη φάση του. Το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας ανέλαβε την ευθύνη για τη σύνταξη και διαχείριση του ελληνικού λειτουργικού προγράμματος, βρισκόμενο παράλληλα σε άμεση συνεργασία και συνεννόηση με τους αρμόδιους τοπικούς φορείς. Από τη στιγμή που δεν παρέχεται η δυνατότητα άμεσης επαφής των φορέων αυτών με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ε.Ε, οι προτάσεις τους θα πρέπει να υποβάλλονται στο ΥΠΕΘΟ, το οποίο κατέχει το ρόλο του διαμεσολαβητή.

Εξαιτίας της ελληνικής γεωγραφικής θέσης -απουσία χερσαίων συνόρων με άλλα κράτη μέλη- η ελληνική πρόταση επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στην ανάπτυξη συνεργασίας με τις γειτονικές βαλκανικές χώρες. Η χρονική συγκυρία εφαρμογής του προγράμματος που συμπίπτει με σημαντικές ανακατατάξεις του ευρύτερου χώρου της βαλκανικής, παρέχει τη δυνατότητα στην ελληνική πλευρά να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στις μελλοντικές εξελίξεις στο χώρο αυτό.

Interreg I

Κατά την πρώτη φάση, και σύμφωνα με τις προδιαγραφές που ετέθησαν από την Ε.Επιτροπή, κρίθηκαν επιλέξιμοι 22 συνολικά νομοί. Από αυτούς 20 νομοί ανήκουν στην εξωτερική παραμεθόριο: Έβρου, Ξάνθης, Ροδόπης, Δράμας, Κιλκίς, Πέλλας, Σερρών, Καστοριάς, Φλώρινας, Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Κέρκυρας, Λέσβου, Σάμου, Χίου, Δωδεκανήσου, Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου και Χανίων, με επιπλέον τους νομούς Θεσσαλονίκης και Καβάλας, οι οποίοι αν και δεν διαθέτουν χερσαία σύνορα με τις γειτονικές χώρες αποτελούν τα σημαντικότερα λιμάνια μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η επικοινωνία με πολλές από αυτές.

Βασικές επιδιώξεις του προγράμματος αποτέλεσαν, κατά κύριο λόγο, η άρση της απομόνωσης των παραμεθόριων περιοχών με την παράλληλη προσαρμογή τους

στο νέο ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν ως εξωτερικά όρια της Κοινότητας και σε μικρότερο βαθμό η ανάπτυξη ενεργειών διασυνοριακής συνεργασίας. Η μικρή έκταση του τελευταίου σκέλους οφείλεται στην ασταθή ακόμη -κατά την περίοδο 90-91- οπότε και υποβάλλονται οι προτάσεις- πολιτικοοικονομική κατάσταση στις γειτονικές χώρες, στην έλλειψη ενδιαφέροντος αλλά και κατά κύριο λόγο, στην απουσία πόρων για την χρηματοδότηση των ενεργειών από την άλλη πλευρά των συνόρων. Άλλωστε, οι πόροι που διατέθηκαν ήταν περιορισμένοι. Ο συνολικός προϋπολογισμός ανήλθε στα 360,23 περίπου MECU, από τα οποία τα 250 περίπου MECU (ποσοστό που ανέρχεται σχεδόν στο 70%) αποτελούν την κοινοτική συμμετοχή, ενώ κατά το μεγαλύτερο μέρος τους αφορούσαν την χρηματοδότηση έργων υποδομής .

Interreg II.

Κατά την επόμενη περίοδο, και λόγω των τροποποιήσεων που υφίσταται το πρόγραμμα, οι επιλέξιμοι νομοί, με την προσθήκη των νομών Αχαΐας, Αιτωλοακαρνανίας, Πρέβεζας, Κεφαλονιάς, Λευκάδας και Ζακύνθου, ανέρχονται στους 28. Η ελληνική πρόταση κατά τη φάση αυτή, διαρθρώνεται γύρω από τρία, αυτόνομα μεταξύ τους, προγράμματα. Ο συνολικός προϋπολογισμός τους ανέρχεται στα 900 MECU, από τα οποία η Ε.Ε συνδράμει ποσοστό της τάξης του 51,6% που αντιστοιχεί σε ποσό 465 περίπου MECU:

i. *Ελλάδα-Εξωτερικά Σύνορα:* που αναφέρεται στη διασυνοριακή συνεργασία Ελλάδας, Αλβανίας και Βουλγαρίας σε θέματα βασικής υποδομής, κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος. Οι σχεδιαζόμενες δράσεις διαρθρώνονται σε 8 κατευθύνσεις που εξειδικεύονται στα θέματα που προαναφέρθηκαν. Επίσης, στο πρόγραμμα περιλαμβάνονται δράσεις ανταλλαγής εμπειριών με την Κύπρο και χώρες της Μέσης Ανατολής (Αίγυπτος, Ισραήλ κ.λ.π). Ο συνολικός προϋπολογισμός της επένδυσης, ανέρχεται στα 492,220 MECU από τα οποία οι Κοινότητα θα συνεισφέρει σε ποσοστό 63% που ισούται με 309,800 MECU (ΕΤΠΑ: 83,12%, ΕΚΤ: 6,29%, ΕΓΤΠΕ: 10,59%). Οι δράσεις διασυνοριακής συνεργασίας που αφορούν την Αλβανία και τη Βουλγαρία θα χρηματοδοτηθούν από το πρόγραμμα Phare.

ii. *Ελλάδα-Ιταλία*: που αναφέρεται στη διασύνδεση των Ιταλικών και Ελληνικών δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας. Οι δράσεις που εντάσσονται στο πρόγραμμα αυτό, αποτελούν συνέχεια των εργασιών που έχουν ήδη δρομολογηθεί στα πλαίσια του κοινοτικού προγράμματος Regen. Η συνολική επένδυση ανέρχεται στα 189,430 MECU, ενώ η Κοινότητα συνεισφέρει το 40% που ανέρχεται στα 75,772 MECU (προερχόμενο εξολοκλήρου από το ΕΤΠΑ).

iii. *Ελλάδα-Ενέργεια*: που αναφέρεται στην εισαγωγή δικτύου διανομής φυσικού αερίου στην Ελλάδα, επιδιώκοντας τον περιορισμό της εξάρτησης της χώρας από την κατανάλωση πετρελαίου καθώς και την βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών. Το συνολικό σχέδιο φυσικού αερίου για την Ελλάδα αποτελεί ένα λειτουργικό πρόγραμμα που αναπτύσσεται στα πλαίσια του ελληνικού ΚΠΣ, αποτελούμενο από 5 υποπρογράμματα, εκ των οποίων μόνο το πρώτο από τα αυτά όμως λαμβάνει κοινοτική ενίσχυση βάσει του Interreg II. Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος, ανέρχεται στα 450,000 MECU από τα οποία η Κοινότητα συνεισφέρει τα 180,000 MECU, ποσό που αντιστοιχεί στο 40% της συνολικής επένδυσης (προερχόμενο, ομοίως με το προηγούμενο υποπρόγραμμα, εξολοκλήρου από το ΕΤΠΑ).

Interreg II C

Σχετικά τώρα με την νέα πτυχή που προστίθεται στο πρόγραμμα, πάνω στη διακρατική συνεργασία σε θέματα χωροταξίας, η ελληνική πλευρά συμμετέχει σε λειτουργικό πρόγραμμα που καταρτίστηκε με την συνεργασία των χωρών της Αυστρίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας (CADSES). Η κοινή πρωτοβουλία των τεσσάρων αυτών μελών της Ε.Ε αφορά στην ανάπτυξη μιας κοινής στρατηγικής του Κεντρικού, Αδριατικού, Παραδουνάβιου και Νότιο-Ανατολικού ευρωπαϊκού χώρου. Η υιοθέτηση των δράσεων διακρατικής συνεργασίας σχετίζεται με τη μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπειριών πάνω σε θέματα χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης. Ενθαρρύνεται επίσης η συμμετοχή γειτονικών χωρών της Κεντρικής και Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες μπορούν να επωφεληθούν από τη συνδρομή του προγράμματος PHARE. Μέχρι στιγμής, παρόλο που έχουν καθοριστεί οι γενικές κατευθύνσεις του προγράμματος, δεν ορίστηκαν συγκεκριμένες δράσεις, κάτι που αναμένεται να πραγματοποιηθεί στο άμεσο χρονικό διάστημα.

Η διάρκεια του προγράμματος προβλέπεται να είναι 36 μήνες (από τον Ιανουάριο του 1997 ως τον Δεκέμβριο του 1999). Το συνολικό του κόστος υπολογίζεται στα 35.996.500 ECU. Η συνδρομή των διαρθρωτικών ταμείων ανέρχεται στα 20.905.000 ECU (το 58,1% δηλαδή). Ιδιαίτερα για την Ελλάδα διατίθενται 2.697.000 ECU. Όσο για τα το υπόλοιπο ποσό του συνολικού κόστους 15.091.500 ECU (41,9%) αναμένεται να καλυφθεί από τη συνδρομή των διαφόρων δημόσιων και ιδιωτικών εταιρών. Το δε πρόγραμμα PHARE για την περίοδο 1998-99 παρέχει στις δικαιούχες χώρες, το συνολικό ποσό των 10 MECU ενώ ένα επιπλέον ποσό 5 MECU θα διατεθεί στις χώρες αυτές μέσω των εθνικών τους πόρων.

2.4 Πρόγραμμα Pacte-EEP

2.4.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η Ε.Επιτροπή, στη βάση μιας απόφασης του Ε.Κοινοβουλίου, ξεκινά το 1989 το *πρόγραμμα ανταλλαγής εμπειριών - exchange of experience programme EEP*. Έπειτα από ένα διάστημα εφαρμογής πέντε χρόνων (1994), το πρόγραμμα αναδιαρθρώνεται και μετονομάζεται σε *πρόγραμμα δράσης των εδαφικών αρχών της Ευρώπης - Programmes of Action for Regional Authorities in Europe PACTE*.

Επιδίωξη του προγράμματος αποτελεί η προώθηση της ανταλλαγής εμπειριών και τεχνογνωσίας μεταξύ των ευρωπαϊκών τοπικών και περιφερειακών αρχών, ή και άλλων οργανισμών που δρουν εκ μέρους τους, μέσω κατάλληλης συγχρηματοδότησης.

Διαχείριση

Η Ε.Επιτροπή έχει αναθέσει την από κοινού διαχείριση του προγράμματος σε δύο οργανισμούς που αντιπροσωπεύουν τις τοπικές και περιφερειακές αρχές σε ευρωπαϊκή κλίμακα, στη Συνέλευση των Περιφερειών της Ευρώπης (Assembly of European Regions - AER) και στο Συμβούλιο των Δήμων και Περιφερειών της Ευρώπης (Council of European Municipalities and Regions - CEMR). Στα πλαίσια

της επιδίωξης για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, ιδρύθηκαν τρία *γραφεία Pacte* που εδρεύουν στις Βρυξέλλες, στο Παρίσι και στο Στρασβούργο. Αποστολή των γραφείων αυτών είναι η παροχή συνεχούς υποστήριξης προς τους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα. Κατά την αρχική φάση των εργασιών, το προσωπικό των γραφείων συζητά μαζί τους πάνω στις διαδικασίες που θα ακολουθηθούν. Κατά την εξέλιξή τους, πραγματοποιούνται συζητήσεις με ειδικούς πάνω σε συγκεκριμένα θέματα ενδιαφέροντος, ενώ μετά το πέρας τους, παρέχεται η δυνατότητα παρουσίασης των αποτελεσμάτων ορισμένων επιτυχών περιπτώσεων και στους υπόλοιπους. Επίσης, κατά τη διάρκεια των συναντήσεων αυτών, που πραγματοποιούνται καθόλη την εξέλιξη των σχεδίων, παρέχεται η δυνατότητα διερεύνησης νέων ευκαιριών σε ότι αφορά πεδία δράσης αλλά και συνεργάτες.

Στόχοι

Το πρόγραμμα αναπτύσσεται στην κατεύθυνση της “εκ των κάτω” ανάπτυξης, παρέχοντας στους συμμετέχοντες άμεση πρόσβαση στην χρηματοδότηση από τις Βρυξέλλες, ελαχιστοποιώντας έτσι τα διάφορα γραφειοκρατικά εμπόδια. Επιμέρους στόχοι του προγράμματος αποτελούν:

- * η ανάπτυξη του ευρωπαϊκού πνεύματος στις τοπικές και περιφερειακές αρχές, προκειμένου να συμμετάσχουν πιο ενεργά στην εφαρμογή των ευρωπαϊκών πολιτικών,
- * η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής μέσω της εδραίωσης της συνεργασίας, και
- * η διάχυση της εμπειρίας και της γνώσης προκειμένου να ενισχυθεί η τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη.

Κριτήρια επιλεξιμότητας

Το πρόγραμμα απευθύνεται στο σύνολο των τοπικών και περιφερειακών αρχών, ή άλλων οργανισμών που τους εκπροσωπούν, που βρίσκονται εντός των ορίων της Ε.Ε. Σε κάθε επιμέρους σχέδιο οι εμπλεκόμενοι φορείς θα πρέπει να προέρχονται από τρία τουλάχιστον κράτη μέλη, ενώ ένας τουλάχιστον από αυτούς να ανήκει σε περιφέρεια επιλέξιμη για το στόχο 1 των διαρθρωτικών ταμείων.

Επιπροσθέτως, προτεραιότητα δίνεται σε αρχές περιφερειών επιλέξιμων για τους στόχους 2 και 5β σε σχέδια που συνδέονται με άλλες κοινοτικές πολιτικές, που προωθούν συνεργασία μεταξύ Βορρά-Νότου/κέντρου-περιφέρειας καθώς και σ'αυτά που εισάγουν καινούργιες συνεργασίες.

Οι επιλέξιμοι τύποι δράσεων αφορούν γενικά ενέργειες ανταλλαγής ενώ δεν παρέχεται χρηματοδότηση για την εφαρμογή λειτουργικών προγραμμάτων. Έτσι οι προωθούμενες δράσεις επικεντρώνονται σε: ανταλλαγή εμπειρίας και τεχνογνωσίας, ανταλλαγή προσωπικού, αποστολές εμπειρογνομόνων, διοργάνωση σεμιναρίων, συζητήσεων κ.ο.κ.

Η θεματολογία της συνεργασίας καταλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα επιλογών. Ενδεικτικά αναφέρονται οι τομείς της δημόσιας διοίκησης, της οικονομικής ανάπτυξης, απασχόλησης, υποστήριξης των ΜΜΕ, των μεταφορών, του περιβάλλοντος κ.λ.π

Χρηματοδότηση

Το πρόγραμμα συνδράμει στην χρηματοδότηση σχεδίων διαπεριφερειακής συνεργασίας μικρής κλίμακας με μέσο προϋπολογισμό 150.000 ECU για μια διάρκεια περίπου δώδεκα μηνών. Η κοινοτική συνεισφορά ανέρχεται στο 50-60% (ενώ σε περιφέρειες επιλέξιμες για το στόχο 1 μπορεί να φθάσει το 75%).

2.4.2 Σύντομος απολογισμός

2.4.2.1 Σύνολο τη Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κατά την προγραμματική περίοδο 1989-1995, χρηματοδοτήθηκαν συνολικά -με πόρους προερχόμενους από το άρθρο Β2-600 του κοινοτικού προϋπολογισμού- 396 σχέδια, μέσου κόστους 100.000 με 150.000 ECU. Η υλοποίηση των σχεδίων είχε σαν αποτέλεσμα την κινητοποίηση περίπου 842 διαφορετικών τοπικών αρχών και 2.242 λοιπών τοπικών εταίρων. Μεγάλη ήταν η συμμετοχή των περιφερειών που υπάγονται στον στόχο 1 των διαρθρωτικών ταμείων, η οποία και ανήλθε στο 42%. Το

1995 επιλέχθηκαν επιπλέον 67 σχέδια, από τα 228 που συνολικά υποβλήθηκαν και στα οποία εμπλέκονταν 925 τοπικοί παράγοντες.

Μετά το 1995 διακόπτεται η χρηματοδότηση σχεδίων βάσει του άρθρου Β2-600. Επιδίωξη της Επιτροπής αποτελεί η συγχώνευση του προγράμματος Pacte με το πρόγραμμα Recite υπό τον ευρύτερο τίτλο της εσωτερικής διαπεριφερειακής συνεργασίας, στην οποία ουσιαστικά υπάγονται θεματικά και τα δύο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995β, σ. 20).

2.4.2.2 Ελλάδα

Στην Ελλάδα όπως και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, σημαντικός αριθμός τοπικών φορέων εκδήλωσε ενδιαφέρον συμμετοχής στο πρόγραμμα. Κατά την περίοδο 1989-1996 υλοποιήθηκαν συνολικά 50 σχέδια, στα πλαίσια των οποίων δημιουργήθηκαν αντίστοιχα δίκτυα συνεργασίας μεταξύ ελληνικών και ευρωπαϊκών πόλεων. Στα σχέδια αυτά συμμετείχαν πάνω από 100 έλληνες εταίροι, κατά κύριο λόγο πόλεις, τοπικοί οργανισμοί, αναπτυξιακές εταιρίες και εκπαιδευτικά ιδρύματα. Οι συμμετέχοντες προέρχονται από όλες τις γωνιές του ελλαδικού χώρου, τόσο του ηπειρωτικού όσο και του νησιωτικού. Πολλοί από τους έλληνες εταίρους εμπλέκονται σε περισσότερα του ενός σχέδια. Σε 49 από αυτά η ελληνική πλευρά κατείχε το ρόλο του συντονιστή. Ο συνολικός αριθμός των εμπλεκόμενων φορέων από όλες τις ευρωπαϊκές χώρες που συμμετέχουν, υπερβαίνει τους 200. Τα σχέδια που υλοποιήθηκαν καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων (αναλυτική αναφορά στα οποία γίνεται στο επόμενο κεφάλαιο) και κατά κύριο λόγο οι υλοποιηθείσες δράσεις αφορούν τη μεταφορά της εμπειρίας και τεχνογνωσίας των ξένων εταίρων στους έλληνες. Ο προϋπολογισμός του συνόλου των σχεδίων ανήλθε στα 6,500 MECU ενώ η κοινοτική συμμετοχή στα 3,960 MECU (ποσοστό 60%).

2.5 Πρόγραμμα Recite

2.5.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Παράλληλα το 1990, ξεκινά το *πρόγραμμα δημιουργίας δικτύων συνεργασίας των ευρωπαϊκών πόλεων και περιφερειών - Regions and Cities of Europe RECITE I*, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέχεια και η αποτελεσματικότητα τη συνεργασίας μεταξύ των τοπικών και περιφερειακών αρχών, που άρχισε με το πρόγραμμα ανταλλαγής εμπειριών, με τη χρηματοδότηση μεγαλύτερων πιλοτικών σχεδίων.

Ειδικότερα, επιδιώκεται η διευκόλυνση της οικονομικής ανάπτυξης των μελών κάθε δικτύου έτσι ώστε το πρόγραμμα στο σύνολό του να συμβάλει στην οικονομική και κοινωνική συνοχή του ευρωπαϊκού χώρου. Παράλληλα, με την από κοινού εφαρμογή οικονομικών σχεδίων επιδιώκεται η διεύρυνση των προοπτικών των εμπλεκομένων αρχών.

Διαχείριση

Τη διαχείριση του προγράμματος έχει αναλάβει απευθείας η 16η Γενική Διεύθυνση της Ε.Επιτροπής για την περιφερειακή ανάπτυξη, η οποία προέβει το 1992 στη σύσταση ειδικού γραφείου τεχνικής βοήθειας *Recite*. Αποστολή του γραφείου είναι ο έλεγχος, η αξιολόγηση και η παροχή υποστήριξης στα δίκτυα που αναπτύσσονται στα πλαίσια του προγράμματος. Παράλληλα, δραστηριοποιείται και σε ένα ευρύτερο πεδίο, οργανώνοντας σεμινάρια και συζητήσεις για λογαριασμό της Επιτροπής, εκδίδοντας ειδικά έντυπα πάνω σε θέματα ενδιαφέροντος κ.ο.κ. Τη διαχείριση του γραφείου έχει αναλάβει η ECOTEC Research and Consulting Limited, ενώ συγχρόνως συνδράμει και ένα δίκτυο εμπειρογνομόνων από όλη την Ε.Ε.

Στόχοι

Το πρόγραμμα χρηματοδοτώντας πιλοτικά σχέδια που αφορούν στη δημιουργία δικτύων συνεργασίας μεταξύ των πόλεων και περιφερειών της Ε.Ε, επιδιώκει:

- * την επίτευξη οικονομίων κλίμακας χάρη στην κατανομή των δαπανών και την ανάπτυξη συνεργιών μεταξύ των συμμετεχόντων,
- * την ταχεία μεταβίβαση τεχνογνωσίας και εμπειριών μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, και
- * τη βελτίωση της διαχείρισης των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

Κριτήρια επιλεξιμότητας

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε τοπικούς παράγοντες της Ε.Ε που αντιπροσωπεύουν πόλεις πληθυσμού τουλάχιστον 50.000 κατοίκων. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις όμως, γειτονικές αρχές μπορούν να συνενώνονται προκειμένου να επιτύχουν το απαιτούμενο κατώτατο πληθυσμιακό όριο. Οι συμμετέχοντες θα πρέπει να προέρχονται από δύο τουλάχιστον κράτη μέλη, ενώ ο συνολικός αριθμός των εταιρών δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τους δέκα.

Οι προτάσεις των ενδιαφερομένων θα πρέπει να αφορούν συγκεκριμένα θέματα (βάσει των υπαγορεύσεων της Ε.Επιτροπής) τα οποία εμπίπτουν στις αρμοδιότητες των συμμετεχόντων αρχών. Τέτοια θέματα μπορούν να είναι η περιφερειακή και τοπική οικονομική ανάπτυξη, ο περιφερειακός και αστικός σχεδιασμός, οι μεταφορές, το περιβάλλον κ.λ.π. Επίσης κάθε πρόταση θα πρέπει να διαθέτει συγκεκριμένους ποσοτικούς στόχους και σαφώς καθορισμένο χρονοδιάγραμμα εργασιών. Σε γενικές γραμμές η διάρκεια των σχεδίων κυμαίνεται μεταξύ 2 και 3 χρόνων.

Στα πλαίσια του προγράμματος προωθούνται μόνο δράσεις δικτύωσης, ενώ δεν παρέχεται χρηματοδότηση για την κατασκευή έργων υποδομής ή για άλλες κεφαλαιουχικές δαπάνες. Έχει δε καταρτιστεί από τη Ε.Επιτροπή ενδεικτικός κατάλογος επιλέξιμων δαπανών.

Χρηματοδότηση

Τα σχέδια που χρηματοδοτούνται στα πλαίσια του προγράμματος είναι σαφώς μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα του Pacte. Το ποσό που χορηγείται σε κάθε επιμέρους σχέδιο, εξετάζεται κατά περίπτωση αλλά σε γενικές γραμμές κυμαίνεται μεταξύ 1 και

3 MECU. Ειδικότερα, για τις περιοχές του στόχου 1 η συνδρομή ανέρχεται στο 75% του συνολικού προϋπολογισμού, ενώ στις υπόλοιπες περιοχές στο 50%.

Νέα προγραμματική περίοδος

Για την νέα προγραμματική περίοδο 1995-1999, όπως έχει ήδη επισημανθεί η Επιτροπή προχώρησε στην συγχώνευση των δύο προγραμμάτων Pacte και Recite. Το νέο πρόγραμμα θα καλείται πλέον ως πρόγραμμα εσωτερικής διαπεριφερειακής συνεργασίας: Recite II. Οι γενικές κατευθύνσεις του προγράμματος παραμένουν οι ίδιες, πραγματοποιούνται όμως σημαντικές ποιοτικές αλλαγές.

Τα θέματα συνεργασίας, περιορίζονται σε πέντε συγκεκριμένους τομείς που αφορούν: στην ανάπτυξη των τοπικών δυνατοτήτων, στην βελτίωση της πρόσβασης των ΜΜΕ στην ευρωπαϊκή αγορά καθώς και στην βελτίωση των παρεχόμενων προς αυτών υπηρεσιών, στην αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού (ιδιαίτερα των γυναικών) και τέλος στο περιβάλλον.

Σε κάθε δίκτυο συνεργασίας μπορούν να συμμετέχουν μεταξύ 3 και 7 εταιρών, οι οποίοι θα προέρχονται από τρία τουλάχιστον κράτη-μέλη και των οποίων τουλάχιστον το ένα τρίτο θα βρίσκεται στις περιφέρειες που είναι επιλέξιμες για τους στόχους 1 ή 6. Ο επικεφαλής κάθε έργου μπορεί να είναι μια τοπική-περιφερειακή αρχή, δημόσιος οργανισμός, οργανισμός του ευρύτερου δημόσιου τομέα ή και του ιδιωτικού τομέα, αν υπάρχει η εγγύηση κάποιας τοπικής-περιφερειακής αρχής ότι δεσμεύεται να έχει ενεργό συμμετοχή στη διοικούσα επιτροπή του έργου. Οι λοιποί εταίροι μπορούν να είναι περιφερειακές-τοπικές αρχές, αναπτυξιακοί φορείς, εμπορικά επιμελητήρια ή άλλοι οικονομικοί και κοινωνικοί φορείς.

Τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη στην τελική επιλογή των σχεδίων γίνονται πλέον περισσότερο αυστηρά. Μεγάλη βαρύτητα δίνεται στην ανάπτυξη μιας ενεργούς εταιρικής σχέσης (αριθμός, ποικιλότητα, βαθμός εμπλοκής των εταιρών, δομή σχήματος συνεργασίας, κατανομή αρμοδιοτήτων κ.λ.π), στην οργάνωση της εργασίας (ποιότητα των μεθόδων εργασίας, επιδιωκόμενα αποτελέσματα, διαχειριστικό δυναμικό), στη δυνατότητα ανταλλαγής τεχνογνωσίας, στα αναμενόμενα αποτελέσματα καθώς και στην καταλληλότητα και διαφάνεια των προϋπολογισμών. Ένα σημαντικό νέο στοιχείο που εισάγεται κατά τη νέα προγραμματική περίοδο, αφορά τη διενέργεια μιας μελέτης εφικτότητας κατά την

πρώτη φάση ενός σχεδίου, η οποία και κρίνεται αποφασιστική για τη συνέχιση η όχι της συνδρομής από Ε.Επιτροπή.

Το ενδεικτικό ύψος των πόρων που θα διατεθούν για την νέα περίοδο ανέρχεται στα 110 MECU, ενώ η χρηματοδότηση κάθε επιμέρους έργου θα κυμαίνεται μεταξύ 1 και 3 MECU. Τα ανώτατα ποσοστά συνδρομής κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα με την πρώτη περίοδο, ενώ στο ανώτατο όριο του 75% προστίθενται και οι περιοχές του στόχου 6. Άλλωστε, το 1/3 της συνολικής συνδρομής θα διατεθεί σε περιοχές του στόχου 1 και 6. Τέλος, το ποσό της κοινοτικής συνδρομής κατά την αρχική φάση επαλήθευσης της εφικτότητας του έργου δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 70.000 ECU.

2.5.2 Σύντομος απολογισμός

2.5.2.1 Σύνολο Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κατά την πρώτη περίοδο εφαρμογής του προγράμματος 1990-1994 διατέθηκαν συνολικά 48 MECU, τα οποία κατανεμήθηκαν στα 36 δίκτυα συνεργασίας που δημιουργήθηκαν. Ο συνολικός αριθμός των εμπλεκόμενων φορέων ανήλθε στους 405 (249 στην πραγματικότητα εφόσον κάποιοι συμμετείχαν σε περισσότερα του ενός δίκτυα). Η κοινοτική χρηματοδότηση κάθε επιμέρους σχεδίου κυμαινόταν μεταξύ 300.000 και 2 MECU, ακολουθώντας τα ανώτατα όρια που είχαν εξ αρχής οριστεί.

Η Ε.Επιτροπή έχει ήδη προβεί στη δημοσίευση προσκλήσεων υποβολής προτάσεων για τη νέα προγραμματική περίοδο 1995-1999, δεν υπάρχουν όμως ακόμη στοιχεία όσον αφορά στην περαιτέρω εξέλιξη της διαδικασίας.

2.5.2.2 Ελλάδα

Κατά την πρώτη φάση (Recite I) του προγράμματος, η ελληνική πλευρά συμμετείχε σε 20 από τα 36 σχηματισθέντα δίκτυα. Συνολικά συμμετείχαν 22 ελληνικές πόλεις, πραγματοποιώντας 35 συμμετοχές (εφόσον συμμετείχαν σε περισσότερα του ενός δίκτυα) ενώ 4 από αυτές κατείχαν το ρόλο του συντονιστή στο

δίκτυό τους. Τα δίκτυα συνεργασίας που δημιουργήθηκαν έφεραν τις ελληνικές πόλεις σε επαφή με πάνω από 250 συνολικά ευρωπαϊούς εταίρους τους. Ο συνολικός προϋπολογισμός των δικτύων που υλοποιήθηκαν ανήλθε στα 40,741 MECU ενώ η συμμετοχή του ΕΤΠΑ στα 24,729 MECU (ποσό που αντιστοιχεί σε ποσοστό 60%).

Σε ότι αφορά την νέα φάση του προγράμματος (Recite II), δεν έχει γίνει ακόμη η παρουσίαση των ελληνικών προτάσεων.

2.6 Πρόγραμμα Ecos-Ouverture

2.6.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Τα **ECOS** και **OUVERTURE**, αποτελούν τμήματα του ίδιου προγράμματος για την εξωτερική συνεργασία σε αποκεντρωμένη βάση. Ξεκινούν αρχικά μεμονωμένα το 1990 για να συγχωνευθούν το 1993. Επιδίωξή τους αποτελεί η προώθηση της συμμετοχής των τοπικών φορέων των λιγότερο ευνοημένων περιφερειών της Ε.Ε στην ίδια βάση με άλλους φορείς, στα πλαίσια της συνεργασίας με τις περιφέρειες των τρίτων χωρών.

Διαχείριση

Τη διαχείρισή τους έχει αναλάβει από κοινού η περιφέρεια Strathclyde της Σκωτίας και το Συμβούλιο των Κοινοτήτων και Περιφερειών της Ευρώπης. Στη συνέχεια και στα πλαίσια της επιδίωξης για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα δημιουργήθηκε ένα εκτεταμένο δίκτυο παραρτημάτων και γραφείων διαχείρισης. Τα παραρτήματα που υπάρχουν σε 12 χώρες, έχουν σαν βασικό τους ρόλο την ενίσχυση του προγράμματος σε τοπικό επίπεδο αλλά και την υποστήριξη των τοπικών γραφείων. Υπάρχουν συνολικά 10 γραφεία με σαφή εξειδίκευση σε χωρικό επίπεδο, τα οποία και έχουν την ευθύνη παρακολούθησης των εγκεκριμένων σχεδίων, ελέγχου της πορείας υλοποίησης και παροχής τεχνικής υποστήριξης.

Στόχοι

Η συνεργασία, μεταξύ πόλεων και περιφερειών της Ε.Ε και ομολόγων τους σε τρίτες χώρες, που προωθείται στα πλαίσια του Ecos-Ouverture αποσκοπεί:

- * στην ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, με την προώθηση της συμμετοχής των πόλεων και περιφερειών των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ε.Ε στην συνεργασία Ανατολής-Δύσης και Βορρά-Νότου,
- * στην οικονομική και πολιτική ανασυγκρότηση των πόλεων και περιφερειών των τρίτων χωρών,
- * στην περιφερειακή ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των τοπικών και περιφερειακών αρχών, και
- * στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.

Κριτήρια επιλεξιμότητας

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε πόλεις και περιφέρειες της Ε.Ε καθώς και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Το 1994 η γεωγραφική κάλυψη επεκτάθηκε προκειμένου να συμπεριληφθεί αρχικά η Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών ΚΑΚ και στη συνέχεια η Βαλτική και η Μεσογειακή λεκάνη. Σε κάθε σχέδιο συνεργασίας δύναται να συμμετέχουν από 3 έως 7 εταίροι οι οποίοι θα πρέπει να προέρχονται τουλάχιστον από δύο κράτη μέλη και μια τρίτη χώρα. Το δε ήμισυ των εταίρων της Ε.Ε θα πρέπει να είναι επιλέξιμο των στόχων 1, 2 και 5β.

Οι επιλέξιμοι τομείς συνεργασίας αναπτύσσονται στην ίδια κατεύθυνση με τα υπόλοιπα προγράμματα του άρθρου 10: δημόσια διοίκηση, περιβάλλον, ενίσχυση ΜΜΕ κ.λ.π. καθώς επίσης και οι επιλέξιμες δράσεις αφορούν ενέργειες δικτύωσης: διοργάνωση σεμιναρίων, συνεδρίων και εκθέσεων, ανταλλαγές εμπειρογνομόνων κ.λ.π.

Χρηματοδότηση

Στα πλαίσια του προγράμματος παρέχεται κοινοτική συνδρομή μόνο στους εταίρους που προέρχονται από την Ε.Ε. Το ποσό της συνδρομής ανέρχεται σε

300.000 ECU (minimum) για κάθε επιμέρους σχέδιο. Για τις περιφέρειες του στόχου 1 αντιστοιχεί στο 75% του συνολικού κόστους ενώ για τις υπόλοιπες στο 50%.

Νέα προγραμματική περίοδος

Κατά την προγραμματική περίοδο 1997-1998 (Ecos-Ouverture II), υιοθετούνται οι ίδιες κατευθύνσεις, σε ότι αφορά τους τομείς δράσεις και τα κριτήρια επιλεξιμότητας, με το πρόγραμμα Recite II.

Το ενδεικτικό ύψος των κονδυλίων που θα διατεθούν στο πρόγραμμα, ανέρχεται στα 17 MECU από το ΕΤΠΑ και 7 MECU από το Phare. Σύμφωνα με την νέα προκήρυξη του προγράμματος, προβλέπεται πλέον η χρηματοδότηση δύο ειδών έργων: Μεγάλα έργα, η χρηματοδότηση του καθενός από τα οποία θα κυμαίνεται μεταξύ 200.000 και 600.000 ECU από το ΕΤΠΑ για τους εταίρους της Ένωσης και μεταξύ 50.000 και 200.000 ECU από το Phare και άλλα χρηματοδοτικά μέσα όπως το Meda και το Tacis για τους εταίρους των τρίτων χωρών. Μικρότερα έργα, απευθυνόμενα μόνο στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, τα οποία θα παρέχουν τη δυνατότητα σε οργανισμούς αυτοδιοίκησης των παραπάνω χωρών που δεν έχουν ακόμη εμπλακεί σε έργα συνεργασίας με την Ε.Ε, να επωφεληθούν μιας μέγιστης χρηματοδότησης 50.000 ECU από το Phare.

2.6.2 Σύντομος απολογισμός

2.6.2.1 Σύνολο Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κατά την αρχική φάση, όπου τα δύο προγράμματα λειτουργούσαν μεμονωμένα, στα πλαίσια του **ECOS** (που εξέφραζε την τοπική-αστική διάσταση) και για το διάστημα από 1-1-1992 ως 31-12-1994, διατέθηκαν 7,5 MECU, ενώ για το **OUVERTURE** (που εξέφραζε την περιφερειακή διάσταση) και για το διάστημα από 1-1-1991 ως 31-12-1993, διατέθηκαν 9,7 MECU.

Αν το πρόγραμμα τώρα ειδωθεί συνολικά, για το διάστημα από το 1989 ως το 1996, διατέθηκαν 40 MECU από το ΕΤΠΑ, ενώ το πρόγραμμα Phare ξεκινώντας από

το 1994 διέθεσε επιπλέον 8 MECU από τους πόρους του. Η συνολική αυτή χρηματοδότηση, κατανεμήθηκε μεταξύ των 350 σχεδίων που συνολικά υλοποιήθηκαν και στα οποία συμμετείχαν περίπου 1250 περιφερειακές και τοπικές αρχές των εμπλεκόμενων χωρών.

2.6.2.2 Ελλάδα

Στα πλαίσια του Ecos-Ouverture I η Ελλάδα συμμετείχε σε 8 σχέδια με την εμπλοκή άνω των 10 τοπικών και περιφερειακών παραγόντων ενώ περίπου άλλοι τόσοι ήταν και οι υπόλοιποι εταίροι. Οι δράσεις που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια των δικτύων αυτών αφορούσαν κατά κύριο λόγο θέματα περιβάλλοντος, τουρισμού και ενίσχυσης των ΜΜΕ. Το συνολικό κόστος των σχεδίων αυτών ανήλθε στα 3 MECU από τα οποία πάνω από 1,5 MECU αποτέλεσαν την συμμετοχή του ΕΤΠΑ και γύρω στα 250.000 ECU τη συνδρομή του Phare.

Επίσης, από το 1996 λειτουργεί στο Ηράκλειο, έπειτα από πρόταση που υπέβαλε η Επιτροπή προς την περιφέρεια Κρήτης, ένα από τα δύο γραφεία διαχείρισης του Ecos-Ouverture Med (το άλλο βρίσκεται στην περιφέρεια PACA με έδρα τη Μασσαλία). Το Ecos-Ouverture Med αποτελεί υποπρόγραμμα του Ecos-Ouverture, ενώ εξειδικεύεται στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των πόλεων και περιφερειών της Ε.Ε με αντίστοιχες στις τρίτες χώρες της Μεσογείου. Οι χώρες αυτές μπορεί να είναι: Αλγερία, Κύπρος, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Μάλτα, Μαρόκο, Τυνησία, Τουρκία, Συρία και Παλαιστίνη.

Με την έναρξη του Ecos-Ouverture Med εγκρίθηκαν 7 επιπλέον σχέδια με ελληνική συμμετοχή. Στα σχέδια συμμετείχαν πάλι γύρω στους 10 τοπικούς και περιφερειακούς φορείς και ακόμη μεγαλύτερος αριθμός ευρωπαϊκών αλλά και μεσογειακών εταίρων. Το συνολικό κόστος αυτή τη φορά υπερέβει τα 3,5 MECU.

Για την νέα φάση του προγράμματος (Ecos-Ouverture II), δεν έχουν ακόμη υποβληθεί ελληνικές προτάσεις.

Συμπεράσματα

Κατά την σταδιακή εξέλιξη λοιπόν της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε διαπιστώνεται η έμπρακτη αναγνώριση, από την πλευρά των οργάνων της Ε.Ε και ιδιαίτερα της Ε.Επιτροπής, της σπουδαιότητας του ρόλου των τοπικών και περιφερειακών αρχών στην αντιμετώπιση του περιφερειακού ζητήματος, καθώς παράλληλα στην ίδια κατεύθυνση αναδεικνύεται η δυναμική της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Ο ευρωπαϊκός μηχανισμός προκειμένου να ενθαρρύνει και να υποστηρίξει τη νέα αυτή δυναμική υιοθετεί προγράμματα που απευθύνονται στο σύνολο των παραγόντων που δραστηριοποιούνται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, προωθώντας την μεταξύ τους συνεργασία. Έτσι, από το 1989, που ξεκινά αυτή η προσπάθεια, ως και σήμερα η Ε.Ε έχει -και συνεχίζει να- συνδράμει, στην υλοποίηση σχεδίων διαπεριφερειακής συνεργασίας τα οποία υλοποιούνται κατά κύριο λόγο στα πλαίσια των κατευθύνσεων τεσσάρων κοινοτικών προγραμμάτων: **Interreg**, **Pacte**, **Recite** και **Ecos-Ouverture**. Αποτελούν επομένως τα προγράμματα αυτά, το κατάλληλο πλαίσιο για την ανάπτυξη της διαπεριφερειακής συνεργασίας, γεγονός που αποδεικνύεται και από τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού των τοπικών και περιφερειακών παραγόντων από το σύνολο της Ε.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Εισαγωγικά

Η πολιτική της ενίσχυσης της διαπεριφερειακής συνεργασίας που αναλήφθηκε στα πλαίσια της Ε.Ε και εκδηλώθηκε με την υιοθέτηση ανάλογων προγραμμάτων, συνετέλεσε στην υλοποίηση ενός σημαντικού αριθμού σχεδίων συνεργασίας. Οι πόλεις, οι περιφέρειες και οι λοιποί φορείς που συμμετείχαν στα σχέδια αυτά προήλθαν από όλες τις γωνιές της Ε.Ε, ενώ εκπροσωπήθηκαν περιοχές από τις περισσότερο ως τις λιγότερο ανεπτυγμένες. Από τη σημαντική αυτή κινητοποίηση του τοπικού επιπέδου δεν θα μπορούσε βέβαια να απουσιάζει και η ελληνική πλευρά, ως αναπόσπαστο τμήμα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Όπως γίνεται αντιληπτό και από τις αναφορές του προηγούμενου κεφαλαίου, σημαντικός ήταν ο αριθμός των ελληνικών τοπικών και περιφερειακών φορέων που συμμετείχαν στην υλοποίηση σχεδίων και δράσεων συνεργασίας με αντίστοιχους οργανισμούς της Ε.Ε αλλά και τρίτων χωρών. Στη συνέχεια επιχειρείται η παρουσίαση του συνόλου των προσπαθειών αυτών, που σχεδιάζονται ή έχουν ήδη πραγματοποιηθεί, από την εμφάνιση των εν λόγω προγραμμάτων μέχρι σήμερα.

3.1 Η ακολουθούμενη διαδικασία εφαρμογής

Οι δράσεις και τα σχέδια που αναλαμβάνονται από τους τοπικούς και περιφερειακούς παράγοντες, στα πλαίσια των εξεταζομένων προγραμμάτων, δεν ακολουθούν πάντοτε τις ίδιες διαδικασίες εφαρμογής. Γιατί, ενώ στα πλαίσια των καινοτόμων δράσεων του άρθρου 10 πραγματοποιείται απευθείας επαφή των τοπικών φορέων με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ε.Ε, σύμφωνα με το Interreg (όπως άλλωστε

και κάθε άλλη κοινοτική πρωτοβουλία) οι εθνικές αρχές διαδραματίζουν το ρόλο του μεσολαβητή, μεταξύ των τοπικών αρχών και της Ε.Ε.

3.1.1 Προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ

Στην πρώτη περίπτωση, η υλοποίηση των επιμέρους σχεδίων επιτυγχάνεται μέσω μιας διαδικασίας, τα σημαντικότερα βήματα της οποίας παρουσιάζονται στη συνέχεια (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995β, σ. 9 European Commission, 1989, σ. 11-21 / 1990, σ. 1-3) :

⇒ *Δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και παροχή συμπληρωματικών πληροφοριών*

Για κάθε καινοτόμο δράση δημοσιεύονται δυο ή περισσότερες προσκλήσεις υποβολής προτάσεων. Κάθε ενδιαφερόμενη τοπική ή περιφερειακή αρχή έχει τη δυνατότητα να ζητήσει περισσότερες πληροφορίες μετά τη δημοσίευση και όπως ορίζεται σ' αυτήν (απευθείας από την Ε.Επιτροπή, ή από τα υπεύθυνα γραφεία διαχείρισης). Με τον τρόπο αυτό οι αρχές λαμβάνουν -μαζί με το υπόλοιπο πληροφοριακό υλικό- και την αίτηση συμμετοχής, την οποία θα πρέπει στη συνέχεια να υποβάλουν.

⇒ *Κέντρο συνεργασίας*

Παράλληλα στα πλαίσια της Directoria, η Ε.Επιτροπή διοργανώνει συναντήσεις στις οποίες λαμβάνουν μέρος οργανισμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλοι ενδιαφερόμενοι φορείς. Στο πλαίσιο της συνάντησης παρέχεται στους ενδιαφερόμενους η δυνατότητα πληροφόρησης πάνω στις δυνατότητες των προγραμμάτων, παρακολούθησης παρουσιάσεων επιτυχών σχεδίων, αναγνώρισης και έναρξης διαπραγματεύσεων με πιθανούς εταίρους και, τέλος, αξιολόγησης της οργάνωσης των σχεδίων τους.

⇒ *Προετοιμασία και υποβολή πρότασης*

Πριν από την ημερομηνία που ορίζεται στις δημοσιεύσεις των προσκλήσεων οι υποψήφιοι, οργανωμένοι μόνοι τους ή εκπροσωπούμενοι από διεθνείς φορείς που δραστηριοποιούνται σε κοινοτικό επίπεδο, θα πρέπει να υποβάλουν τις αιτήσεις συμμετοχής τους. Η συμπλήρωση της αίτησης αυτής είναι πολύ σημαντική γιατί

αποτελεί το έγγραφο αναφοράς που χρησιμοποιείται κατά την επιλογή των σχεδίων. Για το λόγο αυτό θα πρέπει πριν την υποβολή της αίτησης να έχει καθοριστεί, έπειτα από κοινού συμφωνία των εταίρων, ο σκοπός της συνεργασίας καθώς και ο φορέας που θα αναλάβει το συντονισμό του σχεδίου. Κατά κύριο λόγο όμως, τρία είναι τα βασικά στοιχεία τα οποία θα πρέπει να επιδεικνύει κάθε επιμέρους πρόταση: *καινοτομία, αποτελεσματική μεθοδολογία και περιεχόμενο*. Ειδικότερα, η υποβαλλόμενη αίτηση θα πρέπει να περιλαμβάνει στοιχεία:

- Αναγνώρισης

Ακριβής τίτλος περιοχή που υποβάλει την αίτηση όνομα και περιγραφή του συντονιστικού οργανισμού καθώς και των συμβούλων του

- Περιγραφής του σχεδίου

Στόχοι, τύποι ανταλλαγών περιγραφή δραστηριοτήτων χρονοδιάγραμμα εταίροι εμπλεκόμενες περιοχές επιδιωκόμενα αποτελέσματα πιθανά εμπόδια

- Χρηματοδότησης

Προβλεπόμενος προϋπολογισμός ισολογισμός διοικητική και οικονομική περιγραφή των συντονιστικών αρχών

Ο συντονιστής, ο οποίος και είναι υπεύθυνος για την υποβολή της αίτησης θα πρέπει να ορίζει σε αυτή ξεκάθαρα τα παραπάνω, ενώ οι υπόλοιποι εταίροι θα πρέπει μεμονωμένα να αποστείλουν επιστολή επιβεβαίωσής τους.

⇒ Επιλογή σχεδίων

Η επιλογή των έργων που θα λάβουν χρηματοδότηση διενεργείται από την ίδια την Ε.Επιτροπή, βασιζόμενη σε φάσμα κριτηρίων που έχει προκαθοριστεί και παρουσιάζεται στις προσκλήσεις υποβολής των προτάσεων καθώς και με τη συνδρομή μιας ειδικής ομάδας ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων

⇒ Ενημέρωση πάνω στις αποφάσεις της Ε.Επιτροπής

Οι ενδιαφερόμενες μόνιμες αντιπροσωπίες ενημερώνονται για τα έργα που έχουν επιλεγεί και τις αφορούν και έχουν την δυνατότητα να εκδηλώσουν τις θέσεις τους, εντός διαστήματος 15 ημερών.

⇒ *Χρηματοδοτική δέσμευση*

Η καθορισμένη χρηματοδοτική συνεισφορά της Ε.Ε, παρέχεται σε τρεις δόσεις: η πρώτη δίνεται τρεις μήνες μετά την έγκριση του σχεδίου, η δεύτερη έπειτα από την παρουσίαση και έγκριση μιας ενδιάμεσης έκθεσης που υποβάλλει η συντονιστική αρχή σε μεσοπρόθεσμο διάστημα, ενώ η τρίτη μετά την έγκριση της τελικής έκθεσης που έχει υποβάλει και πάλι η συντονιστική αρχή.

⇒ *Υλοποίηση*

Κάθε επιλεγμένο σχέδιο τίθεται υπό την επίβλεψη της συντονιστικής αρχής. Αυτή κατέχει το ρόλο του συνδέσμου μεταξύ τη Ε.Επιτροπής και των υπολοίπων συμμετεχόντων στο δίκτυο. Είναι αυτή που ενημερώνεται για την απόρριψη ή έγκριση της πρότασης. Σε περίπτωση έγκρισης είναι υπεύθυνη για όλη την αλληλογραφία με την Ε.Επιτροπή καθώς και για όλες τις συναπτόμενες συμβάσεις.

Η διαχείριση των επιμέρους σχεδίων αναλαμβάνεται κατά κανόνα από το προσωπικό των συμμετεχόντων οργανισμών. Κατά τα αρχικά όμως στάδια υλοποίησης ενός σχεδίου ή σε περιπτώσεις που απαιτούνται ειδικές γνώσεις, είναι δυνατή η χρήση των υπηρεσιών ενός εξωτερικού οργανισμού ή επιχείρησης συμβούλων. Οι διαχειριστικές όμως δαπάνες δεν πρέπει να υπερβαίνουν το 10% του συνολικού προϋπολογισμού. Παράλληλα, παρέχεται συνδρομή στην διαχείριση των σχεδίων από τα ειδικά γραφεία που συστάθηκαν για κάθε επιμέρους πρόγραμμα. Οι υπεύθυνοι των επιλεγμένων έργων έχουν γενικά στη διάθεσή τους δύο ως τρία χρόνια για την περάτωσή τους (δώδεκα με δεκαοχτώ μήνες στην περίπτωση του Pacte).

3.1.2 Πρόγραμμα Interreg

Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση, η επικοινωνία των τοπικών αρχών με την Επιτροπή επιτυγχάνεται μέσω των εθνικών αρχών, και ειδικότερα στην περίπτωση της Ελλάδας, μέσω του ΥΠΕΘΟ. Η ακολουθούμενη διαδικασία διαρθρώνεται ως εξής (Petrakos George, 1996, σ. 224-227 ΥΠΕΘΟ, 1995, σ.1):

⇒ *Δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*

Ο κανονισμός της κοινοτικής πρωτοβουλίας και οι λεπτομέρειες του προγράμματος δημοσιεύονται στην Ε.Ε.Ε.Κ μετά από μια περίοδο διαπραγματεύσεων μεταξύ μελών, Κοινοβουλίου και Επιτροπής.

⇒ *Προετοιμασία και υποβολή πρότασης*

Προκειμένου να συμμετάσχουν, οι περιοχές που το επιθυμούν οφείλουν να υποβάλουν στην Επιτροπή λεπτομερείς προτάσεις για λειτουργικά προγράμματα, σε μια περίοδο τεσσάρων μηνών από την δημοσίευση της πρόσκλησης στην Ε.Ε.Ε.Κ. Στις προτάσεις αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνονται οι συμφωνημένες προτεινόμενες δράσεις για την διασυνοριακή συνεργασία. Τα επιμέρους μέτρα τους, θα πρέπει να διασφαλίζουν τη μεγαλύτερη δυνατή επίπτωση από αναπτυξιακή άποψη· θα πρέπει να εντάσσονται στις κατευθύνσεις του προγράμματος (με ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης) καθώς επίσης να συμφωνούν με τα εφαρμοζόμενα κοινοτικά πλαίσια στήριξης.

Στην ελληνική περίπτωση το υπεύθυνο υπουργείο (ΥΠΕΘΟ), προσκαλεί όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς (άλλα υπουργεία, οργανισμούς ΜΜΕ, περιφερειακές και τοπικές αρχές) προκειμένου να υποβάλουν προτάσεις προς αυτό, για την κατάρτιση ενός λειτουργικού προγράμματος που να αναφέρεται στο σύνολο της χώρας.

Ενώ τα υπουργεία και οι οργανισμοί εθνικού επιπέδου προετοιμάζουν προτάσεις εθνικού ενδιαφέροντος που άπτονται των δραστηριοτήτων τους, οι περιφερειακές και τοπικές αρχές διερευνούν τις δυνατότητες συμμετοχής τοπικών παραγόντων στην υλοποίηση σχεδίων τοπικού ενδιαφέροντος (διοργανώνοντας εργαστήρια πληροφόρησης και κινητοποίησης του τοπικού δυναμικού) μέσα από τη διενέργεια διαγωνισμού για την υποβολή προτάσεων.

Το ΥΠΕΘΟ αφού συλλέξει όλες τις προτάσεις, με τη βοήθεια του προσωπικού του αλλά και εξωτερικών εμπειρογνομόνων καταρτίζει το λειτουργικό πρόγραμμα, το οποίο στη συνέχεια υποβάλλεται στην XVI Γενική Διεύθυνση της Επιτροπής προς έγκριση, η οποία και τελικά επέρχεται έπειτα από μια σειρά μεταξύ τους διαβουλεύσεων.

⇒ Διαχείριση και έλεγχος

Η συνολική διαχείριση του προγράμματος, διενεργείται από κοινού από το ΥΠΕΘΟ, την Διεύθυνση Περιφερειακών Πολιτικών και τη Διεύθυνση των Διαρθρωτικών Ταμείων.

Για τον συντονισμό των δράσεων και ενεργειών που απαιτούνται για τη σωστή και έγκαιρη εφαρμογή του προγράμματος καθώς και την επίτευξη των παθόμενων στόχων, συστήνεται ειδική Επιτροπή Παρακολούθησης. Η επιτροπή χρίζεται υπεύθυνη για σημαντικές αποφάσεις σε επίπεδο μέτρων και συγκεκριμένων δράσεων καθώς έχει τη δυνατότητα πραγματοποίησης τροποποιήσεων σε ότι αφορά τους επιμέρους προϋπολογισμούς των δράσεων ή άλλα ειδικότερα θέματα. Απαρτίζεται από εκπροσώπους των εμπλεκόμενων υπουργείων, της Ε.Επιτροπής, των περιφερειακών αρχών καθώς επίσης σε εξαιρετικές περιπτώσεις υποβοηθάται από εξωτερικούς συνεργάτες. Αναλυτικότερα τα μέλη της είναι:

- ο Γ.Γραμματέας Επενδύσεων, Περιφερειακής Πολιτικής και Ανάπτυξης του ΥΠΕΘΟ, ο οποίος κατέχει το ρόλο του προέδρου της Επιτροπής καθώς επίσης ορίζεται πρόεδρος της Ελλάδας στις Μικτές Επιτροπές ανά σύνορο,
- ο Γενικός Διευθυντής Δημοσίων Επενδύσεων, Περιφερειακής Πολιτικής και Ανάπτυξης του ΥΠΕΘΟ,
- ο Γενικός Γραμματέας ΔΟΣ του ΥΠΕΘΟ ή ορισμένος εκπρόσωπός του,
- οι Γενικοί Γραμματείς των Υπουργείων Εξωτερικών, ΥΠΕΘΟ, Γεωργίας, Εργασίας και ΥΠΕΧΩΔΕ ή ορισμένοι εκπρόσωποί τους,
- οι Γενικοί Γραμματείς των περιφερειών στις οποίες ανήκουν οι επιλέξιμοι νομοί του προγράμματος, ή ορισμένοι εκπρόσωποί τους,
- οι προϊστάμενοι των Διευθύνσεων Ειδικών Προγραμμάτων και Δημοσίων Επενδύσεων του ΥΠΕΘΟ
- εκπρόσωποι των αρμοδίων Γενικών Διευθύνσεων της Ε.Επιτροπής

Η επιτροπή συνεδριάζει δυο φορές το χρόνο και για κάθε απόφασή της αναφέρεται στο ΥΠΕΘΟ και την Ε.Επιτροπή.

Η υλοποίηση των επιμέρους δράσεων διενεργείται από τους επιμέρους οργανισμούς που τις έχουν αναλάβει. Κάθε οργανισμός όμως υποχρεούται να

υποβάλει εκθέσεις προόδου του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου ανά διαστήματα τριών μηνών. Σε περιπτώσεις θετικών αποτελεσμάτων υπάρχει η δυνατότητα παροχής παράτασης, βάσει αποφάσεων της Επιτροπής Παρακολούθησης.

3.2 Παρουσίαση σχεδίων και δράσεων συνεργασίας

Το σύνολο των ενεργειών που έχουν ήδη υλοποιηθεί -ή και προγραμματίζονται- καλύπτουν, σύμφωνα και με τις υπαγορεύσεις των προγραμμάτων, μια ευρεία θεματολογία που άπτεται του συνόλου σχεδόν των τομέων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, εστιάζοντας στα ιδιαίτερα ζητήματα που απασχολούν τους εμπλεκόμενους φορείς. Ειδικότερα οι δεκατέσσερις επιμέρους τομείς που αναπτύσσονται αφορούν: *στις μεταφορές, στην ενέργεια, στις τηλεπικοινωνίες, στην αγροτική ανάπτυξη, στην βιομηχανική δραστηριότητα, στην υποστήριξη των ΜΜΕ, στον τουρισμό, στην κατάρτιση, στην έρευνα-τεχνολογία, στη διαχείριση του αστικού χώρου, στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, στο περιβάλλον-ποιότητα ζωής, στη συνεργασία ειδικών ομάδων*, ενώ υπάρχει και μια τελευταία κατηγορία (“λοιπά”) που περιλαμβάνει σχέδια που δεν εντάσσονται σε κάποιον από τους παραπάνω τομείς. Για την αποτελεσματικότερη μελέτη τους, η παρουσίαση διαρθρώνεται σύμφωνα με τους παραπάνω τομείς, ούτως ώστε να καθίσταται δυνατή η απόκτηση μιας σφαιρικότερης αντίληψης, καθώς επίσης για κάθε επιμέρους τομέα δράσης γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων στοιχείων του σε ευρωπαϊκό αλλά και ελληνικό επίπεδο.

Τα σχέδια που παρουσιάζονται στη συνέχεια, αναφέρονται σε δράσεις συνεργασίας που υλοποιήθηκαν κατά την πρώτη περίοδο εφαρμογής (1989-1995) των προγραμμάτων διαπεριφερειακής συνεργασίας Interreg I, Pacte, Recite I, Ecos-Ouverture I καθώς και στις δράσεις που προβλέπονται για την νέα προγραμματική περίοδο του Interreg II. Αναφορά στις δράσεις της νέας προγραμματικής περιόδου για τα υπόλοιπα προγράμματα δεν γίνεται, εφόσον δεν έχουν ακόμη εγκριθεί συγκεκριμένες ελληνικές προτάσεις.

3.2.1 Μεταφορές

3.2.1.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η συμβολή του τομέα των μεταφορών στην επίτευξη της ευημερίας κρατών και πολιτών, είναι σημαντική. Ιδιαίτερα δε αυξημένη εμφανίζεται η σημασία του στα πλαίσια της Ε.Ε, από τη στιγμή που η ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς και η εφαρμογή των θεμελιωδών ελευθεριών της κυκλοφορίας αγαθών και προσώπων έχουν σαν απαραίτητη προϋπόθεση υλοποίησής τους, την ύπαρξη ικανοποιητικών δικτύων μεταφορών. Συγχρόνως, οι μεταφορές αποτελούν μια από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο σύνολο της Ε.Ε. Αποδεχόμενη τις παραπάνω θέσεις, η Ε.Ε υιοθετεί -από τη συνθήκη ακόμη της ΕΟΚ- μια κοινή πολιτική μεταφορών επιδιώκοντας να εναρμονίσει τις επιμέρους αγορές, προσαρμόζοντας κάθε φορά τις προτεραιότητές της στις εξελίξεις και τα νέα δεδομένα που προκύπτουν από αυτές (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993, σ. 1-3).

3.2.1.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Παρόλο που οι υποδομές των μεταφορών θεωρούνται ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, η κατάσταση των υπάρχοντων δικτύων, χαρακτηρίζεται από ανεπάρκειες και ελλείψεις διασυνδέσεις. Η προβληματική αυτή κατάσταση απορρέει αφενός από την ανεπάρκεια χρηματοδοτικών πόρων για την κάλυψη του συνόλου των αναγκών και αφετέρου από το πολύπλοκο γεωγραφικό ανάγλυφο της χώρας. Σαν αποτέλεσμα η ανάπτυξη των υποδομών έγινε σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους και αποσπασματικά, χωρίς δηλαδή να ακολουθείται μια σαφής στρατηγική. Επιπλέον η εμπλοκή πολυάριθμων δημόσιων οργανισμών με αλληλοεπικαλυπτόμενες, συγκρουόμενες ή ασαφείς δραστηριότητες, καθιστά περαιτέρω αναποτελεσματική τη διαχείριση των μεταφορών ενώ χαρακτηριστική είναι ακόμη η απουσία κάποιου συνεκτικού εθνικού σχεδίου, παρόλο που έχουν εκπονηθεί για το λόγο αυτό πολλές και ογκώδεις μελέτες (ΥΠΕΘΟ-ΥΠΕΧΩΔΕ, 1995, σ. 9-10· XVI Γενική Διεύθυνση Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993, σ. 123-125)

3.2.1.3 Παρεμβάσεις στον τομέα των μεταφορών

Οι πραγματοποιηθείσες αλλά και σχεδιαζόμενες παρεμβάσεις στον τομέα των μεταφορών διαρθρώνονται σε 15 επιμέρους σχέδια δράσης. Το αντικείμενο των σχεδίων αυτών αφορά τόσο στην αναβάθμιση των υπαρχόντων υποδομών όσο και στην βελτίωση και στον εκσυγχρονισμό των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Πίνακας 3.2.1: Μεταφορές

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg I: Υποπρόγραμμα 1: Άρση της απομόνωσης	Οδοποιία	155.508.332	116.630.449
2	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 1: Υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών	Οδοποιία	120.870.000	90.650.000
3	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 1: Υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών	Σιδηρόδρομοι	17.500.000	10.500.000
4	Interreg I: Υποπρόγραμμα 1: Άρση της απομόνωσης	Λιμενικές εγκαταστάσεις	14.706.566	10.294.596
5	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 1: Υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών	Λιμάνια	10.000.000	7.500.000
6	Interreg I: Υποπρόγραμμα 1: Άρση της απομόνωσης	Βελτίωση υποδομής και λειτουργίας αεροδρομίων και ελικοδρομίων	20.645.809	5.161.452
7	Interreg I: Υποπρόγραμμα 1: Άρση της απομόνωσης	Κέντρο εκπαίδευσης χειριστών αεροσκαφών πολιτικής αεροπορίας	28.361.702	19.853.191
8	Interreg I: Υποπρόγραμμα 1: Άρση της απομόνωσης	Ανάπτυξη διασυνοριακών αεροπορικών συνδέσεων	38.696.406	21.283.023
9	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 1: Υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών	Αεροδρόμια	12.000.000	9.000.000
10	Interreg I: Υποπρόγραμμα 1: Άρση της απομόνωσης	Μεθοριακοί σταθμοί-πύλες εισόδου	14.756.343	10.329.440

συνέχεια στην επόμενη σελίδα

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
11	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 1: Υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών	Επιτήρηση εξωτερικών συνόρων	18.000.000	13.500.000
12	Recite I: Μεταφορές στη Μεσόγειο	Εισαγωγή τηλεματικής στις θαλάσσιες μεταφορές	2.172.000	1.086.000
13	Recite I: Sealink	Θαλάσσιες μεταφορές	1.070.000	642.000
14	Recite I: POLIS	Αστικές μεταφορές	2.200.000	1.100.000
15	Pacte: Hermes	Αστικές μεταφορές	112.500	67.500
16	Σύνολο		456.599.658	317.597.651

1. Interreg I: Οδοποιία

Κύριος στόχος της δράσης ήταν η ριζική βελτίωση του άξονα Ανατολής-Δύσης της Βόρειας Ελλάδας. Επιδιώχθηκε ακόμη η βελτίωση του άξονα Ηγουμενίτσας - Βόλου που είναι εξίσου μεγάλης σημασίας για την ανάπτυξη της περιοχής. Άλλοι ειδικότεροι στόχοι αφορούν στην τόνωση των οικονομικών δραστηριοτήτων των περιοχών από τις οποίες θα διέλθει η οδική σύνδεση, στη μείωση του μεταφορικού κόστους με το οποίο επιβαρύνεται η μεταφορά των προϊόντων από τον τόπο παραγωγής στον τόπο κατανάλωσης, στην άμεση και έμμεση δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τέλος στη βελτίωση και ολοκλήρωση των υφισταμένων έργων υποδομής προκειμένου να ανακύψουν πολλαπλασιαστικά οφέλη.

Συγκεκριμένα, η δράση περιελάμβανε 27 έργα, από τα οποία τα 15 αφορούσαν κατασκευές τμημάτων οδοποιίας και τα 12 εκπόνηση μελετών. Κύρια προτεραιότητα αποτέλεσε ο βασικός άξονας της Εγνατίας, ενώ δόθηκε ακόμη έμφαση στις συνδέσεις της Εγνατίας με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες, στην αποκατάσταση του δικτύου στη Δωδεκάνησο, στη σύνδεση του αεροδρομίου του Ηρακλείου και στην άρση της απομόνωσης των περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας.

Την ευθύνη για την υλοποίηση της δράσης, ανέλαβαν από κοινού το ΥΠΕΧΩΔΕ με τις Περιφερειακές Υπηρεσίες και τις Διευθύνσεις των Τεχνικών Υπηρεσιών των περιφερειών που εντάσσονται στο πρόγραμμα. Κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1995 η απορρόφηση είχε φτάσει στο 100,4%, με το ποσό της υπερκάλυψης να ανέρχεται στα 613.152 ECU.

2. Interreg II: Οδοποιία

Στη δράση εντάσσονται 23 έργα, που αφορούν την αναβάθμιση των βασικών οδικών αξόνων των επιλέξιμων περιφερειών συντελώντας παράλληλα στην αποτελεσματικότερη διασύνδεσή τους με τον ευρύτερο βαλκανικό χώρο, ενώ για την επιλογή τους χρησιμοποιήθηκαν κριτήρια που αφορούν:

- * στην ένταξη σε έναν από τους μεγάλους άξονες των διευρωπαϊκών δικτύων,
- * στον υψηλό βαθμό προτεραιότητάς τους, όπως αυτός εκφράστηκε από τις επιμέρους Γ.Γ των Περιφερειών, σε ότι αφορά ειδικότερα τις οδικές συνδέσεις των νησιών του Αιγαίου,
- * στην συμπληρωματικότητά τους σε σχέση με έργα που εκτελέστηκαν μέσω άλλων προγραμμάτων, και τέλος
- * στο βαθμό ωριμότητάς τους.

Η ευθύνη για την υλοποίηση των έργων ανατίθεται στο ΥΠΕΧΩΔΕ και τις Νομαρχίες των επιλέξιμων περιοχών.

3. Interreg II: Σιδηρόδρομοι

Ακολουθώντας την ευρύτερη στρατηγική του υποπρογράμματος στο οποίο εντάσσεται, η δράση αυτή περιλαμβάνει έργα που αφορούν στη βελτίωση των σιδηροδρομικών συστημάτων μεταφορών που συνδέουν τις παραμεθόριες περιοχές με τον ευρύτερο εθνικό χώρο αλλά και τις χώρες της Βαλκανικής. Ειδικότερα προωθούνται 3 έργα που σχετίζονται με την ανάπτυξη κάθετων γραμμών σύνδεσης με τη Βουλγαρία. Την ευθύνη για την υλοποίηση της δράσης, αναλαμβάνει ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδας (ΟΣΕ).

4. Interreg I: Λιμενικές εγκαταστάσεις

Στόχος της δράσης ήταν η βελτίωση της υποδομής και των παρεχόμενων υπηρεσιών στις λιμενικές εγκαταστάσεις της Αλεξανδρούπολης, της Θεσσαλονίκης, της Μυτιλήνης, της Ηγουμενίτσας και της Καβάλας γεγονός που αναμένεται να έχει άμεσες επιπτώσεις στην τόνωση της εμπορευματικής και διαμετακομιστικής κίνησης. Για το λόγο αυτό εντάχθηκαν στη δράση 5 επιμέρους έργα, τα οποία και κατανέμονται μεταξύ των περιοχών που προαναφέρθηκαν. Την ευθύνη για την υλοποίηση των έργων αυτών, ανέλαβαν: το ΥΠΕΧΩΔΕ, ο οργανισμός λιμένων Θεσσαλονίκης (ΟΛΘ) και η Νομαρχία της Λέσβου.

5. Interreg II: Λιμάνια

Στη δράση αυτή εντάσσονται έργα που αφορούν την ενίσχυση της λιμενικής υποδομής, με σκοπό την εξυπηρέτηση των αυξημένων εμπορευματικών και επιβατικών ροών της ευρύτερης βαλκανικής ενδοχώρας, αλλά και τη βελτίωση των επικοινωνιών των νησιωτικών περιοχών. Οι 5 προγραμματιζόμενες παρεμβάσεις, είναι σαφώς εναρμονισμένες με τον εθνικό σχεδιασμό των λιμανιών, ενώ η ευθύνη της υλοποίησής τους ανατίθεται στο ΥΠΕΧΩΔΕ, τις επιμέρους Νομαρχίες και τον ΟΛΘ.

6. Interreg I: Βελτίωση υποδομής και λειτουργίας αεροδρομίων και ελικοδρομίων

Η δράση αυτή αποσκοπεί στη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό της υφιστάμενης υποδομής όσον αφορά τις υπηρεσίες των αερομεταφορών, την βελτίωση της πρόσβασης σε περιφέρειες απομακρυσμένες από τα μεγάλα αστικά και πληθυσμιακά κέντρα καθώς και η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Περιλαμβάνει έργα βελτίωσης, συμπλήρωσης και λειτουργίας της υποδομής των αεροδρομίων καθώς και την κατασκευή νέων αλλά και τον εξοπλισμό των υφιστάμενων ελικοδρομίων των παραμεθόριων περιοχών της χώρας. Ειδικότερα, στη δράση εντάσσονται 14 επιμέρους έργα, την ευθύνη για την υλοποίηση των οποίων κατείχαν η Ολυμπιακή Αεροπλοΐα, η Ολυμπιακή Αεροπορία και το ΥΠΕΧΩΔΕ. Μέχρι το τέταρτο τρίμηνο του 1995, υπήρξε πλήρης απορρόφηση των διατιθέμενων πόρων.

7. Interreg I: Κέντρα εκπαίδευσης χειριστών αεροσκαφών πολιτικής αεροπορίας

Η υλοποίηση της δράσης αυτής είχε σαν σκοπό να συμβάλει στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης στις υπηρεσίες των αερομεταφορών με υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας, επιδιώκοντας παράλληλα την προσέλκυση εκπαιδευόμενων χειριστών από το εξωτερικό καθώς και η εξοικονόμηση συναλλάγματος.

Ειδικότερα, περιελάμβανε τρία έργα τα οποία και αφορούν την κατασκευή ενός εκπαιδευτικού κέντρου χειριστών πολιτικής αεροπορίας στο αεροδρόμιο της Θεσσαλονίκης, την κατασκευή ενός κτιρίου επαγγελματικής κατάρτισης χειριστών αεροσκαφών στο αεροδρόμιο Χανίων και την αγορά και εγκατάσταση εξομοιωτών πτήσεων στο κτίριο των Χανίων. Η Ολυμπιακή αεροπορία και αεροπλοΐα ανέλαβαν την ευθύνη για την υλοποίηση της δράσης. Η απορρόφηση των διατιθέμενων πόρων για την δράση αυτή, υπήρξε πλήρης κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1995.

8. Interreg I: Ανάπτυξη των διασυνοριακών αεροπορικών συνδέσεων

Μέσω της δράσης αυτής επιδιώκεται η βελτίωση των αεροπορικών συνδέσεων, κάτι που αναμένεται να έχει άμεσες επιπτώσεις στην κοινωνική και οικονομική ζωή, στην τόνωση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων καθώς και στην εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών συνεργασίας με τρίτες χώρες.

Το μοναδικό έργο που εντάσσεται στη δράση αυτή αφορά την προμήθεια τεσσάρων αεροσκαφών για την κάλυψη των αεροπορικών συνδέσεων με τις παραμεθόριες ηπειρωτικές και νησιωτικές περιοχές της χώρας αλλά και με τρίτες χώρες. Την ευθύνη υλοποίησης της δράσης κατείχε εξολοκλήρου η Ολυμπιακή Αεροπορία.

9. Interreg II: Αεροδρόμια

Τα επιμέρους έργα, 4 στον αριθμό, τα οποία προωθούνται στα πλαίσια της δράσης αυτής, εκτός από αυτά που αφορούν στην απόκτηση λειτουργικότητας των ελικοδρομιών, επιλέχθηκαν βάσει των ακόλουθων κριτηρίων:

- * βελτίωση της λειτουργίας και όχι επέκταση της χωρητικότητας των αεροδρομιών,
- * εστίαση των παρεμβάσεων σε αεροδρόμια που παρουσίαζαν τις μεγαλύτερες δυσλειτουργίες, βάσει των στοιχείων που απεκόμισαν οι περιφέρειες και η ΥΠΑ.

* πρόκριση των έργων του νησιωτικού χώρου όπου και συγκεντρώνεται τα περισσότερα προβλήματα προσπελασιμότητας.

Ενώ για την υλοποίηση τους ορίστηκαν υπεύθυνοι, οι επιμέρους Νομαρχίες και το ΥΠΕΘΟ.

10. Interreg II: Μεθοριακοί σταθμοί - πύλες εισόδου

Στόχος της δράσης είναι η βελτίωση της εξυπηρέτησης των επιβατών αλλά και της διακίνησης των ευπαθών εμπορευμάτων καθώς και η δημιουργία της αναγκαίας υποδομής για τον έλεγχο των διακινούμενων εμπορευμάτων και τη δίωξη του λαθρεμπορίου.

Τα 9 επιμέρους έργα που περιλαμβάνονται στη δράση αυτή αφορούν τη βελτίωση της υποδομής (σε κτίρια και εξοπλισμό) των μεθοριακών σταθμών του Ορμένιου και των Ευζώνων καθώς και των τελωνείων του Προμαχώνα, του Έβρου, των Ευζώνων και της Ηγουμενίτσας. Ακόμη, περιλαμβάνεται και η προμήθεια ταχύπλοου περιπολικού σκάφους για τη δίωξη του λαθρεμπορίου.

Την ευθύνη υλοποίησης των δράσεων ανέλαβαν από κοινού το Υπουργείο Οικονομικών, ο ΕΟΤ, η ΥΕΝ και το Υπουργείο Δημόσια Τάξης. Η απορρόφηση των πόρων για την υλοποίηση των έργων ήταν, κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1995, πλήρης.

11. Interreg II: Επιτήρηση εξωτερικών συνόρων

Στη δράση αυτή εντάσσονται έργα μέσω των οποίων επιδιώκεται ο εκσυγχρονισμός των πυλών εισόδου, ούτως ώστε, αφενός να εξυπηρετείται η διακίνηση επιβατών, τουριστών και προϊόντων και, αφετέρου να επιτυγχάνεται καλύτερη επιτήρηση του χώρου προς ελαχιστοποίηση του διενεργούμενου -σε μεγάλη κλίμακα- λαθρεμπορίου και της λαθρομετανάστευσης. Τα 10 έργα που συμπεριλαμβάνονται στη δράση προσδιορίστηκαν στα πλαίσια διμερών πρωτοκόλλων συνεργασίας. Η διασυνοριακή της διάσταση είναι εμφανής, απαιτείται όμως για το λόγο αυτό υψηλός βαθμός συντονισμού. Σε πρώτο στάδιο έγιναν προσπάθειες για τον συντονισμό, σε εθνικό επίπεδο, των πολυάριθμων φορέων που εμπλέκονται στα έργα των μεθοριακών σταθμών, ενώ στη συνέχεια θα πρέπει ο

συντονισμός αυτός να επεκταθεί και στην άλλη πλευρά των συνόρων. Οι φορείς που ήταν υπεύθυνοι για την προηγούμενη δράση ανέλαβαν και την παρούσα.

12. *Recite I: Μεταφορές στη Μεσόγειο (Transport in the Mediterranean)*

Το σχέδιο αποτελεί προέκταση της κοινοτικής πρωτοβουλίας Meditel που αναπτύχθηκε στο διάστημα 1989-1990 με αντικείμενο την ηλεκτρονική διασύνδεση των λιμανιών. Ομοίως και το συγκεκριμένο σχέδιο, αφορά τη δικτύωση οκτώ λιμανιών της Μεσογείου (μεταξύ των οποίων και ο Πειραιάς), με σκοπό την υιοθέτηση ενός κοινού συστήματος ανταλλαγής ηλεκτρονικών δεδομένων. Μέσω της εφαρμογής νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορίας (τηλεματικής), επιδιώκεται η αύξηση της αποτελεσματικότητας των θαλάσσιων μεταφορών. Μακροπρόθεσμα το γεγονός αυτό αναμένεται να συντελέσει στην αύξηση της χρήσης των μεταφορών αυτών, με θετικές επιπτώσεις για το περιβάλλον της Μεσογείου. Το σχέδιο διήρκησε από την 1-1-1991 ως την 30-6-1994 (ενώ δόθηκαν δύο επιπλέον παρατάσεις των τριών μηνών).

Μέσω των προγραμματιζόμενων ενεργειών, επιδιώκεται αφενός η διατήρηση και αναβάθμιση των υπάρχοντων συστημάτων (πληροφορικής και τηλεματικής) στα μεγάλα λιμάνια και αφετέρου η μεταφορά τεχνογνωσίας στα μικρότερα από αυτά. Ειδικότερα οι δραστηριότητες που διεξάχθηκαν αφορούν:

- * στην αξιολόγηση των υπάρχοντων τεχνολογικών και λειτουργικών συστημάτων στα συμμετέχοντα λιμάνια,
- * στον καθορισμό των αναγκαίων βελτιώσεών τους,
- * στην υιοθέτηση νέων και βελτιωμένων συστημάτων πληροφορικής (software, hardware) από τα μικρότερα λιμάνια, και, τέλος,
- * στην εφαρμογή συστήματος ελέγχου της κίνησης πλοίων που μεταφέρουν επικίνδυνα υλικά και κατάρτιση πάνω σ' αυτό.

Λόγω της επιτυχούς υλοποίησης των προγραμματιζόμενων δράσεων, οι εταίροι σχεδιάζουν τη συνέχιση της συνεργασίας τους, ενώ παρουσιάζονται πρόθυμοι για την επέκταση του δικτύου σε ολόκληρη τη μεσογειακή λεκάνη, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα πιο ολοκληρωμένο σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών που να καλύπτει ολόκληρη την ευρύτερη περιοχή.

13. *Recite I: Sealink*

Το σχέδιο αφορά τη συνεργασία μεταξύ λιμανιών, επιδιώκοντας την ανταλλαγή εμπειριών πάνω σε παρόμοια προβλήματα, ενώ επιπλέον διερευνάται ο ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν οι τοπικές και περιφερειακές αρχές στη διαχείρισή τους. Βασική επιδίωξη του σχεδίου ήταν η βελτίωση της σύνδεσης Brindisi-Πάτρας (η οποία ήταν και η συντονίστρια) με την μεταφορά εμπειρίας από πιο ανεπτυγμένα λιμάνια που συμμετέχουν στο δίκτυο. Το σχέδιο ξεκίνησε την 1-1-1992 και ολοκληρώθηκε την 31-4-1994, μετά από τρίμηνη παράταση.

Οι επιμέρους στόχοι του σχεδίου ήταν:

- * η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων που θα περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικές με την κυκλοφορία που αναπτύσσεται μεταξύ Πάτρας και Brindisi,
- * η ανάλυση της συνδυασμένης διαχείρισης πόλης-λιμανιού, με την προοπτική ανάπτυξης ενός μοντέλου πρόβλεψης των κυκλοφοριακών ροών σε όρους επιβατών και αγαθών,
- * η κατάρτιση σχεδίου που θα αφορά την εγκατάσταση υπηρεσιών στα λιμάνια της Πάτρας και του Brindisi,
- * η εγκαθίδρυση ενός συστήματος διαχείρισης με σκοπό τον συντονισμό της δράσης των διαφόρων οργανισμών και αρχών σχεδιασμού των λιμένων. Περιλαμβάνεται συζήτηση πάνω στις υπάρχουσες διαφορές ανάμεσα στη Βαλτική και στη Μεσόγειο στα θέματα σχεδιασμού, και
- * η ανταλλαγή εμπειριών όσον αφορά τα συστήματα διάθεσης αποβλήτων στα λιμάνια, προκειμένου να βελτιωθεί το περιβάλλον των περιοχών.

Απώτερος στόχος του σχεδίου ήταν η ανάπτυξη εμπειρίας που θα μπορούσε να μεταφερθεί και εφαρμοστεί και σε άλλα λιμάνια. Επομένως, οι εταίροι είναι πρόθυμοι να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους, με αυτή την προοπτική και προς το παρόν διερευνούν νέες δυνατότητες.

14. *Recite I: POLIS (Promoting Operational Links with Integrated Services)*

Το δίκτυο POLIS αναπτύχθηκε με σκοπό την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στο τομέα των μεταφορών των αστικών περιοχών, για την αντιμετώπιση προβλημάτων

κινητικότητας. Ειδικότερα, επεδίωξε την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ όλων των φορέων που διαχειρίζονται τις μεταφορές, προκειμένου να υπάρξει από κοινού μελέτη και συζήτηση των ακολουθούμενων πολιτικών. Συμτείχαν συνολικά 17 ευρωπαϊκές πόλεις, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η Αθήνα και ο Πειραιάς. Οι βασικοί συμμετέχοντες στο δίκτυο ήταν τοπικές αρχές ενώ επιπλέον έλαβαν μέρος σαν ειδικοί συνεργάτες Πανεπιστήμια, ιδιωτικές εταιρείες κ.λ.π. Το σχέδιο υλοποιήθηκε κατά την περίοδο 1990-1992.

Το δίκτυο επικεντρώθηκε στην εφαρμογή της τηλεματικής για την αντιμετώπιση παραδοσιακών προβλημάτων που περιορίζουν την οικονομική ανάπτυξη και επιβαρύνουν την ποιότητα ζωής. Ευρύτερο στόχο αποτέλεσε η δημιουργία ενός πλαισίου αντιπαραβολής εμπειριών ανάμεσα στις ευρωπαϊκές πόλεις καθώς επίσης και η ανάλυση των ευκαιριών για την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών. Ειδικότερα επιδιώχθηκε:

- * αύξηση της ενημέρωσης των ευρωπαϊκών ιδρυμάτων πάνω στα προβλήματα των μεταφορών,
- * ενθάρρυνση των βιομηχανιών και άλλων προμηθευτών για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών που βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα των μεταφορών,
- * διεξαγωγή ερευνών για την ανάπτυξη προηγμένων εφαρμογών της τηλεματικής στο τομέα της διαχείρισης της κυκλοφορίας και της πληροφόρησης των ταξιδιωτών,
- * παροχή χρηματοδοτικών ενισχύσεων και πληροφόρησης για την ανάπτυξη σχεδίων, και
- * προώθηση της ανταλλαγής ιδεών, πληροφοριών και εμπειριών μεταξύ των συμμετεχόντων πόλεων και περιφερειών αλλά και διάχυσή των αποτελεσμάτων εκτός του δικτύου.

Το δίκτυο έχει πλέον αυτονομηθεί, ενώ αυτοχρηματοδοτείται από τα μέλη του. Διαθέτει πλέον μια μόνιμη γραμματεία ενώ η δράση του διαρθρώνεται σε πέντε υποπρογράμματα: Γενικευμένες και προηγμένες καινοτομίες στον αστικό τομέα, προηγμένο σύστημα παροχής ταξιδιωτικών πληροφοριών, προηγμένο σύστημα τηλεματικής των μεταφορών, συνεργασία για την διαχείριση της κυκλοφορίας και

έρευνα πάνω στην τηλεματική σε θέματα περιβάλλοντος και μεταφορών. Προς το παρόν επικεντρώνει τις δραστηριότητες του στις χώρες της Ε.Ε, ενώ μελλοντικά επιδιώκεται η επέκτασή του στις χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης.

15. Pacte: Hermes (Physical Measures to improve urban transport & city environment)

Το σχέδιο αποτελεί έκφραση της προσπάθειας για την διερεύνηση της καλύτερης πρακτικής στον τομέα των αστικών μεταφορών, με απώτερο σκοπό την βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος, το οποίο και επιβαρύνουν σημαντικά. Μεταξύ των τεσσάρων ευρωπαϊκών πόλεων που συμμετείχαν στις εργασίες του σχεδίου, συμπεριλαμβάνεται η Έδεσσα -η οποία και κατείχε το ρόλο του συντονιστή- και η Λάρισα. Οι δράσεις που αναλήφθηκαν από τις συνεργαζόμενες πόλεις κατευθύνονται στην εξέταση και αξιολόγηση των υπάρχοντων κατακτήσεων στο συγκεκριμένο πεδίο, με ιδιαίτερη έμφαση στον συνδυασμό φυσικών μέτρων όπως ποδηλατοδρόμοι, χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων κ.α.

3.2.2 Ενέργεια

3.2.2.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η διαθεσιμότητα των ενεργειακών πόρων αποτελεί έναν από τους βασικούς συντελεστές οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής προόδου. Το κόστος της ενέργειας επηρεάζει όχι μόνο της βιομηχανίες που είναι μεγάλες καταναλώτριες ενέργειας αλλά και το σύνολο της βιομηχανικής παραγωγής καθώς επίσης και το κόστος ζωής των οικοκυριών (κυρίως λόγω της επίδρασής της στο κόστος των μεταφορών, της παραγωγής και της λειτουργίας των οικοκυριών). Η Ε.Ε, που έχει σαν βασικούς της στόχους την εξασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας των πολιτών της, επιδιώκει να επηρεάσει την παραγωγή και χρήση της ενέργειας, διασφαλίζοντας την καλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς και των προμήθεια των ενεργειακών πόρων (Μούσης Νίκος, 1996, σ. 403-404). Εξάλλου, το είδος και η ένταση (τεχνολογία) στη χρήση των ενεργειακών πόρων επηρεάζει την ποιότητα του περιβάλλοντος.

3.2.2.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Συγκεκριμένα, ως προς τον ελληνικό χώρο, η παραγωγή και διανομή της ενέργειας αντιμετωπίζει προβλήματα που απορρέουν αφενός από την έλλειψη των αναγκαίων πόρων και αφετέρου από μια σταθερά αυξανόμενη ζήτηση. Επίσης, σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η εξάρτηση του συστήματος από το πετρέλαιο (και τους λιγνίτες), γεγονός που συνδέεται με δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην οικονομία. Η ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, μπορεί ενδεχομένως να δώσει μια μερική λύση στο ζήτημα, δεδομένων των δυνατοτήτων της χώρας στον τομέα αυτό. Η ποσότητα όμως των εγχώριων ενεργειακών πόρων, ακόμη και αν ληφθεί υπόψη η συνδρομή των ανανεώσιμων πηγών, είναι αδύνατον να καλύψει μεσοπρόθεσμα τη συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για ενέργεια. Για το λόγο αυτό καθίσταται αναγκαστική η εισαγωγή ενέργειας διαφόρων μορφών από το ευρύτερο διεθνές δίκτυο (XVI Γενική Διεύθυνση Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993, σ. 20, 144).

3.2.2.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της ενέργειας

Οι παρεμβάσεις στον τομέα της ενέργειας οργανώνονται σε 9 επιμέρους σχέδια. Η θεματική τους αφορά στον εκσυγχρονισμό των υποδομών παραγωγής και διανομής ενέργειας ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διερεύνηση της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Πίνακας 3.2.2: Ενέργεια

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 4: Ενίσχυση οικονομικής βάσης	Ενέργεια	12.000.000	7.200.000
2	Interreg II - Ελλάδα / Ιταλία : Μεριδίο Ελλάδας	Διασύνδεση δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας	50.000	20.000
3	Pacte	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	128.273	66.805
4	Pacte	Ήπιες μορφές ενέργειας στα νησιά	104.525	69.949
5	Interreg II - Ενέργεια	Φυσικό αέριο	450.000.000	180.000.000
6	Pacte	Φυσικό αέριο	133.000	79.800
7	Pacte	Βιομάζα	150.000	110.370
8	Recite I: Rebuild	Ενεργειακός σχεδιασμός	2.780.000	1.800.000
9	Eco-Ouverture I: Eco-Med Villes	Χρήση ήπιων μορφών ενέργειας	500.000	-
10	Σύνολο		465.845.798	189.346.924

1. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Ενέργεια - Φυσικοί Πόροι

Σκοπός της δράσης αυτής είναι η αναβάθμιση των ηλεκτρικών δικτύων, με ενίσχυση των υπάρχοντων γραμμών των παραμεθόριων περιοχών αλλά και μελέτη των δυνατοτήτων περαιτέρω συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας. Επιπλέον, διερευνάται η δυνατότητα μεταφοράς πετρελαίου από το Burgas ενώ, τέλος, στη δράση εντάσσονται και κάποιες κοινές έρευνες για την αξιοποίηση ορυκτών πρώτων υλών. Η ευθύνη υλοποίησης της δράσης ανατίθεται από κοινού στους οργανισμούς ΔΕΗ, ΔΕΠΑ και ΙΓΜΕ.

2. Interreg II - Ελλάδα / Ιταλία: Ηλεκτρική ενέργεια

Αυτή η διάσταση του προγράμματος, αφορά στη διασύνδεση του Ελληνικού και του Ιταλικού συστήματος διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, συμπληρώνοντας ειδικότερα τη σύνδεση μεταξύ του Άραχθου (της Ελλάδας) και της Catalina (της Ιταλίας), μια διαδικασία που ξεκίνησε από την κοινοτική πρωτοβουλία Regen.

3. Pacte: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Το σχέδιο ασχολήθηκε με ενεργειακά ζητήματα. Το κύριο θέμα του εστιαζόταν στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Συντονιστής του σχεδίου ήταν η ΕΕΤΑΑ, ενώ συμμετείχαν ακόμη η πόλη των Συκεών, του Αμύνταιου και η Αναπτυξιακή Εταιρεία της Κοζάνης ΑΝ.ΚΟ. Ειδικότερα, αντικείμενα του σχεδίου αποτέλεσαν :

- * ο ενεργειακός σχεδιασμός,
- * η συμπαραγωγή θερμότητας και ηλεκτρισμού,
- * η μείωση της χρήσης του ηλεκτρισμού, και
- * οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

4. Pacte: Ήπιες μορφές ενέργειας σε νησιά

Στο σχέδιο συμμετείχαν περιφερειακές νησιωτικές περιοχές της Ε.Ε, επιδιώκοντας να αντιμετωπίσουν τα κοινά τους προβλήματα που σχετίζονται με τη διαχείριση της ενέργειας. Η ελληνική συμμετοχή περιλάμβανε την πόλη της Μυτιλήνης, την ΤΕΔΚ Λέσβου και την ΕΕΤΑΑ. Τα ειδικότερα θέματα με τα οποία ασχολήθηκαν οι συμμετέχοντες αφορούσαν:

- * στα ενεργειακά αποθέματα και την ανανέωση της ενέργειας των περιφερειακών νησιών,
- * στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και ειδικότερα, την ηλιακή και αιολική ενέργεια, τη βιομάζα καθώς και τη συμπαραγωγή θερμότητας και ενέργειας,
- * στον έλεγχο και σχεδιασμό της ενεργειακής παραγωγής και κατανάλωσης, και
- * σχέδια για την κατασκευή οικολογικών κατοικιών.

5. Interreg II - Ενέργεια: Φυσικό αέριο

Στα πλαίσια αυτής της πτυχής του προγράμματος, προωθείται -σε συνέχιση του Regen- η εισαγωγή του φυσικού αερίου στο ενεργειακό δίκτυο της Ελλάδας. Γεγονός που επιδιώκεται να συμβάλει επιπλέον στον περιορισμό της πετρελαϊκής εξάρτησης της χώρας και της κατανάλωσης ενέργειας, βελτιώνοντας συγχρόνως της περιβαλλοντικές συνθήκες. Τα προγραμματιζόμενα έργα αφορούν στην κατασκευή

όλων των απαιτήτων εγκαταστάσεων (αγωγών, αντλιών κ.λ.π) προκειμένου να καταστήσει δυνατή την εισαγωγή και διανομή του αερίου στην Ελλάδα.

6. Pacte: Φυσικό αέριο

Το σχέδιο αφορούσε σε θέματα που σχετίζονται με το φυσικό αέριο. Συντονιστής του ήταν η πόλη του Πειραιά. Μέσω του σχεδίου επιδιώχθηκε η μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπειρίας πάνω σε θέματα διαχείρισης του φυσικού αερίου από πόλεις του εξωτερικού -όπου η χρήση του χρονολογείται εδώ και αρκετά χρόνια- σε μια πόλη της Ελλάδας όπου προβλέπεται η δημιουργία δικτύου διανομής. Ανάμεσα στα επιμέρους ζητήματα, με τα οποία ασχολήθηκαν οι εταίροι, περιλαμβάνονται:

- * η διανομή του φυσικού αερίου και η σύνδεση των επιμέρους δήμων και κοινοτήτων με το εθνικό σύστημα διανομής,
- * η χρηματοδότηση σχεδίων που αφορούν μεγάλες αλλά αναγκαίες επενδύσεις, και
- * η προετοιμασία των ελληνικών δήμων και κοινοτήτων πάνω στις μεθόδους και την απαιτούμενη τεχνογνωσία για την διαχείριση του δικτύου που αναμένεται να εγκατασταθεί στην Ελλάδα.

7. Pacte: Βιομάζα

Το σχέδιο ασχολήθηκε με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και ειδικότερα με τη βιομάζα. Συντονιστής του σχεδίου ήταν η Αναπτυξιακή Εταιρεία Ανατολικής Θεσσαλονίκης. Σκοπός του σχεδίου ήταν να καταστεί δυνατή η ενσωμάτωση της ενεργειακής χρήσης της βιομάζας στα τοπικά αναπτυξιακά σχέδια των συμμετεχόντων περιοχών. Η συνεργασία των εταίρων εστιάστηκε στο σχεδιασμό μιας μεθοδολογικής προσέγγισης και στη ανταλλαγή εμπειριών για την αξιολόγηση της καταλληλότερης διαθέσιμης τεχνολογίας, σχετικής με τη βιομάζα. Το υπάρχον σχέδιο REBIO θα χρησιμοποιηθεί κατά τις εργασίες του παρόντος σχεδίου σαν βοηθητικό εργαλείο.

8. *Recite I: Rebuild*

Το δίκτυο έφερε σε επαφή 8 ευρωπαϊκές πόλεις, οι οποίες επεδίωκαν τη βελτίωση του μεσοπρόθεσμου ενεργειακού τους σχεδιασμού. Ειδικότερα, διερευνήθηκαν τρόποι χρήσης προηγμένης τεχνολογίας σχετικής με την ηλιακή ενέργεια και την κατασκευή κτιρίων στα ιστορικά κέντρα των συνεργαζόμενων πόλεων. Μεταξύ τους ήταν η Κέρκυρα -που αποτέλεσε και την συντονίστρια του όλου σχεδίου- και η Ρόδος. Το σχέδιο ξεκίνησε την 1-1-1992 και ολοκληρώθηκε την 30-6-1995, ενώ υπήρξε και εξάμηνη παράταση.

Ειδικότερα, στα πλαίσια του σχεδίου, επιδιώχθηκε ο περιορισμός του κόστους στην εγκατάσταση εξοπλισμού για την χρήση ηλιακής ενέργειας καθώς επίσης και ο σχεδιασμός πειραματικών κτιρίων για συγκεκριμένες περιπτώσεις. Κάθε πόλη επεδίωξε επίσης να αποκτήσει:

- * ένα μεσοπρόθεσμο ενεργειακό σχέδιο για τον κτιριακό τομέα,
- * μια τεχνική μελέτη για την εγκατάσταση ειδικού εξοπλισμού χρήσης για την αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας, σε ένα ή δυο σπίτια, και
- * ένα λεπτομερές οικονομικό και τεχνικό σχέδιο που να συμπληρώνει τις παραπάνω μελέτες.

Οι συνεργάτες παρουσιάζονται πρόθυμοι να ολοκληρώσουν τις προσπάθειές τους. Μετά τη λήξη όμως του εργασιών του δικτύου, δεν υπάρχουν συγκεκριμένα σχέδια για τη συνέχισή του. Οι επιμέρους πόλεις φαίνεται να διερευνούν διαφορετικούς τρόπους. Σε τοπικό επίπεδο, σε πολλές περιπτώσεις, έχουν δοθεί διαβεβαιώσεις από τον δημόσιο τομέα για την στήριξη της συνέχισης εφαρμογής της εμπειρίας του σε πιλοτικά σχέδια.

9. *Ecos-Ouverture I: EcoMed Villes*

Το αντικείμενο του σχεδίου αφορούσε στη διερεύνηση της χρήσης των ήπιων μορφών ενέργειας, με απώτερο στόχο την προστασία του περιβάλλοντος. Το ρόλο του συντονιστή του σχεδίου κατείχε ένας δήμος της Γαλλίας ενώ στους εταίρους συμπεριλαμβανόταν, εκτός από την περιφέρεια Κρήτης που εκπροσωπούσε την ελληνική πλευρά, δήμοι της Ιταλίας, της Κύπρου και της Μάλτας.

3.2.3 Τηλεπικοινωνίες

3.2.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών θεωρείται στρατηγικής σημασίας για τις σύγχρονες οικονομίες, γιατί από τη μια όλο και περισσότερες δραστηριότητες εξαρτώνται άμεσα από την ποιότητα και ταχύτητα μετάδοσης κάθε μορφής πληροφοριών, τις οποίες και διαχειρίζεται ο τομέας αυτός. Από την άλλη, οι πραγματοποιούμενες τεχνολογικές εξελίξεις διευρύνουν τη γκάμα των παρεχόμενων δυνατοτήτων και ευκαιριών. Η πολιτική της Ε.Ε στον τομέα αυτό, αποσκοπεί στην παροχή υποστήριξης προκειμένου να διαχειριστούν οι πραγματοποιούμενες αλλαγές στον τομέα, από τη στιγμή που δεν μπορεί η ίδια να τις καθορίσει εφόσον κάτι τέτοιο προκύπτει κυρίως από την τεχνολογική εξειδίκευση, την πίεση της αγοράς και με πρωτοβουλία των επιχειρήσεων. Ειδικότερα, προτεραιότητες της κοινοτικής δράσης αποτελούν: η ανάπτυξη και εκμετάλλευση των πληροφοριακών τεχνολογιών, ο εφοδιασμός της Ευρώπης με βασικές διευρωπαϊκές υπηρεσίες, η συνέχιση της δημιουργίας ενός κατάλληλου ρυθμιστικού πλαισίου και η ενίσχυση των βιομηχανικών τεχνολογικών επιδόσεων.

3.2.3.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών καθώς και των προηγμένων συστημάτων πληροφορικής στην Ελλάδα, φαίνεται να συναντά λιγότερες δυσκολίες σε σχέση με τα άλλα συστήματα υποδομών, εξαιτίας της εγγενούς τους ευελιξίας: η τεχνολογία είναι προτυποποιημένη και έτοιμη προς εφαρμογή ενώ ο κλάδος στο σύνολό του προσαρμόζεται ευκολότερα στις διαδικασίες ιδιωτικοποίησης (XVI Γενική Διεύθυνση Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993, σ. 139).

Το σύστημα τηλεπικοινωνιών στον ελληνικό χώρο, βρίσκεται υπό συνολική ανανέωση και βελτίωση με την εισαγωγή προηγμένων συστημάτων πληροφορικής. Παρόλο που το σημερινό συμβατικό σύστημα παρουσιάζει χαμηλές περιφερειακές ανισότητες, η επέκταση των δικτύων νέας τεχνολογίας αναμένεται αρχικά να καλύψει τις κεντρικές αστικές περιοχές καθώς και τους τόπους εγκατάστασης των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και των ερευνητικών κέντρων (XVI Γενική Διεύθυνση Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993, σ. 20).

3.2.3.3 Παρεμβάσεις στον τομέα των τηλεπικοινωνιών

Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών συγκεντρώνει μόνο μια δράση. Το γεγονός αυτό μπορεί να ερμηνευθεί από τον ειδικό χαρακτήρα των σχεδίων στον τομέα αυτό, που σχετίζεται με το πολύ υψηλό κόστος υλοποίησης και την εφαρμογή ειδικών τεχνολογικών γνώσεων, απαιτήσεις στις οποίες δύσκολα μπορούν να ανταπεξέλθουν οι τοπικοί παράγοντες.

Πίνακας 3.2.3: Επικοινωνίες

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 1: Υποδομές μεταφορών και επικοινωνιών	Επικοινωνίες	16.500.000	8.000.000
2	Σύνολο		16.500.000	8.000.000

1. Interreg II-εξωτερικά σύνορα: Επικοινωνίες

Στόχο της δράσης αυτής αποτελεί η προώθηση νέων σημαντικών τηλεπικοινωνιακών και τηλεματικών ζευξέων με γειτονικές χώρες καθώς επίσης και η προώθηση της συνεργασίας στον τομέα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Προς το παρόν έχουν ενταχθεί στη δράση 4 έργα που καλύπτουν μόνο το ήμισυ του συνολικού του προϋπολογισμού. Τα επιμέρους αυτά έργα αφορούν:

- * στη δημιουργία μιας Βαλκανικής Τράπεζας Πληροφοριών με έδρα τη Θεσ/νικη στην οποία θα συγκεντρώνονται πληροφορίες και ειδήσεις οικονομικού κυρίως περιεχομένου που θα αναφέρονται στην περιοχή των Βαλκανίων αλλά και στον ευρύτερο χώρο,
- * τη μελέτη, προμήθεια και εγκατάσταση αναμεταδοτών τηλεόρασης στους παραμεθόριους νομούς, στους οποίους λόγω της εδαφικής τους μορφολογίας δεν παρέχεται η δυνατότητα τηλεοπτικής κάλυψης από τους κυρίως πομπούς,

- * στη δημιουργία ενός υποβρύχιου δικτύου οπτικών ινών, το οποίο θα συνδέει την Ελλάδα με την Αλβανία και την Κροατία, μέσω μιας χαμηλού κόστους, νέας τεχνολογίας και υψηλής ποιότητας ζεύξης, και
- * στη δημιουργία ενός χερσαίου δικτύου οπτικών ινών για τη διασύνδεση της Ελλάδας με τη Βουλγαρία με την εξασφάλιση της καλύτερης δυνατής ποιότητας.

Όσον αφορά στη διάθεση του υπόλοιπου ποσού του προϋπολογισμού της δράσης, εξετάζονται προτάσεις που έχουν υποβληθεί, όπως αυτή της τηλεματικής διασύνδεσης Κρήτης και Κύπρου, χωρίς ωστόσο να έχουν ληφθεί ακόμη οριστικές αποφάσεις. Υπεύθυνοι για την υλοποίηση της δράσης ορίζονται ο ΟΤΕ, η ΕΡΤ και το Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων.

3.2.4 Αγροτική ανάπτυξη

3.2.4.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Ο αγροτικός τομέας έχει ιδιαίτερη σημασία για τις οικονομίες των χωρών της Ε.Ε. Παρότι αντιπροσωπεύει μόνο το 3% του ΑΕΠ της, οι θέσεις απασχόλησης που δημιουργεί ξεπερνούν το 6% του συνόλου, ενώ αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων πολλών αγροτικών οικονομιών. Η δημιουργία μιας κοινής εσωτερικής αγοράς στον τομέα των αγροτικών προϊόντων αποτέλεσε μιας από τις βασικές επιδιώξεις του ευρωπαϊκού μηχανισμού, για την υλοποίηση της οποίας όμως κρίθηκε ως απαραίτητη προϋπόθεση η ύπαρξη μιας κοινής αγροτικής πολιτικής (ΚΑΠ). Ως εκ τούτου, η ΚΑΠ ήταν η πρώτη πραγματική κοινή πολιτική της Ε.Ε. Από τη Συνθήκη της ΕΟΚ ακόμη τίθενται οι βάσεις για την λειτουργία της. Η εφαρμογή όμως της πολιτικής αυτής για ένα διάστημα περίπου 30 χρόνων ανέδειξε στο τέλος κάποια προβλήματα, με σημαντικότερο τη συνεχή αύξηση των πλεονασμάτων παραγωγής. Σε επίλυση της προβληματικής κατάστασης που δημιουργήθηκε, πραγματοποιήθηκε η μεταρρύθμισή της ξεκινώντας από το 1980 για να λάβει ριζοσπαστικό χαρακτήρα το 1992. Μεταξύ των νέων στοιχείων που εισάγονται περιλαμβάνονται οι περικοπές των τιμών και η μείωση των καλλιεργειών για ορισμένα προϊόντα που παρουσιάζουν πλεονάσματα καθώς και η χρήση νέων βιολογικών μεθόδων καλλιέργειας.

3.2.4.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Τα βασικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν την εικόνα του αγροτικού τομέα είναι η εγκατάλειψη και η αναδιάρθρωση. Παρόλο που το ποσοστό του συνεχίζει να παραμένει υψηλό, η παραγωγικότητά του περιορίζεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Ο δε χαμηλός ρυθμός εκσυγχρονισμού του, απορρέει από παράγοντες που σχετίζονται μεταξύ των άλλων με το υπάρχον πολύπλοκο σύστημα δικαιωμάτων ιδιοκτησίας γης που παρεμποδίζει την αύξηση του μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, την καλλιέργεια μη παραγωγικών εδαφών και την έλλειψη των κατάλληλων υποδομών. Έτσι, καθίσταται πολύ δύσκολος ο μετασχηματισμός του, σύμφωνα με τις τάσεις που αναπτύσσονται στον ευρύτερο ευρωπαϊκό αγροτικό τομέα. Αντίθετα, η κατάσταση που επικρατεί χαρακτηρίζεται από μικρή αύξηση της παραγωγικότητας, μείωση της συνολικής καλλιεργούμενης γης και μια σαφή μείωση των επενδύσεων (XVI Γενική Διεύθυνση Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993, σ. 9-10).

3.2.4.3 Παρεμβάσεις στον αγροτικό τομέα

Οι παρεμβάσεις στον τομέα αυτό οργανώνονται σε 11 δράσεις. Γενικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το αντικείμενό τους εστιάζεται στην βελτίωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων που εντάσσονται στον αγροτικό τομέα.

Πίνακας 3.2.4: Αγροτική ανάπτυξη

Α/Α	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg I: Υποπρόγραμμα 3: Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη	Υγιεινή ζώων και ζωοκομικών προϊόντων	8.933.917	6.700.433
2	Interreg I: Υποπρόγραμμα 3: Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη	Αναδιάταξη και ενίσχυση ελέγχων ποιότητας γάλακτος	2.493.996	1.745.372
3	Interreg I: Υποπρόγραμμα 3: Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη	Αξιοποίηση επιφανειακών υδάτινων πόρων	12.736.200	8.915.340

συνέχεια στην επόμενη σελίδα

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
4	Interreg I: Υποπρόγραμμα 3: Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη	Υποστήριξη αγροτικής απασχόλησης	924.917	693.687
5	Interreg I: Υποπρόγραμμα 3: Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη	Πιλοτικές εκτροφές θηραμάτων και τουριστική αξιοποίησή τους	1.324.341	648.927
6	Interreg I: Υποπρόγραμμα 2: Αξιοποίηση ενδογενούς δυναμικού	Βελτίωση υποδομής του Μεσογειακού Αγρονομικού Ινστιτούτου Χανίων	3.577.971	2.683.478
7	Interreg II - εξωτερικά σύνολο: Υποπρόγραμμα 3: Ανάπτυξη αγροτικού χώρου	Βελτίωση ζωικής παραγωγής - Εκσυγχρονισμός διαχείρισης ζωικών προϊόντων	6.500.000	3.900.000
8	Interreg II - εξωτερικά σύνολο: Υποπρόγραμμα 3: Ανάπτυξη αγροτικού χώρου	Βελτίωση φυτικής παραγωγής	9.000.000	4.500.000
9	Interreg II - εξωτερικά σύνολο: Υποπρόγραμμα 3: Ανάπτυξη αγροτικού χώρου	Διαχείριση - αξιοποίηση υδάτινων πόρων	18.000.000	13.500.000
10	Interreg II - εξωτερικά σύνολο: Υποπρόγραμμα 7: Ολοκλήρωση δράσεων Interreg I	Αγροτική ανάπτυξη	4.714.000	1.000.000
11	Pacte	Οινοπαραγωγή	147.793	88.676
12	Σύνολο		68.353.135	44.375.913

1. Interreg I: Υγιεινή ζώων και ζωοκομικών προϊόντων

Στόχος της δράσης αυτής ήταν η αναβάθμιση της λειτουργίας των μηχανισμών ελέγχου και εφαρμογής της κτηνιατρικής υγιεινής των ζώων και ζωοκομικών προϊόντων που εισάγονται από τρίτες χώρες.

Τα 4 επιμέρους έργα που εντάχθηκαν στη δράση αφορούσαν στη συμπλήρωση της υποδομής τεσσάρων λειτουργούντων Σταθμών Υγειονομικού Κτηνιατρικού Ελέγχου, στην ίδρυση ενός εργαστηριακού σταθμού, στην προμήθεια εξοπλισμού για εννέα υφιστάμενα κτηνιατρικά εργαστήρια και στην ίδρυση τριών νέων Σταθμών Υγειονομικού Κτηνιατρικού Ελέγχου. Την ευθύνη υλοποίησης κατείχε

η Γενική Διεύθυνση Κτηνιατρικής του Υπουργείου Γεωργίας ενώ η απορρόφηση των πόρων ήταν πλήρης.

2. Interreg I: Αναδιάρθρωση και ενίσχυση των ελέγχων ποιότητας γάλακτος

Η δράση αποσκοπούσε στην αναβάθμιση του συστήματος ελέγχου της καλής ποιότητας του γάλακτος και των προϊόντων του. Συγκεκριμένα αφορούσε στην υλοποίηση δύο έργων: στην ίδρυση πέντε διεπαγγελματικών εργαστηρίων ελέγχου της ποιότητας του γάλακτος καθώς και στην προμήθεια μηχανολογικού εξοπλισμού για τις βιομηχανίες ΑΓΝΟ και ΔΕΛΤΑ. Την δε ευθύνη υλοποίησής είχε η Γενική Διεύθυνση Ζωικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας.

3. Interreg I: Αξιοποίηση επιφανειακών υδάτινων πόρων

Στόχος της δράσης ήταν η εξασφάλιση των ποσοτήτων ύδατος που είναι απαραίτητες για την ομαλή λειτουργία των αρδευτικών δικτύων (αλλά και των δικτύων ύδρευσης) των υφισταμένων έργων, για την αποταμίευση ύδατος προς χρήση στις περιόδους αιχμής και για την εφαρμογή του προγράμματος αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών.

Ειδικότερα, στη δράση περιλαμβάνονται 6 έργα που αφορούν την κατασκευή των αναγκαίων δεξαμενών αλλά και την εκπόνηση μελετών για τη μελλοντική δημιουργία νέων σε διάφορες περιοχές της χώρας. Την ευθύνη υλοποίησής τους είχαν αναλάβει από κοινού τα Υπουργεία Γεωργίας και ΠΕΧΩΔΕ.

4. Interreg I: Υποστήριξη αγροτικής απασχόλησης

Στα πλαίσια της δράσης αυτής επιδιώχθηκε η δημοσιοποίηση και προώθηση ενεργειών για την απασχόληση εκτός του τομέα της γεωργίας, η προβολή συμπληρωματικών επαγγελμάτων και γενικότερα η υποστήριξη της ενημέρωσης των αγροτικών πληθυσμών των περιοχών εφαρμογής του προγράμματος.

Ειδικότερα, τα δύο έργα που υλοποιήθηκαν αφορούσαν την επιχορήγηση δραστηριοτήτων σύνδεσης της εκπαίδευσης με την απασχόληση καθώς και ενέργειες πληροφόρησης αγροτικών περιοχών, ενώ την ευθύνη υλοποίησής τους ανέλαβαν το Υπουργείο Γεωργίας και η Γεωργική και Βιοτεχνική Σχολή Θεσσαλονίκης.

5. Interreg I: Πιλοτικές εκτροφές θηραμάτων και τουριστική αξιοποίησή τους

Επιδίωξη της δράσης ήταν η δημιουργία υποδομής θηραμάτων με στόχο την τουριστική εκμετάλλευσή τους. Για το λόγο αυτό, οι επιμέρους ενέργειες του μοναδικού έργου αφορούσαν την βελτίωση των υφισταμένων και τη δημιουργία νέων εκτροφείων καθώς και την κατασκευή τουριστικών περιπτέρων και ξενώνων. Την ευθύνη υλοποίησής τους είχε αναλάβει η Γενική Διεύθυνση Δασικής Παραγωγής του Υπουργείου Γεωργίας.

6. Interreg I: Βελτίωση υποδομής του Μεσογειακού Αγρονομικού Ινστιτούτου Χανίων (M.A.I.X)

Η δράση αφορά ενέργειες βελτίωσης της κτιριακής υποδομής του M.A.I.X και του περιβάλλοντος χώρου του καθώς και του εξοπλισμού του Ινστιτούτου με σκοπό αυτό να καταστεί κέντρο πολυδιάστατων επιστημονικών δραστηριοτήτων με διεθνή εμβέλεια. Τρία είναι τα επιμέρους έργα που εντάσσονται στη δράση αυτή, τα οποία και απορρόφησαν του σύνολο του προβλεπόμενου προϋπολογισμού μέχρι το τέταρτο τρίμηνο του 1995.

7. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Βελτίωση ζωικής παραγωγής - Εκσυγχρονισμός διαχείρισης ζωικών προϊόντων

Τα επιμέρους έργα που εντάσσονται στη δράση αυτή αποτελούν συμπλήρωμα της αντίστοιχής δράσης του Interreg I αφορώντας ειδικότερα: την ολοκλήρωση των κατασκευαστικών βελτιώσεων και του εξοπλισμού των κτηνιατρικών εργαστηρίων και των σταθμών υγειονομικού και κτηνιατρικού ελέγχου αλλά και την εγκατάσταση δεξαμενών πρόψυξης γάλακτος καθώς και την αγορά βυτίων για τη μεταφορά του. Την ευθύνη υλοποίησης αναλαμβάνει το Υπουργείο Γεωργίας.

8. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Βελτίωση φυτικής παραγωγής

Επιδιώξεις της δράσης αποτελούν η ανάπτυξη της φυτικής παραγωγής με την παράλληλη βελτίωση της ποιότητας των παραγομένων προϊόντων, η προστασία και αξιοποίηση της πλούσιας χλωρίδας και τέλος η αποδοτικότερη αξιοποίηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μέσω της ορθολογικότερης λίπανσης των καλλιεργειών.

Ενώ η ευθύνη της επίτευξής τους ανατίθεται στο Υπουργείο Γεωργίας, το ΕΘΙΑΓΕ, σε Ερευνητικά Ιδρύματα, σε Πανεπιστήμια καθώς και στην Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης.

9. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Διαχείριση - Αξιοποίηση υδάτινων πόρων

Οι εργασίες της δράσης εστιάζονται σε ζητήματα που σχετίζονται με την χρήση των υδάτινων πόρων στον γεωργικό τομέα. Ειδικότερα, τα έργα που προβλέπονται αφορούν:

- * στην κατασκευή διωρύγων και τη συμπλήρωση των αρδευτικών δικτύων, ούτως ώστε να επιτυγχάνεται εξοικονόμηση νερού ενώ αντίθετα να μειώνονται οι απώλειές του,
- * στην κατασκευή περαιτέρω αρδευτικών έργων (φραγμάτων, δεξαμενών) για την εξασφάλιση των απαραίτητων ποσοτήτων άρδευσης των παραμεθόριων περιοχών και την ορθή εφαρμογή του προγράμματος αναδιάρθρωσης καλλιεργειών,
- * στη διερεύνηση της επίδρασης της ρύπανσης του Αξιού στη γεωργία και αντιστρόφως,
- * στην κατάρτιση ενός διαχειριστικού μοντέλου των υπογείων νερών της λεκάνης του ποταμού, και τέλος
- * στη διευθέτηση των κοιτών των κοινών ποταμών με την κατασκευή αναχωμάτων.

Την ευθύνη υλοποίησης των παραπάνω δράσεων αναλαμβάνουν από κοινού το Υπουργείο Γεωργίας και Ερευνητικά Ιδρύματα.

10. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Ολοκλήρωση δράσεων Interreg I.

Η δράση αφορά στην ολοκλήρωση των δράσεων του αγροτικού τομέα που είχαν ενταχθεί στο *Interreg I*, ενώ η υλοποίησή της ανατίθεται στο Υπουργείο Γεωργίας. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στην αποπληρωμή των δαπανών 6 επιμέρους έργων, εφόσον το φυσικό αντικείμενό τους (που αφορά κατασκευή λιμνοδεξαμενών, τμημάτων διώρυγας και εκπόνηση μελετών προπαρασκευαστικών ενεργειών) έχει ολοκληρωθεί.

11. Pacte: Οινοπαραγωγή

Το αντικείμενο του σχεδίου σχετίζεται με τα ιδιαίτερα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν ορισμένες οινοπαραγωγικές περιοχές της Ε.Ε. Πιο συγκεκριμένα, εστιαζόταν στα συγκεκριμένα ζητήματα που αφορούν στην πόλη των Σπάτων, η οποία αποτέλεσε και τον συντονιστή του σχεδίου. Επίσης, από ελληνικής πλευράς συμμετείχε η Ένωση Οινοπαραγωγών των Σπάτων καθώς και η Κεντρική Ένωση Ελλήνων Οινοπαραγωγών, η οποία και εδράζεται στην Αθήνα.

Τα Σπάτα αποτελούν μια περιοχή η οποία βρίθεται από τοπικές οινοπαραγωγικές και αγροτικές ενώσεις. Σκοπός του σχεδίου ήταν λοιπόν η ανάπτυξη ενός βιώσιμου σχεδίου ανάπτυξης του οινοπαραγωγικού τομέα -με την συνδρομή βέβαια των πιο έμπειρων ευρωπαϊών εταιρών, στους οποίους και απευθύνθηκαν οι αρμόδιοι φορείς της περιοχής- μιας και ο τομέας αυτός απειλείται από το άνοιγμα της Ενιαίας Αγοράς. Οι ειδικότερες δράσεις που αναλήφθηκαν στα πλαίσια του σχεδίου αφορούσαν μεταξύ άλλων στην βελτίωση της επιλογής των λιπασμάτων, μελέτες πάνω στη βέλτιστη χωροθέτηση των διαφόρων ποικιλιών και μελέτες κόστους-ωφέλειας.

3.2.5 Υποστήριξη μικρο - μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ)

3.2.5.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η αλλαγή των όρων λειτουργίας και της φυσιογνωμίας του οικονομικού συστήματος έχουν σαν αποτέλεσμα την κρίση του φορντικού μοντέλου της μαζικής παραγωγής (τυποποίηση παραγωγής και οικονομίες κλίμακας), το οποίο αντικαθίσταται πλέον σε σημαντικό βαθμό από ένα νέο μοντέλο οργάνωσης της ευέλικτης εξειδίκευσης (ευέλικτα πολυλειτουργικά εργαλεία και εξειδικευμένο προσωπικό). Στη μεταβατική αυτή περίοδο, πολλές είναι οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες που αναπτύσσονται για τις ΜΜΕ. Χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι οι εξελίξεις ευνοούν αποκλειστικά και μόνο τις ΜΜΕ, είναι ίσως η πρώτη φορά όπου αυτές δεν λειτουργούν σε βάρος τους. Αντίθετα, πολλά από τα χαρακτηριστικά των νέων δεδομένων, φαίνεται να αντιστοιχούν περισσότερο σε αυτές: αποκέντρωση παραγωγής, ξεπέραςμα αυστηρής ιεραρχικής διάρθρωσης και καταμερισμού της εργασίας, ανάγκη για ικανότητα γρήγορης προσαρμογής κ.λ.π. Για να καταφέρουν

όμως οι ΜΜΕ να επωφεληθούν από την ανάπτυξη της ευέλικτης τεχνολογίας, απαιτείται εφαρμογή καινοτομιών, πρόσβαση σε πληροφορίες, εξοπλισμός υψηλού τεχνολογικού επιπέδου, “δικτύωση” με άλλες επιχειρήσεις και αλλά ποιοτικά χαρακτηριστικά που αφορούν στην κοινωνική υποδομή (π.χ εξειδικευμένο προσωπικό). Για να είναι επιτυχής όμως η προσπάθειά τους αυτή, απαιτείται επίσης η συντονισμένη παρέμβαση της οικονομικής πολιτικής, μέσω της δημιουργίας ενός σύνθετου μηχανισμού υποστήριξής τους, ο οποίος θα αναφέρεται σε μια νέα προσέγγιση όχι μόνο των υιοθετούμενων εργαλείων αλλά και των αρχών λειτουργίας των διοικητικών οργανισμών (Λυμπεράκη Αντιγόνη, 1992).

Στο πλαίσιο τώρα τη Ε.Ε, και ενόψει της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς, ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στις ΜΜΕ, οι οποίες καταλαμβάνουν το σημαντικότερο μερίδιο (σχεδόν το 99%) της βιομηχανικής δραστηριότητας στο σύνολο των κρατών μελών αλλά και της απασχόλησης (70%) του ιδιωτικού τομέα. Για το λόγο αυτό, η επιχειρησιακή πολιτική που αναπτύχθηκε δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην υποστήριξη των ΜΜΕ με την υιοθέτηση ενός κοινού νομικού και διοικητικού πλαισίου (εξαλείφοντας διοικητικά, χρηματοοικονομικά και νομικά εμπόδια), την δημιουργία ενός ευνοϊκού οικονομικού περιβάλλοντος (με παροχή πληροφόρησης) και την ενθάρρυνση των διασυνοριακών συνεργασιών (μεταξύ επιχειρήσεων διαφόρων περιοχών της Ένωσης).

3.2.5.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα ο κυρίαρχος τύπος οργάνωσης των επιχειρήσεων είναι αυτός του μικρού μεγέθους, με αποτέλεσμα οι πολύ μικρές επιχειρήσεις να αντιπροσωπεύουν το 93% του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων, ενώ απορροφούν μόλις το 19% του εργατικού δυναμικού. Διαπιστώνεται συνεπώς μια πόλωση σε επιχειρήσεις παραδοσιακού τύπου παραγωγής. Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν την αδυναμία της χώρας να αντιμετωπίσει το διεθνή ανταγωνισμό, με δυσμενείς συνέπειες στο ισοζύγιο πληρωμών για αγαθά και υπηρεσίες (XVI Γενική Διεύθυνση Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993, σ. 13).

3.2.5.3 Παρεμβάσεις στον τομέα των ΜΜΕ

Σημαντικός είναι ο αριθμός των δράσεων που εντάσσονται στον τομέα αυτό, γεγονός που εκφράζει το αυξημένο ενδιαφέρον των ελληνικών τοπικών παραγόντων για την υποστήριξη και των εκσυγχρονισμό των υπαρχόντων ΜΜΕ, οπότε και η θεματική των 12 επιμέρους σχεδίων ακολουθεί αυτή ακριβώς την κατεύθυνση.

Πίνακας 3.2.5: Υποστήριξη ΜΜΕ

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg I: Υποπρόγραμμα 2: Αξιοποίηση ενδογενούς δυναμικού	Στήριξη ΜΜΕ	994.307	745.730
2	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 4: Ενίσχυση οικονομικής βάσης	Ολοκληρωμένα επιχειρησιακά σχέδια και δίκτυα διανομής	35.000.000	14.000.000
3	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 4: Ενίσχυση οικονομικής βάσης	Διασυνοριακή συνεργασία φορέων στήριξης επιχειρήσεων	6.400.000	3.000.000
4	Ecos-Ouverture I: Ecolase	Ενίσχυση ΜΜΕ	491.667	250.000
5	Ecos-Ouverture I: SMe Iso	Ενίσχυση ΜΜΕ	514.068	260.000
6	Ecos-Ouverture I: Look Local is OK	Ενίσχυση ΜΜΕ	507.305	255.000
7	Pacte	Υποστήριξη ΜΜΕ	111.932	68.073
8	Pacte	ΜΜΕ Ένδυσης	130.000	78.000
9	Pacte	ΜΜΕ Υφαντουργίας	147.400	88.440
10	Pacte	Ενίσχυση ιδιωτικού τομέα	120.000	72.000
11	Pacte	Πρωώθηση προϊόντων	141.000	100.000
12	Interreg I: Υποπρόγραμμα 2: Αξιοποίηση ενδογενούς δυναμικού	Ανάπτυξη HELEXPO	5.983.927	4.487.945
13	Σύνολο		50.541.606	23.405.188

1. Interreg I: Στήριξη ΜΜΕ

Στόχος της δράσης αυτής είναι η δημιουργία φορέων παροχής ευρέως φάσματος υπηρεσιών προς τις ΜΜΕ των μεθόριων περιοχών, με σκοπό την υποστήριξη και την τεχνολογική αναβάθμισή τους.

Ειδικότερα, αφορά στην ίδρυση και λειτουργία γραφείων τεχνοεμπορικής υποστήριξης ΜΜΕ, Συνεταιρισμών και Βιοτεχνιών στις περιοχές εφαρμογής του προγράμματος. Την ευθύνη υλοποίησης της δράσης κατείχε ο ΕΟΜΜΕΧ, ενώ η απορρόφηση των πόρων είχε φτάσει στο 100% κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1994.

2. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Ολοκληρωμένα επιχειρησιακά σχέδια και δίκτυα διανομής

Σκοπός της συγκεκριμένης δράσης είναι ο εκσυγχρονισμός των πιο δυναμικών επιχειρήσεων των παραμεθόριων περιοχών. Για το λόγο αυτό αναπτύσσεται ένα ολοκληρωμένο σχέδιο επιδιώκοντας την ενίσχυση των αναγκαίων διαρθρωτικών προσαρμογών, προκειμένου οι επιχειρήσεις να αναπτύξουν τον εξαγωγικό τους προσανατολισμό μέσω της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής.

3. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Διασυνοριακή συνεργασία φορέων στήριξης επιχειρήσεων

Η δραστηριότητα της συγκεκριμένης δράσης επικεντρώνεται στην παροχή συμβουλών προς της ΜΜΕ των επιλέξιμων περιοχών, για την ανάπτυξη της μεταξύ τους συνεργασίας όσον αφορά την παραγωγική και εμπορική τους δραστηριότητα. Ειδικότερα, επιδιώκεται η ανάληψη συντονισμένης δράσης -έτσι ώστε να αποφεύγονται τυχόν επικαλύψεις και κενά- από αντιπροσωπευτικούς και ικανούς φορείς, προκειμένου να δημιουργηθούν μόνιμες δομές που θα λειτουργούν ως πυρήνες στήριξης της δράσης των επιχειρήσεων. Την υλοποίηση της δράσης αναλαμβάνει ένα πλήθος φορέων όπως τα τοπικά Επιμελητήρια και οι Σύνδεσμοι, ο ΟΠΕ, η ΔΕΘ, ο ΕΛΟΤ, ο ΕΟΜΜΕΧ αλλά και άλλοι ενδεχομένως ενδιαφερόμενοι.

4. Ecos-Ouverture I: Ecolase

Ιδιαίτερο αντικείμενο του σχεδίου αποτέλεσε η υποστήριξη και ανάπτυξη των τοπικών ΜΜΕ με ιδιαίτερη έμφαση στη λήψη των απαραίτητων προληπτικών μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος. Το ρόλο του συντονιστή του σχεδίου κατείχε η

πόλη του Κιλκίς, ενώ ακόμη συμμετείχαν εταίροι από την Ισπανία, την Ρουμανία και τη Βουλγαρία.

5. *Ecos-Ouverture I: SMe Iso*

Το σχέδιο αφορούσε την ίδρυση γραφείων υποστήριξης των ΜΜΕ καθώς επίσης εξετάστηκαν θέματα σχετικά με τη διεθνή διάσταση που αυτά λαμβάνουν. Το συμβούλιο του νομού Χανίων ανέλαβε το ρόλο του συντονιστή στο σχέδιο. Επίσης, συμμετείχαν ανάλογα συμβούλια από την Ιρλανδία, την Δανία αλλά και την Κύπρο.

6. *Ecos-Ouverture I: Look Local is OK*

Οι εργασίες που διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια του σχεδίου επικεντρώθηκαν σε θέματα που αφορούσαν την υποστήριξη και ανάπτυξη των ΜΜΕ, με ιδιαίτερη έμφαση σ' αυτές που ανήκουν στον τουριστικό κλάδο. Στο σχέδιο, το οποίο συντόνισε περιφέρεια της Φιλανδίας, συμμετείχε η ΤΕΔΚ Λασιθίου. Επίσης έλαβαν μέρος περιοχές της Σουηδίας αλλά και χωρών εκτός της Ε.Ε (Λιβύη και Κύπρος).

7. *Pacte: Υποστήριξη ΜΜΕ*

Επιδιώκοντας την ενίσχυση των ΜΜΕ, το σχέδιο εστιάστηκε στην υιοθέτηση των κατάλληλων τοπικών δομών που θα συνδράμουν στη ομαλή λειτουργία και ανάπτυξή τους. Η πόλη του Εύοσμου -η μοναδική ελληνική συμμετοχή- απετέλεσε και το συντονιστή του σχεδίου. Αναλυτικότερα, θέματα της συνεργασίας που αναπτύχθηκε ήταν:

- * η ανταλλαγή εμπειριών πάνω στις δομές υποστήριξης των ΜΜΕ,
- * η έρευνα νέων αγορών για τις ΜΜΕ, και
- * η καθιέρωση σταθερών συνεργασιών ανάμεσα στους εταίρους με την συνέχιση των κοινών τους δράσεων.

8. *Pacte: ΜΜΕ ένδυσης*

Στο σχέδιο συμμετείχαν δύο περιοχές, οι οποίες και παρουσιάζουν υψηλή συγκέντρωση ΜΜΕ στον κλάδο της ένδυσης. Μια από αυτές ήταν η Δράμα, η οποία

αποτελέσει συγχρόνως και το συντονιστή του σχεδίου. Ο κλάδος της ένδυσης και ιδιαίτερα οι ΜΜΕ που ασχολούνται σ' αυτόν, τα τελευταία χρόνια αντιμετωπίζουν μεγάλο ανταγωνισμό από τρίτες χώρες με αποτέλεσμα να υφίστανται μια σημαντική αναδιάρθρωση. Η αναγνώριση του γεγονότος αυτού, οδήγησε τους εταίρους του σχεδίου σε μια διαδικασία διερεύνησης για την υιοθέτηση της κατάλληλης στρατηγικής προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις αυτές. Στην κατεύθυνση αυτή πραγματοποιήθηκαν:

- * ανταλλαγές πληροφοριών πάνω σε οικονομικά, τεχνολογικά και κοινωνικο-δημογραφικά δεδομένα,
- * μελέτες πάνω στην ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας, και
- * σεμινάρια (επανα)κατάρτισης

9. Pacte: ΜΜΕ υφαντουργίας

Το σχέδιο έφερε σε επαφή περιοχές της Ε.Ε -κυρίως αστικά περίχωρα- οι οποίες φιλοξενούν σημαντικό αριθμό υφαντουργικών ΜΜΕ. Στην ελληνική συμμετοχή, συμπεριλαμβανόταν η πόλη της Νέας Ιωνίας, η οποία και απετέλεσε το συντονιστή, καθώς επίσης συμμετείχε και η αναπτυξιακή εταιρεία της περιοχής. Οι εταίροι μέσω του σχεδίου επεδίωξαν καταρχήν να εντοπίσουν και να συζητήσουν πάνω στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας της ένδυσης και της υφαντουργίας, οι οποίοι και είναι ιδιαίτερης σπουδαιότητας για τις τοπικές τους οικονομίες. Στη συνέχεια ακολούθησαν συγκριτικές έρευνες, μελέτες και συνεδριάσεις, προκειμένου να επιτευχθεί καλύτερη κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των ΜΜΕ των συμμετεχόντων περιοχών και να δρομολογηθεί η στενότερη μεταξύ τους συνεργασία.

10. Pacte: Ενίσχυση ιδιωτικού τομέα

Το θέμα του σχεδίου σχετιζόταν με την χρηματοδότηση δράσεων για την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Συντονιστής του σχεδίου ήταν η πόλη του Αμαρουσίου. Σκοπός των συμμετεχόντων ήταν η ανάπτυξη των κατάλληλων χρηματοδοτικών εργαλείων και πολιτικών που θα

επιτρέψουν την ενσωμάτωση του ιδιωτικού τομέα στο σχεδιασμό της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα μέτρα αποτέλεσαν:

- * η θετική φορολόγηση,
- * σχέδια δωρεών,
- * η ανάπτυξη κοινών σχεδίων συνεργασίας, και
- * η παροχή κονδυλίων για την υλοποίησή τους.

11. Pacte: Προώθηση προϊόντων

Το σχέδιο αφορούσε την προώθηση των τοπικών προϊόντων των συμμετεχόντων περιοχών. Ο Οργανισμός Ανάπτυξης της Σητείας, έπαιξε το ρόλο του συντονιστή. Οι ειδικότερες δράσεις που υιοθετήθηκαν στα πλαίσια της συνεργασίας σχετιζόταν με:

- * την ενίσχυση των ΜΜΕ προκειμένου να καταστούν ικανές να εξάγουν τα προϊόντα τους σε μεγαλύτερο αριθμό αγορών της Ε.Ε, και
- * την πραγματοποίηση εμπορικών συμφωνιών και την καθιέρωση ετικετών υπόδειξης της ποιότητας των προϊόντων.

12. Interreg I: Ανάπτυξη HELEXPO

Η δράση αυτή περιλαμβάνει την κατασκευή συγκροτήματος κτιρίων πολλαπλών χρήσεων για τη δημιουργία διεθνούς εκθεσιακού κέντρου, με στόχο τη δυνατότητα προώθησης κυρίως νέων επιχειρηματικών αλλά και πολιτιστικών δραστηριοτήτων μέσω της βελτίωσης των υπηρεσιών της HELEXPO-ΔΕΘ ως διεθνούς εκθεσιακού φορέα. Το έργο αυτό εμφάνισε απορρόφηση 100% κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1995.

3.2.6 Βιομηχανική δραστηριότητα

3.2.6.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς αλλά και το άνοιγμα των συνόρων στο εσωτερικό της Ε.Ε, οδηγούν σε εντατικοποίηση του ανταγωνισμού τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δημιουργώντας μια κατάσταση που απαιτεί την άμεση προσαρμογή των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων προκειμένου να διατηρήσουν τη θέση και το μερίδιό τους στην αγορά. Η καθυστέρηση όμως με την οποία πραγματοποιείται αυτή η προσαρμογή, εκδηλώνεται με την απώλεια κατά τα τελευταία χρόνια μέρους της αγοράς ενός αριθμού ευρωπαϊκών βιομηχανικών επιχειρήσεων. Το γεγονός αυτό συνδέεται με την ανάπτυξη των νέων εκβιομηχανισμένων χωρών, τη δυσμενή εξέλιξη των συναλλαγματικών ισοτιμιών σε σχέση με τις ΗΠΑ καθώς και στη μικρότερη παρουσία σε αγορές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και στη χαμηλότερη παραγωγικότητα σε σχέση με την Ιαπωνία. Επιπλέον, το άνοιγμα των εσωτερικών συνόρων της Ε.Ε είχε σαν αποτέλεσμα την εξάλειψη των λιγότερο ανταγωνιστικών μονάδων. Για την εξασφάλιση επομένως της αποτελεσματικότητας και της υψηλής ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών βιομηχανικών μονάδων, είναι αναγκαία η διαρθρωτική τους προσαρμογή με την μετάθεση των πόρων σε αποδοτικότερες παραγωγές.

Η παρέμβαση της Ε.Ε στον τομέα της βιομηχανίας περιορίζεται στη δημιουργία ενός ευνοϊκού κλίματος καθώς και στην προετοιμασία κάποιων τομέων προκειμένου να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τα προβλήματά τους.

3.2.6.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Η βιομηχανική δραστηριότητα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μικρή αποδοτικότητα, η οποία συνδέεται με παράγοντες που αφορούν μεταξύ άλλων στη χαμηλή παραγωγικότητα (μικρό μέγεθος επιχειρήσεων, ανεπαρκής εξειδίκευση), στο σύστημα καθορισμού των μισθών που είναι ανεξάρτητο από την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, στην απουσία αναγκαίων υποδομών και υπηρεσιών και τέλος στην ασθενή λειτουργικότητα των αστικών κέντρων. Τα παραπάνω καθιστούν τη χώρα μη ελκτική για καινοτόμες και υψηλής τεχνολογίας παραγωγικές διαδικασίες και υπηρεσίες. Έτσι, διαπιστώνεται μια εξειδίκευση σε παραδοσιακούς κλάδους, οι

οποίοι όμως έχουν να αντιμετωπίσουν το χαμηλό εργατικό δυναμικό και σε μερικές περιπτώσεις τις καλύτερες υποδομές και υπηρεσίες των αναπτυσσομένων χωρών.

3.2.6.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της βιομηχανίας

Οι 4 παρεμβάσεις που εντάσσονται στον τομέα αυτό, αφορούν κυρίως την ενίσχυση περιοχών που πλήττονται από βιομηχανική παρακμή, εξαιτίας της ειδίκευσής τους σε φθίνοντες κλάδους.

Πίνακας 3.2.6: Βιομηχανική δραστηριότητα

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Pacte	Παραγωγή - επεξεργασία μαρμάρου	125.000	72.500
2	Pacte	Περιοχές βιομηχανικής παρακμής	150.000	105.000
3	Recite I: Demilitarised	Αμυντική βιομηχανία	1.000.000	500.000
4	Ecos-Ouverture I: Demcon	Αμυντική βιομηχανία	460.480	209.753
5	Σύνολο		1.735.480	887.253

1. *Pacte: Παραγωγή και επεξεργασία μαρμάρου*

Το σχέδιο αφορούσε τη συνεργασία μεταξύ πόλεων της Ε.Ε, των οποίων η οικονομική δραστηριότητα στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην παραγωγή και επεξεργασία του μαρμάρου. Συντονιστής του σχεδίου ήταν η πόλη της Δράμας. Σκοπός του σχεδίου ήταν η δημιουργία μιας ομάδας εργασίας πάνω σε θέματα που αφορούν στη βιομηχανία του μαρμάρου:

- * οι περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις που αυτή προκαλεί, και
- * οι πολιτικές που ακολουθούνται αλλά και οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους διάφορους οικονομικούς παράγοντες που εμπλέκονται στην όλη διαδικασία.

Ειδικότερα το σχέδιο εστιάστηκε στη μελέτη τεσσάρων αντιπροσωπευτικών περιπτώσεων περιοχών που ασχολούνται με τη βιομηχανία του μαρμάρου, με έμφαση στην ισχύουσα σε κάθε περίπτωση νομοθεσία αλλά και στα περιβαλλοντικά προβλήματα που προκαλούνται από την εξόρυξη του μαρμάρου.

2. *Pacte: Περιοχές βιομηχανικής παρακμής*

Σκοπός του σχεδίου ήταν η κοινή διαχείριση των προβλημάτων που ανακύπτουν σε περιοχές που υποφέρουν από βιομηχανική παρακμή. Μεταξύ των περιοχών αυτών συμπεριλαμβάνονται: η πόλη του Λαυρίου, που αποτελεί συγχρόνως και τον συντονιστή του σχεδίου, η πόλη του Ασπροπύργου και η Αναπτυξιακή Εταιρεία Χαλκιδικής. Ειδικότερα, στα πλαίσια του σχεδίου επιδιώχθηκε η ανταλλαγή εμπειριών για την υιοθέτηση των κατάλληλων κοινών μεθόδων και εργαλείων που θα βοηθήσουν στη διάγνωση των τοπικών αναγκών προκειμένου να περιορισθεί ο αριθμός των ανέργων. Επίσης, καταβλήθηκαν προσπάθειες για την ανάπτυξη νέων μηχανισμών, τοπικών δομών, δικτύων υποστήριξης των υπάρχοντων επιχειρήσεων καθώς και χρηματοδοτικών μηχανισμών για την υποστήριξη των ανέργων και την καταπολέμηση της ανεργίας.

3. *Recite I: Demilitarised (Decrease in Europe of Military Investment, Logistics and Infrastructures and the Tracing of Alternative Regional Initiatives to Sustain Economic Development)*

Το δίκτυο Demilitarised ήταν ένα πρόγραμμα εργασίας που περιλάμβανε 16 περιφέρειες της Ε.Ε (μεταξύ των οποίων οι: Ελληνικό, Νέα Μάκρη, Άλιμος, Γλυφάδα και Αργυρούπολη), οι οποίες έχουν επηρεαστεί από τη συνεχιζόμενο κλείσιμο των στρατιωτικών εγκαταστάσεων και την αναδιάρθρωση της αμυντικής πολεμικής βιομηχανίας. Το σχέδιο διήρκεσε από την 1-1-1992 ως την 31-12-1995 αφού έλαβε μια παράταση ενός έτους.

Για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των εργασιών του δικτύου ιδρύθηκε μια οργανωτική επιτροπή, η οποία και τέθηκε υπεύθυνη για την χάραξη της στρατηγικής αλλά και για τον συντονισμό των τριών ομάδων εργασίας που οργανώθηκαν, επικεντρωμένη η κάθε μια σε διαφορετικά θέματα.

Πρώτη Ομάδα Εργασίας: Αμυντική βιομηχανία και οικονομική μεταλλαγή, με έμφαση στη:

- * λήψη μέτρων για την επανακατάρτιση όσων έχουν χάσει τις δουλειές τους λόγω της αποστρατικοποίησης,
- * διερεύνηση των δυνατοτήτων των ΜΜΕ να προσαρμοστούν στη διαδικασία της μεταλλαγής, και
- * διερεύνηση των μέτρων που μπορούν να ληφθούν από τις περιφερειακές αρχές προκειμένου να περιοριστούν οι επιπτώσεις από τον περιορισμό των αμυντικών δαπανών.

Δεύτερη Ομάδα Εργασίας: Επαναχρησιμοποίηση των στρατιωτικών χώρων και των εγκαταλελειμμένων εργοστασίων, αμυντικής πολεμικής βιομηχανίας.

Η ομάδα αυτή μελέτησε τους τρόπους κατά τους οποίους η χρήση των εγκαταλελειμμένων αυτών χώρων θα μπορούσε να γίνει προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Μελετήθηκαν τρόποι επανασχεδιασμού της χρήσης τους είτε για εμπορικούς σκοπούς είτε ως κοινόχρηστοι χώροι.

Τρίτη Ομάδα Εργασίας: Περιβαλλοντικά, κοινωνικά προβλήματα και μέσα σχεδιασμού

Οι εργασίες της ομάδας επικεντρώθηκαν στην ανάπτυξη μιας μεθοδολογίας εφαρμόσιμης σε όλες τις περιοχές της Ε.Ε που παρουσιάζουν παρόμοια περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα.

Μετά την ολοκλήρωση του σχεδίου οι συμμετέχοντες επιδιώκουν τη συνέχιση της δράσης τους επεκτείνοντας τη συνεργασία και σε άλλες περιφέρειες, οι οποίες και εξέφρασαν έντονο ενδιαφέρον. Οι δυνατότητες χρηματοδότησης, των δράσεων που θα αναληφθούν μελλοντικά, βρίσκονται υπό διερεύνηση.

4. *Ecos-Ouverture I: Demcon*

Το δίκτυο Demcon αναπτύχθηκε σε συνδυασμό με το Demilitarised, απευθυνόμενο σε περιφέρειες της Ε.Ε που αντιμετωπίζουν προβλήματα λόγω του αυξανόμενου ρυθμού της αποστρατικοποίησης. Ο Άλμος, η Αργυρούπολη, η Γλυφάδα και το Ελληνικό που συμμετείχαν και στο προηγούμενο δίκτυο αποτελούν τους συντονιστές του συγκεκριμένου σχεδίου. Όμως το πρόγραμμα πλέον δεν

περιορίζεται μόνο σε περιφέρειες της Ε.Ε αλλά αντίθετα επεκτείνεται και σε τρίτες χώρες, συγκεκριμένα τη Ρουμανία, την Πολωνία και την Εσθονία. Για την χρηματοδότηση των δράσεων στις χώρες αυτές διατίθενται πόροι μέσω του Phare, συγκεκριμένα το ποσό των 65.980 ECU.

Οι σχεδιαζόμενες δράσεις στα πλαίσια του σχεδίου, έχουν σαν σκοπό την ενίσχυση των συμμετεχόντων πόλεων και περιφερειών, των οποίων η οικονομία παρουσιάζει υψηλή εξάρτηση από την αμυντική βιομηχανία. Κυρίως αφορούν τη διερεύνηση των δυνατοτήτων των τοπικών οικονομιών προσαρμοσμένων στις αλλαγές που προκαλούνται από την περικοπή των αμυντικών δαπανών, την προστασία του περιβάλλοντος και τέλος την εκτίμηση των κοινωνικών επιπτώσεων του κλίματος των μεταλλαγών που επικρατεί στις συγκεκριμένες περιοχές.

3.2.7 Τουρισμός

3.2.7.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα με σημαντικά οικονομικά οφέλη για πολλές περιοχές της Ε.Ε. Οι σημαντικές φυσικές ομορφιές και ο πολιτισμός της ευρωπαϊκής ηπείρου παίζουν καθοριστικό ρόλο στην προσέλκυση σημαντικού αριθμού τουριστών τόσο από το εσωτερικό της Ε.Ε όσο και έξω από αυτή. Για την διατήρηση όμως της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών περιοχών θα πρέπει εκτός από την διατήρηση των πλούσιων φυσικών τους πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς να επιδιωχθεί και η αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

3.2.7.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Το τεράστιο τουριστικό δυναμικό της Ελλάδας, συντέλεσε στην υιοθέτηση της θέωρησης ότι ο τουρισμός θα μπορούσε να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης των εισοδημάτων και της απασχόλησης. Ωστόσο, η αξιοποίησή του εως.τώρα ήταν ανεπαρκής, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η κακή χρήση των φυσικών πόρων προκάλεσε ακόμη και στη φθορά του. Το κύριο πρόβλημα συνίσταται στο ότι η μεγάλη αύξηση ης τουριστικής ζήτησης στη δεκαετία του '70 και τις αρχές του '80, αντιμετωπίστηκε με ανεπαρκή και μη σχεδιασμένη προσφορά. Σαν αποτέλεσμα

προκύπτει η σημερινή μείωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα, σχετιζόμενη επίσης με το γεγονός ότι οι αυξήσεις των τιμών δεν αντιστοιχούν σε μια αναπροσαρμογή και διαφοροποίηση των τουριστικών παροχών. Άλλωστε, η βασική έλλειψη συνίσταται στην ανεπαρκή παροχή ενός πλήρους συνόλου ποιοτικών υπηρεσιών και στην ανεπαρκέστατη αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

3.2.7.3 Παρεμβάσεις στον τομέα του τουρισμού

Ο σημαντικός αριθμός των παρεμβάσεων (αριθμούν τις 15) που εντάσσονται στον τομέα αυτό, αποτελεί ένδειξη της μεγάλης του σημασίας για την ελληνική οικονομία. Σε όλες τις περιπτώσεις διαπιστώνεται η στροφή προς νέες μορφές τουρισμού και η διερεύνηση των ωφελειών που αυτές μπορούν να αποφέρουν.

Πίνακας 3.2.7: Τουρισμός

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg I: Υποπρόγραμμα 3: Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη	Αγροτουρισμός	640.532	240.199
2	Interreg I: Υποπρόγραμμα 2: Αξιοποίηση ενδογενούς δυναμικού	Αξιοποίηση τουριστικών πόρων	15.117.006	11.337.755
3	Interreg I: Υποπρόγραμμα 2: Αξιοποίηση ενδογενούς δυναμικού	Τουριστική προβολή	2.468.631	1.851.473
4	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 4: Ενίσχυση οικονομικής βάσης	Τουριστικοί - Πολιτιστικοί πόροι	37.000.000	18.300.000
5	Recite I: Τουρισμός στη Μεσόγειο	Θαλάσσιος, αγροτικός, πολιτιστικός τουρισμός	1.300.000	1.000.000
6	Ecos-Ouverture I: Armos	Αρχιτεκτονική, πολιτιστική κληρονομιά	491.667	250.000
7	Ecos-Ouverture I: The mediterranean mosaics	Ιστορική αστική κληρονομιά	500.000	-
8	Ecos-Ouverture I: Amber	Πολιτιστικός τουρισμός	491.667	250.000
9	Ecos-Ouverture I: Medi-val	Δίκτυο κέντρων αστικής κληρονομιάς	505.000	255.000

συνέχεια στην επόμενη σελίδα

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
10	Pacte	Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	149.950	89.970
11	Pacte	Πολιτιστικός τουρισμός	150.000	90.000
12	Pacte	Νέες μορφές τουρισμού	110.000	63.800
13	Pacte	Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	126.932	77.276
14	Pacte: Grammos	Περιβαλλοντικός τουρισμός	150.000	95.438
15	Pacte	Χαρτογράφηση πολιτιστικής κληρονομιάς	150.000	90.000
16	Σύνολο		59.351.385	33.990.911

1. Interreg I: Αγροτουρισμός

Η δράση αφορούσε στη διενέργεια ενός πιλοτικού έργου αγροτουριστικής ανάπτυξης του οικισμού της Μηλιάς της Κοινότητας Βλατούς της Δυτικής Κρήτης. Εξειδικευόταν στην ανάληψη επεμβάσεων για την αποκατάσταση της διατάραξης του φυσικού τοπίου στον οικισμό καθώς και την υποστήριξη παραγωγικών δραστηριοτήτων κυρίως αγροτουρισμού και εναλλακτικής γεωργίας. Την ευθύνη υλοποίησης του έργου είχε αναλάβει το ΥΠΕΘΟ.

2. Interreg I: Αξιοποίηση τουριστικών πόρων

Η δράση αυτή περιλαμβάνει έργα δημόσιων και ιδιωτικών φορέων για την αξιοποίηση των τουριστικών πόρων των περιοχών που εντάσσονται στο πρόγραμμα, με τη συντήρηση και ανάδειξη των μνημείων, την προστασία και αξιοποίηση των ακτών και την ανάπτυξη του συνεδριακού και ορεινού τουρισμού.

Στη δράση εντάχθηκαν 14 συνολικά έργα τα οποία και απορρόφησαν το σύνολο των διατιθέμενων για τη δράση αυτή πόρων, κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1995. Την ευθύνη υλοποίησής τους κατείχαν: το Υπουργείο Πολιτισμού, ο ΕΟΤ, οι

επιμέρους Νομαρχίες αλλά και διάφοροι ενδιαφερόμενοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς.

3. Interreg I: Τουριστική προβολή

Οι ενέργειες που εντάσσονται στη δράση αυτή, αφορούν στην παραγωγή και διανομή διαφημιστικού υλικού και στην οργάνωση των συμμετοχών σε συνέδρια και εκθέσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό με στόχο την τουριστική προβολή των παραμεθόριων περιοχών της χώρας.

Τα 3 έργα της δράσης, την ευθύνη υλοποίησης των οποίων ανέλαβε ο ΕΟΤ, παρουσίασαν σωρευτική απορρόφηση μέχρι το τέταρτο τρίμηνο του 1995, της τάξης του 100%.

4. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Τουριστικοί και πολιτιστικοί πόροι

Επιδίωξη της δράσης αποτελεί η αξιοποίηση της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς των επιλέξιμων περιοχών, μέσω της ανάπτυξης των υπαρχόντων αρχαιολογικών χώρων και την συντήρηση των σημαντικότερων κτιρίων και μνημείων. Θα διερευνηθούν επίσης θέματα που αφορούν στη δημιουργία νέων αγορών αλλά και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, μέσω της ανάδειξης ειδικών μορφών τουρισμού και την προβολή του τουριστικού προϊόντος, αξιοποιώντας νέες τεχνολογίες και προσφέροντας ειδικά τουριστικά πακέτα για νέους. Σαν φορείς υλοποίησης της δράσης ορίζονται: το Υπουργείο Πολιτισμού, ο ΕΟΤ, οι ΟΤΑ, οι Σύνδεσμοι, οι Τοπικοί Αναπτυξιακοί Οργανισμοί και ιδιώτες.

5. Recite I: Τουρισμός στη Μεσόγειο (Tourism in the Mediterranean)

Το σχέδιο αναπτύχθηκε σαν απάντηση στην αυξανόμενη διεθνοποίηση των τουριστικών ροών, στην ισχυρή εξάρτηση του σύγχρονου τουρισμού από τους tour operators και στη σχετική στασιμότητα της τουριστικής κίνησης στη Μεσόγειο. Ειδικότερα, επεδιώχθηκε η ανάπτυξη της συνεργασίας, προκειμένου οι τοπικές και περιφερειακές αρχές να διαδραματίσουν πρωτεύοντα ρόλο στον τομέα του τουρισμού. Το περιεχόμενο του σχεδίου καθορίστηκε σαφέστερα με τη συνδρομή δύο μελετών που αφορούν τις τουριστικές ροές και τα λιμάνια της Μεσογείου. Μεταξύ

των τουριστικών περιοχών που συμμετείχαν στο δίκτυο συμπεριλαμβάνονται οι περιφέρειες της Ηπείρου και της Κρήτης. Το σχέδιο διήρκησε από την 1-1-1991 ως την 30-6-1994, ενώ του δόθηκε επιπλέον μια παράταση 6 μηνών.

Βασικός σκοπός του σχεδίου ήταν η διερεύνηση του κατά πόσο η δικτύωση μεταξύ περιοχών σε επιλεγμένους τομείς δραστηριότητας θα μπορούσε να αποτρέψει τη σχετική υστέρηση της Μεσογείου στην παγκόσμια τουριστική αγορά καθώς και στη βελτίωση των θαλάσσιων μεταφορών στην περιοχή. Το σχέδιο αναπτύχθηκε σε δύο βασικούς άξονες:

- * Θαλάσσιος Τουρισμός, που αφορά κυρίως στην εγκατάσταση διαπεριφερειακών συστημάτων για την μετάδοση πληροφοριών καθώς επίσης και στη χάραξη πιθανών θαλάσσιων διαδρομών που να συνδέουν τα συμμετέχοντα λιμάνια.
- * Αγροτικός και Πολιτιστικός Τουρισμός, που αφορά την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού στην ενδοχώρα των λιμανιών γεγονός που αναμένεται να συντελέσει στην αναβάθμισή της.

Μετά την ολοκλήρωση του σχεδίου οι συμμετέχοντες έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για τη συνέχιση της συνεργασίας τους, με την ένταξη των προγραμματιζόμενων δραστηριοτήτων σε άλλα προγράμματα που χρηματοδοτούνται από την Ε.Ε.

6. Ecos-Ouverture I: Armos

Σκοπός του σχεδίου ήταν η δημιουργία ενός δικτύου μεταξύ των συμμετεχόντων πόλεων για την προώθηση και ανάπτυξη της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Ο δήμος της Πολίχνης ανέλαβε το ρόλο του συντονιστή του σχεδίου. Οι υπόλοιποι εταίροι ήταν τόσο εντός της Ε.Ε (Ισπανία) όσο και εκτός αυτής (Ουγγαρία, Πολωνία).

7. Ecos-Ouverture I: The mediterranean mosaics

Μέσω των δράσεων που αναλήφθηκαν κατά τη διάρκεια του σχεδίου, επιδιώχθηκε η προώθηση της μεσογειακής ιστορικής αστικής κληρονομιάς, ιδιαίτερα δε σε ότι αφορά τα μωσαϊκά. Οι δήμοι του Δίου και του Λιτόχωρου που βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου, αποτέλεσαν τους συντονιστές του σχεδίου. Η

ελληνική συμμετοχή συμπεριλάμβανε ακόμη και το δήμο της Θεσσαλονίκης ενώ συμμετείχαν ακόμη δήμοι της Ιταλίας, της Ισπανίας αλλά και της Κύπρου και της Ιορδανίας.

8. *Ecos-Ouverture I: Amber*

Το σχέδιο ασχολήθηκε με την ανάπτυξη και εισαγωγή νέων τουριστικών προϊόντων. Ειδικότερα οι δράσεις του εστιάστηκαν στη χάραξη μιας πολιτιστικής διαδρομής η οποία θα καλύπτει μια έκταση από την Ανατολική Μεσόγειο και την Μαύρη θάλασσα έως την περιοχή της Βαλτικής. Η πόλη της Καλαμάτας αποτέλεσε την ελληνική συμμετοχή στο σχέδιο, στο οποίο έλαβαν ακόμη μέρος πόλεις της Σουηδίας, της Πολωνίας και της Ρωσίας.

9. *Ecos-Ouverture I: Medi-val*

Σκοπός του σχεδίου ήταν η ανάπτυξη ενός δικτύου μεταξύ των μεσογειακών εταίρων προκειμένου να καταρτισθεί ένα σχέδιο δημιουργίας κέντρων αστικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Συντονιστής του σχεδίου ήταν η Καλαμάτα. Την ελληνική συμμετοχή συμπλήρωναν η Λεβαδιά και η Κοζάνη ενώ συμμετείχαν ακόμη περιοχές της Ιρλανδίας και της Τουρκίας.

10. *Pacte: Εναλλακτικές μορφές τουρισμού*

Οι δράσεις του σχεδίου είχαν σαν αντικείμενο την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ο συντονιστής του σχεδίου ήταν η πόλη της Αριδαίας. Απώτερος στόχος του ήταν η αναζωογόνηση των συμμετεχόντων αγροτικών περιοχών μέσω της προώθησης τουριστικών δραστηριοτήτων, ενισχύοντας κατά τον τρόπο αυτό το τοπικό εισόδημα ούτως ώστε οι αγροτικές δραστηριότητες να γίνουν περισσότερο βιώσιμες. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν συγκριτικές μελέτες προκειμένου να διενεργηθούν εκδόσεις για την παρουσίαση του ιδιαίτερου προφίλ των συμμετεχόντων περιφερειών. Άλλες ενέργειες αφορούσαν στη διεξαγωγή συνεδρίων καθώς και στην ίδρυση κέντρων πληροφοριών σε κάθε περιοχή.

11. Pacte: Πολιτιστικός τουρισμός

Το σχέδιο είχε σαν αντικείμενο την ανάπτυξη του τουρισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των συμμετεχόντων περιοχών. Από την ελληνική πλευρά έλαβαν μέρος: η πόλη του Περιστερίου (συγχρόνως και συντονιστής του σχεδίου), της Αμαλιάδας, του Αργους, του Λαυρίου, της Μεγαλόπολης, της Ολυμπίας και της Σπάρτης. Τα ειδικότερα θέματα στα οποία εστιάστηκαν οι δράσεις σχετιζόταν με:

- * την αντικατάσταση των παραδοσιακών μορφών τουρισμού (ήλιος και θάλασσα) από τον πολιτιστικό τουρισμό, με την ανάδειξη των σημαντικών ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων που διαθέτουν οι εταίροι,
- * τη μεταφορά εμπειρίας από τους εταίρους του Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποίοι και διαθέτουν τεράστια εμπειρία στο εν λόγω αντικείμενο, και
- * την αξιοποίηση καθιερωμένων τοπικών εκδηλώσεων, θεάτρων αλλά και πολιτιστικών παραδόσεων.

12. Pacte: Νέες μορφές τουρισμού

Αντικείμενο του σχεδίου αποτέλεσε η προώθηση νέων μορφών τουρισμού, ιδιαίτερα του αγροτικού και του αθλητικού. Η ελληνική συμμετοχή περιλάμβανε: την Αναπτυξιακή Εταιρεία Δάφνης -που αποτέλεσε το συντονιστή του σχεδίου-, την πόλη της Δάφνης, των Αρχάνων, του Φόδελαι, του Κρούσωνα και της Μυρτιάς. Το σχέδιο εστιάστηκε στα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή της Κρήτης στον τομέα του τουρισμού και σχετίζονται κυρίως με την έλλειψη των κατάλληλων δομών. Για τον λόγο αυτό επιδιώκεται η μεταφορά εμπειρίας από τους συμμετέχοντες εταίρους του εξωτερικού, οι οποίοι έχουν ήδη αντιμετωπίσει επιτυχώς παρόμοια προβλήματα.

13. Pacte: Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Το σχέδιο είχε σαν αντικείμενο την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην περιοχή του Πηλίου. Ο Άγιος Γεώργιος Νηλείας που βρίσκεται στον ορεινό όγκο του Πηλίου, αποτέλεσε τον συντονιστή του σχεδίου ενώ συμμετείχαν ακόμη οι κοινότητες της Μακρινίτσας, της Πορταριάς, της Τσαγκαράδας και της

Ζαγοράς που εντάσσονται επίσης στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου. Οι ειδικότερες δράσεις που υλοποιήθηκαν αφορούσαν:

- * τον καθαρισμό και την σηματοδότηση των σημαντικότερων παλιών μονοπατιών,
- * την προετοιμασία χαρτών όπου απεικονίζονται τα μονοπάτια,
- * την έκδοση ενός οδηγού,
- * την κατάρτιση ειδικού προσωπικού,
- * το κτίσιμο μικρών καταλυμάτων,
- * την οργάνωση σεμιναρίων πάνω στην προστασία του περιβάλλοντος των ορεινών περιοχών, ενώ
- * όλα τα παραπάνω θα βοηθήσουν τις κοινότητες του Πηλίου να καταρτίσουν μια λεπτομερή μελέτη ανάπτυξης της περιοχής τους, δίνοντας έμφαση στην υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

14. Pacte: Grammos

Το σχέδιο είχε σαν αντικείμενο τη δημιουργία ενός δικτύου για την διαχείριση και την προώθηση του περιβαλλοντικού τουρισμού. Την ελληνική συμμετοχή αποτέλεσε η πόλη της Καστοριάς, η οποία συγχρόνως κατείχε και το ρόλο του συντονιστή του σχεδίου. Το σύνολο των εταιρών που συμμετέχουν στο σχέδιο, βρίσκονται σε περιοχές όπου η αγροτική οικονομία είναι ιδιαίτερης σημασίας για την τοπική οικονομία. Ταυτόχρονα όμως αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα αυξανόμενης ανεργείας, μειούμενων επιπέδων εισοδήματος και μετανάστευσης. Σκοπός του σχεδίου ήταν η ανάπτυξη του περιβαλλοντικού τουρισμού με την εξέταση των ζητημάτων διαχείρισης και προώθησής του.

15. Pacte: Χαρτογράφηση πολιτιστικής κληρονομιάς

Θέμα του σχεδίου ήταν η εφαρμογή της κατάλληλης τεχνολογίας για την ψηφιακή χαρτογράφηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η πόλη του Βόλου ήταν ο συντονιστής του σχεδίου. Ιδιαίτερο αντικείμενο αποτέλεσε η ανταλλαγή εμπειριών πάνω στις δυνατότητες της τεχνολογίας της ψηφιακής χαρτογράφησης σε θέματα αρχειοθέτησης, επεξεργασίας και απεικόνισης πληροφοριών της πολιτιστικής και

ιστορικής κληρονομιάς (μνημείων και κτιρίων) των πόλεων και την περαιτέρω χρήση του για την συντήρηση και αναπαλαίωσή τους. Τέλος, μέσω των εργασιών που πραγματοποιήθηκαν, επιδιώχθηκε η διάχυση της αποκτηθείσας εμπειρίας και γνώσης και σε άλλες ελληνικές τοπικές αρχές καθώς και η ανάπτυξη ενός πρωτότυπου συστήματος από την αρμόδια υπηρεσία της τοπικής αρχής του Βόλου.

3.2.8 Έρευνα - Τεχνολογία

3.2.8.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η επιστημονική έρευνα και η τεχνολογική πρόοδος αποτελούν απαραίτητα στοιχεία για την επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης καθώς και για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε διεθνές επίπεδο. Η ευρωπαϊκή έρευνα έχει κάνει σημαντικές προόδους σε διάφορους τομείς όπως π.χ της πληροφορικής, των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας. Οι προσπάθειες όμως των ευρωπαϊκών κρατών παραμένουν άνισες και διασπαρμένες. Επιπλέον, οι καταβαλλόμενες δαπάνες υπολείπονται σημαντικά των κυρίων ανταγωνιστών της Ε.Ε, ενώ ακόμη πιο περιορισμένη είναι η έρευνα που αφορά στη βιομηχανία.

3.2.8.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Ο τομέας της έρευνας και τεχνολογίας εμφανίζεται στην Ελλάδα ιδιαίτερα περιορισμένος ενώ σε σύγκριση με τα υπόλοιπα μέλη της Ε.Ε η Ελλάδα μαζί με την Πορτογαλία καταλαμβάνει την τελευταία θέση. Εμφανής είναι η αδυναμία προσαρμογής στις συνθήκες που επικρατούν διεθνώς σε ότι αφορά την προώθηση επενδύσεων σε νέα τεχνολογία. Οι πραγματοποιούμενες δαπάνες είναι μικρές με αποτέλεσμα να είναι περιορισμένη η συμβολή του τομέα στην επινόηση νέων τεχνολογιών που να μπορούν να εφαρμοστούν με αποδοτικό τρόπο στην παραγωγική διαδικασία. Κατά κύριο λόγο οι δαπάνες επικεντρώνονται στο δημόσιο τομέα ενώ οι ιδιωτικές επιχειρήσεις συμμετέχουν ελάχιστα. Η λύση όμως δεν θα μπορούσε να προέλθει από την ανάπτυξη ενός σημαντικού προγράμματος σε ερευνητικές δραστηριότητες, εφόσον νέα τεχνολογία θα μπορούσε να αποκτηθεί από το εξωτερικό. Αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι η ικανότητα αφομοίωσης και

εκμετάλλευσης της νέας τεχνολογίας καθώς και η δημιουργία ενός νέου επιχειρηματικού πνεύματος που να βασίζεται στην συνεχή εισαγωγή νέων προϊόντων και διαδικασιών (ΥΠΕΘΟ - ΥΠΕΧΩΔΕ, 1995, σ.34).

3.2.8.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας

Στον τομέα αυτό εντάσσονται 3 επιμέρους δράσεις που έχουν σαν αντικείμενό τους την διεξαγωγή έρευνας πάνω σε θέματα ενδιαφέροντος προκειμένου να επινοηθούν νέες προσεγγίσεις τους.

Πίνακας 3.2.8 : Έρευνα - Τεχνολογία

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg I: Υποπρόγραμμα 3: Γεωργία και αγροτική ανάπτυξη	Εφαρμοσμένη έρευνα	2.139.869	1.604.901
2	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 4: Ενίσχυση οικονομικής βάσης	Συνεργασία στην έρευνα και τεχνολογία	3.000.000	2.250.000
3	Pacte	Τεχνικές ασφαλίωσης νερού	73.000	36.500
4	Σύνολο		5.212.869	3.891.401

1. Interreg I: Εφαρμοσμένη έρευνα

Στόχος της δράσης αυτής ήταν η συμπλήρωση και υποστήριξη των υπολοίπων δραστηριοτήτων του τρίτου υποπρογράμματος (Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη), με έργα εφαρμοσμένης έρευνας πάνω σε θέματα ενδιαφέροντος καθώς και τη δημιουργία Κέντρων Ελέγχου Γεωργικών Κατασκευών στη Θεσσαλονίκη και τα Χανιά, την ευθύνη για την υλοποίηση των οποίων είχε αναλάβει το Υπουργείο Γεωργίας.

2. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Συνεργασία στην έρευνα και την τεχνολογία

Στόχος της δράσης είναι η ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας σε τομείς εφαρμοσμένης έρευνας, προκειμένου να αντιμετωπιστούν κοινά προβλήματα των όμορων περιοχών. Ειδικότερα, πρόκειται να προετοιμαστούν προσκλήσεις απευθυνόμενες σε Πανεπιστήμια και άλλα ερευνητικά κέντρα, προκειμένου να υποβληθούν κοινά ερευνητικά προγράμματα που αφορούν στην εφαρμοσμένη έρευνα για την παραγωγή προϊόντων ή διαδικασιών στους τομείς της γεωργίας και των τροφίμων, των τεχνολογιών πληροφοριών, των πολιτιστικών πόρων, του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων.

3. Pacte: Τεχνικές αφαλάτωσης νερού

Ειδικότερο αντικείμενο του σχεδίου, αποτέλεσε η ανάπτυξη τεχνικών για την αφαλάτωση του νερού. Η ελληνική συμμετοχή περιλάμβανε: την πόλη της Ιθάκης - η οποία συγχρόνως κατείχε το ρόλο του συντονιστή, της Ερμούπολης, του Μανδρακίου και της Μυκόνου. Η υιοθέτηση του συγκεκριμένου σχεδίου προέκυψε από την αναγνώριση της προβληματικής κατάστασης που αντιμετωπίζουν οι νησιωτικές περιοχές λόγω της ύπαρξης περιορισμένων υδάτινων αποθεμάτων. Στα πλαίσια του σχεδίου μελετούνται τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της τεχνικής της αφαλάτωσης του νερού σε διάφορες περιπτώσεις προκειμένου να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής της συγκεκριμένης τεχνικής.

3.2.9 Κατάρτιση

3.2.9.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η κατάρτιση εκτός από θεμελιώδες δικαίωμα, που συντελεί στην ανάπτυξη των ιδιαίτερων ανθρώπινων ικανοτήτων, αποτελεί και ένα ουσιαστικό μοχλό ανάπτυξης και τεχνολογικής προόδου. Η εξειδίκευση των απασχολούμενων που προκύπτει, βοηθά την οικονομική δραστηριότητα να προσαρμοστεί στον ανταγωνισμό προβαίνοντας στις αναγκαίες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Επιπλέον, αποτελεί τη διέξοδο σε προβλήματα απασχόλησης ανέργων που δεν διαθέτουν κάποια εξειδίκευση. Η κατάρτιση αποτελεί επομένως ένα από τα βασικά εργαλεία

ορθολογικής αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού. Για το λόγο αυτό άλλωστε τυχαίνει της ευρείας υποστήριξης και ενίσχυσης της Ε.Ε.

3.2.9.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Ο τομέας της επαγγελματικής κατάρτισης εμφανίζεται περιορισμένος. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι για το 1991 μόνο το 2% των εργαζομένων νέων στην Ελλάδα (και την Πορτογαλία) ακολουθούσαν επαγγελματική κατάρτιση σε σύγκριση με το 33% της Γερμανίας (ΥΠΕΘΟ - ΥΠΕΧΩΔΕ, 1995, σ. 34). Διαπιστώνεται πως ενώ η κατάρτιση απορροφά σημαντικό ποσοστό πόρων, στην πράξη εμφανίζεται ιδιαίτερα αναποτελεσματική. Για το λόγο αυτό απαιτείται αύξηση της ευελιξίας του συστήματος κατάρτισης προκειμένου να ανταποκριθεί στις ραγδαίες μεταβολές της παραγωγής και τα μεταβαλλόμενα χαρακτηριστικά της ζήτησης εργασίας. Η συνεχής παρακολούθηση των απαιτούμενων ειδικοτήτων και της προσφοράς κατάρτισης καθώς και ο προγραμματισμός της κατάρτισης θα πρέπει να οργανωθούν σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο (XVI Γενική Διεύθυνση Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993, σ. 53).

3.2.9.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της κατάρτισης

Τα 7 σχέδια που εντάσσονται στον τομέα αυτό, έχουν σαν αντικείμενό τους την διενέργεια προγραμμάτων κατάρτισης, επιδιώκοντας κατά κύριο λόγο, την διευκόλυνση της πρόσβασης των συμμετεχόντων στην αγορά εργασίας.

Πίνακας 3.2.9: Κατάρτιση

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg I: Υποπρόγραμμα 4: Επαγγελματική Κατάρτιση και Εκπαίδευση	Επιμόρφωση στο αγροτικό επάγγελμα	4.658.761	3.494.071
2	Interreg I: Υποπρόγραμμα 4: Επαγγελματική Κατάρτιση και Εκπαίδευση	Κατάρτιση-Επαγγελματικός Προσανατολισμός	10.877.904	8.158.449
3	Interreg II - εξωτερικά σύνορα:Υποπρόγραμμα 6: Ανθρώπινο δυναμικό	Κατάρτιση σε δράσεις που χρηματοδοτεί το πρόγραμμα	10.000.000	4.500.000
4	Interreg II - εξωτερικά σύνορα:Υποπρόγραμμα 6: Ανθρώπινο δυναμικό	Κατάρτιση σε δράσεις διασυνοριακού χαρακτήρα	16.250.000	10.000.000
5	Recite I: Idee	Αντιμετώπιση μακροχρόνιας ανεργίας	1.911.000	1.242.000
6	Ecos-Ouverture I: Pro Mask	Προγράμματα κατάρτισης	450.000	200.000
7	Pacte	Περιβαλλοντική Εκπαίδευση	115.909	67.227
8	Σύνολο		44.263.574	27.661.747

1. Interreg I: Επιμόρφωση στο αγροτικό επάγγελμα

Στόχος της δράσης ήταν η προώθηση σύγχρονων τεχνικών βελτιώσεων για την καλύτερη χρησιμοποίηση των συντελεστών παραγωγής με τη συνεχή τεχνική ενημέρωση στις εξελίξεις στον γεωργικό τομέα καθώς και η εκπαίδευση ατόμων και ομάδων γεωργών για την προσαρμογή τους στα καθημερινά αγροτικά προβλήματα και την απόκτηση βασικών γνώσεων για την απασχόλησή τους σε δραστηριότητες συμπληρωματικές του πρωτογενούς τομέα.

Για το σκοπό αυτό, περιελάμβανε ενέργειες εκπαίδευσης των αγροτών σε θέματα της σύγχρονης γεωργίας, απόκτησης γνώσεων για την απασχόληση εκτός του γεωργικού τομέα, εκπαίδευσης σε συμπληρωματικά επαγγέλματα (αγροτουρισμός, παραδοσιακά είδη διατροφής, οικοτεχνία-χειροτεχνία) και αξιοποίησης των τοπικών δυνατοτήτων. Η απορρόφηση των πόρων που διατίθενται για την υλοποίηση των 5

επιμέρους έργων που εντάσσονται στη δράση αυτή, ήταν της τάξης του 92,6% (κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1995).

2. Interreg I: Κατάρτιση - Επαγγελματικός Προσανατολισμός - Απασχόληση Παλινοστούντων

Η δράση αναφέρεται σε ενέργειες που αποσκοπούν στην επαγγελματική κατάρτιση των παλινοστούντων από την τέως Σοβιετική Ένωση και τη Βόρειο Ήπειρο καθώς και στην κοινωνική και επαγγελματική τους ένταξη στις περιοχές εφαρμογής του προγράμματος. Επίσης, περιλαμβάνει ενέργειες επαγγελματικής επιμόρφωσης των τελωνειακών υπαλλήλων.

Τα 4 έργα που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια της δράσης αυτής αφορούν την διενέργεια ισάριθμων προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, ενώ η απορροφητικότητα τους έφτανε κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1995 στο 87,2%.

3. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Κατάρτιση σε δράσεις που χρηματοδοτεί το πρόγραμμα

Το αντικείμενο της συγκεκριμένης δράσης αφορά την πραγματοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης που θα βελτιώνουν τις ικανότητες των πτυχιούχων και εργατοτεχνιτών που θα συμμετέχουν σ' αυτά, με στόχο την απόκτηση γνώσεων για την ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τη βελτίωση της παραγωγικότητας και την κατοχύρωση των υφισταμένων θέσεων. Άλλωστε, οι ενέργειες της δράσης αυτής σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες του προγράμματος, θα επιτρέψουν την αποτελεσματικότερη ολοκλήρωση και αξιοποίησή του. Εξάλλου, τα προβλεπόμενα προγράμματα κατάρτισης εστιάζονται σε τομείς που δέχονται ενίσχυση βάσει των υπολοίπων μέτρων του προγράμματος.

4. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Κατάρτιση σε δράσεις διασυνοριακού χαρακτήρα

Στόχο της δράσης αυτής αποτελεί η διεξαγωγή προγραμμάτων κατάρτισης προκειμένου να δημιουργηθεί το κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό για την προώθηση της συνεργασίας σε διάφορους τομείς διασυνοριακών δράσεων αλλά και για την κάλυψη των ελλείψεων που εμφανίζουν οι επιχειρήσεις της επιλέξιμης

περιοχής. Ειδικότερα, οι δράσεις συνεργασίας θα αναπτυχθούν με τη Βουλγαρία, την Αλβανία, την Κύπρο και την Μέση Ανατολή.

5. *Recite I: Idee*

Το σχέδιο υιοθετήθηκε με το σκεπτικό της ανάπτυξης εμπειρίας προκειμένου να βοηθηθούν οι νέοι στην αντιμετώπιση της μακροπρόθεσμης ανεργίας, καθώς και άλλοι στην επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Η ιδέα για τη δημιουργία του σχεδίου αναπτύχθηκε στα πλαίσια του δικτύου "Commission des villes", το οποίο αντιπροσώπευε τα συμφέροντα των μικρο-μεσαίων πόλεων, προωθώντας τη μεταξύ τους συνεργασία σε ειδικότερα θέματα, μεταξύ των οποίων και στην απασχόληση. Οι εργασίες του Idee διήρκησαν για μια περίοδο τεσσάρων χρόνων, από την 1-1-1991 ως την 31-12-1994. Μεταξύ των πόλεων που απάρτιζαν το δίκτυο ήταν και η Καλαμαριά.

Βασικός στόχος του σχεδίου ήταν η ενδυνάμωση της κοινωνικο-οικονομικής συνοχής των συμμετεχόντων πόλεων, ενώ τέσσερα ήταν τα θέματα στα οποία εστιάστηκε η δράση:

- * ανάπτυξη δομών για τη στήριξη της απασχόλησης,
- * ενίσχυση πιθανών τομέων ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών προκειμένου να ενισχυθεί ο οικονομικός, κοινωνικός και πολιτιστικός ιστός των συμμετεχόντων πόλεων,
- * εντοπισμός νέων ή υπαρχόντων πηγών για την χρηματοδότηση επιχειρήσεων που θα ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή, και
- * ανάπτυξη των δυνατοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού των πόλεων προκειμένου αυτό να συμμετάσχει στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ευημερία των πόλεών του.

Οι ειδικότερες δραστηριότητες που αναλήφθηκαν για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, αφορούσαν: σεμινάρια κατάρτισης, χρηματοδοτική ενίσχυση των επιχειρήσεων κοινωνικού χαρακτήρα, κατάρτιση νεαρών ατόμων πάνω σε τουριστικά θέματα, ενίσχυση ΜΜΕ πάνω στη βιομηχανία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, ανταλλαγή ηλεκτρονικών πληροφοριών μεταξύ των εταίρων και τέλος συντονισμό και αξιολόγηση των παραπάνω δράσεων.

Μετά την ολοκλήρωση του σχεδίου, λόγω των πολλών διαφορετικών του δράσεων, δεν προβλέπεται η συνέχισή του σαν σύνολο. Αντίθετα, δημιουργούνται ήδη σχέδια που αφορούν τις επιμέρους του δράσεις.

6. Ecos-Ouverture I: Pro-Mask

Σκοπός του σχεδίου ήταν η αντιμετώπιση της ανεργίας μέσω της υλοποίησης διασυνοριακών σχεδίων με την Σλοβακία και την Ουγγαρία. Ειδικότερα, επιδιώχθηκε η ανάπτυξη στρατηγικής για την αντιμετώπιση της ανεργίας, μέσω της δημιουργίας επιχειρησιακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων απευθυνόμενων στις ΜΜΕ και λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα προβλήματα της εκάστοτε περιοχής. Στο σχέδιο συμμετείχαν οι δήμοι της Καλαμαριάς, της Νεάπολης και των Συκαιών. Εκτός από τους εταίρους που ανήκουν στην Ε.Ε (Αγγλία, Γερμανία) συμμετείχαν και δήμοι της Σλοβακίας και της Ουγγαρίας.

7. Pacte: Περιβαλλοντική εκπαίδευση

Θέμα του σχεδίου ήταν η περιβαλλοντική εκπαίδευση. Μεταξύ των συμμετεχόντων, περιλαμβανόταν το Αργοστόλι -εκτελώντας παράλληλα χρέη συντονιστή- και το Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Η όλη δράση του σχεδίου επικεντρώθηκε στην οργάνωση και διεξαγωγή ενός σεμιναρίου. Το εκπαιδευτικό αυτό σεμινάριο πραγματοποιήθηκε στο Αργοστόλι και αφορούσε όλες τις πρακτικές και θεωρητικές προσεγγίσεις του ζητήματος της περιβαλλοντικής προστασίας καθώς και διαφορετικές μεθόδους εφαρμογής, προσαρμοσμένες στις εκάστοτε περιπτώσεις.

3.2.10 Εκσυγχρονισμός οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης

3.2.10.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Σημαντικές είναι οι διαφοροποιήσεις που διαπιστώνονται μεταξύ των διαφόρων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης που δραστηριοποιούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση η ισχύς καθώς και το επίπεδο εκσυγχρονισμού των οργανισμών αυτών εξαρτάται από την διοικητική δομή και οργάνωση της χώρας στην οποία εντάσσεται. Γεγονός αποτελεί πάντως ότι οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης

προκειμένου να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις, θα πρέπει να βρίσκονται σε συνεχή εγρήγορση προκειμένου να λαβαίνουν γνώση των πραγματοποιούμενων εξελίξεων και να καταβάλουν προσπάθειες αφομοίωσής τους.

3.2.10.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Όπως έχει επισημανθεί ο συγκεντρωτισμός που χαρακτηρίζει την οργάνωση των σημαντικότερων δομών του ελληνικού χώρου, περιλαμβάνει και τον τομέα της διοίκησης. Εντασσόμενες επομένως σε ένα τέτοιο σύστημα, οι ελληνικές τοπικές και περιφερειακές αρχές, παρουσιάζουν χαμηλή δυναμικότητα, περιοριζόμενες από σημαντικά προβλήματα κατακερματισμού (μεγάλος αριθμός μονάδων-μικρό μέγεθος), εσωτερικής οργάνωσης (ανάγκη εκσυγχρονισμού) και οικονομικής εξάρτησης από την Κεντρική Διοίκηση.

3.2.10.3 Παρεμβάσεις στον τομέα της τοπικής αυτοδιοίκησης

Οι παρεμβάσεις που εντάσσονται στον τομέα αυτό διαρθρώνονται γύρω από 6 επιμέρους δράσεις. Αφορούν τον εκσυγχρονισμό των ελληνικών οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και μεθόδων διαχείρισης επιδιώκοντας τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους.

Πίνακας 3.2.10: Εκσυγχρονισμός οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Ecos-Ouverture I: Migra	Ενημέρωση διοικητικών στελεχών	149.500	89.510
2	Pacte	Σύγκριση μεθόδων διαχείρισης	136.000	81.600
3	Pacte	Βελτίωση αποτελεσματικότητας	166.800	73.800
4	Pacte	Διασυννοριακή διαχείριση	75.000	48.364
5	Pacte	Εισαγωγή GIS	160.000	96.000
6	Pacte	Εισαγωγή GIS	150.000	90.000
7	Σύνολο		837.300	479.274

1. Ecos-Ouverture I: Migra

Το αντικείμενο του σχεδίου αφορούσε τη παροχή νομικών συμβουλών αλλά και την κατάρτιση των στελεχών των περιφερειακών αρχών πάνω σε θέματα κοινωνικο-οικονομικής επανένταξης των παλιννοστούντων. Την ελληνική πλευρά στο σχέδιο, εκπροσώπησε η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Συμμετείχαν ακόμη περιοχές της Ισπανίας αλλά και της Ρωσίας.

2. Pacte: Σύγκριση μεθόδων διαχείρισης

Το θέμα του σχεδίου ήταν σχετικό με τη διαχείριση των τοπικών δημόσιων υπηρεσιών. Συντονιστής του σχεδίου ήταν του Μαρούσι. Σκοπός της δράσης που αναλήφθηκε ήταν η συγκριτική αξιολόγηση διαφορετικών μοντέλων διαχείρισης των τοπικών δημόσιων υπηρεσιών. Τα επιμέρους θέματα αφορούσαν:

- * στη θεώρηση της διαχειριστικής προσέγγισης Total Quality (TQ),
- * στη διερεύνηση διαφόρων άλλων σύγχρονων μεθόδων διαχείρισης,
- * στη σύγκριση των οικονομικών πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων των διαφόρων συστημάτων, και
- * στο στρατηγικό σχεδιασμό των κοινοτικών υπηρεσιών.

3. Pacte: Βελτίωση αποτελεσματικότητας

Το σχέδιο απέβλεπε στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Συντονιστής του ήταν η πόλη της Καλαμαριάς. Μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών και την μεταφορά εμπειρίας από τους περισσότερο στους λιγότερο ανεπτυγμένους εταίρους -όσον αφορά το συγκεκριμένο θέμα- επιδιώχθηκε η ενδυνάμωση των μεταξύ τους δεσμών καθώς επίσης και η διερεύνηση της καταλληλότερης για κάθε περίπτωση μεθόδου. Επίσης, οι εταίροι ασχολήθηκαν με θέματα που αφορούσαν την ενίσχυση των δεσμών και της συνεργασίας μεταξύ των τριών διοικητικών επιπέδων (τοπικό-περιφερειακό-εθνικό).

4. *Pacte: Διασυνοριακή διαχείριση*

Το σχέδιο αναφερόταν σε παραμεθόριες περιοχές της Ε.Ε έχοντας ως θέμα του την διασυνοριακή διαχείριση. Από ελληνικής πλευράς συμμετείχε η ΤΕΔΚ Πέλλας. Το σχέδιο επικεντρώθηκε κατά την εξέλιξή του στα ακόλουθα πεδία δράσης:

- * την αύξηση της ενημέρωσης των ανώτερων στελεχών των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, πάνω σε θέματα που αφορούν την συνεργασία αλλά και την Ε.Ε,
- * την ανάπτυξη μιας πρακτικής προσέγγισης απέναντι στη νομοθεσία της Ε.Ε που έχει άμεση επίδραση στα δημόσια όργανα,
- * τη βελτίωση των διοικητικών δομών στο εσωτερικό των οργανισμών προκειμένου να αυξηθεί ο αριθμός των απασχολούμενων γυναικών, και
- * την κατάρτιση των διαχειριστών των τοπικών οργανισμών των ελλήνων εταίρων.

5. *Pacte: Εισαγωγή GIS*

Το σχέδιο ασχολήθηκε με τον εκσυγχρονισμό των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω της εισαγωγής συστημάτων γεωγραφικών πληροφοριών (GIS). Από την ελληνική πλευρά συμμετείχε η πόλη του Κερατσινίου -συντονιστής του σχεδίου- και της Πτολεμαΐδας. Σκοπός του σχεδίου ήταν η υποστήριξη της ανάπτυξης της τεχνολογίας GIS με ειδικότερη εστίαση: στην διερεύνηση των δυνατοτήτων χρήσης της, στις επιπτώσεις από την εφαρμογή της κατά τον αστικό σχεδιασμό, στην κατάρτιση του προσωπικού των τοπικών αρχών. Οι εταίροι του εξωτερικού, οι οποίοι έχουν ήδη αναπτύξει και εφαρμόσει με επιτυχία την συγκεκριμένη τεχνολογία θα μεταφέρουν την εμπειρία τους και στους υπόλοιπους συμμετέχοντες.

6. *Pacte: Εισαγωγή GIS*

Αντικείμενο του σχεδίου ήταν η εισαγωγή συστημάτων γεωγραφικών πληροφοριών (GIS) στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των εδαφών τους. Από ελληνικής πλευράς στο σχέδιο συμμετείχαν οι Αγιοι Ανάργυροι (αποτελώντας συγχρόνως και τον συντονιστή του σχεδίου) και η Νέα Ιωνία. Οι έντονοι ρυθμοί επέκτασης της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας έχει προκαλέσει αναμφισβήτητα ισχυρές πιέσεις στις κοινότητες που

βρίσκονται στα περίχωρά της περιορίζοντας συγχρόνως τους διαθέσιμους κοινόχρηστους χώρους τους όπως δρόμοι, πάρκα και πλατείες. Οι δημοσιές υπηρεσίες βρίσκονται από την άλλη σε μια φάση παρακμής με αποτέλεσμα να υποβαθμίζονται. Η εισαγωγή των νέων γεωγραφικών συστημάτων με την ταυτόχρονη συνεργασία των τοπικών αρχών με τους ευρωπαϊούς εταίρους τους, αναμένεται ότι θα επιτρέψει την ανάκτηση των εδαφών αυτών παράλληλα με την αναβάθμιση των δημόσιων υπηρεσιών.

3.2.11 Σχεδιασμός και διαχείριση του αστικού χώρου

3.2.11.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η πόλη ανέκαθεν αποτελούσε το βασικό μοντέλο οργάνωσης τόσο του χώρου όσο και της κοινωνίας της ευρωπαϊκής ηπείρου. Άλλωστε η Ε.Ε αποτελεί την πιο αστικοποιημένη περιφέρεια του κόσμου (79% του πληθυσμού της κατοικεί σε πόλεις για το 1992). Αποτελώντας το κεντρικό σημείο της χωρικής και κοινωνικής οργάνωσης, ήταν επόμενο να συγκεντρώνει τις τάσεις της κάθε εποχής. Έτσι, η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης φέρνει τις πόλεις στο κέντρο μιας ταχείας διαρθρωτικής αλλαγής, εισάγοντάς τις σε ένα έντονα ανταγωνιστικό κλίμα. Η αδιαμφισβήτητη επιτυχία όμως της πόλης (ιδιαίτερα της μεγάλης), ενέχει κινδύνους ανάδυσης αντιοικονομικών κυρίως περιβαλλοντικού χαρακτήρα. αλλά και φαινόμενα κοινωνικής αναδιάρθρωσης, φτώχιας και απομόνωσης. Καθίσταται επομένως επιτακτική η ανάγκη δραστηριοποίησης των τοπικών διοικήσεων προκειμένου να αποκτήσουν ικανοποιητικές διαχειριστικές λύσεις που θα συντελέσουν, παράλληλα με την διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των πόλεών τους, στην ικανοποίηση των απαιτήσεων των πολιτών σε ότι αφορά τα επίπεδα ανάπτυξης και ποιότητας ζωής.

3.2.11.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Η διαδικασία της αστικοποίησης στην Ελλάδα, παρότι εκδηλώθηκε πολύ αργότερα απ' ότι στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, ακολούθησε πολύ πιο γρήγορους ρυθμούς. Ρυθμούς με τους οποίους όμως δεν κατάφερε να συμβαδίσει το ελληνικό κράτος και να αναπτύξει επαρκείς σχεδιαστικούς μηχανισμούς και την απαραίτητη

αστική υποδομή. Τα γεγονότα αυτά συντέλεσαν στην σταδιακή υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, σε συμφόρηση και άλλα σοβαρά λειτουργικά προβλήματα. Επιπλέον, αυτή η ανεξέλεγκτη και μαζική διαδικασία οδήγησε στη δημιουργία ενός μη ελκυστικού οπτικά τοπίου απ' όπου επίσης απουσιάζουν οι απαραίτητοι κοινόχρηστοι χώροι (πάρκα και λοιπές ανέσεις). Διαπιστώνεται επομένως η επιτακτική ανάγκη διαχείρισης του αστικού χώρου προκειμένου να αναβαθμιστεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων του.

Ακόμη, η γενική διάρθρωση του αστικού δικτύου παρουσιάζει μια ανισορροπία στην οποία κυριαρχούν πολωτικά και ανισοτροπικά χαρακτηριστικά. Έτσι, από τη μια πλευρά διαπιστώνεται η ύπαρξη του ισχυρού πόλου της πρωτεύουσας, η οποία και κυριαρχώντας στο ελληνικό αστικό δίκτυο, συγκεντρώνει στο πολεοδομικό της συγκρότημα περίπου το 1/3 του συνολικού πληθυσμού και σε ποσοστά που ξεπερνούν το 50% του εθνικού συνόλου, οικονομικές, διοικητικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Ενώ από την άλλη πλευρά διαπιστώνεται η διάρθρωση του σημαντικότερου ποσοστού των υπολοίπων δραστηριοτήτων κατά μήκος ενός βασικού άξονα. Ο άξονας αυτός, γνωστότερος ως αναπτυξιακός άξονας "S", ο οποίος ξεκινώντας από την Πάτρα περνά από την Αθήνα, το δίπολο Βόλου-Λάρισας, τη Θεσσαλονίκη και καταλήγει στην Καβάλα, περιλαμβάνει άλλωστε, όπως γίνεται αντιληπτό, και τα σημαντικότερα κέντρα του ελληνικού αστικού δικτύου. Η κατάσταση αυτή έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία προβλημάτων υπερσυγκέντρωσης από τη μια και ερήμωσης από την άλλη, διαμορφώνοντας το πλαίσιο μιας ανισόρροπης ανάπτυξης (Μπεριάτος Ηλίας 1992).

3.2.10.3 Παρεμβάσεις στον τομέα του αστικού σχεδιασμού και της διαχείρισης

Οι παρεμβάσεις στον τομέα αυτό, διαρθρώνονται σε 12 επιμέρους σχέδια. Το αντικείμενό τους ως επί το πλείστον σχετίζεται με θέματα σχεδιασμού αλλά και άλλων ζητημάτων του αστικού χώρου, ενώ αφορά στη συνεργασία ανάμεσα σε πόλεις που παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά.

Πίνακας 3.2.11: Σχεδιασμός και διαχείριση του αστικού χώρου

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Recite I: Ευρωπαϊκό παρατηρητήριο πόλεων	Αστική διαχείριση	1.800.000	900.000
2	Recite I: Στρατηγική των πόλεων μεσαίου μεγέθους	Στρατηγικός σχεδιασμός	2.700.000	1.760.000
3	Recite I: Επιτροπή πόλεων μεσαίου μεγέθους	Ποικιλία θεμάτων	1.108.000	554.000
4	Recite I: Eurocities	Ποικιλία θεμάτων	1.000.000	500.000
5	Pacte: Δίκτυο αρχαιότερων ευρωπαϊκών πόλεων	Ποικιλία θεμάτων	200.000	120.000
6	Pacte: Eurohistorical cities	Σχεδιασμός	180.000	108.000
7	Recite I: Quartiers en Crise	Ποικιλία θεμάτων	1.200.000	700.000
8	Pacte	Περιθωριοποιημένες περιοχές	150.000	101.250
9	Ecos-Ouverture I: Med Cartesio	Διαχείριση αστικών υπηρεσιών	500.000	300.000
10	Pacte	Αναπαλαίωση κτιρίων	145.000	108.750
11	Pacte	Σχεδιασμός φιλικότερος προς τα παιδιά	62.640	39.395
12	Pacte	Εισαγωγή GIS	150.000	90.000
13	Σύνολο		9.195.640	5.281.395

1. Recite I: Ευρωπαϊκό παρατηρητήριο πόλεων (European urban observatory)

Το πλαίσιο ανάπτυξης του σχεδίου, ήταν η διαπίστωση μιας στασιμότητας στα αστικά δεδομένα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ένας χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης και χρήσης καινοτομιών από τις τοπικές αρχές. Τρία ήταν τα βασικά επιχειρήματα που συντέλεσαν στην υιοθέτηση του σχεδίου:

- η ανάγκη των τοπικών και περιφερειακών αρχών να αποκτήσουν πρόσβαση σε απλά και φιλικά προς τον χρήστη πληροφοριακά εργαλεία, προκειμένου να βοηθηθούν στην καθημερινή λήψη των αποφάσεων,
- η ανάγκη των αστικών διαχειριστών να μάθουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα, μέσα από την αντιπαράθεσή τους με άλλες πόλεις, και
- τα αναμενόμενα οφέλη για τις πόλεις από την ανταλλαγή των εμπειριών τους, την ανάπτυξη κοινών λύσεων στα κοινά τους προβλήματα και την μεταφορά τεχνολογίας.

Από την ελληνική πλευρά συμμετείχε η πόλη της Αθήνας ενώ το σχέδιο διήρκησε για τρία χρόνια (από 1-1-1992 ως 31-12-1994) καθώς επίσης του επιδόθηκε μια επιπλέον παράταση έξι μηνών .

Αντικείμενο του σχεδίου ήταν η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων και ενός συστήματος για την υποβοήθηση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, τα οποία θα χρησιμοποιούνταν από τα συμμετέχοντα μέλη, προκειμένου να βοηθηθούν στην ανάληψη αποφάσεων συντελώντας συγχρόνως στην ενίσχυση του ρόλου των αστικών κέντρων στα πλαίσια των περιφερειών τους. Το σύστημα που σχεδιάστηκε αφορούσε την επεξεργασία αριθμητικών δεδομένων, γραφημάτων, χαρτών και κειμένου, στοιχεία που είναι απαραίτητα για τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των αστικών πολιτικών και την μετάδοση των εμπειριών.

Μετά την ολοκλήρωση του σχεδίου, πολλές από τις δραστηριότητες που ξεκίνησαν στα πλαίσια του συνεχίζονται ενώ αναπτύσσονται και νέες. Επιθυμία των μελών είναι η επέκταση του δικτύου, προκειμένου να αυξηθεί ο αριθμός των συμμετεχόντων πόλεων, καθώς επίσης και πραγματοποίηση κάποιων αλλαγών για την βελτιστοποίηση της αποτελεσματικότητάς του.

2. *Recite I: Στρατηγική πόλεων μεσαίου μεγέθους (Strategy for medium-sized cities)*

Η υιοθέτηση του σχεδίου, αποτελεί απόρροια της πεποίθησης ότι οι πόλεις μεσαίου μεγέθους πρέπει να αναπτύξουν συγκεκριμένα πλεονεκτήματα προκειμένου να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους και τον συμπληρωματικό τους ρόλο απέναντι στις μεγαλύτερες πόλεις. Το σχέδιο διήρκησε τέσσερα χρόνια, ξεκίνησε την 1-1-1991 και τελείωσε την 31-12-1994. Η ελληνική συμμετοχή περιελάμβανε τις πόλεις της Θέρμης και της Λαμίας.

Στόχος του σχεδίου ήταν η ενίσχυση των εταίρων προκειμένου να καταρτίσουν στρατηγικά σχέδια ανάπτυξης, βασισμένα στην μεταξύ τους ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας με ιδιαίτερη επικέντρωση στην ανάπτυξη πρακτικών μεθοδολογιών. Οι δραστηριότητες που αναλήφθηκαν κατά τη διάρκεια του σχεδίου διαρθρώνονται γύρω από τρία θέματα:

* ανάπτυξη και ολοκλήρωση στρατηγικών σχεδίων ανάπτυξης,

- * εκπόνηση τεσσάρων μελετών πάνω σε θέματα που αφορούν στις πόλεις: συνεργασία μεταξύ τοπικών αρχών - ιδιωτικού τομέα, βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος, επεξεργασία στερεών αποβλήτων και γηρασμένος πληθυσμός, και
- * δράσεις υποστήριξης όπως: η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού κέντρου για την ανάπτυξη του αστικού σχεδιασμού, σχεδιασμός και έκδοση φυλλαδίων, οργάνωση συνεδρίων για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων των εργασιών και τέλος η έκδοση και διάθεση ενός μεθοδολογικού οδηγού για τον στρατηγικό σχεδιασμό στις πόλεις μεσαίου μεγέθους.

Στα μελλοντικά σχέδια των συμμετεχόντων χωρών ανήκει η δημιουργία ενός νέου σχεδίου που θα περιλαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό πόλεων μεσαίου μεγέθους, εντός και εκτός της Ε.Ε. Επίσης, πολλά υποπρογράμματα του σχεδίου συνεχίζουν τις δραστηριότητές τους.

3. *Recite I: Επιτροπή πόλεων μεσαίου μεγέθους (Commision des villes)*

Η ανάπτυξη του δικτύου είχε σαν σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ πόλεων μεσαίου μεγέθους πάνω σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία του CEMR κατά τη διάρκεια συνεδρίου που διεξήχθη στην Καλαμαριά το 1990. Στο δίκτυο συμμετείχε ένας πολύ μεγάλος αριθμός πόλεων, μεταξύ των οποίων η Καλαμαριά, η Λαμία και η Θέρμη από ελληνικής πλευράς. Η διάρκειά του ήταν ενός χρόνου (από 1-1-1991 ως 31-12-1991)

Οι τομείς δράσεις που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια του δικτύου αφορούσαν:

- * ενίσχυση ενδογενούς ανθρώπινου δυναμικού, ειδικότερα σε θέματα απασχόλησης με την ανάπτυξη προγραμμάτων κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης με την ανάπτυξη κοινωνικού τουρισμού και ειδικών ιδρυμάτων επανένταξης,
- * ανάπτυξη αστικού σχεδιασμού με την χρήση νέων τεχνολογιών πληροφορικής για τη διαχείριση και τον έλεγχο των αστικών υπηρεσιών,
- * χρήση νέων τεχνολογιών σαν εργαλείο οικονομικής επέκτασης της πόλης,
- * μελέτη στρατηγικών ανάπτυξης των μικρομεσαίων πόλεων στη δεκαετία του '90, και

- * αστική ανανέωση στα ιστορικά κέντρα των πόλεων με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Το δίκτυο δεν υφίσταται πλέον αλλά η λειτουργία του αποτέλεσε έναυσμα για την ανάπτυξη δύο νέων δικτύων (Idee και Strategies des villes).

4. Recite I: Eurocities

Το δίκτυο αναπτύχθηκε με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων μέσω ανταλλαγής πληροφοριών και από κοινού υλοποίηση πιλοτικών προγραμμάτων. Η πρόταση για τη δημιουργία του προήλθε από το επονομαζόμενο "Eurocity movement", το οποίο αποτελεί ένα πολιτικό κίνημα, που αποσκοπεί στην ενίσχυση των πόλεων ως κέντρων κοινωνικής, πολιτιστικής και τεχνικής καινοτομίας. Η ελληνική πλευρά συμμετείχε με τις πόλεις της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Το σχέδιο διήρκηκε για ένα χρόνο (1-1-1991 ως 31-12-1991) και διαρθρώθηκε σε τρία υποπρογράμματα:

- * ανάπτυξη συστημάτων πληροφορικής, με την ανταλλαγή ιδεών πάνω στην χρήση τους από τον δημόσιο τομέα και τη διερεύνηση πιθανών εφαρμογών τους,
- * ενίσχυση τοπικών και περιφερειακών αρχών, για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, και
- * ανάπτυξη κατάλληλων μηχανισμών για την ενίσχυση των επιχειρήσεων.

Μετά την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου σχεδίου, το δίκτυο έχει πλέον μετατραπεί σε έναν ανεξάρτητο οργανισμό, ο οποίος αυτοχρηματοδοτείται από τα μέλη του, τα οποία εκτείνονται και εκτός των ορίων της Ε.Ε. Στα πλαίσια του οργανισμού αυτού έχουν πλέον δημιουργηθεί έξι επιτροπές που ασχολούνται με τα βασικά θέματα που αφορούν τις πόλεις: τεχνική συνεργασία, κοινωνικές υποθέσεις, περιβάλλον, μεταφορές, οικονομική ανάπτυξη και αστική αναβάθμιση.

5.. Pacte: Δίκτυο αρχαιότερων ευρωπαϊκών πόλεων

Το σχέδιο αφορά τη συνεργασία των αρχαιότερων πόλεων 10 ευρωπαϊκών χωρών. Την ελληνική συμμετοχή αποτέλεσε η πόλη του Άργους, η οποία συγχρόνως διαδραμάτισε και το ρόλο του συντονιστή. Σκοπός του σχεδίου ήταν η δημιουργία

ενός δικτύου συνεργασίας πάνω σε θέματα αρχαιολογικής έρευνας και αστικού σχεδιασμού προκειμένου να επιτευχθεί η ενσωμάτωση των αρχαίων μνημείων στον αστικό ιστό καθώς και η τουριστική ανάπτυξη των περιοχών. Ειδικότερες δράσεις που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του σχεδίου αφορούσαν στη διεξαγωγή συνεδρίων, ανταλλαγής ειδικών καθώς και η έκδοση ενός ειδικού οδηγού που θα περιλαμβάνει όλα τα αξιοθέατα των συμμετεχόντων πόλεων.

6. Pacte: Eurohistorical cities

Στο σχέδιο συμμετείχαν σημαντικές ιστορικές πόλεις της Ε.Ε, μεταξύ των οποίων η Κέρκυρα -κατέχοντας παράλληλα το ρόλο του συντονιστή- και το Ναύπλιο. Αντικείμενο του σχεδίου ήταν ο στρατηγικός σχεδιασμός των πόλεων αυτών έτσι ώστε να διατηρείται και να αναβαθμίζεται το ιστορικό τους κέντρο στα πλαίσια ενός ευρύτερου κοινωνικο-οικονομικού σχεδίου ανάπτυξης. Αναλύθηκαν επιπλέον σχετικά θεσμικά, οικονομικά και αρχιτεκτονικά ζητήματα. Σαν αποτέλεσμα της δράσης αυτής, κάθε πόλη υιοθέτησε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση σχεδιασμού και διαχείρισης του ιστορικού της κέντρου.

7. Recite I: Quartiers en crise

Το δίκτυο ξεκίνησε το 1989 στα πλαίσια του προγράμματος ανταλλαγής εμπειριών για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ ευρωπαϊκών πόλεων που πειραματιζόταν σε ολοκληρωμένες προσεγγίσεις αστικής ανάπτυξης. Στη συνέχεια λειτούργησε υπό την χρηματοδότηση του Recite από την 1-1-1991 ως την 31-12-1993 (ενώ το δόθηκε παράταση ενός χρόνου). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, έφερε σε επαφή 25 πόλεις (μεταξύ των οποίων η Αθήνα και Θεσσαλονίκη) με κοινά προβλήματα ανεργίας, κακής ποιότητας κατοικίας, εγκληματικότητας, ναρκωτικών και ανεπάρκειας δημόσιων υπηρεσιών. Για την αντιμετώπιση των καταστάσεων αυτών, στα πλαίσια του δικτύου αναλήφθηκε μια πρωτοβουλία ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης που συνδύαζε κοινωνικά, εκπαιδευτικά και περιβαλλοντικά μέτρα με έμφαση στην κατάρτιση και την απασχόληση.

Σκοπός του δικτύου ήταν να επιτρέψει στις πόλεις αλλά και τους εκπροσώπους των μεμονωμένων γειτονιών να συναντηθούν και να ανταλλάξουν

εμπειρίες, έτσι ώστε να αναπτύξουν τις δικές τους πρωτοβουλίες. Τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε το δίκτυο αφορούσαν: τομείς της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης, ανθρώπινους πόρους, πολιτιστική ανάπτυξη και την ανάπλαση αστικών κέντρων και περιοχών κατοικίας.

Το 1994, μετά την περάτωση του σχεδίου, το δίκτυο εντάχθηκε για ένα χρόνο στην κοινοτική πρωτοβουλία Horizon. Για την νέα προγραμματική περίοδο, οι συμμετέχουσες πόλεις αναπτύσσουν τις δραστηριότητες τους γύρω από τρία θέματα: οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση, ανθρώπινοι πόροι και πολιτιστική ανάπτυξη και τέλος ανάπλαση αστικών κέντρων. Επιπλέον, το δίκτυο βοήθησε τα μέλη του να προετοιμαστούν για την νέα κοινοτική πρωτοβουλία Urban.

8. Pacte: Περιθωριοποιημένες περιοχές

Στο σχέδιο συμμετείχαν περιοχές που είναι χωροθετημένες στα όρια μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων παρουσιάζοντας συγχρόνως χαρακτηριστικά περιθωριοποίησης. Συντονιστής του σχεδίου ήταν η Πολίχνη Θεσσαλονίκης. Σκοπός του σχεδίου ήταν η ανάπτυξη ενός δικτύου πόλεων προκειμένου να καταστεί δυνατή η σύγκριση των αντιμετωπιζόμενων σε κάθε περίπτωση προβλημάτων καθώς και η διερεύνηση πιθανών λύσεών τους. Επίσης, επιδιώχθηκε η ευαισθητοποίηση των πολιτών των περιοχών αυτών προκειμένου να ενημερωθούν ουσιαστικά πάνω στο θέμα.

9. Ecos-Ouverture I: Med Cartesio

Η δράση των εταίρων εστιάστηκε σε θέματα που αφορούν τη διαχείριση και ανάπτυξη των αστικών υπηρεσιών. Στο σχέδιο συμμετείχε από ελληνικής πλευράς η ΤΕΔΚ Κρήτης, ενώ οι υπόλοιποι εταίροι ανήκαν στις χώρες της Ιταλίας, Πορτογαλίας αλλά και της Τυνησίας.

10. Pacte: Αναπαλαίωση κτιρίων

Το αντικείμενο του σχεδίου αφορούσε την αναπαλαίωση παραδοσιακών κτισμάτων με τη χρήση οικολογικών μεθόδων. Το ρόλο του συντονιστή έπαιξε η πόλη της Ξάνθης. Επιδίωξη των εταίρων ήταν η ανταλλαγή εμπειριών πάνω στον τομέα της “οικολογικής” αναπαλαίωσης των κτιρίων. Καταβλήθηκαν ακόμη

προσπάθειες για την ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών και για την προώθηση της χρήσης περιβαλλοντικά φιλικά μεθόδων. Επιπλέον, εξετάστηκαν θέματα σχετικά με τη διατήρηση, διάσωση, ανάπτυξη και δημοσιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

11. Pacte: Σχεδιασμός φιλικότερος προς τα παιδιά

Αντικείμενο του σχεδίου ήταν η δημιουργία ενός αστικού περιβάλλοντος, φιλικότερου προς τα παιδιά. Το συντονισμό ανέλαβε ο δήμος της Νεάπολης. Σκοπός της προσπάθειας των συμμετεχόντων περιοχών ήταν η δημιουργία ενός προσχεδίου πολιτικής για ένα φιλικό προς τα παιδιά αστικό περιβάλλον, έτσι ώστε να είναι εφαρμόσιμη σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Στην διαδικασία αυτή, σημαντική ήταν η συνεισφορά των συμπερασμάτων του διεθνούς συνεδρίου "Building Identities" πάνω στη σχέση μεταξύ παιδιών και αστικού κοινόχρηστου χώρου, τα οποία όμως επεκτάθηκαν πέρα από το επίπεδο των παιδικών χαρών σε συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής.

12. Pacte: Εισαγωγή GIS

Θέμα του σχεδίου ήταν η εισαγωγή της τεχνολογίας των συστημάτων γεωγραφικών πληροφοριών (GIS) στον σχεδιασμό της αστικής ανάπτυξης. Σημαντική ήταν η συμμετοχή της ελληνικής πλευράς. Πιο συγκεκριμένα συμμετείχαν: τα Ιωάννινα -ο συντονιστής του σχεδίου-, η Αγία Παρασκευή, η Άρτα, η Καρδίτσα, η Κοζάνη, η Λεβαδιά, η Πρέβεζα και η Ρόδος. Ειδικότερο αντικείμενο του σχεδίου ήταν η εισαγωγή των κοινών συστημάτων γεωγραφικών πληροφοριών στις μεγαλύτερες πόλεις 7 ελληνικών νομών μέσω της συνεργασίας και μεταφοράς τεχνογνωσίας και εμπειριών από τους εταίρους της Γερμανίας και της Ισπανίας, που συμμετείχαν επίσης στο σχέδιο.

3.2.12 Περιβάλλον - Ποιότητα ζωής

3.2.12.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής βιομηχανίας κατά τη διάρκεια ενός αιώνα (1860-1960) εκδηλώθηκε με πολύ έντονους ρυθμούς, χωρίς όμως να ληφθούν καθόλου υπόψη οι οικολογικές συνέπειες της διαδικασίας αυτής. Και ενώ η φθορά του περιβάλλοντος συνεχιζόταν όλο αυτό το διάστημα, πήρε επικίνδυνες διαστάσεις μόνο στη δεκαετία του '60 και '70 δεχόμενη της επιδράσεις: της επιταχυνόμενης αστικοποίησης, της ταχείας οικονομικής ανάπτυξης και της αλόγιστης χρήσης νέων τεχνικών και προϊόντων προερχόμενων από το πετρέλαιο. Διαπιστώθηκε τότε ότι η οικονομική ανάπτυξη βρισκόταν αντιμέτωπη με την απειλή μιας ενδεχόμενης έλλειψης μη ανανεώσιμων πόρων, την καταστροφή ορισμένων τόπων αλλά και την εξέγερση μεγάλων κοινωνικών στρωμάτων. Η Ε.Ε επιδιώκοντας να αναλάβει ουσιαστικό ρόλο, υιοθέτησε μια πολιτική που αφορά: στη διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, στην προστασία της υγείας, στη συνετή και ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων καθώς και στην προώθηση σε διεθνές επίπεδο μέτρων για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων.

3.2.12.2 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Η ευπάθεια του περιβάλλοντος αποτελεί χαρακτηριστικό της ευρύτερης μεσογειακής περιοχής στην οποία εντάσσεται η χώρα. Ο συνδυασμός του ασταθούς εδάφους και του ξηρού κλίματος, δημιουργεί μια επισφαλή ισορροπία, η οποία δέχεται επίσης της επιδράσεις παραγόντων που σχετίζονται με την υπερβολική αγροτική εκμετάλλευση, την εγκατάλειψη της γεωργίας, την βίαιη μαζική επίθεση της απρογραμματίστης τουριστικής ανάπτυξης αλλά την επέκταση της αυθαίρετης δόμησης. Σήμερα το περιβάλλον υποφέρει από τις συνέπειες μιας παρατεταμένης περιόδου εγκατάλειψης, απαιτώντας επείγουσες πρωτοβουλίες για την προστασία του.

Ιδιαίτερο πρόβλημα διαπιστώνεται όσον αφορά τη διαθεσιμότητα του νερού, οπότε και ο προγραμματισμός της χρήσης του καθίσταται αναγκαίος. Επιπλέον, η αναγκαιότητα της παρέμβασης στο επίπεδο της διαχείρισης της χρήσης του επιτείνεται από την παρουσίαση συγκρούσεων κατά τα τελευταία χρόνια ανάμεσα στην ύδρευση, στην άρδευση και τη βιομηχανική χρήση. Επίσης, θα πρέπει να

τονισθεί το πρόβλημα της ρύπανσης των υδάτων και θαλασσών που προκαλείται όχι μόνο από εγχώριες αλλά και από εξωτερικές πηγές μόλυνσης

3.2.12.3 Παρεμβάσεις στον τομέα του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής

Στον τομέα αυτό, οι παρεμβάσεις οργανώνονται σε 23 επιμέρους σχέδια (το μεγαλύτερο αριθμό από όλους τους άλλους τομείς). Το αντικείμενό τους σχετίζεται με θέματα προστασίας του περιβάλλοντος γενικά, ενώ πολλά εξειδικεύονται στην προστασία των επιμέρους στοιχείων του. Ακόμη, κάποια σχέδια αφορούν στον εκσυγχρονισμό και στην βελτίωση υπηρεσιών που σχετίζονται με την ποιότητα της ζωής.

Πίνακας 3.2.12: Περιβάλλον - Ποιότητα ζωής

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 5: Ποιότητα ζωής - Περιβάλλον	Διαχείριση - προστασία περιβάλλοντος	14.000.000	10.500.000
2	Recite I: Environet	Σχεδιασμός - Προστασία	5.200.000	3.000.000
3	Ecos-Ouverture I: Green action II	Προστασία	385.000	231.000
4	Ecos-Ouverture I: Medwood Islands	Προστασία	490.850	294.510
5	Pacte	Περιβαλλοντική προστασία	133.000	79.800
6	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 3:Ανάπτυξη αγροτικού χώρου	Διαχείριση - προστασία δασών	5.200.000	3.640.000
7	Pacte: Fire	Προστασία δασών από πυρκαγιές	121.140	71.473
8	Pacte	Προστασία ακτογραμμών	133.000	79.800
9	Pacte	Θαλάσσια πάρκα	38.500	23.310
10	Pacte	Υδάτινοι πόροι	133.400	100.000
11	Pacte	Προστασία επιφανειακών υδάτων	154.000	92.400

συνέχεια στην επόμενη σελίδα

συνέχεια από προηγούμενη σελίδα

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
12	Recite I: Ecowat	Διαχείριση υδάτινων πόρων	1.900.000	1.100.000
13	Pacte	Πηγές μεταλικού νερού	82.045	41.023
14	Pacte	Ατμοσφαιρική ρύπανση	115.000	66.700
15	Pacte	Ανακύκλωση	82.000	41.000
16	Pacte	Ανακύκλωση-διάθεση απορριμμάτων	150.000	90.000
17	Pacte	Στερεά απόβλητα	179.300	107.580
18	Pacte	Διαχείριση υγρών αποβλήτων	106.932	63.608
19	Interreg I: Υποπρόγραμμα 2: Αξιοποίηση ενδογενούς δυναμικού	Περιβάλλον	1.444.733	1.083.550
20	Ecos-Ouverture I: Envibase	Δημιουργία βάσης δεδομένων	460.000	231.000
21	Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 5: Ποιότητα ζωής - Περιβάλλον	Υγεία	13.000.000	9.100.000
22	Pacte	Υγεία	121.932	74.695
23	Pacte	Συνεργασία υπηρεσιών εκτάκτου ανάγκης	150.000	90.000
24	Σύνολο		43.780.832	30.201.449

1. Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Διαχείριση - προστασία περιβάλλοντος

Η δράση επικεντρώνεται στη συστηματική παρακολούθηση, πρόληψη και καταστολή της ρύπανσης που παρατηρείται στο περιβάλλον των παραμεθόριων περιοχών, με την ανάπτυξη διασυνοριακής συνεργασίας καθώς και στο ζήτημα των παρεμβάσεων σε ευαίσθητα οικοσυστήματα. Έπειτα από σειρά διεργασιών στις οποίες συμμετείχαν οι εμπλεκόμενοι φορείς, ορίστηκαν οι ακόλουθοι άξονες προτεραιότητας:

- * παρακολούθηση ρύπανσης και διαχείριση κοινών εσωτερικών υδάτων,
- * παρακολούθηση προερχόμενης από διασυνοριακή μεταφορά εναέριας ρύπανσης,

- * μέτρηση ρύπων θαλάσσιων περιοχών καθώς και μέτρα πρόληψης και καταστολής τους, και
- * προστασία και διαχείριση των ευαίσθητων οικοσυστημάτων στο τόξο Θράκη - Αιγαίο - Κύπρος.

Προκειμένου να επιτευχθεί η επιτυχής υλοποίηση της δράσης ορίζονται ως υπεύθυνοι ένα σύνολο φορέων: ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΚΘΕ, ΥΒΕΤ, Νομαρχίες, ΙΓΜΕ, ΥΠ. ΑΙΓΑΙΟΥ και ΥΕΝ.

2. *Recite I: Environet*

Το δίκτυο αναπτύχθηκε σε αναγνώριση της αυξανόμενης σημασίας των θεμάτων της υγείας και του περιβάλλοντος για τις πόλεις. Ανάμεσα στους συμμετέχοντες ήταν και η Πάτρα ενώ η υλοποίηση του σχεδίου διήρκησε από την 1-1-1992 ως την 30-6-1995 (με επιπλέον παράταση 6 μηνών).

Οι δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν αφορούσαν στη μεταφορά τεχνογνωσίας σε θέματα δημόσιας διοίκησης, αστικού σχεδιασμού και περιβαλλοντικής προστασίας. Για την αποτελεσματικότερη υλοποίησή τους ιδρύθηκαν πέντε κέντρα (Environcentres), τα οποία έπαιξαν συγχρόνως το ρόλο του μεσολαβητή ανάμεσα στους πολίτες, στο δημόσιο τομέα και στις συμμετέχουσες πόλεις. Επίσης, επεδίωξαν να συνδράμουν στη βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας, των οικονομικών επιδόσεων και της διοικητικής αποτελεσματικότητας. Τέλος, ήταν υπεύθυνα για την διαχείριση των τριών υποπρογραμμάτων:

- * σχέδιο για το περιβάλλον (διαχείριση απορριμμάτων, σύστημα υπονόμων κ.λ.π.),
- * κατάρτιση στη δημόσια διοίκηση (διαχείριση περιβαλλοντικών και υγειονομικών υπηρεσιών, κατάρτιση σε θέματα διαχείρισης κ.λ.π), και
- * σχέδιο για την υγεία (ομάδες αυτο-βοήθειας, δίκτυα γειτονιών, περιορισμός της χρήσης φαρμάκων)

Τα κέντρα που δημιουργήθηκαν κατά την εξέλιξη του σχεδίου συνεχίζουν τη δραστηριότητά τους και μετά τη λήξη του, παρέχοντας τις απαραίτητες προϋποθέσεις για περαιτέρω συνεργασία. Επίσης, πολλές πόλεις, σαν αποτέλεσμα της συμμετοχής τους στο σχέδιο, έχουν ενταχθεί πλέον σε νέα δίκτυα που ασχολούνται κατά κύριο λόγο με θέματα υγείας.

3. *Ecos-Ouverture I: Green action II*

Στη βάση των αποτελεσμάτων του σχεδίου που προηγήθηκε (Green action I), το παρόν σχέδιο επεδίωξε τη διερεύνηση των δυνατοτήτων υλοποίησης των περιβαλλοντικών σχεδίων δράσης με την υπερπήδηση των χρηματοδοτικών, διαχειριστικών και οργανωτικών εμποδίων. Παράλληλα, οργανώθηκαν εκπαιδευτικά σεμινάρια πάνω στο θέμα του περιβαλλοντικού σχεδιασμού. Ο δήμος της Σταυρούπολης εκπροσώπησε την Ελλάδα στο συγκεκριμένο σχέδιο. Συμμετείχαν ακόμη δήμοι από την Αγγλία, την Ισπανία καθώς και τη Σλοβακία και τη Σερβία.

4. *Ecos-Ouverture I: Medwood Islands*

Οι δράσεις που αναλήφθηκαν στα πλαίσια του σχεδίου αφορούσαν σε θέματα περιβαλλοντικής βελτίωσης και προστασίας. Η περιφέρεια της Κρήτης αποτέλεσε την ελληνική συμμετοχή στο σχέδιο. Ακόμη, συμμετείχαν εταίροι από την Γαλλία, την Ιταλία, τη Μάλτα και την Κύπρο.

5. *Pacte: Περιβαλλοντική προστασία*

Αντικείμενο του σχεδίου ήταν η περιβαλλοντική προστασία. Η πόλη των Τρικάλων κατείχε το ρόλο του συντονιστή του σχεδίου, ενώ ακόμη συμμετείχαν από ελληνικής πλευράς η πόλη της Σκύδρας και της Λεβαδιάς. Ειδικότερα, οι ενέργειες που αναλήφθηκαν αφορούσαν στην καταπολέμηση της βιομηχανικής μόλυνσης των ποταμών που βρίσκονται πλησίον μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων.

6. *Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Διαχείριση - αξιοποίηση δασών*

Αντικείμενο της δράσης αυτής αποτελεί η διαχείριση και αξιοποίηση του δασικού πλούτου των βόρειων παραμεθόριων ελληνικών περιοχών. Δύο είναι τα έργα που εντάσσονται σ' αυτή:

- * η προστασία των δασών της περιοχής από τις πυρκαγιές, με την παράλληλη λήψη μέτρων για την προστασία του εδάφους, και
- * η αγροτουριστική αξιοποίηση των δασών (ιδιαίτερα αυτού που βρίσκεται στο Φραχτό Δράμας).

7. *Pacte: Fire*

Θέμα του σχεδίου αποτέλεσε η δασική πυροπροστασία. Το ρόλο του συντονιστή κατείχαν τα νησιά του Ιονίου. Ειδικότερο αντικείμενο αποτέλεσε η ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας πάνω στις καταλληλότερες μεθόδους διαχείρισης και προστασίας των δασικών εκτάσεων, κατά κύριο λόγο απέναντι στον κίνδυνο των πυρκαγιών.

8. *Pacte: Προστασία ακτογραμμών*

Θέμα του σχεδίου ήταν η οικονομική ανάπτυξη και η περιβαλλοντική προστασία των παράκτιων περιοχών. Η πόλη του Κιάτου είχε το ρόλο του συντονιστή ενώ επίσης συμμετείχε και η πόλη του Αιγίου. Ειδικότερα, εξετάστηκαν τα ακόλουθα ζητήματα:

- * έλεγχος των αστικών υγρών λυμάτων που καταλήγουν στη θάλασσα,
- * πρόληψη της διάβρωσης των ακτογραμμών,
- * έλεγχος των αγροτικών δραστηριοτήτων (λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων) κατά μήκος των ακτογραμμών και ανάπτυξη εναλλακτικών μεθόδων καλλιέργειας, και
- * διερεύνηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των ακτογραμμών.

9. *Pacte: Θαλάσσια πάρκα*

Η δράση του σχεδίου επικεντρώθηκε σε ενέργειες που αφορούν τα θαλάσσια πάρκα. Το συντονισμό ανέλαβε η ΤΕΔΚ της Ζακύνθου ενώ ακόμη συμμετείχε και ο νομός Μαγνησίας. Επιδιώχθηκε κυρίως η ανταλλαγή εμπειριών όσον αφορά τα ακολουθούμενα μοντέλα διαχείρισης των φυσικών πάρκων καθώς επίσης και το ρόλο που διαδραματίζουν στη διαδικασία αυτή οι διάφοροι τοπικοί και εθνικοί οργανισμοί (όπως τοπικές αρχές και ενώσεις, οικολογικά ινστιτούτα και υπουργεία). Επίσης, στις δράσεις που υλοποιήθηκαν περιλαμβάνεται η διεξαγωγή σεμιναρίων από τους νότιους εταίρους του σχεδίου πάνω σε ειδικά θέματα καθώς επίσης και η ανταλλαγή εξειδικευμένου προσωπικού. Τέλος, σχεδιάστηκε ένα πιλοτικό πρόγραμμα για την επανεισαγωγή και προστασία απειλούμενων ειδών χελώνας.

10. Pacte: Υδάτινοι πόροι

Το σχέδιο εστιάστηκε σε θέματα που άπτονται της διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Αφορούσε στη συνεργασία μεταξύ περιοχών της Ε.Ε που παρουσιάζουν παρόμοια προβλήματα, κυρίως λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, κυρίως νησιωτικών και παράκτιων. Συντονιστής του σχεδίου ήταν η Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ), ενώ από την ελληνική πλευρά συμμετείχαν ακόμη η πόλη των Χανίων, της Χίου καθώς η Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ) Χαλκιδικής.

Τα βασικά θέματα στα οποία επικεντρώθηκαν οι εργασίες του σχεδίου, αφορούσαν:

- * στην έλλειψη του νερού τόσο για κατανάλωση όσο και για άρδευση,
- * στη μείωση του κόστους για την άντληση και διανομή του νερού,
- * στην επεξεργασία του νερού, αφαλάτωση και απολύμανση,
- * στη διερεύνηση μεθόδων προκειμένου η διαχείριση των αποθεμάτων του νερού να γίνεται κατά ένα λογικό και φιλικό προς το περιβάλλον τρόπο, και
- * στα ενεργειακά αποθέματα.

11. Pacte: Προστασία επιφανειακών υδάτων

Θέμα του σχεδίου ήταν η προστασία των επιφανειακών υδάτων (λιμνών, ποταμών). Μεγάλο ήταν το ενδιαφέρον που εκδήλωσε η ελληνική πλευρά με αποτέλεσμα να συμμετέχουν στο σχέδιο: η Αναπτυξιακή Εταιρεία ΕΤΑΝΑΜ του Μεσολογγίου -η οποία κατείχε και το ρόλο του συντονιστή-, η ΤΕΔΚ Αιτωλοακαρνανίας, Ημαθίας, Θεσσαλονίκης και Ξάνθης. Αναλυτικότερα, τα ζητήματα που διερευνήθηκαν αφορούσαν στη διατήρηση και προστασία των επιφανειακών υδάτων ως ευαίσθητων οικολογικών συστημάτων που απειλούνται από την άρδευση αλλά και τη μόλυνση, στον εντοπισμό κατάλληλων μεθόδων αντιμετώπισης των προβλημάτων αυτών και, τέλος, στην ευαισθητοποίηση των αρχών.

12. *Recite I: Ecowat*

Το δίκτυο δημιουργήθηκε με σκοπό την βελτίωση και προστασία των υδάτινων πόρων καθώς και την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κατά την διαδικασία της παροχής τους. Απώτερος στόχος ήταν η βελτίωση της διαχείρισης των υδάτινων πόρων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Το σχέδιο διήρκησε από την 1-1-1992 ως την 30-6-1995 (με παράταση 6 μηνών). Η πόλη των Χανίων αποτέλεσε την ελληνική συμμετοχή.

Οι συμμετέχοντες στο δίκτυο οργανώθηκαν σε υποομάδες που αριθμούσαν 2 με 3 μέλη. Κατά τον τρόπο αυτό ήρθαν σε επαφή περιφέρειες με κοινά προβλήματα. Τα θέματα στα οποία εστιάστηκαν οι δράσεις που αναλήφθηκαν από τις ομάδες αφορούσαν ειδικότερα ζητήματα όπως: διαρροές, προστασία της ποιότητας του νερού, αφαλάτωση και τέλος διαχείριση.

Μετά την περάτωση του σχεδίου, τα μέλη του δικτύου αναζητούν οικονομική ενίσχυση για τη συνέχιση των πιλοτικών τους σχεδίων, που έχουν ήδη αρχίσει στα πλαίσια του Ecowat, είτε μέσω ενός νέου δικτύου είτε με την συνδρομή τοπικών παραγόντων. Ακόμη πάντως βρίσκεται υπό διερεύνηση η δυνατότητα υπαγωγής του δικτύου σε κάποιο κοινοτικό πρόγραμμα.

13. *Pacte: Πηγές μεταλλικού νερού*

Το σχέδιο αφορούσε τη συνεργασία μεταξύ περιοχών που ασχολούνται με την εκμετάλλευση πηγών μεταλλικού νερού. Από την ελληνική πλευρά συμμετείχε το Λουτράκι, η Περαχώρα και η Σουρωτή οι οποίες συγχρόνως αποτελούσαν και τους συντονιστές του σχεδίου. Ειδικότερα το σχέδιο αφορούσε στην ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των συμμετεχόντων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης στις ακολουθούμενες μεθόδους διαχείρισης και εκμετάλλευσης των πηγών. Αναλύθηκαν θέματα που αφορούσαν στη προστασία του περιβάλλοντος και στη διαχείριση του χώρου που περιβάλλει τις πηγές. Επίσης, έγινε εξέταση και ανάλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει κάθε εταίρος.

14. Pacte: Ατμοσφαιρική ρύπανση

Το ευρύτερο θέμα στο οποίο εντάσσεται και το συγκεκριμένο σχέδιο αφορά την αστική οικολογία. Το ρόλο του συντονιστή ανέλαβε το Κέντρο Πληροφόρησης και Κατάρτισης για την Τοπική Ανάπτυξη, που εδρεύει στην Αθήνα. Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες ασχολήθηκαν με την ανταλλαγή εμπειριών πάνω σε θέματα που σχετίζονται με την ατμοσφαιρική ρύπανση καθώς επίσης εξετάστηκαν οι ακολουθούμενοι σε κάθε περίπτωση μέθοδοι αντιμετώπισής της.

15. Pacte: Ανακύκλωση

Το σχέδιο ασχολήθηκε με θέματα ανακύκλωσης χαρτιού, γυαλιού και αλουμινίου. Το συντονισμό του ανέλαβε το Νέο Ψυχικό ενώ από ελληνικής πλευράς συμμετείχε ακόμη η Ένωση Κοινοτήτων της Περιφέρειας Αττικής. Σκοπός του σχεδίου ήταν η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ κοινοτήτων της Ε.Ε για την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας προκειμένου να υιοθετηθεί μια κοινή πολιτική ανακύκλωσης αντικείμενο κατασκευασμένων από υλικά όπως γυαλί, χαρτί και αλουμίνιο. Επιπλέον το Νέο Ψυχικό διερεύνησε τη δυνατότητα δημιουργίας ενός μόνιμου πάρκου με σκοπό την ευαισθητοποίηση των παιδιών πάνω στα περιβαλλοντικά ζητήματα.

16. Pacte: Ανακύκλωση - Διάθεση απορριμμάτων

Το σχέδιο ασχολήθηκε με τη διερεύνηση νέων τεχνικών ανακύκλωσης καθώς και με τον σχεδιασμό χωματερών. Η ευρύτερη περιοχή του Πειραιά κατείχε το ρόλο του συντονιστή ενώ συμμετείχε ακόμη και η ΤΕΔΚ Χανίων. Τα ειδικότερα ζητήματα που εξετάστηκαν κατά τη διάρκεια του σχεδίου αφορούσαν:

- * στην επεξεργασία των αστικών λυμάτων,
- * στη χρήση νέων τεχνολογιών προκειμένου να ελαττωθεί η επιβάρυνση που προκαλείται από τις χωματερές τόσο στην κοινωνία όσο και στο περιβάλλον,
- * στον καθαρισμό των χωματερών και την αναβάθμιση των ευρύτερων περιοχών τους, και
- * στη διερεύνηση νέων τεχνολογιών ανακύκλωσης.

17. Pacte: Στερεά απόβλητα

Το θέμα του σχεδίου ήταν η διαχείριση των απορριμμάτων. Η πόλη της Αθήνας κατείχε το ρόλο του συντονιστή. Τα ειδικότερα ζητήματα στα οποία επικεντρώθηκαν οι δραστηριότητες των συμμετεχόντων περιοχών αφορούσαν:

- * στη συλλογή των απορριμμάτων και των καθαρισμό των οδών,
- * στην ανακύκλωση των απορριμμάτων, και
- * στη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και τον έλεγχο των βιομηχανικών αέριων εκπομπών.

18. Pacte: Διαχείριση υγρών αποβλήτων

Το σχέδιο ασχολήθηκε με την διαχείριση και λειτουργία εγκαταστάσεων επεξεργασίας υγρών αποβλήτων. Συντονιστής ήταν η εταιρεία με την επωνυμία “Τέμενος και Πεδιάδα” που εδρεύει στην Αθήνα. Η εταιρεία αυτή, η οποία και διαχειριζόταν ήδη 15 εγκαταστάσεις επεξεργασίας υγρών αποβλήτων πριν ακόμη ξεκινήσει το σχέδιο, είχε σαν σκοπό να επεκτείνει την δραστηριότητά της και σε 20 νέες. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των συμμετεχόντων προκειμένου να αξιολογηθούν οι ακολουθούμενοι μέθοδοι. Ειδικότερα θέματα που συζητήθηκαν αφορούσαν τα λειτουργικά και οργανωτικά προβλήματα καθώς και τις απαιτούμενες τοπικές δομές για την στήριξη των εγκαταστάσεων.

19. Interreg I: Περιβάλλον

Η δράση αυτή περιλαμβάνει έργα με σκοπό την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων σε τουριστικές περιοχές λόγω έλλειψης αποτελεσματικών συστημάτων αποχέτευσης και βιολογικών καθαρισμών. Επίσης, περιλαμβάνει και μια μελέτη ύδρευσης της πόλης και των οικισμών του λεκανοπεδίου των Ιωαννίνων καθώς και εμπλουτισμού της λίμνης.

Τα 5 έργα που εντάχθηκαν στη δράση αυτή, την ευθύνη για την υλοποίηση των οποίων κατείχαν οι ενδιαφερόμενοι ΟΤΑ και το ΥΠΕΧΩΔΕ, παρουσίασαν πλήρη απορρόφηση του προβλεπόμενου προϋπολογισμού κατά το τέταρτο εξάμηνο του 1995.

20. *Ecos-Ouverture I: Envibase*

Ειδικότερο αντικείμενο του σχεδίου αποτέλεσε η ανταλλαγή εμπειριών πάνω σε θέματα που αφορούν τα συστήματα περιβαλλοντικών πληροφοριών (EIS). Στο σχέδιο συμμετείχε η πόλη της Αθήνας. Οι υπόλοιποι εταίροι προερχόταν από τις χώρες της Γερμανίας, της Ιταλίας και της Ρωσίας.

21. *Interreg II - εξωτερικά σύνορα: Υγεία*

Στα πλαίσια της δράσης αυτής επιδιώκεται η βελτίωση των συνθηκών δημόσιας υγείας στις παραμεθόριες περιοχές, σε συνεργασία με τις γειτονικές χώρες. Για το λόγο αυτό και έπειτα από συνεργασία μεταξύ των επιμέρους Νομαρχιών και του Υπουργείου Υγείας καταρτίστηκε ένα σχέδιο δράσης που προβλέπει την δημιουργία τριών Διασυνοριακών Κέντρων Δημόσιας Υγείας, τα οποία και θα αποτελέσουν τους σταθερούς πυρήνες γύρω από τους οποίους θα διαρθρωθεί η διασυνοριακή συνεργασία. Προβλέπεται ακόμη η οργάνωση προγραμμάτων για την επιμόρφωση στελεχών Δημόσιας Υγείας αλλά και για την ενημέρωση του τοπικού πληθυσμού. Τέλος, επιδιώκεται η δημιουργία ενός Ελληνικού και Βαλκανικού Δικτύου επικοινωνίας και συντονισμού των Διασυνοριακών Κέντρων Υγείας. Το Υπουργείο Υγείας και η Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας αναλαμβάνουν από κοινού την υλοποίησης της δράσης.

22. *Pacte: Υγεία*

Η θεματολογία του σχεδίου εντάσσεται στον ευρύτερο τομέα των τοπικών κοινωνικών πολιτικών. Το ρόλο του συντονιστή ανέλαβε η Νίκαια, ενώ ακόμη συμμετείχαν η Δραπετσώνα και το Κερατσίνι. Ειδικότερα, η δράση του σχεδίου αφορούσε την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών πάνω στην υιοθέτηση, διαχείριση, υλοποίηση και αξιολόγηση προγραμμάτων τοπικής κοινωνικής πολιτικής. Σχεδόν το σύνολο των εταίρων συμμετείχε επίσης και στο δίκτυο “Υγιείς Πόλεις”. Σκοπός τους ήταν επομένως η προώθηση και διατήρηση της υγείας στις πόλεις ενώ μακροπρόθεσμα σχεδιαζόταν η δημιουργία ενός μόνιμου δικτύου συνεργασίας τους.

23. Pacte: Συνεργασία υπηρεσιών εκτάκτου ανάγκης

Το θέμα του σχεδίου αφορούσε τη διαχείριση των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης σε συνδυασμό με το σχεδιασμό των υπηρεσιών εκτάκτου ανάγκης. Το ρόλο του συντονιστή είχε η Καλαμάτα, ενώ ακόμη συμμετείχαν: η Αθήνα, η Ιθάκη, η Κεφαλλονιά, ο Πόρος και ο Ελληνικός Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού. Τα θέματα που διερευνήθηκαν κατά τη διάρκεια του σχεδίου αφορούσαν:

- * στη συνεργασία των τοπικών αρχών με διάφορους άλλους οργανισμούς (όπως νοσοκομεία, αστυνομία, εθνικό κράτος και διεθνείς οργανισμούς) όσον αφορά το σχεδιασμό για την αντιμετώπιση περιπτώσεων εκτάκτου ανάγκης,
- * στη βελτίωση των διαχειριστικών και επικοινωνιακών ικανοτήτων του προσωπικού των τοπικών αρχών για την αντιμετώπιση εκτάκτων περιπτώσεων, και
- * στη σύνταξη συγκεκριμένων σχεδίων για την αντιμετώπιση περιπτώσεων εκτάκτου ανάγκης, σε τοπικό επίπεδο.

3.2.13 Συνεργασία ειδικών ομάδων

Στην τελευταία αυτή κατηγορία περιλαμβάνονται σχέδια που αφορούν στη συνεργασία ειδικών ομάδων πάνω σε μια ποικιλία θεμάτων. Οι ομάδες μπορεί να απαρτίζονται από πόλεις, περιφέρειες ή ευρύτερες περιοχές που παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά αλλά και από οργανισμούς κοινού αντικειμένου και δραστηριοτήτων.

Πίνακας 3.2.13: Συνεργασία ειδικών ομάδων

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Pacte: Ορεινές- Ημιορεινές Περιοχές	Ποικιλία θεμάτων	140.000	84.000
2	Pacte: Octopus - παραθαλάσσιες περιοχές	Ποικιλία θεμάτων	150.000	90.000
3	Recite I: Coast	Ποικιλία θεμάτων	3.000.000	1.800.000
4	Recite I: Eurisles	Ποικιλία θεμάτων	2.000.000	1.800.000
5	Recite I: Roncord	Ποικιλία θεμάτων	4.200.000	2.500.000
6	Pacte: Συνεργασία με πόλεις Ανατολικής Ευρώπης	Ποικιλία θεμάτων	111.000	66.600
7	Interreg I: Υποπρόγραμμα 2: Αξιοποίηση ενδογενούς δυναμικού	Διασυνοριακή συνεργασία	12.116.400	10.235.024
8	Interreg II-εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 2: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ενεργοποίησης ενδογενούς δυναμικού	Ποικιλία θεμάτων	35.863.000	18.960.000
9	Recite I: Οργανισμοί Ανάπτυξης	Ποικιλία θεμάτων	600.000	420.000
10	Recite I: Εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια	Ποικιλία θεμάτων	100.000	72.500
11	Recite I: Επιστημονικά κέντρα	Ποικιλία θεμάτων	3.500.000	2.100.000
12	Σύνολο		61.780.400	38.128.124

1. Pacte: Ορεινές - Ημιορεινές περιοχές

Το σχέδιο έφερε σε επαφή ορεινές και ημιορεινές περιοχές της Ε.Ε. Το ρόλο του συντονιστή ανέλαβε η ΤΕΔΚ Ξάνθης ενώ ακόμη συμμετείχε και η ΤΕΔΚ Δράμας. Οι δράσεις του σχεδίου επικεντρώθηκαν σε τρεις θεματικούς άξονες: Οικονομική ανάπτυξη, περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση των συμμετεχόντων περιοχών. Η εμπειρία και οι γνώσεις που διαθέτει κάθε εταίρος πάνω στα παραπάνω θέματα, μέσω της ανάπτυξης ροών πληροφοριών μεταξύ των συμμετεχόντων, θα μεταφερθεί και στους υπόλοιπους. Τα ζητήματα που καλύφθηκαν σχετίζονται με:

- * το ρόλο των τοπικών αρχών στη διαχείριση των περιοχών,

- * τη χρήση της τοπογραφικής τεχνολογίας για την προστασία του περιβάλλοντος, και
- * τη συνεισφορά του κυνηγιού στην περιβαλλοντική προστασία.

2. *Pacte: Octopus*

Το θέμα του σχεδίου αφορούσε την ανάπτυξη των παραθαλάσσιων περιοχών μέσω της προώθησης νέων δραστηριοτήτων. Αρμόδιος για το συντονισμό ήταν ο Άλιμος. Σκοπός των εργασιών του σχεδίου, ήταν η επίτευξη της περαιτέρω οικονομικής και τουριστικής ανάπτυξης των συμμετεχόντων παραθαλάσσιων περιοχών λαμβάνοντας υπόψη εγκαταστάσεις όπως μαρίνες, ενυδρεία, εκθεσιακά κέντρα κ.λ.π καθώς και την επέκτασή τους. Οι εταίροι μέσω της ανταλλαγής των εμπειριών τους επεδίωξαν τον καθορισμό μιας κοινής στρατηγικής για την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη των περιοχών τους.

3. *Recite I: Coast*

Το δίκτυο περιλαμβάνει παραθαλάσσιες -κυρίως τουριστικές- περιοχές οι οποίες επιδιώκουν την επίλυση των κοινών τους οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Στο σχέδιο που ξεκίνησε την 1-1-1992 και περατώθηκε την 31-3-1994 (μετά την αποδοχή μιας τρίμηνης παράτασης), συμμετείχε και η περιοχή του Λουτρακίου.

Για την αποτελεσματικότερη διαχείριση του σχεδίου αναπτύχθηκαν τρία υποπρογράμματα: επαγγελματικής κατάρτισης, ανάπτυξης νέων τουριστικών αγορών και διεύρυνσης της τοπικής οικονομικής βάσης. Έτσι, δόθηκε η δυνατότητα στους εταίρους να επικεντρωθούν σε συγκεκριμένους τομείς ενδιαφέροντός τους. Ευρύτεροι στόχοι του σχεδίου ήταν:

- * Η ανάληψη κοινής δράσης για τον εντοπισμό και την κάλυψη των ειδικών οικονομικών και περιβαλλοντικών αναγκών των παραθαλάσσιων παραθεριστικών περιοχών της Ε.Ε.
- * Η ανάπτυξη των οικονομικών δυνατοτήτων των παραθαλάσσιων περιοχών, μέσω δικτύωσης μεταξύ λιγότερο και περισσότερο ανεπτυγμένων περιφερειών, με την παροχή ευκαιριών για συνεργασία, μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπειριών.

Ειδικότερα, η δράση επικεντρώθηκε:

- * στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και των ευκαιριών για τις ΜΜΕ στις παραθαλάσσιες περιοχές,
- * στη βελτίωση των ευκαιριών του ανθρώπινου δυναμικού, κυρίως για την αντιμετώπιση του προβλήματος της εποχικής απασχόλησης,
- * στην ανάλυση και ανάπτυξη προσεγγίσεων για την διεύρυνση της οικονομικής βάσης, και
- * στην επέκταση της μετάδοσης των εμπειριών και της τεχνογνωσίας και σε άλλες παραθαλάσσιες περιοχές.

Τα μέλη του δικτύου έχουν αποφασίσει την περαιτέρω συνέχιση της συνεργασίας τους με την επέκτασή της και σε άλλες περιφέρειες, ακόμη και εκτός Ε.Ε. Επιδιώκεται επίσης η ίδρυση ενός μη κερδοφόρου οργανισμού, ο οποίος θα ενισχύσει τις δραστηριότητες που θα αναληφθούν από τις συμμετέχουσες περιοχές.

4. Recite I: Eurisles

Το δίκτυο περιλαμβάνει 8 νησιωτικές περιοχές (μεταξύ των οποίων και το Βόρειο Αιγαίο), οι οποίες αν και παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές σε θέματα οικονομίας, υποδομών αλλά και κοινωνικοοικονομικής διάρθρωσης, έχουν σαν κοινά χαρακτηριστικά την απομόνωση και την ανεπάρκεια των φυσικών και ανθρώπινων πόρων. Το σχέδιο ξεκίνησε την 1-1-1992 και ολοκληρώθηκε την 31-12-1995 (εφόσον του δόθηκε παράταση ενός χρόνου)

Βασικός σκοπός του σχεδίου ήταν η δημιουργία ενός εργαλείου λήψης αποφάσεων προσαρμοσμένου στις ειδικές ανάγκες των νησιωτικών περιοχών. Ειδικότερα αντικείμενα αποτέλεσαν:

- * η εγκατάσταση ενός δικτύου πληροφόρησης μεταξύ των συμμετεχόντων περιοχών,
- * η απόκτηση των υλικών και της τεχνολογίας που είναι απαραίτητα για τη διαχείριση και διάδοση των πληροφοριών, και
- * η δημιουργία, στα πλαίσια ενός πιλοτικού σχεδίου, βάσεων δεδομένων πάνω σε θέματα που αφορούν: βασικές πληροφορίες για κάθε νησί (θεσμικά-οικονομικά στοιχεία, κατάλογοι περιφερειακών ινστιτούτων και αρχών, στατιστικά δεδομένα

κ.α) προβλήματα στον τομέα των μεταφορών και τέλος τα επιμέρους φορολογικά τους συστήματα.

Μελλοντικά, οι συμμετέχοντες στο δίκτυο σχεδιάζουν την συνέχιση του σχεδίου και κατά την νέα προγραμματική περίοδο, με την επέκταση του δικτύου σε άλλα νησιά καθώς επίσης και την υιοθέτηση ενός βελτιωμένου θεσμικού πλαισίου για την συνέχιση των δραστηριοτήτων τους.

5. Recite I: Rocnord

Το Rocnord αποτελεί το μόνο διεθνικό σχέδιο που χρηματοδοτείται στα πλαίσια του Recite. Σκοπός του είναι η ενδυνάμωση των δεσμών μεταξύ της Κρήτης (που αποτελεί τον συντονιστή του προγράμματος) με την Βόρειο Jutland της Δανίας, δύο εκ των πλέον απομονωμένων περιφερειών της Ευρώπης. Ειδικότερα, επιδιώκεται η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των τοπικών και περιφερειακών οργανισμών της Κρήτης. Το σχέδιο ξεκίνησε την 1-9-1991 και διήρκησε ως την 31-3-1995 (ενώ παραχωρήθηκε παράταση ενός χρόνου και τριών μηνών).

Η συνεργασία επικεντρώθηκε σε θέματα όπου υπήρχε η δυνατότητα μεταφοράς εμπειριών και τεχνογνωσίας από την Δανία προς την Κρήτη:

- * Περιβάλλον,
- * Ενέργεια,
- * Τεχνολογία αλιείας,
- * Χωροταξικός σχεδιασμός,
- * Τουρισμός,
- * Κοινωνικός τομέας, και τέλος
- * Ειδικά προγράμματα.

Εξειδικεύοντας τους τομείς αυτούς, αναπτύχθηκαν 18 επιμέρους σχέδια. Οι εταίροι προσβλέπουν την συνέχιση της συνεργασίας τους και κατά τη νέα προγραμματική περίοδο, με την επέκταση όμως των συμμετεχόντων μελών και την εισαγωγή νέων τομέων δράσης.

6. Pacte: Συνεργασία με πόλεις της Ανατολικής Ευρώπης

Το αντικείμενο του σχεδίου εντάσσεται στο ευρύτερο θέμα της χάραξης νέων κατευθύνσεων για τις χώρες που ανήκαν στο λεγόμενο “σιδηρούν παραπέτασμα”. Το ρόλο του συντονιστή ανέλαβε η πόλη της Αλεξανδρούπολης. Δύο είναι τα ειδικότερα θέματα στα οποία επικεντρώνεται η δράση του σχεδίου:

- * η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ των πόλεων που βρίσκονται στα όρια του πρώην “σιδηρούν παραπέτασματος”, για την υιοθέτηση σχεδίων που θα λαμβάνουν υπόψη την εκμετάλλευση των νέων ευκαιριών (εμπόριο και μεταφορές) αλλά και την αντιμετώπιση των νέων προβλημάτων (μετανάστευση), και
- * η οικονομική αναδιάρθρωση των πόλεων που είχαν περιοριστεί στο ρόλο των πυλών εισόδου.

7. Interreg I: Διασυνοριακή συνεργασία

Η δράση αυτή περιλαμβάνει διάφορες ενέργειες φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, οι οποίες έχουν σαν στόχο την αξιοποίηση και κινητοποίηση του υφιστάμενου ενδογενούς δυναμικού και τη διεύρυνση των εμπορικών και πολιτιστικών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και των όμορων χωρών της.

Τα 38 έργα που εντάχθηκαν στη δράση αυτή παρουσίασαν κατά το τέταρτο τρίμηνο του 1995, απορρόφηση της τάξης του 114,9% με το ποσό της υπερκάλυψης να ανέρχεται στα 1.800.000 ECU.

8. Interreg II - εσωτερικά σύνορα: Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ενεργοποίησης ενδογενούς δυναμικού

Στόχος της συγκεκριμένης δράσης είναι η βελτίωση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού περιορισμένων γεωγραφικών ενοτήτων ή πληθυσμιακών ομάδων. Ειδικότερες επιδιώξεις αποτελούν:

- * η αξιοποίηση των φυσικών και ανθρωπογενών ιδιαιτεροτήτων των περιοχών,
- * η διατήρηση της παράδοσης και η συγκράτηση του πληθυσμού,
- * η δημιουργία πλέγματος οικονομικών δραστηριοτήτων για την ενίσχυση των τοπικών πόρων, και

- * η ανάδειξη και προβολή των δυνατοτήτων των περιοχών.

9. *Recite I: Οργανισμοί Ανάπτυξης (Development agencies)*

Το δίκτυο, που δημιουργήθηκε με την συμμετοχή 20 αναπτυξιακών εταιρειών (η Αργυρούπολη εκπροσώπησε την ελληνική πλευρά), αποσκοπούσε στην μεταξύ τους ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, στην ανάπτυξη μιας κοινής προσέγγισης σε θέματα κατάρτισης και τέλος στη βελτίωση των χρηματοδοτικών και διαχειριστικών τεχνικών των ΜΜΕ. Αναπτύχθηκε δε με πρωτοβουλία του CEMR, έπειτα από συνεδρίαση που οργανώθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης. Διήρκησε από την 1-4-1991 ως την 31-12 1992 ενώ οι δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν διαρθρώθηκαν γύρω από τέσσερα υποπρογράμματα:

- * Δομή δικτύου (ανταλλαγή πληροφοριών σε σχέση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε μέλους του δικτύου),
- * Δράσεις κατάρτισης (ανταλλαγή προσωπικού μεταξύ των συμμετεχόντων εταιρειών),
- * Κατάρτιση ανωτέρων στελεχών επιχειρήσεων (διεξαγωγή ειδικών σεμιναρίων), και
- * Τεχνικό υποπρόγραμμα (σύνταξη μελετών εφικτότητας για την ίδρυση ενός κέντρου παροχής τεχνικής βοήθειας προς της ΜΜΕ).

Η υλοποίηση του σχεδίου αποτέλεσε την κατάλληλη βάση για την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των αναπτυξιακών εταιρειών. Με την ολοκλήρωσή του, τα μέλη του δικτύου ίδρυσαν τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό EURADA, τον οποίο και αυτοχρηματοδοτούν. Ο οργανισμός ασχολείται κυρίως με την παροχή τεχνικών υπηρεσιών πάνω σ' όλο το φάσμα των θεμάτων που αφορούν τα μέλη του, ενώ με το να τα φέρνει σε επαφή, αποτελεί συγχρόνως ένα μηχανισμό ανάπτυξης σχεδίων, χωρίς ο ίδιος πλέον να συμμετέχει στη διαχείρισή τους.

10. Recite I: Εμπορικά και βιομηχανικά επιμελητήρια (Chambers of commerce and industry)

Το δίκτυο δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία των *Assemblee des Chambres Francaises de Commerce et d'Industrie (ACFI)* και *Irish Business Bureau (IBB)*. Η ιδέα για την δημιουργία του προήλθε από την άποψη πως ενώ στην Ευρώπη υπάρχουν γύρω στα 800 επιμελητήρια, σημαντικός αριθμός από αυτά παρουσιάζουν ελλείψεις σε διοικητικά και χρηματοδοτικά θέματα με αποτέλεσμα να αδυνατούν να επιτελέσουν το έργο τους, που αφορά στην παροχή πληροφοριών, συμβουλών και κατάρτισης. Έτσι, η οργάνωση του δικτύου αποσκοπούσε στην οργάνωση ανταλλαγής εμπειριών για τη βελτίωση των ικανοτήτων των επιμελητηρίων, προκειμένου να συμμετάσχουν στην ανάπτυξη των λιγότερο ευνοημένων περιφερειών. Επιπλέον, επιδιώχθηκε η αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των επιμελητηρίων και των τοπικών και περιφερειακών αρχών. Το σχέδιο διήρκεσε από την 1-1-1992 ως την 31-12-1993. Η ελληνική συμμετοχή περιελάμβανε τα επιμελητήρια της Ρόδου, των Δωδεκανήσων, της Λάρισας και της Αθήνας ενώ συμμετείχε και ένας σημαντικός αριθμός άλλων επιμελητηρίων από την υπόλοιπη Ε.Ε.

Για την επίτευξη των σκοπών του σχεδίου, αναπτύχθηκαν τρία υποπρογράμματα:

- * *ARIST*, με στόχο τη δημιουργία ειδικών μονάδων στο εσωτερικό των επιμελητηρίων για την συγκέντρωση και διάχυση επιστημονικών και τεχνικών πληροφοριών προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των ΜΜΕ,
- * κατάρτιση, με αντικείμενο την μελέτη των αναγκών των επιχειρήσεων και την οργάνωση ειδικών σεμιναρίων που να καλύπτουν τις ανάγκες αυτές, την ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ σχολείων και επιχειρήσεων και τέλος την ανάπτυξη σεμιναρίων επανεκπαίδευσης των ανώτερων στελεχών των επιχειρήσεων,
- * Οικονομικό Παρατηρητήριο, με σκοπό τη δημιουργία βάσης δεδομένων που θα περιλαμβάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των διαφόρων συμμετεχόντων περιφερειών, προκειμένου να διερευνηθούν οι αναπτυξιακές τους δυνατότητες.

Τα μέλη του δικτύου έχουν έκφραση την πρόθεσή τους για συνέχιση των δραστηριοτήτων και μετά τη λήξη του συγκεκριμένου σχεδίου, με την επέκταση του δικτύου και σε άλλες χώρες της Ε.Ε, την επέκταση των σχεδίων και σε άλλους τομείς ενδιαφέροντος και, τέλος, την ένταξη στο δίκτυο οργανισμών περιφερειακής ανάπτυξης που λειτουργούν συγχρόνως με τα επιμελητήρια και ασχολούνται με παρόμοια θέματα.

11. Recite I: Επιστημονικά Κέντρα (Scientific centres)

Το σχέδιο αφορά στη δημιουργία ενός δικτύου συνεργασίας επιστημονικών κέντρων για την παροχή προηγμένης κατάρτισης στην τεχνολογία της πληροφόρησης ως μέσου προώθησης της βιομηχανικής ανάπτυξης. Την πρωτοβουλία για τη δημιουργία του σχεδίου είχε η περιφέρεια των Κεντρικών Πυρηναίων, η οποία και είναι γνωστή για τις επιτεύξεις της στον τεχνολογικό τομέα. Οι υπόλοιποι εταίροι (μεταξύ των οποίων και η πόλη του Δαφνίου) επελέγησαν βάσει των ικανοτήτων τους, του ενδιαφέροντός τους για τα θέματα συνεργασίας αλλά και των διασυνδέσεών τους. Το σχέδιο ξεκίνησε την 1-1-1992 και, μετά την παροχή μιας παράτασης ενός χρόνου, ολοκληρώθηκε την 31-12-1994.

Για την εξυπηρέτηση των εργασιών του σχεδίου δημιουργήθηκαν τρεις επιτροπές: Τηλεματική (υπεύθυνη για τη διαπεριφερειακή επικοινωνία), Επιστημονική (υπεύθυνη για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των δράσεων) και Θεσμική (υπεύθυνη για την προετοιμασία μιας μελέτης σχετικά με την υιοθέτηση μόνιμων δομών συνεργασίας). Στο πλαίσιο του σχεδίου επιδιώχθηκε η βελτίωση των διασυνδέσεων σε περιφερειακό επίπεδο μεταξύ των αναπτυξιακών εταιρειών, των επιστημονικών κέντρων και των ΜΜΕ. Ειδικότερα, διοργανώθηκαν σεμινάρια κατάρτισης πάνω σε υφιστάμενες μεθόδους πληροφορικής, αναπτύχθηκαν ερευνητικά σχέδια, δημιουργήθηκε δίκτυο πληροφορικής για την διασύνδεση των εταίρων καθώς επίσης αναπτύχθηκαν σχέδια συνεργασίας πάνω σε βιομηχανικές εφαρμογές.

Οι επιμέρους δράσεις που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια του σχεδίου συνεχίζονται και μετά την ολοκλήρωσή του, αυτοχρηματοδοτούμενες αλλά και με τη συνδρομή άλλων πηγών. Οι δυνατότητες για μελλοντική χρηματοδότηση της συνεργασίας μεταξύ των εταίρων βρίσκεται υπό διερεύνηση. Προς το παρόν, έχει ιδρυθεί ένας ιδιωτικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός, ο οποίος επικεντρώνεται στην

παροχή βοήθειας προς τις βιομηχανίες πάνω σε θέματα σχεδιασμού των προϊόντων, ελέγχου ποιότητας και οργάνωσης της παραγωγής.

3.2.14 Λοιπά

Στην τελευταία αυτή κατηγορία, περιλαμβάνονται δράσεις που δεν μπορούν να ενταχθούν σε κανέναν από τους προηγούμενους τομείς. Συγκεκριμένα αφορούν ενέργειες που ασκούνται συμπληρωματικά των βασικών δράσεων που προαναφέρθηκαν.

Πίνακας 3.2.14: Λοιπά

A/A	Πρόγραμμα	Αντικείμενο	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU
1	Pacte	Πρόγραμμα αξιολόγησης	100.000	58.000
2	Interreg I: Υποπρόγραμμα 5: Εφαρμογή	Εφαρμογή του προγράμματος	1.191.000	893.250
3	Interreg II- εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 8: Εφαρμογή	Εφαρμογή του προγράμματος	16.000.000	12.000.000
4	Interreg II- εξωτερικά σύνορα: Υποπρόγραμμα 7: Ολοκλήρωση δράσεων Interreg I	Ολοκλήρωση ημιτελών έργων	14.000.000	9.500.000
5	Σύνολο		31.291.000	22.451.250

1. Pacte: Πρόγραμμα αξιολόγησης

Το σχέδιο αφορά την διοργάνωση συνεδρίου προκειμένου να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα του προγράμματος ανταλλαγής εμπειριών. Στο πλαίσιο του συνεδρίου αυτού, θα πραγματοποιηθούν σεμινάρια αξιολόγησης των υφισταμένων σχεδίων καθώς και σε μια δεύτερη φάση, η παρουσίαση πληροφοριών σε σχέση με την Ελλάδα. Παράλληλα, θα εκδοθεί και ειδικό φυλλάδιο πάνω στα αποτελέσματα του συνεδρίου. Το συντονιστικό ρόλο κατέχει η πόλη των Τρικάλων, ενώ ακόμη συμμετέχει η Αθήνα καθώς επίσης και το Συμβούλιο των Δήμων και Περιφερειών της Ευρώπης.

2. Interreg I: Εφαρμογή προγράμματος

Η δράση αφορά την εξασφάλιση της αποτελεσματικής και απρόσκοπτης υλοποίησης του προγράμματος στο σύνολό του, καθώς και την παρακολούθηση και δημοσιοποίηση των παρεμβάσεών του. Η ευθύνη για την επίτευξη των παραπάνω επιμερίζεται μεταξύ του ΥΠΕΘΟ, της Επιτροπής Παρακολούθησης και της Γραμματείας Παρακολούθησης του προγράμματος.

3. Interreg II-εξωτερικά σύνορα: Εφαρμογή προγράμματος

Η δράση αποβλέπει στη βελτίωση του συστήματος σχεδιασμού, διοίκησης και διαχείρισης του προγράμματος και στην καλύτερη στήριξη της Επιτροπής Παρακολούθησης για λήψη αποφάσεων σχετικά με την υλοποίηση των δράσεων του προγράμματος.

4. Interreg II-εξωτερικά σύνορα: Ολοκλήρωση δράσεων Interreg I

Με τη δράση επιδιώκεται η ολοκλήρωση των ημιτελών έργων του προγράμματος. Συγκεκριμένα έχουν ενταχθεί σε αυτή 13 έργα.

3.3 Συνολική αποτίμηση

Επιχειρώντας στο σημείο αυτό, μια συνολική αποτίμηση των υλοποιηθέντων (ή και προβλεπόμενων) σχεδίων και δράσεων διαπεριφερειακής συνεργασίας, παρατίθεται συγκεντρωτικός πίνακας, ο οποίος και περιλαμβάνει τα όσα αναλυτικά έχουν παρουσιασθεί στο παρόν κεφάλαιο:

Πίνακας 3.3.α : Σχέδια διαπεριφερειακής συνεργασίας με ελληνική συμμετοχή

A/A	Τομέας	Αριθμός Σχεδίων / Δράσεων	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU	Ποσοστό Κοινοτικής Συμμετοχής %
1	Μεταφορές	15	456.599.653	317.597.651	69,56
2	Ενέργεια	9	465.845.796	189.346.924	40,65
3	Τηλεπικοινωνίες	1	16.500.000	8.000.000	48,48
4	Αγροτική Οικονομία	11	68.353.135	44.375.913	64,92
5	Υποστήριξη ΜΜΕ	12	50.541.606	23.405.188	46,31
6	Βιομηχανική δραστηριότητα	4	1.735.480	887.253	51,12
7	Τουρισμός	15	59.351.385	33.990.911	57,27
8	Έρευνα-Τεχνολογία	3	5.212.869	3.891.401	74,65
9	Κατάρτιση	7	44.263.574	27.661.747	62,49
10	Εκσυγχρονισμός οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης	6	837.300	479.274	57,24
11	Σχεδιασμός και διαχείριση αστικού χώρου	12	9.195.640	5.281.395	57,43
12	Περιβάλλον-Ποιότητα ζωής	23	43.780.832	30.201.449	68,98
13	Συνεργασία ειδικών ομάδων	11	61.780.400	38.128.124	61,72
14	Λοιπά	4	31.291.000	22.451.250	71,75
15	Σύνολο	133	1.315.288.670	745.698.480	56,69

Βάσει των στοιχείων του παραπάνω πίνακα, θα μπορούσαν να γίνουν ορισμένες ενδιαφέρουσες επισημάνεις:

Καταρχήν διαπιστώνεται, ότι οι τομείς της *ενέργειας* και των *μεταφορών* συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο προϋπολογισμό, και μάλιστα με συντριπτική διαφορά από τους υπόλοιπους. Γεγονός που απορρέει από τη συμπερίληψη στους συγκεκριμένους τομείς, μεγάλων σχεδίων κατασκευής υποδομών του προγράμματος Interreg, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις έχουν χαρακτήρα εθνικής σημασίας. Άλλωστε, στην περίπτωση του τομέα της ενέργειας, ένα και μόνο έργο που αφορά στην εισαγωγή του φυσικού αερίου στην Ελλάδα καταλαμβάνει περίπου το 97% του συνολικού προϋπολογισμού του τομέα. Επισημαίνεται επομένως για άλλη μια φορά, η ύπαρξη σημαντικών ελλείψεων σε έργα βασικής υποδομής στους καίριους τομείς της ενέργειας και των μεταφορών, ιδιαίτερα δε για τις περιοχές της μεθορίου (στις οποίες και αναφέρεται το πρόγραμμα Interreg). Ως εκ τούτου, οι δράσεις που

αναλαμβάνονται επιχειρούν να καλύψουν τα υπάρχοντα κενά, μια προσπάθεια που απαιτεί όμως σημαντικότερους χρηματικούς πόρους.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να γίνει αναφορά στον τομέα των *τηλεπικοινωνιών*, ο οποίος παρότι περιλαμβάνει μία μόνο δράση, εμφανίζει ιδιαίτερα υψηλό προϋπολογισμό. Γεγονός που σχετίζεται άμεσα με τα όσα προαναφέρθησαν σχετικά με την κατασκευή μεγάλων έργων υποδομής, στα οποία και συγκαταλέγεται η μοναδική δράση του τομέα. Άλλωστε, το υψηλό κόστος υλοποίησης, σε συνδυασμό με την απαίτηση ειδικών τεχνολογικών γνώσεων, καθιστά πολύ δύσκολη την ανάληψη ανάλογων σχεδίων από τους τοπικούς παράγοντες, με αποτέλεσμα το ενδιαφέρον τους προς την κατεύθυνση αυτή να εμφανίζεται περιορισμένο

Οι υπόλοιποι τομείς, σε ότι αφορά τους προϋπολογισμούς τους, κυμαίνονται περίπου στα ίδια επίπεδα. Εξάιρεση αποτελούν οι τομείς: της έρευνας-τεχνολογίας, της βιομηχανικής δραστηριότητας, του εκσυγχρονισμού των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και του σχεδιασμού-διαχείρισης του αστικού χώρου.

Αναλυτικότερα, ο τομέας της *έρευνας-τεχνολογίας* αναφέρεται σε ένα πολύ μικρό αριθμό σχεδίων, εκφράζοντας ακριβώς την υστέρηση που αυτός παρουσιάζει στον ελληνικό χώρο. Άλλωστε, στις περισσότερες περιπτώσεις ανάλογες δαπάνες αναλαμβάνονται από το δημόσιο τομέα, ενώ η συμμετοχή των ιδιωτών είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Αξίζει ακόμη να επισημανθεί το μεγάλο ποσοστό της κοινοτικής συνεισφοράς, γεγονός που πιθανώς να εκφράζει την αδυναμία εξεύρεσης ιδίων πόρων.

Το περιορισμένο μέγεθος που εμφανίζει ο τομέας της *βιομηχανικής δραστηριότητας* τόσο από άποψη προϋπολογισμού όσο και σχεδίων, εκφράζει το μικρό ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε από τους τοπικούς φορείς όσον αφορά στην ενίσχυση μεγάλων βιομηχανικών μονάδων, γεγονός που αξίζει να αντιπαρατεθεί με την βαρύτητα (αριθμός σχεδίων - μέγεθος προϋπολογισμού) που προσδίδεται στην ενίσχυση των ΜΜΕ. Άλλωστε, τα σχέδια που εντάσσονται στο βιομηχανικό τομέα αποσκοπούν στην ενίσχυση περιοχών που πλήττονται λόγω της εξειδίκευσής τους σε φθίνοντες βιομηχανικούς κλάδους, με την υιοθέτηση μέτρων αναδιάρθρωσης, μεταξύ των οποίων εντάσσεται και διερεύνηση των δυνατοτήτων των ΜΜΕ.

Ο πολύ μικρός προϋπολογισμός του τομέα που αναφέρεται στον *εκσυγχρονισμό των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης* οφείλεται στο γεγονός ότι

αφορά σε πολύ μικρά σχέδια του προγράμματος Pacte. Η προσέγγιση επομένως του τομέα από τις τοπικές αρχές βρίσκεται σε πειραματικό στάδιο διερεύνησης, χωρίς να έχει αναληφθεί ακόμη ουσιαστική δράση.

Ομοίως, ο τομέας του σχεδιασμού και διαχείρισης του αστικού χώρου περιλαμβάνει αρκετά σχέδια πειραματικού χαρακτήρα του προγράμματος Pacte. Παράλληλα, όμως, προχωρά λίγο παραπέρα περιλαμβάνοντας και κάποια μεγαλύτερα σχέδια του προγράμματος Recite. Έτσι, παρόλο που ο προϋπολογισμός του είναι αρκετά μικρός, εμφανίζεται μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο του προηγούμενου τομέα.

Ακόμη, θα πρέπει να επισημανθεί ο τομέας του περιβάλλοντος, ο οποίος συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό σχεδίων (με αρκετή διαφορά από τους υπόλοιπους). Το γεγονός αυτό αποτελεί έκφραση της μεγάλης σημασίας που παρουσιάζει ο τομέας για την Ελλάδα καθώς και την μεγάλη ευαισθητοποίηση που εκδηλώνουν οι τοπικοί και περιφερειακοί παράγοντες προς την κατεύθυνση της προστασίας του ευαίσθητου αυτού χώρου. Αξίζει να σημειωθεί πάντως, ότι ο προϋπολογισμός του τομέα δεν ανταποκρίνεται στον σημαντικό αριθμό δράσεων που αυτός περιλαμβάνει. Γεγονός που ερμηνεύεται από τον μεγάλο αριθμό σχεδίων περιορισμένου κόστους του προγράμματος Pacte που εντάσσονται σ' αυτόν.

Πίνακας 3.3.β: Προγράμματα διαπεριφερειακής συνεργασίας με ελληνική συμμετοχή

A/A	Πρόγραμμα	Αριθμός Σχεδίων / Δράσεων	Συνολικός προϋπολογισμός ECU	Κοινοτική Συμμετοχή ECU	Ποσοστό Κοινοτικής Συμμετοχής %
1	Interreg I	23	360.299.570	249.071.735	69,13
2	Interreg II	25	900.847.000	465.020.000	51,62
3	Pacte - EEP	50	6.503.900	3.954.470	60,8
4	Recite	20	40.741.000	24.576.500	60,32
5	Ecos - Ouverture	15	6.897.200	3.075.770	44,59
6	Σύνολο	133	1.315.288.670	745.698.480	56,69

Από τον παραπάνω πίνακα μπορεί εύκολα να διαπιστώσει κανείς τον διαφορετικό χαρακτήρα των προγραμμάτων. Τα προγράμματα Interreg (και ιδιαίτερα το δεύτερο) εμφανίζουν πολύ μεγαλύτερο προϋπολογισμό από ότι τα υπόλοιπα. Όπως

έχει ήδη αναφερθεί, το Interreg αποτελεί τη σημαντικότερη από άποψη μεγέθους κοινοτική πρωτοβουλία και αφορά σε σημαντικό βαθμό (και ιδιαίτερα για περιοχές εξωτερικών συνόρων όπως στην περίπτωση της Ελλάδας) στην κατασκευή εκτεταμένων δικτύων υποδομών. Ως εκ τούτου προκύπτει και ο πολύ μεγάλος προϋπολογισμός τους. Αντίθετα, τα υπόλοιπα προγράμματα είναι περισσότερο πειραματικού ή ποιοτικού χαρακτήρα και επιχειρούν να διερευνήσουν νέα πεδία δράσης και νέες δυνατότητες. Το γεγονός αυτό εξηγεί επομένως και τον αρκετά περιορισμένο προϋπολογισμό τους. Παρόλα αυτά, μπορεί κανείς να διακρίνει τη σημαντική αύξηση του προϋπολογισμού του Recite, το οποίο επιχειρεί να συντελέσει στην υλοποίηση μεγαλύτερων σχεδίων, στη βάση κυρίως της εμπειρίας που έχει αποκτηθεί στο πλαίσιο του Pacte, που προηγήθηκε.

Επίσης, κάτι άλλο που μπορεί να επισημανθεί, αφορά στη γεωγραφική κατανομή των συμμετεχόντων στην υλοποίηση των παραπάνω σχεδίων. Ενώ στα προγράμματα Interreg μπορούν να συμμετάσχουν εκπρόσωποι μόνο των παραμεθόριων περιοχών, στα υπόλοιπα προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, οι συμμετοχές μπορούν να προέλθουν από ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Έτσι, στα προγράμματα Interreg συμμετέχουν φορείς (νομαρχίες, δήμοι, επιμελητήρια κ.λ.π) που δραστηριοποιούνται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο του συνόλου των επιλέξιμων περιοχών (22 επιλέξιμων νομών στην περίπτωση του Interreg I και 28 νομών στην περίπτωση του Interreg II) αλλά και εκπρόσωποι των κεντρικών αρχών.

Αντίθετα, στα προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, η γεωγραφική κατανομή των εταίρων καθώς και ο τύπος τους φαίνονται στους πίνακες που ακολουθούν. Μια τέτοια παρουσίαση δεν μπορεί να γίνει στην περίπτωση του Interreg, εφόσον οι επιμέρους υλοποιούμενες δράσεις δεν είναι αυτοτελείς, αλλά αντίθετα, εντάσσονται στο συνολικότερο πρόγραμμα και αναφέρονται στο σύνολο των ενδιαφερομένων φορέων των επιλέξιμων περιοχών.

Πίνακας 3.3.γ: Γεωγραφική κατανομή των ελλήνων συμμετεχόντων στα προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ

Α/Α	Περιφέρεια	Αριθμός φορέων
1	Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	11
2	Κεντρική Μακεδονία	22
3	Δυτική Μακεδονία	9
4	Ήπειρος	4
5	Θεσσαλία	11
6	Δυτική Ελλάδα	5
7	Στερεά Ελλάδα	7
8	Αττική	59
9	Πελοπόννησος	7
10	Κρήτη	17
11	Βόρειο Αιγαίο	4
12	Νότιο Αιγαίο	7
13	Ιόνια Νησιά	9
14	Σύνολο	172

Είναι εμφανής από τον παραπάνω πίνακα, η μεγάλη συμμετοχή των φορέων της περιφέρειας Αττικής στην υλοποίηση των προγραμμάτων, έναντι των υπολοίπων. Άλλωστε, ο μεγαλύτερος αριθμός των συμμετοχών αυτών αναφέρεται σε δήμους της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας. Ο συγκεντρωτισμός που χαρακτηρίζει τον ελληνικό χώρο συντελεί στην κατάσταση αυτή. Γιατί, οι δήμοι που γειτνιάζουν με την πρωτεύουσα έχουν πολύ περισσότερες ευκαιρίες πληροφόρησης, παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών και άλλων διευκολύνσεων στη συμμετοχή τους, από τους υπόλοιπους. Στην συνέχεια και για παρόμοιους λόγους (ένταξη της σε αυτήν της πόλης της Θεσσαλονίκης) ακολουθεί η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας.

Πίνακας 3.2.δ.: Τύπος ελλήνων συμμετεχόντων στα σχέδια των προγραμμάτων του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ

Α/Α	Τύπος φορέα	Αριθμός
1	Πόλη	128
2	Νομαρχία	2
3	Περιφέρεια	8
4	Τ.Ε.Δ.Κ.	15
5	Αναπτυξιακή εταιρεία	10
6	Επιμελητήριο	2
7	Λοιποί οργανισμοί	5
8	Σύνολο	172

Επίσης, αναφορικά με τους επιμέρους τύπους των συμμετεχόντων στα παραπάνω σχέδια, ο παραπάνω πίνακας αναδεικνύει την υπεροχή των πόλεων έναντι των υπολοίπων εταίρων. Το γεγονός εν μέρει μπορεί να ερμηνευθεί από τον μεγάλο αριθμό των σχεδίων του προγράμματος Pacte, το οποίο και απευθυνόταν κατά κύριο λόγο στις πόλεις. Πάντως, αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι οι πόλεις αποτελούν το βασικό αποδέκτη όλων αυτών των προσπαθειών, οπότε και είναι επόμενο η συμμετοχή τους να υπερβαίνει την αντίστοιχη των υπολοίπων φορέων. Άλλωστε, δεν πρέπει να ξεχνάμε και την ελληνική πραγματικότητα, σύμφωνα με την οποία είναι πολύ μικρός ο αριθμός των αναπτυξιακών εταιρειών ή άλλων οργανισμών κοινωνικού χαρακτήρα που δραστηριοποιούνται σε τοπικό επίπεδο και θα μπορούσαν να συμμετάσχουν στην υλοποίηση σχεδίων διαπεριφερειακής συνεργασίας.

Συμπεράσματα

Η ελληνική πλευρά, επιδιώκοντας αφενός να προσεγγίσει περισσότερο τους ευρωπαίους εταίρους της και αφετέρου να ακολουθήσει τις νέες κατευθύνσεις που αναδύονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο (“εκ των κάτω” μοντέλο ανάπτυξης), συμμετέχει στην διαδικασία της διαπεριφερειακής συνεργασίας που προωθείται από την Ε.Ε. Τα επιμέρους σχέδια και οι δράσεις που αναλαμβάνονται στα πλαίσια των κοινοτικών προγραμμάτων, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα τομέων με την εμπλοκή σημαντικού αριθμού φορέων του τοπικού, περιφερειακού αλλά και εθνικού (όσον αφορά το Interreg) επιπέδου. Ειδικότερα, τα 133 σχέδια διαπεριφερειακής συνεργασίας στα οποία συμμετέχει η ελληνική πλευρά, διαρθρώνονται γύρω από 14 τομείς. Ο συνολικός προϋπολογισμός τους (που αφορά το σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων από όλα τα κράτη) ανέρχεται στα 1.315.288.670 ECU, από τα οποία η Ε.Ε. συνεισφέρει τα 745.698.480 ECU, τα οποία και αντιστοιχούν σε ποσοστό 56.69%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Εισαγωγικά

Η υιοθέτηση της προσέγγισης της διαπεριφερειακής συνεργασίας από την περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε, συνέβαλε στην κινητοποίηση σημαντικού αριθμού φορέων όλων των επιπέδων (εθνικού, περιφερειακού και τοπικού) από ολόκληρη την Ευρώπη και στην υλοποίηση ενός ικανοποιητικού αριθμού δικτύων και σχεδίων συνεργασίας. Τα συνεπαγόμενα οφέλη της όλης αυτής διεργασίας είναι πολλαπλά. Παράλληλα όμως αρκετά είναι τα προβλήματα και οι ελλείψεις που επισημάνθηκαν κατά τη φάση της υλοποίησης. Στο κεφάλαιο αυτό, επιχειρείται ένας απολογισμός της μέχρι σήμερα πορείας της διαπεριφερειακής συνεργασίας σε ευρωπαϊκό και ελληνικό επίπεδο, μέσω της εξέτασης της εφαρμογής των αντίστοιχων προγραμμάτων της Ε.Ε., καθώς επίσης διερευνούνται οι πιθανές προοπτικές εξέλιξής της.

4.1 Διαπεριφερειακή συνεργασία: μια νέα προοπτική

Η διαπεριφερειακή συνεργασία αποτελεί πλέον μια πραγματικότητα και μια αναγκαιότητα που δεν μπορεί να παραβλεφθεί. Η σπουδαιότητά της αναδεικνύεται μέσα σε ένα νέο πλαίσιο οικονομικής, κοινωνικής και ανθρώπινης ανάπτυξης, αποτέλεσμα ραγδαίων εξελίξεων στο διεθνές και ευρωπαϊκό σκηνικό. Τα νέα δεδομένα που εισάγονται στο οικονομικό, τεχνολογικό και πολιτικό πεδίο, συντελούν στην αμφισβήτηση των παραδοσιακά ασκούμενων και κεντρικά ελεγχόμενων πολιτικών, υπό το φως της δυναμικής της “εκ των κάτω” ανάπτυξης. Στα πλαίσια της κατεύθυνσης αυτής, όπου παρέχεται η δυνατότητα αξιοποίησης της δυναμικότητας του τοπικού και περιφερειακού επιπέδου, εντάσσεται και η προσέγγιση της διαπεριφερειακής συνεργασίας.

Παρόλο όμως που οι δυνατότητες και οι προοπτικές της διαπεριφερειακής συνεργασίας αναγνωρίζονται στους κόλπους της Ε.Ε κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οι σχέσεις που αποτελούν τη βάση της συνεργασίας αυτής έχουν τις ρίζες τους πολύ παλιά στην ιστορία. Έτσι, γλωσσικοί και πολιτιστικοί δεσμοί αναβιώνουν προκειμένου να χτιστούν τα δίκτυα του μέλλοντος (European Commission, 1994, σ. 20). Κάποιες πρώτες προσπάθειες εκδηλώνονται αρχικά στα πλαίσια των αδελφοποιήσεων, από τις αρχές του 1960 ακόμη. Η συνεργασία όμως που αναπτύσσεται, εκδηλώνεται κατά κύριο λόγο σε επίπεδο δημόσιων σχέσεων (με τη διοργάνωση επισκέψεων και ανταλλαγή πολιτισμικών στοιχείων) ενώ από το όλο εγχείρημα απουσιάζει οποιαδήποτε διάσταση επιχειρηματικού χαρακτήρα. Μια κατάσταση όμως που διαφοροποιείται με την εισαγωγή της νέας προσέγγισης της διαπεριφερειακής συνεργασίας.

Η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των τοπικών και περιφερειακών παραγόντων, στα πλαίσια της ενεργούς τους συμμετοχής στην αναπτυξιακή διαδικασία, προκειμένου να αντιμετωπίσουν κοινά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, έχει σαν αποτέλεσμα την ανάδειξη σημαντικών ωφελειών σε πολλαπλά επίπεδα (Μπεριάτος Ηλίας, 1996):

- Επιτυγχάνεται η συγκρότηση δημοκρατικότερων σχέσεων (σε σύγκριση με τους συνηθισμένους τύπους συνεργασιών που αναπτύσσονται στα πλαίσια διεθνών οργανισμών), εφόσον η σύσταση των συνεργασιών δεν στηρίζεται σε καμιά ιεραρχική δομή ενώ αντίθετα οποιοσδήποτε εταίρος μπορεί να διαδραματίσει συντονιστικό ρόλο, χωρίς να τίθενται θέματα ιεραρχίας.
- Η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ πόλεων και περιφερειών διαφορετικού επιπέδου ανάπτυξης βοηθά στην μεταφορά τεχνογνωσίας από τις περισσότερο στις λιγότερο αναπτυγμένες, ενισχύοντας τους μεταξύ τους δεσμούς. Έτσι, η υλοποίηση οικονομικών κλίμακας έχει σαν αποτέλεσμα την αποφυγή διπλών δαπανών για τις ίδιες υπηρεσίες. Επιπλέον, αποφεύγεται η σπατάλη χρόνου και χρήματος για την επινόηση στρατηγικών ανάπτυξης που έχουν ήδη ανακαλυφθεί.
- Η ανάπτυξη πολλαπλών επαφών με νέους εταίρους και η βελτίωση της πρόσβασης σε εθνικά και διεθνή μέσα επικοινωνίας και κέντρα πληροφόρησης, βελτιώνει της δημόσιες σχέσεις των συμμετεχόντων ενώ παράλληλα η καλύτερη ενημέρωση σε

ότι αφορά τα διεθνή δρώμενα, αυξάνουν τις προοπτικές συμμετοχής τους και σε άλλες παρόμοιες διαδικασίες.

- Η εμπλοκή σημαντικού αριθμού τοπικών παραγόντων όπως επιχειρήσεις, πανεπιστήμια και οργανισμοί κοινής ωφέλειας, συντελεί στη δημιουργία συνεργιών μεταξύ τους καθώς και στην ανάπτυξη μιας νέας δυναμικής, οδηγώντας ακόμη στη συγκρότηση μόνιμων δομών σε τοπικό επίπεδο οι οποίες συνεχίζουν να παραμένουν και μετά την ολοκλήρωση του σχεδίου.
- Διαμορφώνεται ένα εργαστήριο στοχασμού για την διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων πριν από την υλοποίηση της επένδυσης, γεγονός με σημαντικές επιπτώσεις στην τοπική οικονομία. Επίσης, παρέχεται η δυνατότητα εύρεσης των απαραίτητων μέσων χρηματοδότησης για την κρίσιμη φάση της εφαρμογής.
- Βελτιώνεται η επικοινωνία μεταξύ των αρχών που βρίσκονται σε διαφορετικά διοικητικά επίπεδα και επίπεδα λήψης αποφάσεων καθώς επίσης διαμορφώνονται τα κατάλληλα εργαλεία και οι δομές για την ανάπτυξη της μεταξύ τους συνεργασίας.

4.2 Απολογισμός της εφαρμογής των προγραμμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Ο μηχανισμός της Ε.Ε, στα πλαίσια της προσπάθειας που εκδηλώνεται τα τελευταία χρόνια για απόκτηση μεγαλύτερης ευελιξίας και επίδειξη μεγαλύτερης προσαρμοστικότητας στις πραγματοποιούμενες εξελίξεις, υιοθετεί τη νέα αυτή προσέγγιση. Στην κατεύθυνση αυτή εντάσσεται η εισαγωγή προγραμμάτων που προωθούν την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ πόλεων και περιφερειών. Τα προγράμματα αυτά, που ξεκινούν το 1989, αναπτύσσονται στα πλαίσια της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε, ενώ εντάσσονται μεταξύ των ειδικών μέσων που χρησιμοποιεί η Ε.Επιτροπή για την αντιμετώπιση προβλημάτων που εντοπίζονται σε ευρωπαϊκή κλίμακα (κοινοτικές πρωτοβουλίες) καθώς και για τη διερεύνηση νέων προσεγγίσεων στο πεδίο αυτό (καινοτόμες δράσεις).

Παρά την οκτάχρονη όμως περίοδο εφαρμογής των εν λόγω προγραμμάτων, η αξιολόγηση που τους έχει γίνει είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Η Ε.Επιτροπή επιδιώκει μια πρώτη προσέγγιση με τη διοργάνωση συνεδρίων και την έκδοση ειδικών εκθέσεων. Αισθητή είναι όμως η απουσία επίσημων αναλυτικών και εμπειριστατωμένων αξιολογήσεων από εξωτερικούς και ανεξάρτητους φορείς.

Δυσκολίες αξιολόγησης

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι η αξιολόγηση των προγραμμάτων αυτών δεν είναι μια εύκολη υπόθεση, εξαιτίας -κατά κύριο λόγο- του καινοτόμου και πρωτοποριακού χαρακτήρα τους. Η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ τοπικών και περιφερειακών παραγόντων διαφορετικών χωρών, με σκοπό την πραγματοποίηση ανταλλαγών και την από κοινού υλοποίηση σχεδίων, αποτελεί μια προσπάθεια χωρίς προηγούμενο για τα δεδομένα της Ε.Ε. Απουσιάζει επομένως οποιαδήποτε εμπειρία πάνω στο συγκεκριμένο πεδίο.

Ειδικότερα δε για τα προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, οι δυσκολίες εντείνονται ακόμη περισσότερο. Γιατί, βασική επιδίωξη των προγραμμάτων αυτών αποτέλεσε η προώθηση της καινοτομίας και η αναγνώριση νέων μεθόδων ανάπτυξης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Το γεγονός αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη χρηματοδότηση -στα πλαίσια της προσέγγισης της “εκ των κάτω ανάπτυξης”- πειραματικών σχεδίων και μελετών αντιπροσωπευτικών των ιδεών και απόψεων των τοπικών και περιφερειακών παραγόντων πάνω στο ζήτημα της ανάπτυξής τους, που δεν θα είχαν τη δυνατότητα να υλοποιηθούν σε διαφορετική περίπτωση. Σαν αποτέλεσμα προέκυψε πολλές φορές η αντιφατικότητα των υλοποιούμενων δραστηριοτήτων.

Ακόμη, σε αντίθεση με τις κοινοτικές πρωτοβουλίες όπως το Interreg, όπου την υλοποίηση των δράσεων αναλαμβάνουν οι κεντρικές αρχές, οι οποίες και διαθέτουν τόσο δυνατότητες όσο και εμπειρία πάνω στη διαχείριση σχεδίων (έστω και διαφορετικού χαρακτήρα), στην περίπτωση των υπολοίπων προγραμμάτων, η ευθύνη της εφαρμογής τους αναλαμβάνεται από τις τοπικές αρχές, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις όχι μόνο δεν διαθέτουν προηγούμενη εμπειρία αλλά ούτε καν τις απαιτούμενες ικανότητες.

Επιπλέον, η αξιολόγηση καθίσταται περαιτέρω προβληματική λόγω του ότι οι δραστηριότητες των προγραμμάτων εξελίχθησαν παράλληλα με άλλες, στις οποίες συμμετείχαν τόσο εθνικοί όσο και τοπικοί-περιφερειακοί παράγοντες. Είναι επομένως δύσκολο να διαχωριστεί η συνεισφορά των συγκεκριμένων δράσεων από άλλες που συνέβησαν την ίδια περίοδο, έχοντας το ίδιο αντικείμενο και πιθανώς εμπλέκοντας τους ίδιους φορείς.

Ακόμη, πέρα και από τις παραπάνω επισημάνσεις, πρέπει να τονισθεί ότι η αποτελεσματικότητα της δράσης των προγραμμάτων δεν πρέπει να υπολογισθεί μόνο σε ποσοτικούς αλλά και σε ποιοτικούς όρους. Γιατί σε πολλές περιπτώσεις τα επιτεύγματα των υιοθετούμενων σχεδίων έχουν περισσότερο ποιοτικό (π.χ ανταλλαγή ιδεών και εμπειριών) παρά ποσοτικό χαρακτήρα, ο οποίος βέβαια είναι πολύ δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί. Ενώ τέλος είναι πολύ δύσκολο να εκτιμηθεί η μελλοντική εξέλιξη και διάδοση των καινοτόμων αυτών δράσεων.

4.2.1 Πρόγραμμα Interreg

Το πρόγραμμα εντάσσεται σε μια από τις βασικές κατευθύνσεις της δράσης της Ε.Επιτροπής, οι οποίες και διαμορφώνονται στη βάση των επιδιώξεων της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, απευθυνόμενο στις παραμεθόριες περιοχές της Ε.Ε επιδιώκει, μέσω της υιοθέτησης δράσεων διαπεριφερειακής συνεργασίας, την ενίσχυση των περιοχών αυτών, οι οποίες αντιμετωπίζουν ειδικά προβλήματα λόγω της σχετικής τους απομόνωσης. Απευθύνεται σε παραμεθόριες περιοχές τόσο των εσωτερικών όσο και των εξωτερικών συνόρων. Για τις μεν πρώτες επιδιώκει την ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας εκατέρωθεν των συνόρων και τη σύνδεσή τους με τα ευρύτερα υπάρχοντα δίκτυα, ενώ για τις δε δεύτερες προωθεί την ενδυνάμωση των υπάρχοντων οικονομικών και κοινωνικών δομών τους αλλά και την ενδεχόμενη ανάπτυξη συνεργασίας με τις γειτονικές τους περιοχές των τρίτων χωρών. Η διερεύνηση επομένως της επίτευξης ή όχι των βασικών αυτών επιδιώξεων αποτελεί τη βάση για την αξιολόγηση του προγράμματος.

Μια πρώτη προσπάθεια απολογισμού της εφαρμογής του προγράμματος, αλλά και μια γενικότερη συζήτηση πάνω σε θέματα διαπεριφερειακής και διασυνοριακής συνεργασίας, πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια συνεδρίου που διοργάνωσε η

Ε.Επιτροπή στις Βρυξέλλες, την 14 και 15 Δεκεμβρίου του 1992. Τα αποτελέσματα του συνεδρίου είναι ιδιαίτερα σημαντικά, δεδομένης της συμμετοχής σε αυτό άνω των 1000 εκπροσώπων των αρχών αλλά και λοιπών παραγόντων όλων των επιπέδων (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό).

Όπως προκύπτει, όλοι οι παράγοντες που εμπλέκονται στην υλοποίηση του προγράμματος έχουν διαμορφώσει μια πολύ θετική άποψη για την πρώτη περίοδο εφαρμογής του. Εκδηλώθηκε επίσης γενική ομοφωνία πάνω στη θέση ότι η διαπεριφερειακή και διασυνοριακή συνεργασία αποτελούν ένα πεδίο δραστηριότητας στο οποίο η Ε.Ε μπορεί να διαδραματίσει ένα πολύ σημαντικό ρόλο. Ακόμη, σύμφωνα με τον τότε Επίτροπο Περιφερειακής Πολιτικής Bruce Millan, δυο ακόμη σημαντικά σημεία που προέκυψαν από τις εργασίες του συνεδρίου αφορούν αφενός την αναγνώριση της “εκ των κάτω” προσέγγισης, σαν ένα σημαντικό συστατικό της επιτυχίας των σχεδίων συνεργασίας και αφετέρου τη διαπίστωση της πολυπλοκότητας της διαδικασίας της συνεργασίας, η οποία προκειμένου να επιτύχει απαιτεί την υιοθέτηση μιας μακροπρόθεσμης προοπτικής συνδυασμένης με μια ευέλικτη διαχειριστική προσέγγιση σε κοινοτικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Η εφαρμογή του προγράμματος είχε σίγουρα τόσο θετικά όσο και αρνητικά στοιχεία. Γεγονός αποτελεί πάντως ότι ο ισολογισμός που προκύπτει είναι θετικός. Το πρόγραμμα, εντασσόμενο στα πλαίσια των στόχων της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, επιδιώκει την ισχυροποίηση της υπερεθνικής περιφερειακής συνεργασίας τόσο στα εσωτερικά όσο και στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε, αποτελώντας ένα σημαντικό συμπλήρωμα των δράσεων που έχουν αναληφθεί προς την κατεύθυνση της υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς, ιδιαίτερα σημαντικό εξαιτίας του μεγάλου ύψους του προϋπολογισμού που προβλέπεται για ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα.

Επισημάνσεις πάνω στην εφαρμογή του Interreg I

Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου διερευνήθηκε σε σημαντικό βαθμό η μέχρι τότε πορεία καθώς και η πιθανή εξέλιξη της κοινοτικής πρωτοβουλίας Interreg. Συγκεκριμένα επισημάνθηκαν ορισμένα βασικά σημεία τα οποία εκφράζουν ακριβώς εκείνα τα καίρια ζητήματα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, προκειμένου να υπάρξει επιτυχής εφαρμογή των σχεδιαζόμενων δράσεων. Αυτά αφορούν:

- * στον αποτελεσματικότερο καθορισμό των επιλέξιμων περιοχών,
- * στη θεσμοθέτηση της διαπεριφερειακής συνεργασίας,
- * στην υποστήριξη της συνεργασίας με τρίτες χώρες,
- * στον καθορισμό των τομέων δράσης που θα πρέπει να ενισχυθούν από το πρόγραμμα, και
- * στη συμμετοχή των τοπικών παραγόντων

Σχετικά με το πρώτο ζήτημα, οι επισημάνσεις που έγιναν εξέφρασαν την ανάγκη για αλλαγή των κριτηρίων που εφαρμόστηκαν κατά την πρώτη περίοδο. Υποστηρίχθηκε ότι ο μελλοντικός καθορισμός των ζωνών επιλεξιμότητας, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη (πέρα από κάποιες αναγκαίες τροποποιήσεις όσον αφορά την απόσταση από τις παραμεθόριες περιοχές) κοινωνικο-οικονομικά κριτήρια που σίγουρα εκφράζουν καλύτερα την κατάσταση από ότι οι χιλιομετρικές αποστάσεις. Ακόμη, υποστηρίχθηκε η δυνατότητα ένταξης στο πρόγραμμα δράσεων οι οποίες, αν και αναλαμβάνονται εκτός των ορίων των επιλέξιμων περιοχών, έχουν σημαντικές επιπτώσεις γι' αυτές.

Σε στενή συνάφεια με το θέμα των κριτηρίων επιλεξιμότητας είναι και το θέμα της ένταξης ή όχι των θαλάσσιων συνόρων, το οποίο και αναφέρθηκε αρκετές φορές στη συζήτηση. Οι περιορισμοί που θέτουν οι υπάρχοντες πόροι, σίγουρα καθιστούν αδύνατη τη συμμετοχή όλων των θαλάσσιων παραμεθόριων περιοχών. Για το λόγο αυτό, κρίθηκε σκόπιμη η υιοθέτηση κριτηρίων, όπως για παράδειγμα η βαρύτητα των εμπορευματικών ροών ή η εξάρτηση τους από άλλα λιμάνια.

Το επόμενο σημαντικό ζήτημα που συζητήθηκε, αφορούσε στη διαμόρφωση ενός κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για την υποστήριξη της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Διαπιστώθηκε η ανάγκη πραγματοποίησης αλλαγών στις υπάρχουσες θεσμικές δομές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανέκυψαν κατά την διαχείριση του προγράμματος. Γιατί, οι διαφορές στις ακολουθούμενες θεσμικές και διοικητικές πρακτικές μεταξύ των διαφόρων κρατών, αποτέλεσαν σημαντικό εμπόδιο στην επίτευξη μιας ικανοποιητικής διαπεριφερειακής συνεργασίας.

Ειδικότερα, οι εργασίες του πιλοτικού προγράμματος LACE, οδήγησαν - μεταξύ των άλλων- στον προσδιορισμό συγκεκριμένων αναγκαίων στοιχείων για την επίτευξη ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαπεριφερειακής συνεργασίας: μεταφορά

στις εθνικές νομοθεσίες οποιωνδήποτε θεσμικών κανονισμών αναλαμβάνονται σε κοινοτικό επίπεδο, υιοθέτηση συμφωνιών για την καταπολέμηση των προβλημάτων των περιοχών του στόχου 1 αντίστοιχων με αυτές που υπάρχουν για το στόχο 2, ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ μέγιστων ζωνών 30 - 60 χλμ., ανάληψη ενός ουσιαστικού ρόλου από το τοπικό επίπεδο στα πλαίσια της επικουρικότητας και, τέλος, πραγματοποίηση μιας βαθμιαίας μετάβασης από την διασυνοριακή στη διαπεριφερειακή συνεργασία.

Άλλο ένα σημείο ενδιαφέροντος αποτέλεσε η ανάπτυξη της συνεργασίας με τρίτες χώρες και ιδιαίτερα με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η συζήτηση επικεντρώθηκε γύρω από τις πηγές χρηματοδότησης, τη φύση και τους στόχους των σχεδίων καθώς και τη γεωγραφική κάλυψη της συνεργασίας αυτής. Όσον αφορά τις πηγές χρηματοδότησης, υποστηρίχθηκε η συνδρομή του προϋπολογισμού της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε ή ακόμη και συνεισφορές του EAFTA. Σαν άλλες πιθανές πηγές προτάθηκαν διάφοροι χρηματοδοτικοί μηχανισμοί καθώς και το πρόγραμμα Phare. Συζητήθηκε ακόμη το θέμα της συνεργασίας με τρίτες μεσογειακές χώρες, οι οποίες και διαθέτουν μακροχρόνιες σχέσεις με την Ε.Ε. Τέλος, επισημάνθηκε ότι η ιδέα της υποστήριξης της οικονομικής ανάπτυξης του συνολικού εδάφους των χωρών αυτών, παρά των παραμεθόριων περιοχών τους, δεν εμπίπτει στη δικαιοδοσία του προγράμματος, αλλά θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο μιας κατάλληλης αναπτυξιακής πολιτικής.

Όσον αφορά το περιεχόμενα των παρεμβάσεων του προγράμματος, επισημάνθηκε η ανάγκη επέκτασής τους πέρα από σχέδια υποδομών (που απαιτούν πρόσθετους πόρους) και σε νέους τομείς που ενισχύουν την τοπική ανάπτυξη (όπως για παράδειγμα η κοινωνική συνοχή, η υγεία, η κατοικία και ο πολιτισμός) καθώς και η εισαγωγή μεγαλύτερης ποιότητας ειδικότερα όσον αφορά τον τομέα της οικονομικής ανανέωσης. Η τάση που εκδηλώθηκε, κυρίως στις περιφέρειες του στόχου 1, για επικέντρωση σε έργα εθνικών υποδομών σε βάρος των δράσεων διασυνοριακής συνεργασίας, είχε αρνητική επίδραση στην συνολική ισορροπία του προγράμματος. Επίσης, τονίστηκε η ανάγκη υποστήριξης, στα πλαίσια του προγράμματος, της διασυνοριακής ανάπτυξης και όχι απλά της διασυνοριακής συνεργασίας. Ακόμη, έμφαση δόθηκε στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των παραμεθόριων περιοχών που βρίσκονται από την ίδια πλευρά των συνόρων.

Ιδιαίτερη αναφορά έγινε τέλος στο ζήτημα της κινητοποίησης και συμμετοχής του τοπικού επιπέδου στην υλοποίηση των σχεδίων. Στην κατεύθυνση αυτή διαπιστώθηκε ότι η αποτελεσματική συμμετοχή των τοπικών και περιφερειακών αρχών στο σχεδιασμό και στη διαχείριση των διασυνοριακών προγραμμάτων δεν ήταν πάντα προφανής. Επιπλέον, εκφράστηκε η ανάγκη για την ενίσχυση της συμμετοχής στο πρόγραμμα και άλλων τοπικών παραγόντων πέραν των αρχών. Άλλωστε, μεγάλη μπορεί να είναι η συνεισφορά στις περιφερειακές οικονομίες, των δεσμών που αναπτύσσουν μεταξύ τους οι επιχειρήσεις (ιδιαίτερα οι μικρότερες), οι αναπτυξιακοί οργανισμοί αλλά και τα διάφορα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Οι ΜΜΕ, οι επιχειρηματικοί και κοινωνικοί οργανισμοί και οι τοπικές και περιφερειακές αρχές θα πρέπει επομένως να αποτελούν τους κύριους συμμετέχοντες των σχεδίων συνεργασίας. Ο ρόλος των κρατών και της Επιτροπής, θα πρέπει να αφορά στην ενθάρρυνση των αξιόλογων προσπαθειών, κάτι όμως που πρέπει να γίνεται με μεγάλη επιλεκτικότητα (European Commission, 1994, σ. 24).

Κάποιες άλλες σημαντικές επισημάνσεις σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος, γίνονται (στα πλαίσια της γνωμοδότησής της, που δημοσιεύεται στην ΕΕΕΚ) από την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Καταρχήν υποστηρίζεται η ανάγκη στήριξης της πρωτοβουλίας σε μια συνολική αντίληψη που να καλύπτει το σύνολο των πεδίων που ευνοούν τη διαδικασία ολοκλήρωσης και κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης των παραμεθόριων περιοχών, οι οποίες αποτελούν σημαντικούς γεωγραφικούς χώρους της κοινότητας. Στα πεδία αυτά εντάσσονται τα χωροταξικά προγράμματα (που θα πρέπει να εκπονηθούν από τα κράτη μέλη) και η αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού (κυρίως των ανθρώπινων πόρων).

Επισημαίνεται η ανάγκη παροχής ιδιαίτερης έμφασης στον ειδικό χαρακτήρα της πρωτοβουλίας, η οποία, όπως υποστηρίζεται, μπορεί να καταλήξει σε θετικά αποτελέσματα μόνο αν στις πολύ ανομοιογενείς εσωτερικές και εξωτερικές παραμεθόριες περιοχές στις οποίες αναφέρεται (από άποψη κυριαρχικών δικαιωμάτων, ιστορικής εξέλιξης, πληθυσμιακής πυκνότητας, οικονομικής ανάπτυξης κ.α) μπουν σε εφαρμογή ολοκληρωμένες ενέργειες και δράσεις στηριζόμενες πάνω σε συνολικές στρατηγικές κοινώς και σαφώς καθοριζόμενες από τους χειριστές τους. Ο ειδικός αυτός χαρακτήρας της πρωτοβουλίας απαιτεί ακόμη την υιοθέτηση ευέλικτων

κανόνων εφαρμογής, έτσι ώστε να προσαρμόζονται στις δεδομένες καταστάσεις, καθώς και πιο εύκαμπτα κριτήρια αξιολόγησης. Επισημαίνεται ότι θα πρέπει να υπάρξει μεγαλύτερη διασαφήνιση των επιλέξιμων περιοχών για την αποφυγή προβλημάτων καθώς επίσης η επιλογή των μέτρων παρέμβασης θα πρέπει να γίνει με συνετό τρόπο ούτως ώστε να προσαρμόζονται στα ειδικά προβλήματα των περιοχών.

Θα πρέπει να είναι περισσότερο ξεκάθαρος ο ρόλος τον οποίο καλούνται να αναλάβουν τα κράτη μέλη κατά την πορεία υλοποίησης του προγράμματος. Ειδικότερα, θα πρέπει να ληφθούν μέτρα όσον αφορά την αποκάλυψη και απομόνωση εμποδίων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, μεταβάλλοντας τη διστακτικότητα των διαμεθοριακών πολιτικών πολλών κρατών μελών. Γιατί σε πολλές περιπτώσεις η συνεργασία δυσχεραίνεται εξαιτίας διοικητικών εμποδίων, έλλειψη ανοιχτής πολιτικής ή ισχυρή εξάρτηση από τα κέντρα λήψης αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο. Ακόμη ορισμένα πεδία δραστηριοτήτων διαχειρίζονται σε κεντρικό επίπεδο (π.χ. επικοινωνία, ενέργεια) οπότε η οποιαδήποτε απόφαση για την υλοποίηση τέτοιων δράσεων στις παραμεθόριες περιοχές θα πρέπει να ληφθεί κεντρικά. Αυτό που έχει σημασία είναι η απόφαση να ληφθεί μέσα από ένα πνεύμα ισοτιμίας λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων προβλημάτων των μεθοριακών περιοχών. Θα πρέπει επίσης να διερευνηθεί το κατά πόσο τα κράτη είναι σε θέση να συνδράμουν χρηματοδοτικά στην υλοποίηση των δράσεων, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου αυτά αντιμετωπίζουν δημοσιονομικούς περιορισμούς. Υποστηρίζεται ακόμη η συμμετοχή τοπικών επαγγελματικών ενώσεων και κοινωνικών εταίρων στη διαδικασία μελέτης και εφαρμογής των δράσεων. Προκειμένου να ενεργοποιηθούν οι παράγοντες αυτοί κρίνεται σκόπιμη η διοργάνωση σεμιναρίων και ανοιχτών συζητήσεων καθώς και η εγκατάσταση δικτύου πληροφόρησης.

Συμπερασματικά, παρόλη την αδιαμφισβήτητη σπουδαιότητα του προγράμματος, διαπιστώνεται η ανάγκη πραγματοποίησης κάποιων ποιοτικών αλλαγών κατά την επόμενη περίοδο εφαρμογής του. Η υιοθέτηση μιας νέας θεσμικής δομής συνδυαζόμενη με την αρχή της επικουρικότητας, η μεγαλύτερης ελαστικότητας των κριτηρίων επιλεξιμότητας (στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και η εισαγωγή ορισμένων θαλάσσιων ζωνών, βάσει ποιοτικών και ευέλικτων κριτηρίων) και η επινόηση νέων δράσεων ανάπτυξης (παρόλο που αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα των έργων υποδομής για ορισμένες περιφέρειες), θα μπορούσαν να αποτελέσουν βασικές

παράμετροι μιας νέας προσέγγισης, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα της συνεργασίας.

4.2.2 Προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ

4.2.2.1 Συνολική αξιολόγηση των προγραμμάτων του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ

Γενική διαπίστωση αποτελεί ότι η επίδραση των προγραμμάτων του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ ήταν θετική, αν και ίσως περισσότερο περιορισμένη σε σχέση με τις επιδιώξεις των συμμετεχόντων. Άλλωστε επιτυχία μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός και μόνο ότι αποτέλεσαν μια χρήσιμη εμπειρία μάθησης. Το ελάχιστο που μπορεί να ειπωθεί είναι ότι εξαιτίας των προγραμμάτων αυτών, υπάρχει μεγαλύτερος διάλογος και μεγαλύτερη ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών μεταξύ των πόλεων και περιφερειών της Ε.Ε (Rees Nicholas, 1997, σ. 402)

Μια συνολική αποτίμηση της πρώτης περιόδου εφαρμογής των προγραμμάτων του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, επιχειρείται από την Ε.Επιτροπή στο έγγραφο της: Οδηγός καινοτόμων δράσεων της διαπεριφερειακής συνεργασίας, 1995. Εκεί υποστηρίζεται ότι ο στόχος της πρώτης προγραμματικής περιόδου, που αφορούσε τη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την ανάπτυξη της άμεσης αποκεντρωμένης συνεργασίας στη βάση της αρχής της επικουρικότητας, επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό, αν και διαπιστώθηκε ανάγκη για περαιτέρω βελτίωση των τρόπων διαχείρισής της.

Σε μια αναλυτικότερη παρουσίαση των θετικών στοιχείων που εντοπίστηκαν στα πλαίσια της υλοποίησης των προγραμμάτων αυτών, επισημαίνονται τα ακόλουθα:

- ⇒ Δόθηκε μια απάντηση στην έντονη πολιτική έκκληση για συνεργασία μεταξύ των τοπικών και περιφερειακών αρχών.
- ⇒ Αναπτύχθηκε η συνεργασία μεταξύ περιοχών με διαφορετικές προοπτικές.
- ⇒ Υπήρξε μεγαλύτερη πρόσβαση στην ανταλλαγή εμπειριών και στις καινοτόμες ενέργειες, ενώ εκδηλώθηκαν τα πρώτα βήματα προς τη διεθνοποίηση.
- ⇒ Αποκτήθηκαν νέες γνώσεις από τους εταίρους που συμμετείχαν στα σχέδια συνεργασίας.

- ⇒ Καταρτίστηκαν πεδία ικανοτήτων και συγκροτήθηκαν νέες ομάδες και οργανισμοί που μπορούν να ενεργούν ως αυτόνομα κέντρα χρηματοδότησης (υπάρχουν πολλά παραδείγματα σχεδίων όπου οι εμπλεκόμενοι εταίροι συνέχισαν την συνεργασία τους και μετά το πέρας του σχεδίου, χωρίς βέβαια αυτό να αποτελεί τον κανόνα) .
- ⇒ Αναπτύχθηκε το ευρωπαϊκό πνεύμα σε τοπικό επίπεδο, με την υιοθέτηση ενός ευρωπαϊκού προσανατολισμού από τις τοπικές και περιφερειακές αρχές. Υπάρχουν ενδείξεις για μια αλλαγή στάσης των τοπικών και περιφερειακών αρχών, οι οποίες πλέον παρουσιάζονται περισσότερο θετικές και ενήμερες πάνω στις ευρωπαϊκές πολιτικές και προγράμματα. Σε πολλές περιπτώσεις όμως αυτή η διαδικασία είχε ξεκινήσει πολύ πριν αρχίσουν τα προγράμματα αυτά. Σε χώρες όμως όπου οι τοπικές αρχές βρισκόταν σε απόσταση από τα ευρωπαϊκά δρώμενα, τα προγράμματα αποτέλεσαν πρόκληση, συγχρόνως και ερέθισμα, για την πιο ενεργή συμμετοχή τους. Επιπλέον, το νέο σημαντικό στοιχείο είναι ότι για πρώτη φορά παρέχεται απευθείας χρηματοδότηση από την Ε.Ε στις τοπικές αρχές, χωρίς την παρέμβαση του κράτους, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να διερευνήσουν διάφορες προτάσεις και να αναπτύξουν συμμαχίες με αντίστοιχούς τους παράγοντες.
- ⇒ Ενισχύθηκε η οικονομική και κοινωνική συνοχή, μέσω της ενεργούς συμμετοχής των πλέον μειονεκτικών περιοχών στα δίκτυα.

Πέρα όμως από τις θετικές αυτές διαπιστώσεις, εντοπίστηκαν και κάποια στοιχεία που είναι δυνατόν να βελτιωθούν:

- ⇒ Δεν θεωρείται πλέον αναγκαίος ο διαχωρισμός μεταξύ των προγραμμάτων Pacte και Recite. Στα πρώτα στάδια εφαρμογής των προγραμμάτων, το Pacte αποτελούσε κατά κάποιο τρόπο μια “προπαρασκευαστική” φάση πληροφόρησης και γνωριμίας μεταξύ των εταίρων προκειμένου να αναπτυχθεί η μεταξύ τους συνεργασία, η οποία και αναμενόταν να επεκταθεί περαιτέρω στα πλαίσια του Recite. Η κατάσταση αυτή όμως δεν συμβαδίζει πλέον με τον υψηλό βαθμό πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης που έχει επιτευχθεί από τους ενδιαφερόμενους. Εξάλλου, η ύπαρξη δύο διαφορετικών προγραμμάτων που έχουν τους ίδιους στόχους, τους ίδιους τύπους δράσεων και τους ίδιους εταίρους αποτελεί περισσότερο πηγή σύγχυσης παρά αποτελεσματικότητας (Όμως, ενώ είναι δύσκολο να υπολογισθεί το αποτέλεσμα πολλών και μικρού μεγέθους

σχεδίων, η έμφαση σε μεγαλύτερα σχέδια μπορεί να περιορίσει τις δυνατότητες συμμετοχής ορισμένων παραγόντων αλλά και τις πιθανότητες για επίδειξη καινοτομίας, οι λόγοι ακριβώς που οδήγησαν στην υιοθέτηση των προγραμμάτων αυτών)

- ⇒ Τα σχέδια συνεργασίας πρέπει να αποδίδουν κατά πιο συστηματικό τρόπο, έχοντας να επιδείξουν συγκεκριμένα και σαφή ποσοτικά αποτελέσματα. Για το λόγο αυτό τα ποσά χρηματοδότησης που διατίθενται θα πρέπει να είναι υψηλότερα από αυτά που χορηγούνταν στα πλαίσια του Pacte (60.000-150.000 ECU).
- ⇒ Διαπιστώνεται ανάγκη για περαιτέρω ενθάρρυνση της σχέσης μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (σε αντίθεση με την ακολουθούμενη τακτική που αφορούσε την συνεργασία μεταξύ των τοπικών αρχών και των δημόσιων υπηρεσιών), προκειμένου να διευρυνθεί η πολιτική νομιμότητα της διαπεριφερειακής συνεργασίας, με την μεγαλύτερη συμμετοχή τοπικών φορών και οργανισμών στη διαδικασία.
- ⇒ Ενώ σημαντικός ήταν ο αριθμός των τοπικών παραγόντων που συμμετείχαν στα προγράμματα, πολλοί ήταν και αυτοί που έμειναν απ' έξω. Η διάχυση του ευρωπαϊκού πνεύματος δεν ήταν επομένως ισόρροπη. Για το λόγο αυτό θα πρέπει στο μέλλον να υπάρξει διερεύνηση των δυνατοτήτων για αύξηση της συμμετοχής.
- ⇒ Διαπιστώνεται ακόμη ανάγκη για βελτίωση των μεθόδων παρακολούθησης και αξιολόγησης κατά την φάση εφαρμογής των σχεδίων.
- ⇒ Η ουσιαστική εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας, προϋποθέτει διαφάνεια, κατανομή αρμοδιοτήτων καθώς και εγγυημένη επαγγελματική διαχείριση σε αποκεντρωμένη βάση.
- ⇒ Ο πειραματικός χαρακτήρας των προγραμμάτων είχε σαν αποτέλεσμα, τον σχηματισμό διαφόρων μέσων που δεν λειτούργησαν όμως στα πλαίσια της επιθυμητής αποτελεσματικότητας και σαφήνειας, εφόσον η διάδοση των πληροφοριών σχετικά με την εισαγωγή των καινοτομιών ήταν περιορισμένη.

Γενικότερα, μπορεί να ειπωθεί ότι η διαπεριφερειακή συνεργασία που αναπτύχθηκε δεν ήταν τέλεια. Τα προγράμματα, μπορεί να συνεισέφεραν στην ανταλλαγή εμπειριών και σε αύξηση του διαλόγου μεταξύ των τοπικών αρχών αλλά η

επίδρασή τους στην οικονομική τους ανάπτυξη ήταν ανισόρροπη. Το πρόβλημα έγκειται εν μέρει στο σχεδιασμό των προγραμμάτων από την Επιτροπή αλλά απορρέει και από το γεγονός ότι οι τοπικοί παράγοντες που καλούνται να αναλάβουν αρμοδιότητες και ευθύνες έχουν, σε πολλές περιπτώσεις, περιορισμένες ικανότητες αλλά και εμπειρία.

Σίγουρα τα προγράμματα συνετέλεσαν στην ανταλλαγή εμπειριών και την δημιουργία διαφόρων διοικητικών αλλαγών στις αυτοδιοικήσεις των συμμετεχόντων περιοχών (για παράδειγμα η καλύτερη χρήση της νέας τεχνολογίας από τις τοπικές υπηρεσίες ή η κατάρτιση στρατηγικών σχεδίων σίγουρα συνδράμουν στην αναβάθμιση των τοπικών δομών και στην επίτευξη της ανάπτυξης). Όμως από την άλλη, υπάρχει μικρή ένδειξη ότι τα προγράμματα οδήγησαν σε σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές των θεσμικών δομών.

Η συνεργασία σίγουρα αποτέλεσε μια χρήσιμη άσκηση. Υπάρχει όμως ο κίνδυνος τα οφέλη να περιοριστούν εκεί, αν δεν εκδηλωθεί ενδιαφέρον και προσπάθεια για την οικοδόμηση της συνέχειας πάνω στη βάση αυτή. Το ερώτημα που τίθεται στο σημείο αυτό αφορά το κατά πόσο είναι δυνατόν να διατηρηθεί ο υπάρχον ενθουσιασμός και στη συνέχεια αλλά και το κατά πόσο οι προτεινόμενες δράσεις αντιπροσωπεύουν την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των χρησιμοποιούμενων σπάνιων πόρων.

Συμπερασματικά, ενώ τα προγράμματα ήταν σημαντικά, το μέγεθος αλλά και η διάρκεια της χρηματοδότησης είναι απίθανο να οδηγήσει σε μια αλλαγή των αντιλήψεων σε μικρό χρονικό διάστημα, από τη στιγμή που μια τέτοια διαδικασία εξελίσσεται με πολύ αργότερους ρυθμούς επηρεαζόμενη περισσότερο από τις δρώμενα στο εσωτερικό των κρατών (Rees Nicholas, 1997, σ. 404)

Συμπεράσματα μελετών πεδίου (case studies) πάνω στην εφαρμογή σχεδίων διαπεριφερειακής συνεργασίας

Βάσει της αποκτηθείσας εμπειρίας κατά το διάστημα 1991-1994 πάνω στα σχέδια διαπεριφερειακής συνεργασίας προκύπτουν κάποια βασικά σημεία στα οποία πρέπει να δοθεί έμφαση από όσους επιδιώκουν να αναπτύξουν νέα σχέδια.

- **Στόχοι** - Η επιτυχία των σχεδίων διαπεριφερειακής συνεργασίας εξαρτάται από την ύπαρξη ισχυρών κινήτρων αλλά και κοινών στόχων μεταξύ των εταιρών

Αναγνωρίζονται καλοί και λιγότεροι καλοί λόγοι για τους οποίους οι εταίροι συμμετέχουν στα σχέδια. Στους πρώτους εντάσσονται η δυνατότητα μάθησης από τους άλλους αλλά και από τα αποτελέσματα των σχεδίων, η υποστήριξη των τοπικών οικονομικών παραγόντων προκειμένου να αποκτήσουν διεθνείς διασυνδέσεις, η ενίσχυση της βάσης για την επιρροή των εθνικών και κοινοτικών πολιτικών και η εκμετάλλευση των μακροπρόθεσμων πλεονεκτημάτων και των οικονομιών που προκύπτουν από την συνεργασία. Οι δεύτεροι αφορούν στη διεκδίκηση πόρων για υπάρχουσες ή δυνατές να συμβούν κατά άλλο τρόπο δραστηριότητες, στην υποβοήθηση της καριέρας των πολιτικών και στην εκμετάλλευση ευκαιριών για την επίσκεψη ενδιαφερόντων περιοχών.

- **Καινοτομία** - Υπάρχουν διαφορετικοί τύποι καινοτομίας

Οι διαστάσεις της καινοτομίας ποικίλουν σημαντικά, έτσι καινοτομία μπορεί να θεωρηθεί η συμμετοχή για πρώτη φορά σε ένα σχέδιο διαπεριφερειακής συνεργασίας, η εφαρμογή δοκιμασμένων προσεγγίσεων της περιφερειακής ανάπτυξης σε νέες περιοχές, το μοίρασμα του κόστους μελετών σκοπιμότητας και πιλοτικών σχεδίων μεταξύ των εταιρών, η ανάπτυξη διευρωπαϊκών συστημάτων επικοινωνίας με τη χρηματοδοτική υποστήριξη της Κοινότητας και η δημιουργία νέων μόνιμων δομών που διατηρούνται βάσει των συνδρομών των εταιρών.

- **Δομή του σχεδίου** - Η διαδικασία λειτουργεί καλύτερα όταν οι στόχοι των σχεδίων είναι ξεκάθαροι, οι δομές σαφείς και το πρόγραμμα δράσης και τα κριτήρια αξιολόγησης καθορίζονται από την αρχή.

Οι στόχοι θα πρέπει να καθορίζονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να γίνονται απόλυτα κατανοητοί από όλους τους εταίρους και να είναι δυνατή η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Ακόμη, η δομή της λήψης αποφάσεων πρέπει να είναι απλή και οι ρόλοι και οι ευθύνες των εταιρών απόλυτα καθορισμένες. Το πρόγραμμα δράσης θα πρέπει να επισημαίνει όλα τα σημεία της διαδικασίας που αφορούν τη λήψη σημαντικών αποφάσεων. Θα πρέπει να τονίζονται οι δεσμοί μεταξύ των διαφόρων στοιχείων του προγράμματος. Η διαδικασία της αξιολόγησης θα πρέπει να αποφασίζεται από την αρχή (“εκ των προτέρων” που αναδεικνύει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, “κατά τη διάρκεια” προκειμένου να ελεγχθεί η ομαλή εξέλιξη του

σχεδίου και “εκ των υστέρων” προκειμένου να αξιολογηθούν τα οφέλη που απεκομίσθησαν). Είναι επίσης σημαντική η χρήση ποιοτικών κριτηρίων

- **Επιλογή εταίρων** - Είναι καλύτερα όταν οι εταίροι έχουν ορισμένη εμπειρία σε θέματα συνεργασίας, έχουν παρόμοια δυναμικότητα και αρμοδιότητες και δεν παρουσιάζουν ανυπέρβλητα πολιτιστικά, φιλοσοφικά, ιδεολογικά και γλωσσικά εμπόδια.

Η προϋπαρξη σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των εταίρων, αποτελεί μεγάλη εξοικονόμηση χρόνου. Σε περίπτωση που δημιουργούνται νέες συνεργασίες, οι εταίροι θα πρέπει να είναι πρόθυμοι να διαθέσουν αρκετό χρόνο και ενέργεια για την καλύτερη αμοιβαία κατανόησή τους. Επειδή διαπιστώνονται σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων πόλεων και περιφερειών όσον αφορά τις αρμοδιότητές τους και την ισχύ τους, είναι ευκολότερη η συνεργασία μεταξύ εταίρων που παρουσιάζουν ομοιότητες στα χαρακτηριστικά τους αυτά. Όπως και να έχει όμως θα πρέπει να υπάρχει απόλυτη κατανόηση της διαφορετικότητάς τους. Η ύπαρξη κοινής γλώσσας διευκολύνει σημαντικά τις ανεπίσημες ομιλίες μεταξύ των εταίρων, ενώ, τέλος, σημαντική είναι η παροχή υποστήριξης από όλα τα πολιτικά στρατόπεδα.

- **Αποτελεσματική συνεργασία** - Ένα σχέδιο λειτουργεί αποτελεσματικά όταν η επινόηση, η οργάνωση και ολοκλήρωσή του αφορά την υιοθέτηση συνεργασιών εντός των πόλεων περιφερειών αλλά και μεταξύ τους.

Θα πρέπει να διασφαλίζεται ευρεία δημοσιότητα και υποστήριξη των υιοθετούμενων σχεδίων στο εσωτερικό της κάθε περιφέρειας που συμμετέχει σ' αυτό. Είναι επίσης επωφελής η εμπλοκή όλων των τοπικών οργανισμών που μπορούν να υποβοηθήσουν την μεγαλύτερη προσέγγιση αλλά και αυτών που ενδέχεται να επωφεληθούν.

- **Αποφυγή και αντιμετώπιση διοικητικών δυσκολιών** - Στα καλύτερα σχέδια κανείς δεν προσέχει τις διοικητικές διαδικασίες, αντίθετα στα λιγότερο καλά υπάρχει αρκετή σπατάλη χρόνου λόγω θεμάτων που θα έπρεπε να επιλύουν εξ αρχής.

Θα πρέπει να υπάρχουν σαφείς γραπτές συμφωνίες μεταξύ των εταίρων καλύπτοντας τους σκοπούς, τα καθήκοντα, τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, τη συγχρηματοδότηση, την οικονομική διαχείριση καθώς και τις συνέπειες απόσυρσης κάποιου εταίρου από το σχέδιο. Θα πρέπει εξ αρχής να είναι ξεκάθαρες οι απαιτήσεις

για διατήρηση αρχείων και οικονομική διαχείριση από τους υπεύθυνους σε κάθε επίπεδο. Τέλος οι επαφές με την Ε.Επιτροπή θα πρέπει να γίνονται εγκαίρως (π.χ αιτήσεις για επέκταση της χρηματοδότησης θα πρέπει να γίνονται επισήμως).

- **Καλή διαχείριση του σχεδίου** - Η καλή διαχείριση είναι αυτή που συμβάλει σχεδόν κατά το ήμισυ στην επιτυχία ενός σχεδίου

Σημαντικός κρίνεται ο ρόλος του φορέα που αναλαμβάνει τον συντονισμό του σχεδίου ενώ ακόμη πιο κρίσιμος είναι ο ρόλος του project manager, ο οποίος θα πρέπει να συγκεντρώνει όλα τα απαραίτητα προσόντα.

4.2.2.2 Απολογισμός σε επίπεδο προγραμμάτων

Στη συνέχεια επιχειρείται ένας απολογισμός της πρώτης προγραμματικής περιόδου σε επίπεδο προγράμματος, βάσει (κατά κύριο λόγο) των αξιολογήσεων της Ε.Επιτροπής αλλά και άλλων προσεγγίσεων.

Pacte

Στα πλαίσια του προγράμματος, κατέστη δυνατή η δικτύωση του ευρωπαϊκού εδάφους κατά τρόπο που δεν υφίστατο πριν τη σύλληψή του, καταφέροντας να φέρει σε άμεση επαφή μεταξύ τους, πλήθος τοπικών αρχών από όλη την έκταση της Ε.Ε.

Στα πλαίσια μιας συνολικής θεώρησης του προγράμματος, που αναλαμβάνεται το 1995, γίνονται οι ακόλουθες επισημάνσεις σχετικά με τα θετική συνεισφορά του:

- ♦ αποτέλεσε ένα κατάλληλο μέσο για την ανταλλαγή εμπειριών,
- ♦ ενίσχυσε τη θεώρηση των εννοιών της συνεργασίας και της από κοινού δράσης, ως αποτελεσματικότερων μεθόδων αντιμετώπισης των προβλημάτων,
- ♦ προώθησε την υιοθέτηση αποτελεσματικότερων συστημάτων εσωτερικής διαχείρισης αλλά και κατάρτισης εντός των τοπικών αρχών,
- ♦ συνετέλεσε στην καλύτερη κατανόηση του τρόπου που εργάζονται οι άλλοι καθώς και στην εδραίωση της αντίληψης ότι η χρήση ήδη εφαρμοσμένων

τεχνικών μπορεί να οδηγήσει σε βελτίωση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των υπηρεσιών τους,

- ◆ προώθησε την υλοποίηση τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων, και
- ◆ συνέβαλε στην καλύτερη ενημέρωση και γνώση πάνω στα ευρωπαϊκά προγράμματα.

Στην αντίθετη πλευρά, εντοπίστηκαν αρκετά διαχειριστικά και λειτουργικά προβλήματα που υπονοούν ανάγκη για:

- ◆ μεγαλύτερη επίσημη συμμετοχή των εκλεγμένων τοπικών αντιπροσώπων,
- ◆ πιο προσεκτική επιλογή των θεμάτων πάνω στα οποία γίνεται η ανταλλαγή εμπειριών,
- ◆ αποτελεσματικότερες μεθοδολογίες όσον αφορά το περιεχόμενο των σχεδίων και την ακολουθούμενη στρατηγική,
- ◆ διάθεση επαρκέστερων πόρων,

ενώ τέλος επισημάνθηκαν δυσχέρειες στη συνέχιση της συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, στην κατεύθυνση διερεύνησης νέων προσεγγίσεων ή άλλων κοινοτικών προγραμμάτων.

Recite

Το πρόγραμμα θεωρήθηκε σαν μια συνέχεια για όσους συμμετείχαν προηγουμένως στην εφαρμογή του Pacte, παρέχοντας χρηματοδότηση μεγαλύτερης κλίμακας για δικτύωση πόλεων και περιφερειών.

Η μέχρι τώρα αξιολόγηση του προγράμματος είναι -και σε αυτή την περίπτωση- ελάχιστη, περιοριζόμενη στα στοιχεία που παρέχουν οι ετήσιες ενδιάμεσες εκθέσεις προόδου που εκδίδει η Ε.Επιτροπή (1994,1995,1996). Στον απολογισμό, που επιχειρείται στα πλαίσια της τελευταίας έκθεσης, γίνεται η επισήμανση κάποιων βασικών σημείων τόσο σε επίπεδο του γενικού προγράμματος όσο και επιμέρους σχεδίων, βάσει των οποίων μπορούν να προκύψουν χρήσιμα συμπεράσματα.

Ειδικότερα αναγνωρίζονται πέντε βασικά σημεία επιτυχίας του συνολικού προγράμματος:

- ♦ *Μεταφορά τεχνογνωσίας μεταξύ των εταιρών που συμμετείχαν στα δίκτυα.* Ειδικότερα εντοπίστηκαν τέσσερις τύποι δράσης: μεταφορά τεχνογνωσίας από τις περισσότερο στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες, μεταφορά τεχνογνωσίας μεταξύ παραγόντων που αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα, ανάπτυξη τεχνογνωσίας και, τέλος, βελτίωση των μηχανισμών μεταφοράς της.

Διαπιστώνονται παράλληλα και κάποιες άλλες τάσεις. Η μεταφορά της τεχνογνωσίας δεν είναι μια μονόδρομη διαδικασία. Αντίθετα, τα σχέδια λειτουργούν καλύτερα όταν αυτή λειτουργεί αμφίδρομα. Όταν δηλαδή όλοι οι εταίροι είναι σε θέση να συνεισφέρουν, αλλά και πρόθυμοι να διδαχθούν. Σίγουρα η διαδικασία λειτουργεί αποτελεσματικότερα όταν οι συνεργαζόμενοι έχουν παρόμοια επίπεδα ανάπτυξης και άλλα κοινά πολιτιστικά ή περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά ή ακόμη αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα. Είναι δυνατή η ανάπτυξη τεχνογνωσίας μέσω παρακολούθησης αποτελεσμάτων και συνδυασμού των πόρων των επιμέρους εταιρών. Τέλος, η χρήση ηλεκτρονικών μέσων διευκολύνει τη μεταφορά της τεχνογνωσίας, αλλά λειτουργεί καλύτερα έχοντας σαν βάση σταθερές διαπροσωπικές σχέσεις.

- ♦ *Δημιουργία οικονομιών κλίμακας, με πιθανά οφέλη όχι μόνο για τους συμμετέχοντες αλλά και για άλλες τοπικές και περιφερειακές αρχές.* Συγκεκριμένα, τέσσερις είναι οι τρόποι μέσω των οποίων τα σχέδια διαπεριφερειακής συνεργασίας δημιουργούν και υλοποιούν οικονομίες κλίμακας: πρόσβαση σε αποτελέσματα κοινών μελετών που συνήθως είναι πολύ ακριβές για να τις αναλάβει μια αρχή μεμονωμένα, πρόσβαση σε κεντρικές πληροφορίες και υπηρεσίες, ανάπτυξη και υιοθέτηση νέων μοντέλων προσέγγισης καθώς και πραγματοποίηση συγκριτικών αναλύσεων και πειραμάτων. Εντοπίζονται παρόλα αυτά, σημαντικά εμπόδια στην υλοποίηση των οικονομιών αυτών.

Οι εταίροι θα πρέπει να είναι δεκτικοί στις εμπειρίες που τους μεταφέρουν οι συνεργάτες τους. Συνήθως όμως το διάστημα μέχρι ένας εταίρος να δεχθεί την εμπειρία κάποιου άλλου και να την προσαρμόσει στις ιδιαιτερότητές του διαρκεί αρκετά, οπότε οι οικονομίες κλίμακας δεν υλοποιούνται άμεσα. Επιπλέον, πολλές από τις οικονομίες αφορούν πρόσβαση σε πληροφορίες, για πολλές από τις οποίες είναι δύσκολο να καλυφθεί το κόστος. Στην περίπτωση αυτή οφείλουν να αναπτυχθούν αποτελεσματικοί μηχανισμοί ούτως ώστε να αναγνωρίζονται οι

πραγματικές ανάγκες και να μην σπαταλούνται οι πόροι στη συγκέντρωση πληροφοριών που είναι απίθανο να χρησιμοποιηθούν. Τέλος, η διαχείριση των μελετών και των υπηρεσιών μπορεί να είναι ιδιαίτερα δύσκολη, από τη στιγμή που απαιτείται η επίτευξη διαφόρων διακανονισμών μεταξύ των εταίρων προκειμένου να υπάρξει αμοιβαίο όφελος. Πολλές φορές όμως αυτό (όπως π.χ η διαίρεση του συνολικού κονδυλίου μεταξύ των εταίρων, προκειμένου να λειτουργήσουν αυτόνομα στα πλαίσια του σχεδίου) μπορεί να λειτουργεί σε βάρος της υλοποίησης των οικονομιών κλίμακας.

- ♦ *Προώθηση ενός ικανοποιητικού συστήματος διαχείρισης των οργανισμών τοπικής και περιφερειακής αυτοδιοίκησης.* Σ' αυτό συμπεριλαμβανόταν η αύξηση των ικανοτήτων των εταίρων προκειμένου να συμμετάσχουν στη διαπεριφερειακή συνεργασία (απόκτηση ενός διεθνούς ρόλου, νέων διαχειριστικών ικανοτήτων καθώς και βελτιωμένη γνώση και ενημέρωση πάνω σε κοινοτικούς θεσμούς και προγράμματα), αλλά και η υιοθέτηση και διάχυση νέων πρακτικών. Αυτές οι αλλαγές σχετίζονται ακόμη με τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας αλλά και της αντίληψης των τοπικών αρχών, προκειμένου να διαδραματίσουν έναν ουσιαστικό ρόλο στις τοπικές κοινωνίες τους.
- ♦ *Προώθηση άλλων πολιτικών της Ε.Ε.* Στο πεδίο αυτό εντάσσεται: η βελτίωση της ποιότητας των προτάσεων που υποβάλλονται για τα ΚΠΣ, η αναγνώριση της κλίμακας και των χαρακτηριστικών των διαρθρωτικών αλλαγών, η διασύνδεση της περιφερειακής πολιτικής με άλλες πολιτικές της Ε.Ε, η υλοποίηση αναλύσεων βάσει των νέων πληροφοριών και ως εκ τούτου η ανάδειξη νέων προσεγγίσεων της πολιτικής της Ε.Ε καθώς επίσης και η επέκταση ορισμένων σχεδίων σε νέες πρωτοβουλίες και προγράμματα.
- ♦ *Συμμετοχή μεγάλου αριθμού και μεγάλης ποικιλίας εταίρων.* Οι μεταξύ τους διαφορές ήταν σημαντικές από τη στιγμή που οι συμμετέχοντες κάλυπταν μια ευρεία κλίμακα, συμπεριλαμβάνοντας από πολύ μικρές κοινωνικές ομάδες ως πολύ μεγάλες περιφερειακές αρχές. Όμως αν εξεταστεί το μέγεθος της συμμετοχής σε ευρωπαϊκή κλίμακα, διαπιστώνεται ότι τελικά ο αριθμός των εμπλεκόμενων αρχών ήταν πολύ μικρός.

Εξάλλου, τα οφέλη που απέκμισαν οι εκάστοτε συμμετέχοντες ποικίλουν εξαρτώμενα κάθε φορά από τις προσδοκίες τους. Έτσι, για παράδειγμα, η συμμετοχή

των τοπικών ομάδων, τους παρείχε κατά κάποιο τρόπο την αναγνώριση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν καθώς και τρόπους επίλυσής τους. Οι μικρές πόλεις και οι κοινότητες βελτίωσαν την πρόσβασή τους σε νέες τεχνολογίες, εκσυγχρονίζοντας τις υπηρεσίες τους, ενώ παράλληλα μείωσαν τον βαθμό της απομόνωσής τους. Οι δε μεγαλύτερες πόλεις ήρθαν σε αμεσότερη επαφή με την παγκόσμια οικονομία με αποτέλεσμα να λάβουν καλύτερη γνώση των εξελίξεων που διαδραματίζονται σ' αυτή. Ομοίως επωφελήθηκαν και οι υπόλοιποι συμμετέχοντες με ποικίλους τρόπους. Τα κυριότερα πάντως οφέλη εστιάζονται στην μεταφορά της τεχνογνωσίας και τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας λόγω της κοινής συμμετοχής των εταίρων στο δίκτυο.

Από την άλλη τα αρνητικά σημεία του προγράμματος επικεντρώνονται στον τομέα της διαχείρισής του. Ειδικότερα αφορούν:

- ♦ στην κακή οικονομική διαχείριση, πληροφόρηση και καθοδήγηση προς τους εταίρους,
- ♦ στην έλλειψη ενός σαφούς θεσμικού πλαισίου, που καθιστούσε δύσκολη την κατανομή των ευθυνών και αρμοδιοτήτων μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων,
- ♦ στην αυστηρή διαδικασία κατάρτισης των σχεδίων, που καθιστούσε προβληματική την προσαρμογή ορισμένων καινοτόμων δράσεων, και
- ♦ στο μεγάλο εύρος στην κλίμακα του προϋπολογισμού καθώς και στη μη αναλυτική καταγραφή του κόστους των επιμέρους δράσεων,
- ♦ στο γεγονός ότι τα σχέδια δεν αποτέλεσαν τόσο προγράμματα δράσης όσο μια καταγραφή τομέων στους οποίους θα μπορούσε να υπάρξει συνεργασία,

Στη θεώρηση τώρα που επιχειρείται σε επίπεδο μεμονωμένων σχεδίων, τα σημεία που διερευνούνται αφορούν στα επιμέρους στάδια της διαχείρισης και της αξιολόγησης. Σχετικά με τη διαχείριση, επισημαίνεται κατά κύριο λόγο η σπουδαιότητα του ρόλου της συντονιστικής και διαχειριστικής αρχής. Ένας ρόλος που είναι ιδιαίτερα απαιτητικός γιατί αφορά: στη διατήρηση του ενθουσιασμού και της δέσμευσης των εταίρων (είναι πολύ πιθανό ορισμένοι να αλλάξουν γνώμη), στην επίδειξη επικοινωνιακών, γλωσσικών και διπλωματικών ικανοτήτων (προκειμένου να πειστούν οι διάφοροι παράγοντες για την ύπαρξη κοινού οφέλους), στους ελέγχους

της τεχνικής ποιότητας των εργασιών των σχεδίων (η χρήση ιδιαίτερων τεχνικών απαιτεί σημαντικές τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες), στην οικονομική διαχείριση. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις σχεδίων, οι παραπάνω απαιτήσεις πληρούνται.

Ενώ σχετικά με την διαδικασία της αξιολόγηση επισημαίνεται πως, ενώ σε αρκετά από τα επιμέρους σχέδια έχει γίνει ένας απολογισμός των δράσεων και των οργανωτικών τους δομών με τη χρήση ιδίων πόρων, σε μικρό αριθμό από αυτά υπήρξε επίσημη αξιολόγηση από εξωτερικούς ανεξάρτητους ειδικούς. Υπήρξε όμως μια ποικιλία προσεγγίσεων στο θέμα αυτό: πρόσληψη συμβούλων για την διαχείριση παράλληλα με την αξιολόγηση του σχεδίου, πρόσληψη ενός ειδικού συμβούλου για την εκτίμηση της προόδου του σχεδίου και την παροχή συμβουλών προς τους διαχειριστές του, χρήση μιας εξωτερικής υπηρεσίας για την εκτίμηση της τεχνικής προόδου και της επίδρασης του σχεδίου στους επιμέρους εταίρους, πρόσληψη ενός ανεξάρτητου συμβούλου για την διενέργεια μιας τελικής εκτίμησης (ex-post) του σχεδίου προκειμένου να καταρτισθεί η τελική έκθεση. Το αποτέλεσμα των προσεγγίσεων αυτών, είναι ακόμη βέβαια δύσκολο να εκτιμηθεί. Κρίνεται όμως απαραίτητη η θεώρηση της διαδικασίας της αξιολόγησης σαν εσωτερικό και ουσιαστικό στοιχείο των σχεδίων. Μιας διαδικασίας που απαιτεί: σαφείς στόχους, εκτίμηση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων κατά την διάρκεια και στο τέλος του σχεδίου, προσεκτική και λεπτομερειακή παρακολούθηση της προόδου του καθώς και προθυμία για την υποβολή των σχεδίων σε έλεγχο από ανεξάρτητους αξιολογητές.

Ecso-Ouverture

Το πρόγραμμα αναπτύχθηκε με σκοπό την επέκταση της διαπεριφερειακής συνεργασίας, αρχικά στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και στη συνέχεια της Μεσογείου και στα νέα ανεξάρτητα κράτη της τέως ΕΣΣΔ. Επιδιώχθηκε ακόμη η μεγαλύτερη κινητοποίηση και συμμετοχή των περιφερειών στις εξελίξεις που εκδηλώνονται σε αυτό το γεωγραφικό χώρο. Επιδιώκοντας μια αποτίμηση του προγράμματος, η Ε.Επιτροπή χρηματοδότησε το 1994 την εκπόνηση δύο εκθέσεων οι οποίες συγκεντρώνουν τις απόψεις όλων των συμβαλλόμενων μερών (της XVI Γενικής Διεύθυνσης της Επιτροπής, των γραφείων διαχείρισης, των συμβούλων αλλά και των τοπικών και περιφερειακών αρχών). Έτσι, παρέχεται η δυνατότητα

διερεύνησης των αποτελεσμάτων των υλοποιηθέντων σχεδίων καθώς και η διάχυση της αποκτηθείσας εμπειρίας σε νέους ενδιαφερόμενους.

Η Ε.Επιτροπή υποστηρίζει ότι η επιτυχία του προγράμματος επικεντρώνεται:

- ◆ στην προώθηση της δημιουργίας διαπεριφερειακών δικτύων συνεργασίας,
- ◆ στην ανταλλαγή εμπειριών, γνώσεων και ειδικότερα τεχνογνωσίας πάνω στη διαχείριση των δημόσιων υπηρεσιών (ακόμη πολλοί συμμετέχοντες υποστηρίζουν την άποψη αυτή, παρόλο που τονίζουν ότι τα προγράμματα δεν προχώρησαν πολύ παραπέρα, αποτελώντας για παράδειγμα έναυσμα για περαιτέρω επαφές τέτοιου τύπου),
- ◆ στην προώθηση της ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών (π.χ με το άνοιγμα νέων αγορών για τις τοπικές επιχειρήσεις) καθώς και στην καταβολή προσπαθειών για την καλύτερη κατάρτιση των τοπικών εκλεγμένων αντιπροσώπων και κοινωνικών λειτουργών.
- ◆ σε πολιτικό επίπεδο, αν και υπάρχουν αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα και διάρκεια των υιοθετούμενων συνεργασιών.

Από την άλλη πλευρά όμως εντοπίζονται και κάποια αρνητικά στοιχεία, τα οποία κατά κύριο λόγο αφορούν:

- ◆ στη σπανιότητα των ανθρώπινων και χρηματοδοτικών πόρων ιδιαίτερα στις φτωχότερες περιοχές της Ε.Ε,
- ◆ στο ιδιαίτερο πρόβλημα που αποτέλεσε η έλλειψη χρηματοδότησης προς τους εξωκοινοτικούς εταίρους από τη στιγμή που στις περιπτώσεις αυτές η αναζήτηση χρημάτων αποτέλεσε το βασικό ζητούμενο όλων των καταβαλλόμενων προσπαθειών, οπότε για το λόγο αυτό υπήρξε έντονη πίεση για τη συνδρομή του Phare αλλά και της διεύθυνσης εξωτερικών υποθέσεων της Επιτροπής
- ◆ στα λειτουργικά προβλήματα που ανέκυψαν, σχετιζόμενα κατά κύριο λόγο με την εμπλοκή παραγόντων από τρίτες χώρες, εκφραζόμενα σε δυσκολίες επικοινωνίας σε όρους φυσικής απόστασης, γλωσσικών διαφορών και ιδιαίτερα διαφορών στον τρόπο σκέψης, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν το πιο ανυπέρβλητο εμπόδιο,
- ◆ στην ανισορροπία των υλοποιηθέντων δικτύων σε ότι αφορά της συμμετέχουσες χώρες (όπου το ακολουθούμενο μοντέλο είχε ως εξής: Δύση: Ελλάδα, Ηνωμένο

Βασίλειο, Γερμανία, Γαλλία, Ισπανία και Ανατολή: Πολωνία, Τσεχία, Ρουμανία), και

- ♦ στις μεγάλες προσδοκίες στις οποίες έχει οδηγήσει η επιτευχθείσα επιτυχία με αποτέλεσμα οι χρηματοδοτικές απαιτήσεις να υπερβαίνουν κατά πολύ τους διαθέσιμους πόρους.

4.3 Πολιτική για την μελλοντική διαπεριφερειακή συνεργασία

Τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Εδιμβούργο το 1992 τόνισαν την ανάγκη παροχής πρώτης προτεραιότητας σε δραστηριότητες που προωθούν την διασυνοριακή, διαπεριφερειακή και διακρατική συνεργασία. Σε μια θεώρηση των πρωτοβουλιών της κοινότητας, διερευνήθηκε το κατά πόσο η διαπεριφερειακή συνεργασία στην Ευρώπη θα έπρεπε να ενσωματωθεί αποκλειστικά στην πρωτοβουλία Interreg. Αυτό όμως δεν συνέβει, αντίθετα, σχέδια διαπεριφερειακής συνεργασίας συνέχισαν να χρηματοδοτούνται υπό την αιγίδα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ. Έτσι, στα τέλη του 1994 η Ε.Επιτροπή παρουσίασε της προτεραιότητές της για την νέα προγραμματική περίοδο.

Οι νέοι κανονισμοί των διαρθρωτικών ταμείων δεν αλλάζουν την ουσία του άρθρου 10. Η παροχή χρηματοδότησης για την ανταλλαγή των εμπειριών, την ανάπτυξη διαπεριφερειακής συνεργασίας και την ανάληψη καινοτόμων μέτρων, είναι ακόμη διαθέσιμη σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Εκτός του άρθρου 10, παρέχουν υποστήριξη για την υλοποίηση καινοτόμων δράσεων σε κοινοτικό επίπεδο το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το EAGGF και το FIGG.

4.3.1 Η νέα περίοδος εφαρμογής του προγράμματος Interreg

Η έμφαση που δίνεται στην κοινοτική πρωτοβουλία Interreg, κατά τη νέα προγραμματική περίοδο είναι ιδιαίτερα μεγάλη. Σύμφωνα με τις αποφάσεις της

Ε.Επιτροπής πάνω στο μέλλον των κοινοτικών πρωτοβουλιών που δημοσιεύονται στην Πράσινη Βίβλο, ο τομέας της διασυνοριακής συνεργασίας καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση μεταξύ των βασικών κατευθύνσεων της κοινοτικής δράσης. Για την περίοδο 1994-1999, το πρόγραμμα καταλαμβάνει την πρώτη θέση όσον αφορά το ύψος των διατιθέμενων πόρων.

Βασικό στοιχείο της νέας περιόδου, αποτελεί η εισαγωγή μιας νέας πτυχής που αναφέρεται σε επιλεγμένα δίκτυα ενέργειας. Στην κατεύθυνση αυτή και σε συνέχιση του προγράμματος REGEN, επιδιώκεται η επιτάχυνση της δημιουργίας νέων ή ολοκλήρωσης υφισταμένων δικτύων μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου (και σε εξαιρετικές περιπτώσεις ηλεκτρισμού) σε περιφερειακές περιοχές αλλά και η εξασφάλιση των επαρκών διασυνδέσεων των δικτύων των περιοχών αυτών με τα υπόλοιπα εδάφη της Ε.Ε.

Επιπλέον, σχετικά με τα επιμέρους στοιχεία του προγράμματος, διαπιστώνεται η πραγματοποίηση κάποιων μετατροπών, στην κατεύθυνση της επιδίωξης για εξασφάλιση μεγαλύτερης ευελιξίας. Έτσι πλέον, εκτός από τις περιοχές των εσωτερικών και εξωτερικών χερσαίων συνόρων, δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής και σε ορισμένες θαλάσσιες περιοχές. Επίσης, περιοχές που δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως παραμεθόριες αλλά γειτνιάζουν με τέτοιες μπορούν -υπό ορισμένες προϋποθέσεις- να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα.

Στην κοινοτική συνδρομή προστίθεται επίσης και η διάσταση της τεχνικής υποστήριξης των δραστηριοτήτων παρακολούθησης και αξιολόγησης, ενώ διευρύνεται το φάσμα των επιλέξιμων δράσεων με την εισαγωγή μέτρων υγείας, εκπαίδευσης κ.λ.π. Επιπλέον, για τις περιφέρειες τρίτων χωρών (Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης) που γειτνιάζουν με τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης, οι διασυνοριακές δραστηριότητες μπορούν να τύχουν συνδρομής από το πρόγραμμα Phare.

Παράλληλα, το 1996, δίνεται μια νέα έμφαση στο πρόγραμμα, με την εισαγωγή της πτυχής της διακρατικής συνεργασίας σε θέματα χωροταξίας. Η ανάπτυξη της δράσης αυτής, επιδιώκει να συμβάλει στην εξισορρόπηση του ευρωπαϊκού χώρου, με τη διευκόλυνση της διακρατικής συνεργασίας στον χωροταξικό τομέα (με τον καθορισμό περιορισμένου αριθμού διακρατικών συνόλων γεωγραφικά συνεχών χώρων συνεργασίας) και στη βελτίωση του εδαφικού

αντίκτυπου των κοινοτικών πολιτικών. Παρέχεται επίσης η δυνατότητα σε τρίτες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, την ΚΑΚ και τις χώρες της λεκάνης της Μεσογείου, να συμμετάσχουν στην υλοποίηση διακρατικών δραστηριοτήτων, λαμβάνοντας χρηματοδότηση από τα προγράμματα Phare, Tacis και Meda αντιστοίχως.

Η εισαγωγή των δύο νέων κατευθύνσεων στη δράση του προγράμματος, εκφράζει -σε σημαντικό βαθμό- την μεγάλη σημασία που του αποδίδεται (κατά κύριο λόγο) από την Ε.Επιτροπή αλλά και από τα κράτη μέλη. Η αναγνώριση της επιτυχίας των ακολουθούμενων πρακτικών του προγράμματος κατά την πρώτη περίοδο, έχει σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη των νέων αυτών πτυχών, οι οποίες βρίσκονται σε άμεση συνάφεια με την λογική του προγράμματος και είναι ιδιαίτερης σημασίας για τις παραμεθόριες περιοχές.

4.3.2 Οι προτάσεις της Ε.Επιτροπής για την νέα προγραμματική περίοδο του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ (1995-1999)

Κατά την νέα περίοδο εφαρμογής των προγραμμάτων διαπιστώνεται κατά αρχήν μια επέκταση του τεθέντος στόχου, που πλέον αφορά στην υλοποίηση πρότυπων πειραματικών έργων σε αποκεντρωμένη βάση, στα πλαίσια προώθησης της συνεργασίας και της καινοτομίας που είχε ήδη ξεκινήσει κατά την αρχική περίοδο.

Τα δεδομένα που ισχύουν την νέα αυτή περίοδο διαφοροποιούν σημαντικά την κατάσταση. Διαπιστώνεται μια σαφής αύξηση της ζήτησης για διαπεριφερειακή συνεργασία για ένα πλήθος λόγων. Οι πολλοί παράγοντες που δραστηριοποιούνται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, αρχίζουν να εκδηλώνουν όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της μεταξύ τους συνεργασίας, προκειμένου να επωφεληθούν από την ανταλλαγή των εμπειριών τους αλλά και να αποκτήσουν ένα περισσότερο διεθνή χαρακτήρα. Επιπλέον, πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες ενισχύουν τα κίνητρα για συνεργασία με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, υπό το φως των έντονων γεωπολιτικών αλλαγών που πραγματοποιούνται σ' αυτό το τμήμα του ευρωπαϊκού χώρου. Ακόμη, ενόψει της προσχώρησης νέων κρατών, αυξάνεται η σημασία της συνεργασίας με χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αλλά και της Βαλτικής, ενώ οι εξελίξεις που εκδηλώνονται στη Μεσόγειο

(αποσταθεροποίηση νοτίου τμήματος, προσπάθειες σταθερότητας στο ανατολικό) προσδίδουν αυξημένη σημασία στη συνεργασία, ιδιαίτερα για τα νότια μέλη. Ενόψει τέλος μιας πιθανής διεύρυνσης της Ένωσης απαιτείται η προετοιμασία των μελλοντικών κρατών μελών. Η διαπεριφερειακή συνεργασία αποτελεί το κατάλληλο πλαίσιο για την εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού, με τη δημιουργία δικτύων μεταφοράς τεχνογνωσίας, αλλά και καθιέρωσης της αντίληψης της τοπικής ανάπτυξης

Για την ουσιαστικότερη εφαρμογή των προγραμμάτων κατά την νέα περίοδο, η Επιτροπή προβαίνει σε κάποιες αναπροσαρμογές των ακολουθούμενων μεθόδων, αλλά και της οργάνωσής τους, βάσει της αποκτηθείσας πείρας. Τα στοιχεία στα οποία δίνεται ιδιαίτερη έμφαση αφορούν: στην εδραίωση της εταιρικής σχέσης, στην απλούστευση των διαδικασιών, στη μεγαλύτερη σαφήνεια της πολιτικής και στην υιοθέτηση αποτελεσματικότερων μεθόδων.

Ένα βασικό στοιχείο λοιπόν που επιδιώκει να εισάγει η Επιτροπή για τη νέα περίοδο είναι αυτό που αφορά στην εδραίωση της εταιρικής σχέσης, στην κατεύθυνση της δραστηριοποίησης εκτός των τοπικών και περιφερειακών αρχών και όλων των παραγόντων του οικονομικού και κοινωνικού τομέα. Η ανάπτυξη της εταιρικής σχέσης ακολουθεί μια διττή προσέγγιση: Από τη μια, η εταιρική σχέση αναπτύσσεται στο εσωτερικό των συμμετεχόντων περιφερειών μεταξύ των διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (κυρίως επιχειρήσεων αλλά και οργανισμών κοινωνικού χαρακτήρα). Από την άλλη, εκδηλώνεται στα πλαίσια της διεθνικής συνεργασίας των περιφερειακών και των τοπικών αυτών παραγόντων.

Η απλούστευση των διαδικασιών αποτελεί μια άλλη διάσταση της νέας προσέγγισης. Στην κατεύθυνση αυτή εντάσσεται η συγκρότηση ενός ενιαίου προγράμματος διαπεριφερειακής συνεργασίας στο οποίο διακρίνονται τρεις πτυχές: εσωτερική, εξωτερική και καινοτόμων ενεργειών.

Η επιδίωξη της σαφήνειας συνδέεται άμεσα με την προτεινόμενη απλούστευση της εφαρμογής. Ως εκ τούτου, τα νέα στοιχεία που εισάγονται αποσκοπούν: στη στενότερη και συστηματικότερη σύνδεση των συμμετεχόντων, στην καλύτερη κατανόηση των προτεινόμενων ενεργειών, στη μεγαλύτερη διαφάνεια των διαδικασιών διαχείρισης, στη συμμετοχή των κρατών μελών στην

παρακολούθηση και την αξιολόγηση των ενεργειών αυτών, προκειμένου να βελτιωθεί η διάδοσή τους στα πλαίσια εθνικών ή άλλων κοινοτικών πολιτικών. Η νέα προσέγγιση επομένως αφορά:

- * στην ανάθεση της διαχείρισης του προγράμματος σε μια ενιαία συντονιστική επιτροπή, στην οποία θα προεδρεύει η Ε.Επιτροπή καθώς επίσης θα συμμετέχει ομάδα εμπειρογνομώνων,
- * στη διάρθρωση του προγράμματος γύρω από μια ενιαία διαχειριστική διαδικασία που θα βασίζεται στις προκλήσεις υποβολείς προτάσεων από τις οποίες και θα επιλέγονται οι καταλληλότερες,
- * στη σύναψη μιας σύμβασης διαχείρισης για κάθε πτυχή του προγράμματος, με έναν τεχνικό οργανισμό, ο οποίος θα αναφέρεται απευθείας στην Ε.Επιτροπή. Η σύμβαση αυτή θα περιλαμβάνει το πρόγραμμα εργασίας το οποίο και εγκρίνεται από την Επιτροπή (διοργάνωση προσκλήσεων για την υποβολή προτάσεων, επιλογή έργων από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες, στήριξη εργοληπτών για την εξασφάλιση της εκτέλεσης των έργων, παρακολούθηση, διαχείριση, επικοινωνία και αξιολόγηση),
- * στην πρόβλεψη ενός ειδικού κονδυλίου το οποίο θα χρησιμοποιείται, πέρα από την κανονική διαδικασία υποβολής προτάσεων, για την απευθείας χρηματοδότηση ενεργειών πειραματικού, προπαρασκευαστικού και συνοδευτικού χαρακτήρα, αποτελώντας ένα στοιχείο ευελιξίας που συνδέεται άμεσα με τον πειραματικό ρόλο των προγραμμάτων.

Όσον αφορά τέλος την επιδίωξη της αποτελεσματικότητας των ενεργειών, η βασική κατεύθυνση αφορά στην προώθηση δραστηριοτήτων που ενισχύουν την οικονομική ανάπτυξη, συντελώντας στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Για το λόγο αυτό οι προτεραιότητες των παρεμβάσεων των προγραμμάτων πρέπει να ταυτίζονται μ' αυτές που ορίζονται από την Επιτροπή στη Λευκή Βίβλο για την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση καθώς και το άρθρο 1(γ) του ΕΤΠΑ για την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης και των ΜΜΕ. Έτσι, τρεις είναι πλέον οι τομείς προτεραιότητας στην προώθηση της διαπεριφερειακής συνεργασίας:

- * η μεταφορά της υφιστάμενης τεχνογνωσίας μεταξύ των εταίρων (ειδικότερα όσον αφορά τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης τοπικών και περιφερειακών αρχών αλλά

και τις τεχνικές τοπικής οικονομικής ανάπτυξης που φέρουν σε συνεργασία δημόσιους και ιδιωτικούς παράγοντες),

- * η συγκρότηση και χρησιμοποίηση κοινών μέσων για την αξιοποίηση του συμπληρωματικού χαρακτήρα των εταιρών (για την αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ εμπλεκομένων παραγόντων για την προώθηση της καινοτομίας, βελτίωση της προσφοράς υπηρεσιών προς της ΜΜΕ καθώς και διεθνοποίησή τους), και
- * η καλύτερη πρόσβαση των εταιρών σε άλλες κοινοτικές πολιτικές, που είναι σημαντικές για την μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων (περιβάλλον, έρευνα-τεχνολογία, ενέργεια).

Αποτέλεσμα των προτεραιοτήτων αυτών είναι η επιλογή ενός μικρού αριθμού θεμάτων στα οποία θα επικεντρωθούν τα σχέδια συνεργασίας (χωρίς να υπερβαίνουν τα δύο θέματα ανά σχέδιο). Τα σχέδια θα επιλέγονται για μια περίοδο δύο ετών, στο τέλος της οποίας θα είναι δυνατή η τροποποίησή τους, βάσει αξιολογήσεων των αποτελεσμάτων ή νέων αναγκών.

Επίσης, για την αποτελεσματικότερη διάδοση της τεχνογνωσίας δίνεται έμφαση σε ανάπτυξη νέων τεχνικών, πέρα από τις ήδη εφαρμοζόμενες “παθητικές” (συναντήσεις, σεμινάρια). Επίσης, επιδιώκοντας την εναρμόνιση της έκτασης και διάρκειας των σχεδίων θεσπίζονται κανόνες-πλαίσια ανάλογα με τον τύπο του κάθε σχεδίου. Τέλος για την εξασφάλιση της συνέχειας της συνεργασίας, θα δίνεται προτεραιότητα σε εκείνα τα σχέδια όπου οι συμμετέχοντες μπορούν να επιτύχουν την συνέχιση των ενεργειών τους με την ενσωμάτωσή τους σε άλλες εθνικές ή κοινοτικές πολιτικές.

Όσον αφορά πλέον την εφαρμογή στην πράξη των παραπάνω επιδιώξεων, απαιτείται ένα σύστημα που θα εξασφαλίζει την αυξημένη συμμετοχή των κρατών μελών, την ενεργό συμμετοχή των τοπικών παραγόντων και την διαχείριση και παρακολούθηση των σχεδίων από επαγγελματίες φορείς. Ως εκ τούτου τα επιμέρους όργανα που καλούνται να συνδράμουν είναι:

- * η Συμβουλευτική Επιτροπή για την Ανάπτυξη και την Ανασυγκρότηση των Περιφερειών, η οποία και θα αποτελέσει το βασικό μέσο για την πληροφόρηση και

την συμμετοχή των κρατών μελών στην αξιολόγηση και παρακολούθηση των σχεδίων,

- * στην ίδια κατεύθυνση εντάσσεται η υποβολή ετήσιων εκθέσεων για την εξέλιξη των σχεδίων στην Επιτροπή των Περιφερειών, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών καθηκόντων τους, στα πλαίσια της επιδίωξης για καλύτερη πληροφόρηση σε επίπεδο σχέσεων μεταξύ των διαφόρων οργανισμών,
- * τρεις ξεχωριστοί οργανισμοί, οι οποίοι θα αναλάβουν την διαχείριση και παρακολούθηση των σχεδίων, οι οποίοι και θα οριστούν έπειτα από διεξαγωγή διαγωνισμού,
- * η συντονιστική επιτροπή που θα αποτελείται από την XVI Γενική Διεύθυνση της Ε.Επιτροπή, τους τρεις διευθυντές των διαχειριστικών οργανισμών και θα υποστηρίζεται από ομάδα εμπειρογνομόνων, επιδιώκοντας της εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του προγράμματος, και
- * η ομάδα των εμπειρογνομόνων που θα απαρτίζεται από ειδικούς που διαθέτουν γενική τεχνική εμπειρογνομοσύνη ή πείρα σε θέματα διαπεριφερειακής συνεργασίας και καινοτομίας και από ειδικούς με εξειδικευμένες γνώσεις σε κάθε θέμα προτεραιότητας.

4.4 Απολογισμός της εφαρμογής και διερεύνηση των προοπτικών εξέλιξης των προγραμμάτων σε ελληνικό επίπεδο

4.4.1 Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού χώρου

Ο ελληνικός χώρος αδιαμφισβήτητα χαρακτηρίζεται από μια μοναδική ιδιομορφία. Ενώ παρουσιάζει σημαντική ομοιογένεια -πλησιάζοντας σπανίως υψηλά ποσοστά 95 με 100%- σε χαρακτηριστικά που αφορούν στον ανθρώπινο παράγοντα όπως η φυλή, η θρησκεία, η γλώσσα κ.λ.π., στο φυσικό του τοπίο χαρακτηρίζεται από μια εξαιρετική ετερογένεια. Το μέγεθος δε της ετερογένειας αυτής είναι τέτοιο ώστε

να μιλάμε για κατακερματισμένο χώρο. Η ασυνέχεια αυτή εκδηλώνεται κατά κύριο λόγο με τη διχοτομία ανάμεσα στο κυρίως ηπειρωτικό και νησιωτικό τμήμα, αλλά και την ύπαρξη ενός ιδιαίτερου ανάγλυφου που περιλαμβάνει ανεπτυγμένες οροσειρές, μικρές κοιλάδες, μεγάλο μήκος ακτών κ.λ.π. Ήταν αυτή άλλωστε η μορφή του χώρου που αποτέλεσε δυσμενή παράγοντα ανάπτυξης ενός μεγάλου τμήματος της ελληνικής επικράτειας, ενώ συγχρόνως συνέβαλε -σε σημαντικό βαθμό- στην ανάπτυξη διακριτών χώρων ανθρώπινης δραστηριότητας (ΚΕΠΕ 1989, Μπεριάτος Ηλίας 1992, XVI Γενική Διεύθυνση Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 1993).

Ως προς τη διεθνή του θέση, ο ελληνικός χώρος εντάσσεται σε διαφορετικά γεωπολιτικά και γεωοικονομικά σύνολα, τα οποία και εξασκούν πάνω του ισχυρές επιρροές. Στα ευρύτερα αυτά συστήματα συμπεριλαμβάνονται: η Ευρώπη, τα Βαλκάνια και η Μεσόγειος. Η θέση που κατέχει και ο ρόλος που διαδραματίζει η Ελλάδα, σαν μέρος τους, μεταβάλλεται συνεχώς καθοριζόμενος από τις συνεχιζόμενες μεταλλαγές και εξελίξεις που υφίστανται οι ευρύτεροι αυτοί χώροι. Επιπλέον η γεωγραφική θέση της ανέκαθεν αποτελούσε ένα από τα βασικά της πλεονεκτήματα, εφόσον αποτελώντας το φυσικό σταυροδρόμι σύνδεσης Βορρά-Νότου και Ανατολής-Δύσης, της δόθηκε η δυνατότητα να αναπτύξει σχέσεις και δεσμούς με τις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων, της Μέσης Ανατολής και του Αραβικού κόσμου (Μπεριάτος Ηλίας 1992 ΥΠΕΘΟ-ΥΠΕΧΩΔΕ 1995).

Αποτελώντας συγχρόνως μέλος της Ε.Ε -το μοναδικό προς το παρόν της Βαλκανικής- αναπτύσσονται νέες δυνατότητες και ευκαιρίες, ενώ παράλληλα σημαντικές είναι οι πιέσεις και οι προκλήσεις που υφίσταται από τις πραγματοποιούμενες εξελίξεις στη διαδικασία ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού χώρου. Τα όσα έχουν αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο για την θέση των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών, βρίσκουν την καλύτερη εφαρμογή τους στην περίπτωση της Ελλάδας, η οποία αποτελεί το πιο απομονωμένο και αδύνατο μέλος της Ένωσης των 15.

Η απουσία χερσαίων συνόρων με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε και η απομακρυσμένη θέση της, σε σχέση με το το κέντρο λήψης αποφάσεων της Ε.Ε, αλλά και το ανεπτυγμένο ευρωπαϊκό κέντρο, αποτελούν τη μια διάσταση της περιφερειακότητάς της. Η απόσταση που χωρίζει την Ελλάδα από τους υπόλοιπους εταίρους της - μια απόσταση που συνεχώς διευρύνεται- σε οικονομικούς και

κοινωνικούς όρους αυτή τη φορά, συμπληρώνει την εικόνα. Η προσπάθεια επομένως που πρέπει να καταβληθεί για την προσέγγιση των υπολοίπων μελών είναι πολύ μεγάλη, ξεπερνώντας ακόμη και τις υπάρχουσες δυνατότητες. Γεγονός που έγινε κατανοητό και από την Ε.Ε, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να εντάσσεται στις χώρες συνοχής προκειμένου να λαμβάνει ειδική υποστήριξη στην προσπάθειά της αυτή, ενώ συγχρόνως αποτελεί έναν από τους βασικούς αποδέκτες των ενισχύσεων της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε, εντασσόμενη εξολοκλήρου στον στόχο 1 των διαρθρωτικών ταμείων.

Στα κατεύθυνση αυτή εντάσσονται και τα σχέδια που προωθούνται από τα προγράμματα της Ε.Ε για τη διαπεριφερειακή συνεργασία. Λόγω της περιφερειακής της θέσης, η Ελλάδα είναι η πλέον κατάλληλη για την εφαρμογή της προσέγγισης αυτής προκειμένου, αφενός να βελτιώσει τη σύνδεσή της με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε, και αφετέρου να επωφεληθεί από τις γνώσεις και την εμπειρία των πιο ανεπτυγμένων περιοχών στην προσπάθεια αναβάθμισης της οικονομική της θέση.

Η δράση όμως των ελληνικών τοπικών και περιφερειακών αρχών, οι οποίες αποτελούν τους τελικούς αποδέκτες των προγραμμάτων διαπεριφερειακής συνεργασίας, αδιαμφισβήτητα περιορίζεται από τον συγκεντρωτικό χαρακτήρα του υπάρχοντος διοικητικού συστήματος. Η κατάσταση αυτή, λόγω της μακράς της διάρκειας, έχει αφαιρέσει από το τοπικό επίπεδο την ικανότητα επίδειξης αυτονομίας και αυτοδιαχείρισης, γεγονός που επιτείνεται από την ύπαρξη ενός πολύ μεγάλου αριθμού μικρών, και κατά συνέπεια αδύναμων, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι διάφορες προσπάθειες που εκδηλώθηκαν κατά τα τελευταία χρόνια (με πρωτοβουλία των εθνικών αρχών) και εκφράστηκαν με την εισαγωγή νομοθεσιών στην κατεύθυνση της ενδυνάμωσης των οργανισμών αυτών (Ν. 1416/84, Ν.1622/86, Ν.2218/94 και Ν. 2240/94), σίγουρα δεν είχαν τα επιδιωκόμενα θετικά αποτελέσματα. Τόσο οι ελλείψεις του σχεδιασμού όσο και η στάση των τοπικών οργανισμών, συνετέλεσαν στην ανεπιτυχή εφαρμογή των προσπαθειών αυτών.

Αρχίζει όμως πλέον να διαφαίνεται μια προσπάθεια από την πλευρά των τοπικών και περιφερειακών αρχών, που αποσκοπεί στην αλλαγή της υπάρχουσας προβληματικής κατάστασης. Απόδειξη του γεγονότος αυτού, αποτελεί η συμμετοχή των τοπικών φορέων στα προγράμματα διαπεριφερειακής συνεργασίας της Ε.Ε. Η αρκετά σημαντική (συγκρινόμενη με το σύνολο των υλοποιηθέντων σχεδίων) αυτή

συμμετοχή εκφράζει ακριβώς την προσπάθεια, των αρχών του τοπικού και περιφερειακού επιπέδου, για αναβάθμισή τους. Η απόκτηση των αναγκαίων γνώσεων πάνω σε νέες διαχειριστικές λύσεις αλλά και η ενημέρωση πάνω στα διεθνή και ευρωπαϊκά δρώμενα αναμένεται να δώσει τη δυνατότητα απόκτησης ενός σημαντικού ρόλου τόσο στην αντιμετώπιση των εσωτερικών ζητημάτων όσο και στην συμμετοχή στο ευρύτερο περιβάλλον, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης.

4.4.2 Πρόγραμμα Interreg

Οι παραμεθόριες περιοχές στις οποίες απευθύνεται το πρόγραμμα, ενώ από τη μια προσφέρουν σημαντικές προοπτικές, από την άλλη υπόκεινται σε σοβαρούς περιορισμούς. Περιορισμούς που σχετίζονται με την πολύ χαμηλή δυναμικότητα των περιοχών αυτών, απόρροια σημαντικών ελλείψεων σε φυσικούς (και ειδικότερα ανθρώπινους) πόρους αλλά και απουσίας βασικών υποδομών, που επιτείνουν ακόμη περισσότερο την περιφερειακότητά τους. Επιπλέον, ενώ στα εσωτερικά σύνορα της Ε.Ε υπάρχει παράδοση σχέσεων, στα εξωτερικά σύνορα και ιδιαίτερα στην περίπτωση της Ελλάδας με τους βόρειους γείτονές της, οι επαφές που εκδηλώνονται είναι εξαιρετικά περιορισμένες έως ελάχιστες. Η πάροδος του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου και του ελληνικού εμφυλίου, η επικράτηση μιας μακράς ψυχροπολεμικής περιόδου, αλλά και σε ένα δεύτερο επίπεδο η ύπαρξη γλωσσικών διαφορών και η μικρή οικονομική δυνατότητα των παραμεθόριων περιοχών προκειμένου να αναπτυχθούν έργα συνεργασίας, διαμορφώνουν την γενική εικόνα.

Όμως, πέρα από τις δυσκολίες αυτές, οι δυνατότητες που διαγράφονται είναι σημαντικές, δεδομένης της ιδιότητας της Ελλάδας ως μοναδικού μέλους της Ε.Ε στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων αλλά και των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων (σε οικονομικό επίπεδο) έναντι των γειτονικών χωρών. Τα στοιχεία αυτά μπορούν να αποτελέσουν την βάση για την ανάπτυξη της συνεργασίας με τους βαλκάνιους αλλά και μεσογειακούς (με τους οποίους διαθέτει μακροχρόνιες σχέσεις) γείτονές της.

Έτσι η ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας και η από κοινού υλοποίηση σχεδίων μπορεί να συντελέσει αφενός στην άμβλυνση των αντιθέσεων και την υιοθέτηση σχέσεων καλής γειτονίας και αφετέρου στην επίτευξη σημαντικών

οικονομικών ωφελειών με επιπτώσεις στην συγκράτηση του πληθυσμού (γεγονός ιδιαίτερης σημασίας για τις παραμεθόριες περιοχές).

Η εφαρμογή του Interreg I

Το πρόγραμμα κρίθηκε ως ιδιαίτερα σημαντικό, όχι μόνο εξαιτίας του μεγέθους του προϋπολογισμού του, αλλά και λόγω των στόχων του. Βασική επιδίωξη αποτέλεσε η άρση της απομόνωσης των παραμεθόριων περιοχών, η οποία εκφράστηκε κατά κύριο λόγο με την κατασκευή μεγάλων έργων υποδομής (κυρίως μεταφορών). Τα έργα αυτά που απορρόφησαν το μεγαλύτερο τμήμα του προϋπολογισμού (περίπου 76%), θεωρούνται μεγάλης εθνικής σημασίας εφόσον αφορούν στη σύνδεση του χώρου της Ε.Ε με την Τουρκία, την Μ. Ανατολή και τις Παρευξείνιες χώρες δια μέσου της Ελλάδας. Επίσης, μεταξύ των στόχων του προγράμματος σημαντική θέση κατέχει η ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού με δράσεις αξιοποίησης των τουριστικών πόρων, αποτελεσματικότερης διαχείρισης του αγροτικού τομέα κ.λ.π. (Κωσταρά Μιράντα, 1995, σ.109).

Άλλωστε σύμφωνα με τον κανονισμό του προγράμματος, στην περίπτωση των εξωτερικών συνόρων επιδιώκεται κατά κύριο λόγο η σταθεροποίηση της κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών υποδομών των παραμεθόριων περιοχών, ενώ η ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας έρχεται σε δεύτερη μοίρα.

Εγγενή προβλήματα, όπως η απουσία διασυνοριακών συνδέσεων σε βασικές υποδομές (μεταφορών και επικοινωνιών) που περιορίζει τις δυνατότητες επικοινωνίας και οικονομικών ανταλλαγών, αλλά και η εφαρμογή διαφορετικών θεσμικών πλαισίων που καθιστά προβληματική την από κοινού υλοποίηση έργων, δυσχεραίνουν την ανάληψη διασυνοριακών σχεδίων. Επιπλέον, η έλλειψη πόρων για την υποστήριξη των εξωκοινοτικών εταιρών, η οικονομική κατάσταση των οποίων καθιστά πολύ δύσκολη την ανεύρεση ιδίων πόρων, αλλά και περαιτέρω ελλείψεις διαχειριστικών και οργανωτικών δεξιοτήτων, επιτείνουν το πρόβλημα.. Τέλος, όσον αφορά την χρονική συγκυρία εφαρμογής του προγράμματος, τόσο η έκκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο, όσο και η απειρία των ελληνικών τοπικών αρχών, περιόρισαν την δυνατότητα ανάπτυξης διασυνοριακής δράσης.

Ως εκ τούτου, οι υποβαλλόμενες προτάσεις για την υλοποίηση δράσεων διαπεριφερειακής συνεργασίας ήταν αρχικά περιορισμένες αφορώντας πανεπιστήμια και εμπορικά / βιομηχανικά επιμελητήρια, τα οποία όμως είχαν εκ των προτέρων αναπτύξει ένα ορισμένο επίπεδο επαφών και συνεργασίας με τους ομόλογούς τους από την άλλη πλευρά των συνόρων. Σε σύντομο όμως χρονικό διάστημα η ελληνική κυβέρνηση αλλά και η Ε.Επιτροπή άρχισαν να αναλογίζονται τις δυνατότητες ανάπτυξης σχεδίων συνεργασίας με την Αλβανία και την Βουλγαρία, ιδιαίτερα κατά το δεύτερο μισό του 1991, οπότε και άρχισε να σταθεροποιείται η κατάσταση στη Βουλγαρία. Το γεγονός αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την εκ νέου διεξαγωγή διαγωνισμού, οπότε και συγκεντρώθηκε ένας ιδιαίτερα σημαντικός αριθμός σχεδίων. Η μεγάλη ανταπόκριση οφειλόταν επίσης στην κινητοποίηση των τοπικών παραγόντων που επιτεύχθηκε στα πλαίσια των εργαστηρίων του προγράμματος LACE (Petraikos George, 1996, σ. 222).

Στην υλοποίηση των σχεδίων αυτών, συμμετείχε σημαντικός αριθμός δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, που δραστηριοποιούνται τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο (ΟΤΑ, Υπουργεία, Πανεπιστήμια, Επιμελητήρια, Αναπτυξιακές Εταιρείες, ΜΜΕ κ.α). Παρόλο το μικρό προϋπολογισμό που διατέθηκε για την υλοποίηση των δράσεων, τα οφέλη ήταν πολλαπλά για όλα συμβαλλόμενα μέρη. Οι επιχειρηματίες είχαν τη ευκαιρία να σχηματίσουν μια εικόνα για την οικονομία, τους θεσμούς και την επιχειρηματική δραστηριότητα των γειτόνων τους, διερευνώντας κατά τον τρόπο αυτό την δυνατότητα επέκτασής τους σε νέες αγορές. Τα Πανεπιστήμια επέτειναν τις μεταξύ τους επαφές, διευρύνοντας την προοπτική της περαιτέρω συνεργασίας τους μέσω της από κοινού υλοποίησης μελετών αλλά και ανταλλαγής ερευνητών στα πλαίσια ειδικών εργασιών. Οι τοπικές αρχές κατάφεραν να ενισχύσουν τους δεσμούς με τους γείτονές τους αλλά και να βελτιώσουν τις ακολουθούμενες πρακτικές τους, υλοποιώντας σχέδια συνεργασίας πάνω σε θέματα ειδικού ενδιαφέροντος. Η απειρία των τοπικών αρχών πάνω στα υιοθετούμενα σχέδια, είχε σαν αποτέλεσμα τα αρχικά σχέδια να αναφέρονται σε απλές ενέργειες (επαφές, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.ο.κ). Στη συνέχεια όμως η συσσώρευση της εμπειρίας συνετέλεσε στο σχεδιασμό ουσιαστικότερων δράσεων. Ομοίως, οι Αναπτυξιακές Εταιρείες είχαν τη δυνατότητα να διερευνήσουν και να εφαρμόσουν νέες μεθόδους κ.ο.κ. (Petraikos George, 1996, σ. 233).

Όσον αφορά στην περαιτέρω προώθηση των σχεδίων συνεργασίας, η υιοθέτηση κοινών δομών σχεδιασμού και παρακολούθησης κρίνεται αναγκαία. Ο βαθμός όμως ικανοποίησης των συνθηκών αυτών, εξαρτάται από τον τύπο της συνεργασίας που υιοθετείται κάθε φορά. Έτσι, σε ένα πρώτο επίπεδο, ο προσδιορισμός κάποιων κοινών προδιαγραφών και η περιοδική ενημέρωση πάνω στην πρόοδο των εργασιών, κρίνεται επαρκής (π.χ έργα υποδομής μεταφορών). Περνώντας όμως σε πιο περίπλοκες περιπτώσεις (π.χ ενιαίος φορέας κοινής διαχείρισης), απαιτούνται πολύ περισσότερα όπως κοινός σχεδιασμός, διαχείριση και παρακολούθηση. Η κατάσταση βέβαια στην περίπτωση αυτή είναι πολύ δύσκολη εξαιτίας της ύπαρξης διαφορετικών νομοθεσιών εκατέρωθεν των συνόρων. Η υιοθέτηση των σχεδίων αυτών αποτελεί επομένως, ειδικότερα στις περιοχές των εξωτερικών συνόρων (όπως στην περίπτωση της Ελλάδας), μια ιδιαίτερη πρόκληση (Κωσταρά Μιράντα, 1995, σ.115).

Interreg II

Το ελληνικό πρόγραμμα για την νέα περίοδο, έχει ήδη εγκριθεί από την Ε.Επιτροπή. Εξαιτίας των τροποποιήσεων του κανονισμού του, επεκτείνεται ο αριθμός των επιλέξιμων περιοχών (από 22 σε 28 νομούς), ενώ πλέον η ελληνική πρόταση διαρθρώνεται σε τρία αυτόνομα προγράμματα. Το ένα αναφέρεται στη στον τομέα της διασυνοριακής συνεργασίας και τα άλλα δύο στη συμπλήρωση των ενεργειακών δικτύων.

Στα πλαίσια του νέου αυτού προγράμματος, η διάσταση της διαπεριφερειακής συνεργασίας ενισχύεται σημαντικά, σε σύγκριση με το Interreg I, επεκτεινόμενη σε όσο το δυνατόν περισσότερους τομείς. Επίσης, ενώ η υλοποίηση μεγάλων έργων υποδομής επεκτείνεται και στη νέα περίοδο, προωθούνται παράλληλα και πιο ήπιες δράσεις, όπως για παράδειγμα αυτές που αναφέρονται στην ανάπτυξη του ενδογενούς δυναμικού.

Interreg IIC

Σχετικά με τη διακρατική συνεργασία σε θέματα χωροταξίας που προωθείται στα πλαίσια του Interreg IIC, η ελληνική πλευρά συμμετέχει σε λειτουργικό

πρόγραμμα που καταρτίστηκε με την συνεργασία των χωρών της Αυστρίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας (CADSES). Η κοινή πρωτοβουλία των τεσσάρων αυτών μελών της Ε.Ε αφορά στην ανάπτυξη μιας κοινής στρατηγικής του Κεντρικού, Αδριατικού, Παραδουνάβιου και Νότιο-Ανατολικού ευρωπαϊκού χώρου. Η υιοθέτηση των δράσεων διακρατικής συνεργασίας σχετίζεται με τη μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπειριών πάνω σε θέματα χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης. Ενθαρρύνεται επίσης η συμμετοχή γειτονικών χωρών της Κεντρικής και Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες μπορούν να επωφεληθούν από τη συνδρομή του προγράμματος PHARE. Μέχρι στιγμής, παρόλο που έχουν καθοριστεί οι γενικές κατευθύνσεις του προγράμματος, δεν ορίστηκαν συγκεκριμένες δράσεις, κάτι που αναμένεται να πραγματοποιηθεί στο προσεχές μέλλον.

4.4.3 Πρόγραμμα Pacte

Ο πολύ μικρός προϋπολογισμός των σχεδίων του προγράμματος, σίγουρα δεν μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη σημαντικών πρακτικών αποτελεσμάτων. Ενώ όμως η συνεισφορά του σε ποσοτικούς όρους είναι αρκετά περιορισμένη, η ποιοτική του διάσταση εμφανίζεται εξαιρετικά σημαντική. Άλλωστε, ο πειραματικός χαρακτήρας του προγράμματος (που εκφράζεται και από τον τύπο των προωθούμενων δράσεων: ανταλλαγές εμπειριών, τεχνογνωσίας, σεμινάρια κ.ο.κ) αποβλέπει περισσότερο στη διερεύνηση νέων προσεγγίσεων στα ζητήματα της περιφερειακής ανάπτυξης παρά σε απτά και άμεσα ποσοτικά αποτελέσματα.

Εξετάζοντας επομένως την ποιοτική συνεισφορά του προγράμματος, πρέπει καταρχήν να επισημανθεί ο καίριος ρόλος του στην εισαγωγή και διάδοση (μεταξύ των ελληνικών τοπικών αρχών) της έννοιας της διαπεριφερειακής (διαστικής) συνεργασίας σε επίπεδο Ε.Ε. Είναι η πρώτη φορά που παρέχεται η δυνατότητα στις ελληνικές πόλεις να συνεργαστούν επί ίσοις όροις με αντίστοιχους εταίρους από ολόκληρη την Ε.Ε. Κατά τον τρόπο αυτό, οι τοπικές αρχές που ταλανίζονται από πλήθος εσωτερικών προβλημάτων, μπορούν πλέον να επωφεληθούν από την εμπειρία και τις γνώσεις των περισσότερο αναπτυγμένων -και προηγμένων σε θέματα αυτοδιοίκησης- ευρωπαϊών εταίρων τους.

Πέρα όμως από αυτά τα άμεσα αποτελέσματα, η συμμετοχή των ελληνικών πόλεων στην υλοποίηση σχεδίων συνεργασίας συνετέλεσε στην καλύτερη γνωριμία τους με άλλες ευρωπαϊκές πόλεις και στην ανάπτυξη περαιτέρω επαφών, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις εξελίχθηκαν σε νέα και μεγαλύτερα σχέδια συνεργασίας (στα πλαίσια του Recite ή του Ecos-Ouverture). Ακόμη, η πραγματοποίηση άμεσων επαφών με εκπροσώπους της Ε.Επιτροπής και άλλων οργάνων της Ε.Ε, έφεραν τις συμμετέχουσες πόλεις πιο κοντά στον ευρωπαϊκό μηχανισμό, καθιστώντας τον πιο οικείο στα μάτια τους. Τέλος, η υλοποίηση των σχεδίων σε τοπικό επίπεδο, χωρίς την οποιαδήποτε παρέμβαση των αρχών του κεντρικού επιπέδου, έδειξε στις τοπικές αρχές τις προοπτικές της “εκ των κάτω” προσέγγισης. Παρά τα αναμενόμενα προβλήματα που εκδηλώθηκαν κατά την υλοποίηση των σχεδίων, λόγω των δεδομένων αδυναμιών των τοπικών διοικήσεων, το όφελος ήταν σημαντικό στο βαθμό που διαδόθηκαν -και γνώρισαν ανταπόκριση- οι έννοιες της “εκ των κάτω” ανάπτυξης και της διαπεριφερειακής συνεργασίας.

Το ενδιαφέρον που εκδήλωσαν οι έλληνες φορείς ήταν ιδιαίτερα μεγάλο. Η υλοποίηση 50 σχεδίων με την συμμετοχή άνω των 100 τοπικών παραγόντων, είναι αρκετά σημαντική, ακόμη και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Όπως είναι αναμενόμενο, η υλοποίηση των σχεδίων δεν ήταν πάντοτε ικανοποιητική. Η απουσία σαφών ποσοτικών αποτελεσμάτων, σίγουρα δυσχεραίνει την αξιολόγηση των υλοποιηθέντων δράσεων. Όπως και να ‘χει όμως το πρόγραμμα συνολικά, θεωρείται σαν μια χρήσιμη άσκηση και προετοιμασία των πόλεων που συμμετείχαν προκειμένου να επεκτείνουν τις σχέσεις που ανέπτυξαν, ακολουθώντας την κατεύθυνση του προγράμματος Recite.

4.4.4 Πρόγραμμα Recite

Το πρόγραμμα Recite έχει σίγουρα να επιδείξει πολύ περισσότερα ποσοτικά αποτελέσματα, απ’ ότι το πρόγραμμα Pacte. Άλλωστε, κάτι τέτοιο υπαγορεύεται και από τον πολύ μεγαλύτερο προϋπολογισμό των σχεδίων του. Οι πραγματοποιούμενες πλέον ανταλλαγές επεκτείνονται πέρα από την απλή γνωριμία των συνεργαζόμενων φορέων στην μετάδοση περισσότερο τεχνικών γνώσεων αλλά και νέων μεθόδων προκειμένου να καταστεί δυνατή η υλοποίηση πιλοτικών έργων σε διάφορους τομείς.

Ακόμη, το εύρος των συμμετεχόντων επεκτείνεται ακόμη περισσότερο, συμπεριλαμβάνοντας ένα πλήθος άλλων παραγόντων. Η μεγαλύτερη εμπλοκή όμως Επιμελητηρίων, Αναπτυξιακών Εταιρειών κ.λ.π που διαθέτουν μεγαλύτερη εμπειρία σε θέματα σχεδιασμού και διαχείρισης, συντελεί αδιαμφισβήτητα στην κατάρτιση σχεδίων περισσότερο επιχειρησιακού χαρακτήρα και μεγαλύτερων προοπτικών επιτυχίας.

Και στην περίπτωση αυτή, η ελληνική συμμετοχή ήταν εξαιρετικά μεγάλη (εφόσον εκδηλώθηκε σε 20 από τα 36 συνολικά σχέδια που υλοποιήθηκαν). Η επιτυχής πορεία πολλών από τα επιμέρους αυτά σχέδια, είχε σαν αποτέλεσμα την αυτονόμησή τους και τη συνέχιση της συνεργασίας και πέρα από τα πλαίσια του προγράμματος. Ακόμη δεν έχουν γνωστοποιηθεί οι ελληνικές προτάσεις για την νέα περίοδο προγραμματισμού. Σίγουρα, κάποια από τα σχέδια της πρώτης περιόδου επιδιώκουν να επεκτείνουν την εφαρμογή τους (σύμφωνα με τις αναφορές του 3ου κεφαλαίου) και στη νέα. Η τελική επιλογή όμως ανήκει στην Ε.Επιτροπή. Οι κατευθύνσεις για την νέα περίοδο έχουν ήδη παρουσιασθεί, οπότε σειρά έχει τώρα η υποβολή των προτάσεων από τους ενδιαφερόμενους φορείς.

4.4.5 Πρόγραμμα *Ecos-Ouverture*

Το πρόγραμμα αυτό, εισάγει ένα σημαντικό νέο στοιχείο σε σύγκριση με τα προηγούμενα προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, το οποίο βέβαια αφορά την συμμετοχή φορέων τρίτων χωρών στην υλοποίηση των σχεδίων συνεργασίας. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερης σημασίας για την ελληνική πλευρά, εξαιτίας των σημαντικών επαφών και σχέσεων που διατηρεί με τις επιλέξιμες τρίτες χώρες (οι οποίες σε σημαντικό ποσοστό καταλαμβάνουν τον χώρο της ελληνικής διασποράς).

Εξχωριστή βέβαια σημασία, κατέχει η ανάπτυξη της συνεργασίας με τις χώρες της Μεσογείου, γεγονός που επαληθεύεται από την εγκατάσταση στην Κρήτη ενός από τα δύο γραφεία του *Ecos-Ouverture-Med* (όπως έχει ήδη αναφερθεί το άλλο βρίσκεται στη Μασσαλία).

Η σημαντική (και πάλι) συμμετοχή των ελληνικών αρχών, εκφράζει το ενδιαφέρον τους για την συνεργασία τους με τις επιλέξιμες τρίτες χώρες (ειδικότερα

της Μεσογείου). Επίσης θα πρέπει να τονισθεί η σημαντική συνεισφορά του τοπικού γραφείου της Κρήτης, το οποίο παρείχε την αναγκαία πληροφόρηση και τεχνική υποστήριξη για την υλοποίηση των σχεδίων.

Όσον αφορά στη νέα περίοδο προγραμματισμού, η ελληνική πλευρά δεν έχει ακόμη καταρτίσει συγκεκριμένες προτάσεις, αναμένεται όμως να συνεχίσει και την περίοδο αυτή με το ίδιο πνεύμα ενθουσιασμού.

4.4.6 Τομείς παρέμβασης προγραμμάτων

Στο σημείο αυτό, επιχειρείται μια επισήμανση των βασικότερων στοιχείων που αφορούν σε κάθε επιμέρους τομέα παρέμβασης των σχεδίων που υλοποιήθηκαν με ελληνική συμμετοχή, στα πλαίσια των προγραμμάτων διαπεριφερειακής συνεργασίας της Ε.Ε.

Μεταφορές

Τα σχέδια που εντάσσονται στον τομέα αυτό αφορούν κατά κύριο λόγο στην κατασκευή νέων ή την αναβάθμιση των υπάρχοντων υποδομών, ενώ αναφέρονται σε μικρότερο βαθμό στην βελτίωση και στον εκσυγχρονισμό των παρεχομένων υπηρεσιών. Η τοπική αυτοδιοίκηση -ακόμη και οι τοπικοί ιδιωτικοί οργανισμοί- δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στην κατασκευή των αναγκαίων εκτεταμένων δικτύων υποδομών του τομέα των μεταφορών. Ως εκ τούτου, οι δράσεις αυτού του χαρακτήρα αναλαμβάνονται από κεντρικές υπηρεσίες και εντάσσονται στο πρόγραμμα Interreg. Αντίθετα, δράσεις που αφορούν στη διερεύνηση νέων πρακτικών και την εισαγωγή νέων προσεγγίσεων στην παροχή των υπηρεσιών βρίσκονται πιο κοντά στις δυνατότητες των τοπικών παραγόντων, ενώ λόγω του πειραματικού τους χαρακτήρα λαμβάνουν χρηματοδότηση στα πλαίσια του Recite και του Pacte.

Ενέργεια

Ακολουθώντας την ίδια κατεύθυνση ο τομέας της ενέργειας αφορά αφενός στην κατασκευή εκτεταμένων υποδομών και αφετέρου στη διερεύνηση νέων προσεγγίσεων, με ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Στοιχείο ιδιαίτερα ενδιαφέρον το οποίο σίγουρα χρήζει περαιτέρω εμβάθυνσης. Η χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα, σε

μια προσπάθεια ανεύρεσης λύσης στο πρόβλημα της ενεργειακής της εξάρτηση από το πετρέλαιο αλλά και αξιοποίησης των μεγάλων δυνατοτήτων της στον τομέα αυτό.

Τηλεπικοινωνίες

Ο τομέας των τηλεπικοινωνιών αποτελεί αδιαμφισβήτητα στρατηγικό στοιχείο των σύγχρονων οικονομιών. Παρόλη όμως τη μεγάλη του σπουδαιότητα είναι αμφίβολο το κατά πόσο οι τοπικές αρχές είναι σε θέση να αναλάβουν από μόνες τους, την υλοποίηση έργων στον τομέα αυτό. Ως εκ τούτου, η μοναδική δράση που περιλαμβάνει ο τομέας χρηματοδοτείται στα πλαίσια του Interreg.

Αγροτική Οικονομία

Ο αγροτικός τομέας παραδοσιακά κατέχει μια σημαντική θέση στην ελληνική οικονομία. Μια κατάσταση που εκφράζεται και στα προγράμματα διαπεριφερειακής συνεργασίας με την ανάληψη αρκετών δράσεων που εντάσσονται στην κατεύθυνση της βελτίωσης και του εκσυγχρονισμού των παραγωγικών δραστηριοτήτων του αγροτικού τομέα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το σύνολο των δράσεων (με τη εξαίρεση μιας) εντάσσονται στο πρόγραμμα Interreg, ενώ φαίνεται πως τα υπόλοιπα καινοτόμα προγράμματα ασχολούνται περισσότερο με τη διερεύνηση νέων πεδίων δράσης παρά με παραδοσιακούς τομείς.

Υποστήριξη ΜΜΕ

Οι ΜΜΕ καταλαμβάνουν σίγουρα ένα σημαντικό ρόλο στην οικονομική ζωή της Ελλάδας. Ως εκ τούτου, σημαντικός είναι και ο αριθμός των δράσεων που εντάσσονται στην κατεύθυνση της υποστήριξης και του εκσυγχρονισμού των ΜΜΕ. Ο ευέλικτος χαρακτήρας των ΜΜΕ φαίνεται να είναι περισσότερο συμβατός με την προσέγγιση την “εκ των κάτω” ανάπτυξης που προωθούν τα προγράμματα διαπεριφερειακής συνεργασίας. Επομένως, η ανάληψη ανάλογων δράσεων από τους τοπικούς φορείς στο μέλλον, υπόσχεται σημαντικά οφέλη.

Βιομηχανική Δραστηριότητα

Αντίθετα, οι βιομηχανίες παρουσιάζουν λιγότερο ενδιαφέρον για τις τοπικές αρχές, με αποτέλεσμα οι δράσεις που εντάσσονται στον τομέα να είναι περιορισμένες. Ειδικότερα, αναφέρονται στην ενίσχυση περιοχών που πλήττονται από βιομηχανική παρακμή, ενώ δεν προβλέπεται η παροχή ενισχύσεων για την κατασκευή νέων βιομηχανικών μονάδων.

Τουρισμός

Ο τομέας του τουρισμού ανέκαθεν κατείχε ένα σημαντικό ρόλο στην ελληνική οικονομία. Η μεγάλη σημασία του εκφράζεται για άλλη μια φορά με το σημαντικό αριθμό των δράσεων που εντάσσονται στον τομέα αυτό. Αξίζει να επισημανθεί η εμφανής τάση που αναδεικνύεται στην κατεύθυνση της προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, σε μια προσπάθεια διατήρησης της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών τουριστικών παροχών, μέσω της καλύτερης προσαρμογής τους στις νέες τάσεις και εξελίξεις.

Έρευνα-Τεχνολογία

Ο τομέας της έρευνας και τεχνολογίας εμφανίζεται ιδιαίτερα περιορισμένος στην Ελλάδα. Οι δαπάνες που πραγματοποιούνται στον πεδίο αυτό αναλαμβάνονται κατά κύριο λόγο από τον δημόσιο τομέα, ενώ από πολύ περιορισμένα έως ανύπαρκτα είναι τα ποσά που διαθέτουν οι ιδιωτικοί φορείς. Μια κατάσταση η οποία και επαληθεύεται από το μικρό αριθμό των σχεδίων που αναλήφθησαν στην κατεύθυνση αυτή. Άλλωστε, είναι περιορισμένος ο αριθμός των ελληνικών φορέων που διαθέτουν την ικανότητα διεξαγωγής ερευνητικών εργασιών. Στην κατεύθυνση αυτή, θα ήταν προτιμότερη η μεταφοράς της τεχνογνωσίας που ήδη διαθέτουν οι πιο προηγμένοι εταίροι, προκειμένου να επιτευχθεί εξοικονόμηση χρόνου και χρήματος.

Κατάρτιση

Το μέγεθος του τομέα τόσο όσον αφορά στις υιοθετούμενες δράσεις όσο και στον συνολικό προϋπολογισμό είναι αρκετά σημαντικό, σε αντίθεση με την κατάσταση που ισχύει στην ελληνική πραγματικότητα όπου εμφανίζεται ιδιαίτερα περιορισμένος. Αποδεικνύεται ότι ο προγραμματισμός και η προσφορά της κατάρτισης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, μπορούν να συντελέσουν στην απόκτηση μεγαλύτερης ευελιξίας του συστήματος κατάρτισης, ούτως ώστε να επιτυγχάνεται καλύτερα προσαρμογή στις συνεχείς εξελίξεις.

Εκσυγχρονισμός οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η ενεργή συμμετοχή του τοπικού επιπέδου στην αναπτυξιακή διαδικασία, θα πρέπει οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης που το εκπροσωπούν να καταφέρουν να ξεπεράσουν τα μακροχρόνια προβλήματα που αντιμετωπίζουν εξαιτίας του συγκεντρωτισμού του συστήματος διοίκησης αλλά και

αδυναμιών εσωτερικής οργάνωσης. Η υλοποίηση επομένως σχεδίων που αφορούν στον εκσυγχρονισμό των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης παρουσιάζει ιδιαίτερη σημασία για τον ελληνικό χώρο. Τα σχέδια όμως που έχουν αναληφθεί μέχρι σήμερα στην κατεύθυνση αυτή, είναι περιορισμένα και πολύ μικρού κόστους, αφορώντας κατά κύριο λόγο στην ενημέρωση και διερεύνηση πάνω σε νέες τεχνολογίες και μεθόδους διαχείρισης. Αυτό που απαιτείται επομένως για την συνέχεια είναι η μετάβαση από το αρχικό αυτό πειραματικό στάδιο σχεδίων του Pacte σε περαιτέρω εμπάθυνση, προκειμένου να προκύψουν περισσότερο απτά αποτελέσματα.

Σχεδιασμός και διαχείριση του αστικού χώρου

Τα προβλήματα του ελληνικού αστικού χώρου είναι πολλαπλά. Η συμμετοχή των ελληνικών πόλεων σε δράσεις που εντάσσονται στην θεματική αυτή θα μπορούσε να αποτελέσει πολύτιμο βοήθημα για την αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων, μέσω της αξιοποίησης της εμπειρίας των υπόλοιπων ευρωπαϊκών εταίρων οι οποίοι έχουν ήδη αντιμετωπίσει παρόμοιες καταστάσεις, εφόσον η διαδικασία της αστικοποίησης έχει προηγηθεί σ'αυτούς. Επομένως, θα μπορούσε να υπάρξει περαιτέρω εμπάθυνση στον τομέα αυτό μελλοντικά.

Περιβάλλον-Ποιότητα ζωής

Ο μεγάλος αριθμός σχεδίων που εντάσσονται στον τομέα αυτό, φανερώνει το αυξημένο ενδιαφέρον των τοπικών φορέων σε θέματα προστασίας των διαφόρων στοιχείων και του περιβάλλοντος αλλά και διασφάλισης μιας καλύτερης ποιότητας ζωής. Ο μεγάλος αριθμός των σχεδίων του προγράμματος Pacte, που αναλήφθηκαν κατά την πρώτη προγραμματική περίοδο θα μπορούσαν πιθανώς να επεκταθούν και στη συνέχεια προκειμένου να διασφαλιστούν σαφέστερα αποτελέσματα.

Συνεργασία ειδικών ομάδων

Οι ειδικές ομάδες που αναφέρονται στην κατηγορία αυτή, αφορούν τόσο σε πόλεις και περιοχές που παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά (ορεινές, παραθαλάσσιες κ.ο.κ) όσο και σε οργανισμούς του ίδιου αντικείμενου (επιμελητήρια, αναπτυξιακές εταιρείες κ.ο.κ). Οι συνεργασίες που αναπτύσσονται στα πλαίσια των σχεδίων αυτών συνεπάγονται πολλαπλά οφέλη για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, μέσω της αξιοποίησης των εμπειριών των εταίρων που έχουν να αντιμετωπίσουν παρόμοιες

καταστάσεις και κινούνται στο ίδιο πλαίσιο, ενώ παρέχεται ακόμη η δυνατότητα ανάπτυξης μακροχρόνιων σχέσεων και επαφών.

Συμπεράσματα

Η μέχρι σήμερα εφαρμογή των προγραμμάτων διαπεριφερειακής συνεργασίας, έχει να επιδείξει θετικά και αρνητικά αποτελέσματα. Στη βάση όμως της κοινής διαπίστωσης των συμμετεχόντων όλων των επιπέδων (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και κοινοτικό) ο συνολικός απολογισμός είναι θετικός. Η υποδοχή της κοινοτικής πρωτοβουλίας Interreg, ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντική από το σύνολο των συμβαλλόμενων μερών. Παρόλα αυτά, επισημάνθηκαν ορισμένα αδύνατα σημεία, τα οποία και διορθώθηκαν κατά την επόμενη προγραμματική περίοδο.

Στην περίπτωση της Ελλάδας (εξωτερικά σύνορα) η συμβολή του προγράμματος ήταν μεγαλύτερη στην κατεύθυνση της άρσης της απομόνωσής της (μέσω της ενίσχυσης της κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής της υποδομής) παρά της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Ακόμη όμως και η περιορισμένη διάσταση της δράσης αυτής κατά την πρώτη περίοδο, είχε αξιόλογα αποτελέσματα. Τα πρώτα θετικά βήματα που εκδηλώθηκαν προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης διασυνοριακών επαφών και ροών, αναμένεται να ενταθούν κατά την νέα περίοδο, οπότε και αυξάνεται η έμφαση που δίνεται στο πεδίο αυτό.

Θετική ήταν επίσης και η αντιμετώπιση των προγραμμάτων που αναλήφθηκαν στα πλαίσια των καινοτόμων δράσεων του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ. Ο πειραματικός χαρακτήρας των προγραμμάτων, που αποβλέπει στη διερεύνηση νέων προσεγγίσεων των ζητημάτων της περιφερειακής ανάπτυξης, είχε σαν αποτέλεσμα την υλοποίηση σημαντικού αριθμού σχεδίων, μικρής όμως κλίμακας. Παρόλα όμως τα περιορισμένα ποσοτικά αποτελέσματα των σχεδίων, η ποιοτική συνεισφορά τους ήταν σημαντική. Γιατί βοήθησαν στη διάδοση της πρακτικής της συνεργασίας μεταξύ του συνόλου των φορέων που δραστηριοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, αλλά και στην ανάδειξη του

σημαντικού ρόλου του επιπέδου αυτού στην διαδικασία της ανάπτυξης (στα πλαίσια της “εκ των κάτω” προσέγγισης). Πάνω απ’ όλα επομένως, η εφαρμογή των προγραμμάτων αυτών, αποτέλεσε μια χρήσιμη εμπειρία μάθησης, η οποία έχει ήδη αρχίσει να αποδίδει πρακτικά αποτελέσματα (μέσω των σχεδίων του Recite) τα οποία αναμένεται να αυξηθούν κατά την επόμενη προγραμματική περίοδο.

Και για την περίπτωση της Ελλάδας, η εμπειρία που αποκτήθηκε στα πλαίσια των σχεδίων συνεργασίας των προγραμμάτων του άρθρου 10, ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού χώρου, καθιστούν τις ελληνικές τοπικές αρχές τις πλέον κατάλληλες για να συμμετάσχουν και να επωφεληθούν από την εφαρμογή των σχεδίων αυτών. Ως εκ τούτου, η ανταπόκριση των ελληνικών φορέων ήταν αρκετά μεγάλη. Η γνωριμία και προσέγγιση των ελλήνων εκπροσώπων με τους ευρωπαίους ομόλογούς τους, που ξεκίνησε στα πλαίσια του Pacte, απέκτησε περισσότερο σαφείς στόχους και αποτελέσματα στα πλαίσια των Ecos-Ouverture και Recite, μια πορεία που επιδιώκεται να συνεχίσει την πορεία εμβάθυνσής της και κατά την επόμενη φάση εφαρμογής των προγραμμάτων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η διαδικασία ολοκλήρωσης του ευρωπαϊκού χώρου αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα μοναδικό εγχείρημα όχι μόνο για τα ευρωπαϊκά αλλά και για τα διεθνή δεδομένα. Η βασική όμως επιδίωξη της όλης προσπάθειας, που αφορά στην επίτευξη της ισόρροπης και αρμονικής ανάπτυξης του συνόλου των λαών που συμμετέχουν σ' αυτή, φαίνεται να υπονομεύεται από την ύπαρξη σημαντικών εμποδίων. Η αναγνώριση του μεγέθους του προβλήματος, το οποίο συνδέεται με την ύπαρξη σημαντικών ανισοροπιών στο εσωτερικό του ευρωπαϊκού χώρου, τον κίνδυνο περαιτέρω έντασής τους κατά την εξέλιξη της εμβάθυνσης της ολοκλήρωσης αλλά και την αδυναμία των επιμέρους κρατικών πολιτικών να αντιμετωπίσουν ικανοποιητικά την κατάσταση, συντελεί στην υιοθέτηση μιας κοινής περιφερειακής πολιτικής στο πλαίσιο της Ε.Ε.

Διαπιστώνεται όμως ότι η μέχρι σήμερα εφαρμογή της πολιτικής βρίσκεται σε απόσταση από τον ευρωπαϊκό πολίτη. Σε αναγνώριση της κατάστασης αυτής, αρχίζουν να εκδηλώνονται κατά τα τελευταία χρόνια κάποιες προσπάθειες για την ενίσχυση της συμμετοχής του τοπικού και περιφερειακού επιπέδου (τα οποία βρίσκονται πιο κοντά και εκφράζουν καλύτερα τους πολίτες) στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στην κατεύθυνση της αναβάθμισης του ρόλου των επιπέδων αυτών, εντάσσεται και η νέα αλλά πολλά υποσχόμενη προοπτική της διαπεριφερειακής συνεργασίας.

Ο ευρωπαϊκός μηχανισμός προκειμένου να ενθαρρύνει και να υποστηρίξει την προοπτική αυτή, υιοθετεί προγράμματα που απευθύνονται στο σύνολο των παραγόντων που δραστηριοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, προωθώντας την μεταξύ τους συνεργασία. Ειδικότερα, τέσσερα είναι τα προγράμματα που εντάσσονται στην κατεύθυνση αυτή: η κοινοτική πρωτοβουλία **Interreg** και οι καινοτόμες ενέργειες **Pacte**, **Recite** και **Ecos-Ouverture**. Οπότε στα πλαίσια των προγραμμάτων αυτών, προωθείται η υλοποίηση δράσεων και σχεδίων συνεργασίας πάνω σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος, με απευθείας επαφές μεταξύ των συμμετεχόντων τοπικών παραγόντων (καινοτόμες δράσεις) ή με την μεσολάβηση των εθνικών αρχών (κοινοτική πρωτοβουλία).

Η ανταπόκριση των τοπικών και περιφερειακών αρχών, αλλά και άλλων φορέων που δραστηριοποιούνται στο επίπεδο αυτό, ήταν ιδιαίτερα σημαντική, γεγονός που είχε σαν αποτέλεσμα την υλοποίηση σημαντικού αριθμού σχεδίων σε ολόκληρη την έκταση της Ε.Ε (με τη συμμετοχή ακόμη και εξωκοινοτικών φορέων). Η ελληνική πλευρά σε μια προσπάθεια προσέγγισης των ευρωπαϊών εταίρων της αλλά και προσαρμογής στα νέα δεδομένα και τις τάσεις που αναδύονται στον ευρωπαϊκό χώρο, συμμετέχει σε σημαντικό αριθμό σχεδίων και δράσεων διαπεριφερειακής συνεργασίας στα πλαίσια των προγραμμάτων που προωθεί η Ε.Ε. Ειδικότερα, η ελληνική πλευρά συμμετέχει (για το διάστημα 1989-1997) στην υλοποίηση 133 σχεδίων, η θεματολογία των οποίων διαρθρώνεται γύρω από 14 τομείς σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων. Το συνολικό κόστος των σχεδίων αυτών (αναφερόμενο στις συμμετοχές όλων των συμβαλλομένων μερών) ανέρχεται στα 1.315.288.670 ECU, από τα οποία η Ε.Ε συνεισφέρει τα 745.698.480 ECU (ποσοστό 56,69%).

Σε μια συνολική θεώρηση των αποτελεσμάτων της εφαρμογής των προγραμμάτων διαπεριφερειακής συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, επισημαίνονται τόσο θετικά όσο και αρνητικά στοιχεία. Στη βάση όμως της κοινής διαπίστωσης των συμμετεχόντων όλων των επιπέδων (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και κοινοτικό) ο συνολικός απολογισμός είναι θετικός. Αναφορικά με τα επιμέρους προγράμματα, θα μπορούσαν να γίνουν ορισμένες επισημάνεις.

Καταρχήν, το Interreg από την πρώτη ακόμη φάση εφαρμογής του, γνώρισε πολύ μεγάλη ανταπόκριση από τους τοπικούς φορείς, οι οποίοι είδαν το πρόγραμμα σαν ένα σημαντικό εργαλείο και βοήθημα στις προσπάθειες τους, εξαιτίας τόσο των επιδιώξεών του όσο και του υψηλού προϋπολογισμού του. Επιπλέον, σημαντικά βήματα προς την διόρθωση των αδυναμιών που επισημάνθηκαν κατά την αρχική περίοδο, πραγματοποιήθηκαν κατά τον σχεδιασμό της νέας περιόδου εφαρμογής του προγράμματος, ενώ η σημαντική αύξηση των διατιθέμενων πόρων καθώς και η εισαγωγή νέων κατευθύνσεων δράσης εκφράζουν ακριβώς την αναγνώριση της επιτυχίας του.

Τα υπόλοιπα προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, λόγω του πειραματικού τους χαρακτήρα, έχουν σίγουρα να επιδείξουν λιγότερο ποσοτικά αποτελέσματα. Δεν θα πρέπει όμως να παραβλεφθεί η μεγάλη ποιοτική συνεισφορά τους. Συνεισφορά

που έγκειται τόσο στη διάδοση της πρακτικής της συνεργασίας όσο και στην ανάδειξη του ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν οι τοπικές αρχές στην διαδικασία της ανάπτυξής τους. Σίγουρα όμως, το μέγεθος και η διάρκεια χρηματοδότησης των σχεδίων που εντάσσονται στα προγράμματα αυτά, δεν μπορούν να οδηγήσουν σε αλλαγή των αντιλήψεων σε μικρό διάστημα, εφόσον κάτι τέτοιο εξελίσσεται με πολύ αργότερους ρυθμούς. Στη βάση όμως της χρήσιμης εμπειρίας που αποκτήθηκε κατά την αρχική φάση εφαρμογής των προγραμμάτων, επιχειρείται η περαιτέρω αξιοποίησή τους κατά την νέα περίοδο -με την εισαγωγή νέων στοιχείων που αφορούν την μεγαλύτερη σαφήνεια, αποτελεσματικότητα, διαφάνεια και απλούστευση των διαδικασιών ανάληψης δράσης, στο πλαίσιο μιας βελτιωμένης εταιρικής σχέσης- προκειμένου να προκύψουν πλέον περισσότερο πρακτικά αποτελέσματα.

Σε ότι αφορά την ελληνική συμμετοχή, τα οφέλη που αποκομίστηκαν ήταν σίγουρα σημαντικά. Οι ελληνικές τοπικές αρχές αποτελούν άλλωστε τους πλέον κατάλληλους εταίρους για την συμμετοχή στα προγράμματα αυτά, λόγω της περιφερειακής της θέσης -που εκφράζεται τόσο σε φυσικούς (απόσταση από κέντρο, απουσία εσωτερικών συνόρων με άλλες χώρες της κοινότητας) όσο και σε οικονομικούς αλλά και κοινωνικούς όρους- προκειμένου να βελτιωθεί η σύνδεση με τους εταίρους τους αλλά και παράλληλα να επωφεληθούν από τις γνώσεις τους. Βέβαια, η πραγματοποίηση κάποιων λαθών και παραλείψεων ήταν αναπόφευκτη. Άλλωστε, οι αδυναμίες (οικονομική εξάρτηση από κεντρική διοίκηση, κατακερματισμός, εσωτερική οργάνωση) των τοπικών ελληνικών αρχών έχουν ήδη επισημανθεί. Η συμμετοχή τους όμως στα προγράμματα αυτά, εκφράζει ακριβώς την προσπάθεια αναβάθμισής τους με την απόκτηση γνώσεων πάνω σε νέες διαχειριστικές λύσεις αλλά και ενημέρωση πάνω στις διεθνείς εξελίξεις προκειμένου κατά τον τρόπο αυτό να τους δοθεί η δυνατότητα αντιμετώπισης εσωτερικών ζητημάτων αλλά και συμμετοχής στο ευρύτερο περιβάλλον, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης.

Ειδικότερα, το Interreg μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην κατεύθυνση της άμβλυνσης των αντιθέσεων των ελλήνων εταίρων με τους αντίστοιχους των τρίτων γειτονικών τους χωρών, ενώ σημαντικές μπορεί να είναι οι οικονομικές ωφέλειες -γεγονός μεγάλης σημασίας για την συγκράτηση του

πληθυσμού των παραμεθόριων περιοχών. Οι δράσεις που αναλήφθηκαν στα πλαίσια της πρώτης περιόδου κινήθηκαν περισσότερο προς την κατεύθυνση της άρσης της απομόνωσης (μέσω της ενίσχυσης της κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής της υποδομής) παρά της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Άλλωστε, η ύπαρξη προβλημάτων που σχετίζονται με την έλλειψη διασυνδέσεων σε βασικές υποδομές, την ύπαρξη διαφορετικών θεσμικών πλαισίων αλλά και ελλείψεις πόρων και δεξιοτήτων από τους εταίρους των τρίτων χωρών, συνετέλεσε σε σημαντικό βαθμό στην περιορισμένη έκταση της κατεύθυνσης αυτής. Κάτι όμως που αλλάζει τη νέα περίοδο προγραμματισμού, με την απόδοση μεγαλύτερης έμφασης σε δράσεις διασυνοριακής συνεργασίας, στη βάση των επαφών που έχουν ήδη -έστω και μερικώς- αναπτυχθεί.

Σχετικά με την εφαρμογή των πειραματικών σχεδίων του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ, μπορεί να ειπωθεί ότι αποτέλεσαν μια πολύτιμη εμπειρία μάθησης για τους έλληνες εταίρους, παρέχοντας τη δυνατότητα αξιοποίησης των γνώσεων των υπολοίπων και πιθανώς πιο προηγμένων ευρωπαϊών εταίρων. Επιπλέον, ο διερευνητικός χαρακτήρας των αρχικών μικρών σχεδίων του Pacte απέκτησε περισσότερο σαφείς στόχους και αποτελέσματα στο πλαίσιο των άλλων δύο προγραμμάτων, μια πορεία που αναμένεται να εμβαθυνθεί περαιτέρω κατά την επόμενη περίοδο εφαρμογής τους. Τέλος, σε ότι αφορά τη θεματική των υιοθετούμενων σχεδίων, διαπιστώνεται ότι δίδεται έμφαση -όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο- σε εκείνους τους τομείς που παρουσιάζουν περισσότερο ενδιαφέρον και βρίσκονται πιο κοντά στις δυνατότητες των τοπικών φορέων. Έτσι, διαπιστώνεται ότι κατά κύριο λόγο προωθούνται δράσεις του τομέα του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής, της ενίσχυσης των ΜΜΕ, του τουρισμού κ.ο.κ, ενώ επισημαίνονται και κάποιοι τομείς στους οποίους θα έπρεπε ίσως να δοθεί περισσότερη έμφαση μελλοντικά π.χ εκσυγχρονισμός των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(α) Ελληνική

ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ (1995), *Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής από τη συνθήκη της Ρώμης έως το Maastrich*, Θεμέλιο, Αθήνα.

BARRAGLOUGH GEOFFREY (1993), *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ενότητας. Θεωρία και πράξη*, Παρατηρητής, Αθήνα.

ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (90), Σημείωμα, Interreg, 90/C 215/04.

- (94), Ανακοίνωση προς τα κράτη μέλη, Interreg II, 94/C 180/13.
- (96α), Ανακοίνωση προς τα κράτη μέλη, Interreg IIC, 96/C 200/07.
- (96β), Πρόσκληση υποβολής προτάσεων, Recite II, 96/C 326/06.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1993), *Οι μεταφορές στη δεκαετία του 1990*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1995α), *Τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Σειρά “Η Ευρώπη σε εξέλιξη”, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

- (1995β), *Οδηγός καινοτόμων δράσεων της περιφερειακής ανάπτυξης (άρθρο 10 του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης-ΕΤΠΑ) 1995-1999*. Σειρά “Περιφερειακή Πολιτική και Συνοχή”, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.
- (1996α), *Πως εργάζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση*. Σειρά “Η Ευρώπη σε εξέλιξη”, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.
- (1996β), *Περιφερειακή πολιτική και συνοχή. Η Ευρώπη στην υπηρεσία της περιφερειακής ανάπτυξης*, 2η έκδοση, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

ΧVI ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

(1993), *Μελλοντική Εξέλιξη των περιφερειών της Κεντρικής Μεσογείου* (Mezzogiorno - Ελλάδα), Τελική Έκθεση.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ (1996), *Μαθαίνω για την Ευρώπη*, 2η αναθεωρημένη έκδοση, Γραφείο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Ελλάδα.

ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ (1992), *Η Ευρώπη σε αναζήτηση νέας αρχιτεκτονικής. Η πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελλάδα*, Θεμέλιο, Αθήνα.

ΚΑΜΧΗΣ ΜΑΡΙΟΣ (1996), πρόλογος στο Τσέτσης Σταύρος, *Προς μια ευρωπαϊκή χωροταξική πολιτική. Αστικοί μετασχηματισμοί σε μια μετεξελισσόμενη Ευρώπη*, Παπαζήσης, Αθήνα.

ΚΑΣΩΤΑΚΗ ΜΑΡΙΑ (1996), *Αξιοποίηση των δυνατοτήτων συνεργασίας Ε.Ε και Τ.Μ.Χ στα πλαίσια του Ecos - Ouverture*, Γραφείο Κρήτης Ecos - Ouverture.

ΚΕΠΕ (1989), *Το ελληνικό σύστημα αστικών κέντρων*, Δ.Κατοχιανού - Ε. Θεοδωρή-Μαρκογιαννάκη, επιστημονικές μελέτες 29, Αθήνα.

ΚΩΣΤΑΡΑ ΜΙΡΑΝΤΑ (1995), “Πρόγραμμα Interreg”, στα *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα “Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη - Δημιουργία Απασχόλησης - Διασυννοριακή Συνεργασία”*, 9-11 Μαΐου 1994, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων, Αθήνα.

ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ ΑΝΤΙΓΟΝΗ (1992), *Η πρόκληση της ανάπτυξης σε μικρή κλίμακα: οικονομική ευελιξία και κοινωνικές δυσκαμψίες*, Παπαζήσης, Αθήνα.

ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ ΝΑΠΟΛΕΩΝ (1993), “Περιφερειακή Πολιτική”, στο Ν.Μαραβέγιας - Μ.Ι.Τσινισιζέλης (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση: Θεωρία και πολιτική*, 2η έκδοση, Θεμέλιο, Αθήνα.

- (1994), “Περιφερειακές ανισότητες και οικονομική ολοκλήρωση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα”, στο Π.Γετίμης - Γ.Καυκαλάς - Ν.Μαραβέγιας (επιμ.), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Θεωρία-ανάλυση και πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα.

ΜΟΥΣΗΣ ΝΙΚΟΣ (1996), *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική*, Πέμπτη αναθεωρημένη έκδοση, Παπαζήσης, Αθήνα.

- ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ** (1992), *Δομή και οργάνωση του Ελληνικού χώρου (σημειώσεις παραδόσεων)*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- (1996), *Διαστική Συνεργασία: Δίκτυα πόλεων στην Ελλάδα και την Ευρώπη (σημειώσεις παραδόσεων)*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- ΠΕΤΡΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ** (1996), *Σημειώσεις Περιφερειακής Ανάπτυξης και Πολιτικής*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ ΗΛΙΑΣ** (1994), “Η μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, στο Π.Γετίμης - Γ.Καυκαλάς - Ν.Μαραβέγιας (επιμ.), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Θεωρία-ανάλυση και πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- ΤΣΕΤΣΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ** (1996), *Προς μια ευρωπαϊκή χωροταξική πολιτική. Αστικοί μετασχηματισμοί σε μια μετεξελισσόμενη Ευρώπη*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- ΤΣΙΝΙΣΙΖΕΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛΗΣ** (1993), “Εισαγωγή στη θεωρία της πολιτικής ενοποίησης και στους θεσμούς των Ε.Κ” στο Ν.Μαραβέγιας - Μ.Ι.Τσινισιζέλης (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση: Θεωρία και πολιτική*, 2η έκδοση, Θεμέλιο, Αθήνα.
- ΤΣΟΥΚΑΛΗΣ ΛΟΥΚΑΣ** (1993), *Η Νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία. Η πολιτική και οικονομική διάσταση της ολοκλήρωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (ΥΠΕΘΟ) / ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ (ΥΠΕΧΩΔΕ)** (1995), *Τάσεις ανάπτυξης του ελληνικού χώρου -2015. Πρώτο προσωρινό σχέδιο και προσωρινοί χάρτες*, Αθήνα
- ΥΠΕΘΟ** (1995), 1η Επιτροπή παρακολούθησης *Interreg II - εξωτερικά σύνορα*, Αθήνα.
- ΥΠΕΘΟ - ΕΥΑΛΠΙΝΟΣ Α.Ε - PLANET Α.Ε - ICAP Α.Ε - HELLAS Α.Ε** (1996), *Τελική έκθεση διαχείρισης προγράμματος Interreg*, Αθήνα.

- ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ** (1992), *Δομή και οργάνωση του Ελληνικού χώρου (σημειώσεις παραδόσεων)*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- (1996), *Διαστική Συνεργασία: Δίκτυα πόλεων στην Ελλάδα και την Ευρώπη (σημειώσεις παραδόσεων)*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- ΠΕΤΡΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ** (1996), *Σημειώσεις Περιφερειακής Ανάπτυξης και Πολιτικής*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ ΗΛΙΑΣ** (1994), “Η μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, στο Π.Γετίμης - Γ.Καυκαλάς - Ν.Μαραβέγιας (επιμ.), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Θεωρία-ανάλυση και πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- ΤΣΕΤΣΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ** (1996), *Προς μια ευρωπαϊκή χωροταξική πολιτική. Αστικοί μετασχηματισμοί σε μια μετεξελισσόμενη Ευρώπη*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- ΤΣΙΝΙΣΙΖΕΛΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ** (1993), “Εισαγωγή στη θεωρία της πολιτικής ενοποίησης και στους θεσμούς των Ε.Κ” στο Ν.Μαραβέγιας - Μ.Ι.Τσινισιζέλης (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση: Θεωρία και πολιτική*, 2η έκδοση, Θεμέλιο, Αθήνα.
- ΤΣΟΥΚΑΛΗΣ ΛΟΥΚΑΣ** (1993), *Η Νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία. Η πολιτική και οικονομική διάσταση της ολοκλήρωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (ΥΠΕΘΟ) / ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ (ΥΠΕΧΩΔΕ)** (1995), *Τάσεις ανάπτυξης του ελληνικού χώρου -2015. Πρώτο προσωρινό σχέδιο και προσωρινοί χάρτες*, Αθήνα
- ΥΠΕΘΟ** (1995), 1η Επιτροπή παρακολούθησης *Interreg II - εξωτερικά σύνορα*, Αθήνα.
- ΥΠΕΘΟ - ΕΥΑΛΠΙΝΟΣ Α.Ε - PLANET Α.Ε - ICAP Α.Ε - HELLAS Α.Ε** (1996), *Τελική έκθεση διαχείρισης προγράμματος Interreg*, Αθήνα.

ΧΛΕΠΙΑΣ ΝΙΚΟΣ (1992), “Δέκα θέσεις για την Ευρωπαϊκή πορεία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης”, Επιθεώρηση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τευχ. 14-15, Παρατηρητής, Αθήνα.

(β) Ξενόγλωσση

COMMISSION EUROPEENNE - Direction Generale des Poliiques Regionales (1996), *Projet d' annuaire Pacte 1989-1996, Programme d' Action et de Cooperation en faveur des Collectivites territoriales en Europe*, Bureau Pacte.

EUROPEAN COMMISSION - Directorate General for Regional Policies (1989), *Interregional cooperation. User's Guide*.

- (1990), *Pacte. Exchange of experience programme*.
- (1994), *Interregional and cross-border cooperation in Europe*. Proceedings of the Conference on Interregional Cooperation - Regions in Partnership. Brussels, 14 and 15 December 1992, Ecotech Research and Consulting Ltd, Luxemborg.
- (1997α), *Third Interim Report on Article 10 Interregional cooperation projects funded by the European Regional Development Fund*, January 1996, Recite Office.
- (1997β), *Operational programme Interreg IIC, Austria - Germany - Greece - Italy, 1997-1999*.

MINISTERIAL MEETING ON REGIONAL POLICY AND SPATIAL PLANNING (1996), “*Cities in Europe: globalisation, sustainability and cohesion*”, 3-4 May 1996, II session: spatial planning, document by the Italian Presidency.

PERRONS DIANE (1992), “The regions and the Single Market”, στο M. Dunford - G. Kafkalas (επιμ.), *Cities and Regions in the New Europe*, Belhaven , Λονδίνο.

PETRAKOS GEORGE (1996), *The new geography of the Balkans. Cross-border cooperation between Albania, Bulgaria and Greece*, Series on transition in the Balkans, τομ.1, University of Thessaly, Department of Planning and Regional Development.

PYRGIOTIS YANNIS (1991), "Urban Networking in Europe", *Ekistics*, τομ.59, αρ. 350/351, σ. 272-276.

REES NICHOLAS (1997), " Inter-regional Cooperation in the EU and Beyond", *European Planning Studies*, τομ. 5, αρ. 3, σ. 385-405.

